కం. సులువుగ నగు నని యెయ్యది
దలంతుమొ యది యేగు మిగుల • దవుదవ్వగుచుం
గలలోనే నెది యగు నని
తలంపమొ యది యప్పు డగును • దైవవశమునన్ !

అచ్చటఁ దురుష్కో_త్తమకులసంభవుండును, శాంత్యౌదార్యాది సుగుణగణవిభవుండును, బ్రితిఫలాపేక్షారహితమనీషాభేషజప్రదానకళామాననీయభిషగ్వరుండును, నగు నన్నేమియ్యా నాపాలిజియ్యగ నెయ్యంబున నన్నుఁ గ్రమంబునఁ బునర్జీవితుం గావించె.

నేనిట్టియాపన్నదశ నుండ నిట బ్ర॥శ్రీ. వేంకటపద్మనాభ శాస్త్రులుగా రీకృతి సాంతంబుగఁ బఠింప నెంచి యెడపాదడపా చదువుచు నా సమయమున నీ పట్టనమునకు విజయము చేసియుండిన వీరిప్రభువురాలుప, శ్రీమత్కో_లంక వీరవరము లోనగు తాలూకాల జమీందారురాలును, నగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజా రావు చెల్లయ్యమ్మారావు బహద్దరువారి దర్శనార్థమై వారి సన్నిధానమునకు వెళ్లుచు దీని వెంటఁ గొని చనిరఁట. అప్పు డచ్చట శ్రీరాజా రావు చెల్లయ్యమ్మారావు బహద్దరువారి సోదరులును, శ్రీమద్వినిగడప ఉంగ్రాజవరము లోనగు తాలూకాల జమీందారులును నగు మహారాజరాజశ్రీ. రాజా వెల్లంకి వేంకట రామారావు బహద్దరు వారును వారిభాగినేయులును శ్రీమత్పిఠికాపురసంస్థానప్రభువులును నగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజారావు వేంకట కుమార మహీపతి సూర్యా రావు బహద్దరు జమీందారువరును నుండిరఁట. ఆప్రభుయుగం బది యేమి గ్రంథం బని యడిగెనఁట. శ్రీకృష్ణపరిణయం బనుచుఁ గొంత చదువుఁ డనియన వేంకటపద్మనాభ శాస్త్రులుగారును గొంత చదివిరఁట. పిమ్మట రాజా వెల్లంకి వేంకటరామారావు బహద్దరువారి యెక్కడఁ గొననగునని యడిగి యముద్రితం బని తెలిసికొనిరఁట. పదపడి యొకనాఁడు వారు మైలాపురిలో నుండు తమవసతికి శాస్త్రులవారిని బిలిపించి యీగ్రంథము సాంతంబుగఁ జదివించి విని దీనికి ముద్రాభృతి మే మొసఁగెదము దీని ముద్రింపఁ బ్రయత్నింపుఁ డన నిది జీపత్క_విక్కృత మనియు, నాకవి గారి సమ్మతి నొందవ ననియు శాస్త్రిగారు చెప్పిరఁట. ఈవిషయమంతయు ౧౯౦౧-వ సం॥ అక్టోబరు నెల ౧౯-వ తేది గల లేఖామూలకముగ శాస్త్రులవారు నాకుఁ దెలియపఱిచిరి. నేను శుభోదర్కంబున కిది యంకురార్పణంబుగ నెంచి యట్ల కావింపుఁడని ప్రత్యుత్తర మిడితి. వారును దీనిని బహు ప్రయాసమున కోర్చి ముద్రింపించిరి. మహారాజశ్రీ రాజా వెల్లంకి వేంకటరామారావు బహద్దరు జమీందారువారిని నాపాలిపుణ్యపురిగొల్పె నని నెమ్మది నమ్మెద. కాకున్నచోఁ గడపమండలవాసి నే నెక్కడ ? కృష్ణమండలస్థులగు నీప్రభువుగా రెక్కడ ? ఎన్నియో యుత్తమగ్రంథములం బఠించినవారి నాకృతి రుచించు టెట్లు ? నేఁటికాలపుఁబ్రభువులకు నాంధ్రవిద్యాభిమానముండు టె

ఉండెనో దానికై ధనవ్యయముచేయ సాహసికు లగు టెట్లు? అయిరిపో యయాచితంబుగ నన్యులకృతికి ముద్రాభృతికై వందలు వెచ్చించు నుదారు లగు టెట్లు ?

ఈకావ్యకన్య జన్మప్రభృతి శ్రీరామచంద్రునకు మన్మనోద త్తయయ్యు నష్టమ వర్షంబునఁ గాని వివాహయోగ్య గాదని కాఁబోలు నేఁటివఱకు నావేల్పు బాహిరంబుగ దీని నంగీకరింపక యుండె నని తోఁచెడి.

ఇంతకాలము నన్ను సెలవుపై నుంచి యిప్పుడు నాదేహంబు స్వస్థతఁ గాంచుట వలన మరల హిందూపాఠశాలాధ్యక్షులు నాయందు దయగలిగి నన్ను నీకొలువునఁ బ్రవేశపెట్టిరి.

ఇట్టి మహోపకృతులు నా కొనరించిన పైసుకృతుల కొక్కరికేని నే నెట్టి ప్రతికృతియుఁ జేయఁ జాల. ఇన్ని దుష్కరంబుల సుకరంబులుగ నొనర్చిన యఘటనఘటనాచాతురీధురీణుం డగుశ్రీరామ చంద్రుఁడే వారి యోగక్షేమభారంబు వహింపఁ బోరిం బోరి నాదైవంబుఁ బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

ఆ. వె. దైవకృతము లిపుడు ♦ భావింప విష మయ్యు
మీఁద నామృతమున ♦ మేల యిచ్చు.

అని నే నేనాఁడో వ్రాసిన దానికి శ్రీకౌసల్యాపరిణయము కరణి శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబు లక్ష్యమై పరిణమించెను. రాల నీటఁ దేలించిన మేటి కసాధ్య మెయ్యది ?

శ్రీకుమారాభ్యుదయము వ్రాసి ముగించిన పిమ్మట నొక్కనాఁడు రాజంపేటలో నేను "శిరస్తాదార్" పదవియందు నుండుతఱి నాజనయిత్రి తాను గోటతికమునకు వచ్చినక్రొత్తలోఁ జిన్నవయసున నున్న నాపితృవ్యులు మహారాష్ట్రభాషలోని కౌసల్య పెండ్లికథను జదువుచుండఁ దాను వింటి ననియుఁ, జిరకాలమున వినికి యగుటఁ గథయంతయు మఱచితి ననియు, దానిం గృతిగా నొనర్పు మని యందదుకులుగఁ గొంతకథ చెప్పెను. విన్నంతవఱకు నదె వింతగ నుండుట సంపూర్ణంబుగ దాని నెఱుంగఁగోరి యప్పుడు నాయెఱింగిన మిత్రులకును, పండితులకును, సంస్కృతాంధ్ర పుస్తకవిక్రేతలకును, వ్రాసితిఁగాని మనోరథము మాత్రము సఫలము గాదయ్యె. ఇట్లుండ ౧౯౨౩-వ సంవత్సరమున శ్రీకుమారాభ్యుదయముం బ్రకటించితి. తదనంతరము వేంకటగిరిలో నున్న బ్ర। శ్రీ। మ-రా-రా-శ్రీ లంకలపల్లి వేంకటసుబ్బయ్యగారు లేఖాపరిచితులగుట వారికి నాసంకల్పం బెఱింగింప వారు దామామహారాష్ట్రగ్రంథంబుఁ బఠించితి మని యాకథాంశంబు లేఖామూలకమున నెఱింగించిరి. ఆ యుత్తరమును మాతృకగాఁ గొని నే నీకృతి రచియించితి.

ఇందలి కొన్ని వర్ణనము లందప్పుడు కొంచె మప్రస్తుత మగపడు చున్నదని తోఁచెనేని యవి గ్రంథ విరచనకాలమునకు ప్రస్తుతములుగా నుండెనని చదువరులు గ్రహింతురుగాక.

నా వ్రాఁతప్రతిలోని రమారమి ౧౦౦ పద్యములు క్లిష్టముఁగ నుండుటచేతను బూర్వవర్ణనాసామ్యము నొందియుండుటచేతను నీముద్రితప్రతియందుఁ దొలఁగించితిని గాని యాఱవ యాశ్వాసమునఁ గడపటఁ గొన్నిపద్యము లెక్కువగఁ జేర్చితి.

౩-వ యాశ్వాసంబున * గుర్తుగల పద్యముల కన్నింటికి నప్రస్తుతంబున రామాయణార్థము గలదు.

ప్రత్యాశ్వాసాంతపద్యప్రథమపాదప్రాసాక్షరంబులఁ గ్రమంబుగఁ జూచినచో „కౌసల్యావివాహం” „రామార్పణమస్తు” అని యేర్పడును.

శ్రీకుమారాభ్యుదయంబునకు మత్కర్తృత్వము నొకానొకఁడు సందేహించినకారణమునఁనట్టికుశంకల కెడమీయకుండుటకై ౧౨-వ పుట ౧౪౫-వ పద్యంబునను, ౩౮-వ పుటలో ౧౯౪ చక్రబంధపద్యంబునను, ౫౩-వ పుట ౧౧౩-వ పద్యంబునను, ౧౧౩-వ పుట ౫౧-వ పద్యంబునను, నింకఁ గొన్నిపద్యంబులను నాపే రిమిడ్చితి. ౫౦-వ పుట ౭౩, ౫౧-వ పుట ౭౬, ౭౯, ౯౨-వ పుట ౬౪, ఇట్టిపద్యముల కర్థము కాదినవేత్యాది సంఖ్యాసూత్రింబులం బట్టి గ్రహింపవలయును.

ఆంధ్రిభాషాస్థితి యిప్పుడు కొంచె మభ్యుదయోన్ముఖ మగుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది గాని

కం. వెలయాంధ్రు రెందఱైనను
గులకాంతకునీడు గారు కువలయమందుక్
బలువిద్య లెన్నియైనను,
గులవిద్యకు సాటి రావు • గువ్వలచెన్నా”

యన్న యసమానవాక్యమును మఱవక తమదేశము నభ్యుదయంబునకును, దమకైహికాముష్మిక లాభంబులకును, నిదానమైన మాతృభాషకు, సంపూర్ణగౌరవముఁ జూపుబుద్ధి భగవంతుఁ డొప్ప డాంధ్రుల కొసంగునో.

నే నీకృతి రచియించిన పిమ్మట నాపరిచితు లొకరు, శ్రీపాద వేంకటాచలకవి ప్రణీతమైన శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబను ౫- ఆశ్వాసముల గ్రంథమొం డిదివఱకేయున్నదని యొకముద్రితప్రతి నంపిరి. దానిం జూడ దానికిని దీనికినింగృతిపేరునను, నాయికానాయకనామములను, మాత్రము సామ్య ముండెను గాని కథావిషయంబున నించుకంతయు సంబంధము లేదు. మఱియొక కౌసల్యాపరిణయ మనుయక్షగాన ప్రబంధము ప్రకటనమును వార్తాపత్రికలం జూచి దానిం గొని చదివితిని గాని యది కథయందుమాత్రము కొంచెము సామ్యము గలదై యుండెను.

శ్రీకుమారాభ్యుదయమును బ్రకటించినపిమ్మట దానిం జదివిన పరిచితాపరిచితు లగుపండితమిత్రులు నది మిక్కిలికఠినశైలిఁ బండితైక వేద్యంబుగ వ్రాయంబడినదనియు, నీతూరివ్రాయంబడు గ్రంథమును గాలానుగుణముగఁ గొంచెము సులభశైలి రచియింపుమనియు, బోధించిరి. వారి హితబోధ మనుసరించి సులభశైలిని నీకృతి నిర్వహించితి. ఇంతకు సులభ శైలి కావ్యములకు రుచింప దనితలంచెదను. అయినను

దీనిపై సజ్జనాభిప్రాయ మెట్టు లుండునో యారసి వలసినచో నింకమీఁద దాని ననుసరించెద.

వర్ణనాంశములయందు సాధ్యమైనంతవఱకుఁ బ్రకృతి ననుసరింపఁ బ్రయత్నించితిఁ గాని యాయుద్యమ మెంత వఱకు సఫలమయ్యెనో చదువరులకే యెఱుక. యువతివిపరీతశృంగవర్ణనాదుల కిందు వలసినంత యవకాశ మున్నను బ్రకృతకాలమునం దవి రుచింపకుండుట యటుండ నవి పాపావహం బనియు నెంచి వానిని మానితి.

ఈకావ్యమునకు మూలగ్రంథం బీపేర నెసఁగుచున్న దని వినుటచేతను, బరిణయమే కథ కంతకును బీజభూతంబగుటను, దీనికి శ్రీకౌసల్యా పరిణయం బనుపేరిడినను బరిణయభాగము మాత్రము మిక్కిలి యల్పమై యున్నది. (మృచ్ఛకటికవలె నిది యెంచంబడుం గాక.) కావునఁ బరిణయనామమాత్రమున శృంగారవర్ణనాభూయిష్ఠ మని తలఁచి యెవ్వ రేని గర్హింపకుందురు గాక.

పూర్వకవీశ్వరులు ద్రోక్కనిత్రోవలును, నూహింపనివిషయములును, లేవు. అయినను సాధ్యమైనవఱకు నూతనవర్ణనములే వ్రాయఁ బ్రయత్నించితి. నేను గ్రొత్తగ నూహించివ్రాసినాఁడ ననియనుకొన్న వర్ణనములు కొన్ని పదపడి సంస్కృతాంధ్రకావ్యములంజూచి యట్టివాని నెల్లఁ దొలఁగించితి. ప్రమాదంబున నింకను నట్టివి తప్పియుండిన నుండ వచ్చును. ఈనియమము పద్యశైలియందును నవలంబింప సాధ్యమైనంతవఱకుఁ బ్రయత్నించితిని గాని గుణపక్షపాతంబునను దుశ్ఛేద్య చిరతరపఠనాపరిచయబలకారణంబునను గొన్నియెడల దీనిం బాటింపమి నెఱుంగుదు.

ఈగ్రంథము నందలి గుణాగుణవిమర్శలకు సమచిత్తు లగు విపశ్చిత్తులే శరణము. సజ్జనులు స్వభావముగ గుణగ్రహణపరాయణు లగుట వా రప్రార్థితు లయ్యు గుణము నేగ్రహింతురు. అట్టివారికి విధేయుఁడనై నమస్కరించుచున్నాఁడను. ‹‹ప్రమాదో ధీమతా మపి” యనియుండ నిఁక నాయట్టి కించిజ్జ్ఞునకా ప్రమాదము లేక యుండును.

ఈగ్రంథమునుబ్రకటింపఁగలుగుటకై ధనసాహాయ్యమొనర్చిన మహారాజరాజశ్రీరాజా వెల్లంకి వేంకటరామారావు బహద్దరుజమీందారుగారికి నాయురారోగ్యైశ్వర్యాద్యభ్యుదయంబు లొసంగ భగవంతునిఁగూర్చి యిట్లు ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

పంచరత్నములు.

సీ. శ్రీకరుణాగాఢు•శ్రీమీఱుపుష్పవ•ద్విస్ఫురన్నేత్రాబ్జ•విలసితుండు
పూతధీనిత్యపి•భూతిదానవినిద్ర,పద్మానిమేషాక్షి•ప్రాణవిభుఁడు

మారుతసుతసర♦మావల్లభులకు న,మర్త్యత్వమొసఁగిన♦మానధనుఁడు
గౌతమప్రియవధూ♦ఘనజాడ్యహరుఁడగు, నతభవామయతాప♦హృతిచణుండు
రాజు వెల్లంకి వేంకట♦రామరాయ, బహదరంకితుఁ బెంపాల ♦ మహితగోత్రు
రేయుఁబవలును బ్రోచుత♦శ్రీచిరాయు, రతులితారోగ్యవిభవసం♦గతునిఁ జేసి. ౧

తే. క్షీరనిధిజాత, యిందిర, ♦ శ్రీవధూటి, భువనమాత, రమాదేవి ♦ పూర్ణకృపను
రాజకులజాతవేంకట♦రామరాయ, మందిరావాస యగుత న♦క్తందివంబు. ౨

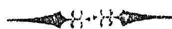
ఉ. శంకయొకింతలేక యని♦శంబు విరోధివరూథినీహృదా
తంకకరంబు,స్వాశ్రితసు♦దర్శన మైనసుదర్శనంబు వె
ల్లంకి కులాబ్ధిసోము, నక♦లం, కనుజాతనుజాతసంగతున్
వేంకట రామరాయ పృథి♦వీపతి విశ్రుతకీర్తిఁ బ్రోవుతన్. ౩

సీ. రాజకులాంభోధి♦రాకాసుధాంశుని భా,వుకశీలగుణజాలు ♦ సుకలుఁ బెంపు
చెలఁగ సంతతబుధా♦శీర్వచనకలితో,ల్లాసమానసు,దయా♦భాసమాను
యదుకులప్రవరపా♦దాంబుజాసక్తస,న్మానితచరితు దు♦ర్మానరహితు
రాజిత నిర్జరాం♦ఘ్రికకళాబ్ధిమథనభ, వుకసుధాస్వాదన♦పూతచిత్తుఁ
బ్రేమ వెల్లంకి వేంకట ♦ రామరాయ,మహిపవర్యుని ననమాన♦మహిమునిఁగాఁగ
బ్రోచుఁగావుత నిరతంబు ♦ బుధవినుతుఁడు, చుట్టుఁగైదువ్వవలమురిఁ♦బట్టుప్రోడ. ౪

సీ. విశ్రుతసత్కీర్తి ♦ పెదరామ రాయఁడే, పూతచరిత్రుని♦తాతతాత
ఘనతరసమ్మాన♦ధనుఁడు మల్లారావు, ధాత్రీశుఁడేప్రభు♦తాతతండ్రి
విబుధసంస్తవనీయ♦వేంకటకృష్ణరా,యండేదయాశీలు ♦ తండ్రితండ్రి
గణనీయగుణుఁడుజ♦గన్నాథరాయఁ డే,దానశీలాత్మునిఁ♦తండ్రి యట్టి
రామపదభక్తు వేంకట♦రామరాజ, విభువరేణ్యునిఁబ్రోవుత ♦ విశ్వధర్త
భక్తశుభకర్త నతలోక♦పంకహర్త, జానకీభర్త కరుణచే ♦ సంతతంబు.

తిరువల్లిక్కేణి
1902 సం॥
మే నెల 4-తేది.

సుజనవిధేయుఁడు
వావిలికొలను సుబ్బరావు.

శ్రీరామాయనమః.

శ్రీ శారదాయై నమః

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

ప్రథమాశ్వాసము.

—* ఇష్టదేవతాస్తుతి. *—

నారాయణునిత్యముక్తశుభగో◆ష్ఠీసభ్యతావాప్తికిన్
ధ్యానింతుం జతురాత్ము, సంసరణవి◆స్తారాబ్ధినిస్తారకున్
శ్రీనాథాత్మకు, శ్రీనివాసు, హరి, ని◆శ్చింతాప్తి నాత్మోద్భవా
స్తానాశోద్యమునైరిసంహరణకౌ◆శల్యాయనున్, రామునిన్. ౧

సీ. ఏసతిశీలంబు ◆ హృదయంగమంబునై, రాము నిస్తులయశో◆ధాముఁ జేసె
నే రమణీమణిఁ ◆ గూరిమి లోఁదాల్చి, పాంసుల రత్నగ◆ర్భగ రహించె
నేకరుణాలయ ◆ హింసింప నెంచిన, పలువ కిప్పించె న◆వ్యయసుఖంబు
నేభక్తవత్సల◆యేపారుకరుణచేఁ, జెనఁటికాకము చిర◆జీవి యయ్యె
ఆ. నాపిపీలికాజ ◆ మేపురంధ్రీలీల, యేమె శ్రితులఁ బ్రోవ ◆ నెదురుపోవు
స్థిరమానస, త్రిజగ◆త్సవగీర్ణగుణపూత, సీత నన్ను ధన్యుఁ ◆ జేయుఁగాత. ౨

సీ. మూఁడువేదంబులు◆ముప్పిరి నల్లిన, వేణితోఁ గృతిఁదాల్చు◆పాణితోడ
వెన్నెల గ్రుక్కియించు ◆ వెల్లనివలిపంపు, టొల్లెతోఁ జిన్నిజా◆బిల్లితోడఁ
జేవోకువాదోడు◆చెల్వారుముద్దుల, చిలుకతో మురిపెంపుఁ◆బలుకుతోడ
సరిగమపధనిస◆సధపమగరిస య, న్వీణెతో నిగ్గరీ◆శ్రేణితోడ
తే. వ్రాలువిరిచూలునిల్లాలు ◆ పూలనాలు, దాల్పుప్రోయాలి కేరాణి◆వేల్పుచాలు
నేలు విద్దెలజవరాలు ◆ మేలుగ్రాలఁ, జాల నాపాల నిల్చి న◆న్నేలుఁగాత. ౩

మ. ధవుస్వాంతప్రతిభాత్ముఁ గాంచి నిజమ◆ధ్య, స్వాదునిశ్వాస, స
చ్ఛవి, లావణ్య, నితంబసామ్య మొనరం◆ జల్పంగ బోధించినన్
దివి, వాతా, గ్నిపయఃకుచక్రములఁ దా ◆ నిర్మింప శాలీనుఁడై
సవవాణిం గవుఁగింటఁ జేర్చు నజు స్వాం◆తంబందు భావించెదన్. ౪

ఉ. నీరసయుక్తిరక్తిను ◆ నీమధుధర్మము నిర్మలత్వముం
బేరువహించుమేనఁ బ్రభ◆వించుటయుం గన సాటి యెవ్వరే

బోరన గౌరినిందలను ◆ బూనఁగ నాపగ నేర్తు నెట్లు నైఁ
జేరుపనంచుఁ దా సవతి◆చేడెల నొక్కట నూఱడించు సం
సారి హరుండు నాబహుళ◆సంకటముల్ హరియించుఁ గావుతన్. ౫

ఉ. వైరిగదా మరుండు మగు◆వా! తగ వౌనె తదంకపాళులం
జేరుప నంగపాళి మదిఁ◆జింతిల కింత? యనం గపాలితోఁ
గూరిమిఁ గూర్పఁగా మనలఁ ◆ గుంటెనకాఁ డగు నాయనంగుఁడున్
వైరియె? యంచు నవ్వెదుభ◆వాని దయన్ శుభవాణి నిచ్చుతన్. ౬

తే. ఎవని ముదలార సేవింతు ◆ రెల్ల విబుధు, లెవనిముద లారసి చరించు◆నెల్ల సృష్టి
మొదటితెలయూరిశ్రీ సేన◆మొదలి సూరి, మీఱునుద్భవములఁ ద్రుంచు◆మేలు వెంచు.

ఉ. స్వాంతమునన్ భజింతు గుణ◆వంతు, మహాబలవంతు, దైత్యసు
ద్ధాంతతమాలపత్త్రఘటి◆తాంతుని, దాంతుని, శాంతు, దుష్కృత
ధ్వాంతఖరాంశుమంతు, వసు◆ధాతనయాఘనశోకశాంతు, ధీ
మంతు, దయానిశాంతు, హను◆మంతు, నతాయవనీవసంతునిన్. ౮

కం. సకలకళాధారు శర, త్సకలకళాధామరుచిని ◆ సైంధవగళునిన్
శకలీకృత సైంధవగళు, సకలు న్ననుఁ జేయ భక్తి◆సన్నుతియింతున్. ౯

—* సంస్కృతాంధ్రకవీంద్రవినుతి. *—

ఉ. భారతి యేమహామహుని ◆ వాక్కనురంగమునందు సద్యశో
భారతినాట్యముం జలిపెఁ ◆ బాత్రమునాఁ దొలుప్రొత్త హర్షశో
భారతి మీఱ నందెలర◆వంబులు కర్ణరసాయనంబుగా
నాఋషి నేఁ దలంతుఁ గవి◆తామరశైవలినీత్రివిక్రమున్. ౧౦

కం. ఖేదముఁ దొలఁగింపఁగ స, మ్మోదము ఘటియింప భోగ◆మోక్షశ్రీ లా
పాదింపఁగఁ జాల్పంచమ, వేదము రచియించు నపర◆విధు నేఁ గొలుతున్. ౧౧

తే. కాళిదాసకవీశ్వరు◆ఘనుని దండి, పండితుని దండి, జయదేవు◆బాణు, మాఘుఁ
జోరుని, మయూరు, భవభూతి◆భారవి, మది, సుకవిలోకేశులను గొల్తు◆సూక్తులకు దవ

ఉ. భీముని, నన్నపార్యు, నెఱ◆ప్రెగ్గడఁ, దిక్కన, నాయదర్వణున్
సోము, ననంతుఁ, బెద్దనను ◆ సూరన, భాస్కరుఁ బోతసత్కవి
గ్రామకవీశు, వెండి సిరి◆నాథునిఁ, దిమ్మనఁ, బిన్నవీరవన్
రామనృపాలభూషుఁ, గవి◆రాజుల నెంతుఁ బ్రశస్తసూక్తికిన్. ౧౩

కం. సాధునికరవంద్యుల నే, నాధునికకవీశులన్ మ◆హాత్ముల మది నా
రాధనకయి తెలుతున్ గం, గాధునికాభంగభంగ◆గంభీరోక్తిన్. ౧౪

వ. అని దేవతావందనంబును, బురాతనాధునాతనసత్కవీశ్వరానందనంబునుగావించి జన్మసాఫల్యంబుగనొక్క పుణ్యకార్యంబురచియింపఁదలంపు చెంగలింపనుద్యుక్తుండ నై.

చం. కవియును న ర్తనాంగనయు◆గష్టము చెంతలు గల్గియున్న న
య్యవి వెలిఁదోఁపనీక వెల◆యన్ వలయున్ వెలినాడు న ర్తకిన్
భువిపయిఁ జూపఁజు గ్గసఁగఁ◆బోరు హృదంతరవ ర్తివేదనన్
నెనమిడి లోపమే వెగడ ◆ నేర్తును నిష్ఠురవాక్పరంపరన్. ౧౬

సీ. చి త్తమా యాదరా◆య త్తమై గ్రాలదు, పా త్రమాయాదరా◆వృ త్త మగుటఁ
గరము విచక్షణా◆కరములు గానియు, క్కరముల వ్రాయు నా◆కరము లెపుడు
పాదము ల్గర్కశ◆పాదకంటకశిలా, క్షోదముల్ యాతనా◆పాదము లగు
దేహంబు రోగసం◆దోహంబుబలిమి మం, దేహంబు బ్రమకె సం◆దేహ మగును

తే. ఇట్టినను బోఁటిమానిసి◆కెట్టులొదవు, విబుధహృదయంగమాలాప◆వివిధచతుర
నటన ఘటనాపటు స్ఫుట◆కటకపటల, క్రమఝుళంఝుళారావ◆కావ్యకన్య. ౧౭

సీ. సరసుల సద్గోష్ఠిఁ ◆ దిరిగెడు కవిరాజ, హంసలఁ బదరాగ ◆ మరుదు గాదు
విబుధులసంగతి ◆ విహరించు రుచివిధా, శుకవుల నొప్పారు ◆ శుద్ధసూ క్తి
బహుళభోగాభోగ◆పటిమనైన యహీన్లు, డోపెడి బహురీతు◆లొప్పఁ బలుక
విషయానుభవయుక్తి◆వెలసెడివారికి, భావజాత్యున్నతుల్◆పలుక సుళువు

తే. కంజదృక్కంజలోచనా◆కంజరేద్ధ, మంజుమంజీరశింజాన◆పుంజ మింటఁ
బుంజిగొనియున్నభోగముల్◆పొదలుచున్న, లలితకవితావిలాసిని◆యలరుటరుదె?

సీ. కలమెత్తివ్రాయంగఁ◆గడఁగితినా గ్రామ్య, వచనభూయిష్ఠంబు◆వ్రాయసంబు
వీను లొగ్గి యొకింత◆వినియెద నందునా, బండుబూతులె చెవి◆నిండుచుండుఁ
గన్నులు విచ్చి నేఁ◆గనుఁగొందునందునా, కంటకతరుదరు ◆ ల్గానఁబడును
స్వచ్ఛందవృ త్తిని◆జరియింతు నందునా, ధర నాథవంతుఁడఁ◆దిరుగ రాదు

తే. కాన నావాన నసమాన◆మానభాస, మానసదరీణవర్ణనా◆మాధురీణ
భావనాసూనసూన్నసం◆భావనార్హ, శారదాదేవి యెటులుండు◆సంతసమున. ౧౯

వ. కావ్యరచన దైవపూజావిశేషంబుగ మనీషులు భావించుటఁ గృతికృత్యంబునఁ గృతకృత్యుండ నయ్యెద నని తలంప నయ్యది పూర్వకృతాపూర్వసుకృతాధిక్యంబునంగాని నిరంతరాయంబుగఁ గొనసాగనేర దని సందేహమందె యుండనై డోలాందోళితమానసంబున నెయ్యదియుం దోఁపమి శ్రీరామధ్యానంబు సలుప నెయ్యది హృదయగోచరం బగు నద్దానిం గరణీయంబుగ నాచరించెదఁ దత్కరుణానిపన్నంబులనేకంబులు హృద్గతంబు లయ్యు జంకనేలయని దృఢచిత్తుండనై శ్రీరామ సాన్నిధ్యంబుఁ గల్పించుకొని నర్ధనిమీలితలోచనుండనై ధ్యానించుచున్న సమయంబున. ౨౦

సీ. రాహుగ్రహాస్యని◆ర్గళదబ్జమండలం, బన నొప్పు నెమ్మోము◆హాసవృతోడ
గ్రీష్మసాయాహ్నసం◆దృశ్యమానం బగు, తనులతఁ దనులత◆దారసింప
నవహిమాత్యయవేళ ◆ నలివాయుకంజాత, ముల కన్నుకన్నులు◆పురుడుచూపఁ
గానకృత్రిమ◆గర్తవినిర్గత, కరిణినా నిజ యాన◆కలన మమరఁ
తే. జెలఁగికుఱుమాపుచీరకు◆చ్చెళ్లు గునిసి, యాడమీఁగాళ్లఁ, గొనగోళ్ల◆ననువుపఱిచి
చెదఱువెంద్రుక; లొయ్యనఁ◆జేరవచ్చి, నిలిచె నొకలేమ మామక◆నికటసీమ.
వ. ఇట్లు మదీయోపకంఠంబుఁ జేరినయక్కులకంతి నుపలక్షించి. ౨౨
ఉ. ఆవిరి గప్పగా మినుకు◆టద్దమొకో, నునుమంచు సోఁకి పోక్
వావిరిఁ దాఁకి తేఱు సిత◆వారిజమొక్కొ, దినాంతవేళలన్
బోవుచునుండ నెండ పరి◆పూర్ణసుధాకరబింబమో, యనం
గా విరిఁబోఁణినెమ్మొగము ◆ కారణమేమియొ నాఁడి తేఱెడిన్? ౨౩
సీ. దయ నాకు సిరు లీయ◆దయచేసినట్టి యా, లచ్చియందునొ మేను◆పచ్చగాదు
పద్యముల్ నానోరఁ ◆ బ్రౌఢిమైఁ బలికించు, వాణినాఁ బుస్తక◆పాణి గాదు
జగతి భక్తులఁ బ్రోచు◆నగజాత యందునా, రుదురాకవేరు పే◆రెదను లేదు
మదనమోహిని యని ◆ మదిలోనఁ దలఁతునా, చిత్తవిభ్రమ మెప్డు◆చేరదు నను
తే. మహినిమహిళయందిట్టి◆మహిమయున్నె? వేల్పుఁగన్నియ కెట్టులీ◆వెతలుగలుగు?
ననుచుఁదలపోసి యిట్లంటి◆నతివతోడ, నైజమగుగురుభావంబు◆నయముమెఱయ.
ఉ. ఎవ్వతెవమ్మ నీవు? కత ◆ మేమి యొకో యరుదేర? నీమదిన్
నెవ్వగ గూరియున్నగతి ◆ నీదుస్వరూపమె చెప్పెడుం గటా
నొవ్వఁగ నేరు పల్కురి ని◆నున్? నను ధన్యునిఁ జేయు తెల్లనా
గువ్వలయెక్కురింతగల◆కొమ్మవొ? యమ్మవొ తమ్మిచూలికిన్? ౨౪
వ. అని తనయమానుషం బైన తేజోవిశేషంబుకతన భయభక్తి సంభ్రమంబులు ముప్పిరిగొనమోడ్పుఁ గేలునమిగుల మాటాడనేరని నన్నుఁగనిసాదరంబుగ నాయంబ యిట్లనియె. ౨౫
తే. అన్న! కన్నులవిల్తుని◆యన్నయన్న, గాఁగ నన్నెన్నమీనిన్నుఁ◆గానఁ గాను
ముచ్చటైనను వచ్చితి◆ముచ్చటింతుఁ, గలదు నాదీనదశకును◆గారణంబు. ౨౬
ఉ. మాసరచింత లొంది విష◆మవ్యసనావిలచిత్త నౌట సం
తోసములేని నెట్లు పరి◆తోషముకల్మిఁ జరింతునో? యనా
శ్వాసితదుఃఖితే మనసి ◆ సర్వ మసహ్య మటన్నపల్కు వి
శ్వాసము గాదె? శోకసమ◆శాత్రవుఁ డుండునె వేఱొకం డిలన్. ౨౭

తే. ఆరురుక్షుండు క్రోధంబు ♦ నణఁచుభంగి, నబ్ధిబడ బాగ్నిఁ దనలోన♦నాఁచినట్లు
లాఁపిమదిలోన నాదుదు♦రంతచింత, నవనిపైఁ బుత్ర! యిటు నడ♦యాడుదాన.

ఉ. ధారిణిఁ గృష్ణరాయలు తు♦ద న్గలయాంధ్రరసాధినాథుల్
గారవమార నన్నుఁ గనఁ♦గా ఘనగౌరవవృత్తి నుంటిమ
న్నీరస నిప్పు డన్యగతి ♦ నీరస మొప్పఁగఁ జూడ నాప్రజల్
నీరసరూప మొప్పె ధర♦ణీసురసత్తమ! యేమిచెప్పుదున్. ౩౦

తే. ఆంధ్రనాథునిపాలితం♦బైనయట్టి, యంధ్రదేశంబునందలి♦యాంధ్రులెల్ల
నాదుతనయులఁగా నెంతు♦మోదమొప్ప, నాంధ్రభారతి నే నౌట♦నవనివిబుధ.

కం. రాజన్యులచేఁ బూర్వము, పూజలుగొనువారు నాదు♦పుత్రకు లయ్యో!
రాజుల సేవకు లగు ని, స్తేజులఁ గొలిచెదరు నేఁడు ♦ దీనత్వమునన్.

వ. అదియైనను సజ్జన సేవయా యందు వేని. ౩౩

కం. అధములు మతిగుణవిద్యలఁ, గ్రుధ సాదుల నేఁచ బ్రహ్మ♦కొడుకులు సుమి వా
రధికారులు గావుననో, యధికారులుగాఁ జరింతు♦రనుజీవులకున్. ౩౪

చ. కలుకువిలోకనంబుల నె♦గాదిగఁ జూచు, హసించు, నంచునన్
గొలిచినవారిఁ గాంచి కొలు♦కున్ రదముల్, నగుఁబాటుఁ జాటఁగాఁ
జులుకన నాడు, వ్రాయు, మఱి♦చూచును, లేచును దాఁప నిద్ది హా!
యులవగుసన్నిపాతగుణ♦మో, యధికారపిశాచవేషమో. ౩౫

సీ. ధరణీప రాగంబు♦ధరణీపరాగఁబు, నమ్మినతిరుగఁగరాదు♦సుమ్మి పతులఁ
బతిమహోదరము ల♦ప్రతిమహోదరములు, తబ్బిబ్బులౌ మది♦నుబ్బె నేని
వరచంద్రహాసఁబు♦వరచంద్రహాసఁబు, మెలఁకువ గలిగియ♦మెలఁగవలయు
నధికారకౌచితి♦యాధికారకచితి, దూరఁబునందె తాఁ♦దొలఁగవలయు

ఆ. బలుకరాదు నిజముఁ♦బలుకక పోరాదు, పోవరాదు మించి♦బుద్ధినుంచి
చిక్కనేని మిగులఁ♦ జిక్కులనిడుదురు, కూళజనులకొలువు♦చాలబళువు. ౩౬

కం. కష్టములఁ బడుటను నా, యిట్టిరు లగుపట్టు లేమి♦యెంతచదివినన్
గుట్టుగ నున్నా రకటా, గట్టిగ ననఁ బట్టులేమిఁ ♦ గదుకొని కావన్. ౩౭

కం. ఈవిధి శ్వవృత్తిఁ దిరిగెడి, సేవకులే గాక మఱి య♦శేషజనఁబుల్
నావలను చూడ రోసిరి, నే వగచెద దాని కేదను♦నిరతముఁ బుత్రా. ౩౮

కం. అంసం బగుకొలజాబిలి, ముందలఁ గద మెఱయు నాకు♦మును వెప్పుడు, నేఁ
డెందెందుఁ జనిన మెడపై, నొందెందఁ గద యర్ధచంద్ర♦యోగం బకటా. ౩౯

సీ. నాపుత్రులే న న్న♦నాదరించుటఁ జేసి, యాహారముల మీఁది♦యాశ లేదు
నాకుఁ గూర్చునుతాళి♦వీక నుండమిఁ గాంచ, నగలు మైఁ సవరింప♦వగపుకలుగు

శతవాడపరు లైన♦హరవాదులను గన్న, నగ్గిలేకయే కద్పు♦భగ్గు మనను
దామసంబుల రేగి♦తమలోనఁ గలహించు, తనయులఁ గన్నది♦మనము పొగులు

తే. నాయనా! యేమియందును♦నాయవస్థఁ, బొలిచెడలగడ యగుచు నా♦పుస్తకంబు
కొమరువీణియ చేయూఁత♦గోలయయ్యె, సుతసమూహంబులిటు సేయ♦నుబ్బరాయ!

తే. కురుల వైనను లెక్కింపఁ♦దరముకాని, యలవిగాదయ్య నాపుత్త్రి♦కుల గణింపఁ
బరఁగఁదలవెంట్రుకలయంత♦బలఁగముండిఁ, దలకుఁబోసెడి దిక్కేది♦కలఁపఁబుత్త్ర.

తే. ఆంధ్రు లెల్లెడ నన్యక♦ళాభిరతిని,
గులముఁ గులవిద్య మఱవఁగఁ♦దలఁచి తలఁచి
వెతలు గుడుచుచు నే నున్న♦విధము గాంచి,
తెలుఁగురాయఁడు జడమయ్యె ♦ దిగులు చెంది. ౪౨

చ. కరము వసంతకాలికవి♦కస్వరచారుపిక స్వరైకభా
స్వర మగునాగళస్వరము ♦ సంతతముం బస మేళనంబుగాఁ
బరఁగెడి, నేఁడు మందమయి♦భాసిల దయ్యె నుఖేతరస్థితిన్
వరలెడివార లేడఁ? బ్రతి♦భాయుతవాక్కు శలత్వ మేడనో? ౪౩

చ. తలఁపఁగఁ దాలమూ వదన♦తాలమె, మూర్ఛన గాంచె మూర్ఛ నిం
పలరఁగఁ జేయఁజాల్లయ ల♦యంబును బొందెను, గ్రామ మక్కటా
చెలఁగెను గ్రామపర్యటన♦శీలత, నాదు తనూరుజావళుల్
వెలచెలి పాంసుజావళులు ♦ విశ్రుతిఁగాంచె మహోన్నతస్థితిన్. ౪౪

తే. మదిని నన్నింత తలఁచెడి♦మానవుండు, గానరాఁడయ్యెఁ గొన్నాళ్లు♦గాన నేను
మూర్ఛలనుస్రుక్కి సంచార♦ములనుదక్కి, మూపుచెడియుండితినిజమ్మి క్రూరదశను

కం. అటుపిమ్మట నటమటఁ గవు, లటనిట మహదాశ్రయంబు ♦ లలవడ కున్నన్
వటియింపకుండఁ బిమ్మట, ఘటియించుచుఁ గావ్యములను♦గాచిరి నన్నున్. ౪౬

కం. తక్కినవారికి నే ననఁ, గ్రక్కినకూడైతి నేమి♦కర్మమొ? యిది నీ
కొక్కింత దెలియఁ గద నా, కెక్కుడిముద మొదవు, సొగసు♦లేటికి నింకన్.

చ. కనదురుబంధబంధురము♦కావ్యమటన్నను రజ్జుబంధమా?
యనుదురు; సద్ధ్వను ల్ఘనము♦లంచు వచింపఁగ గంగజాతరా?
యనుదు; రలంకృతు ల్బహుళ♦మన్నను ద్రాటనుగూర్చి కట్టెనా?
యనుదురు! నేఁటియాంధ్రులహా♦హా బవిసాతెఁ దెలుంగుబాసకున్. ౪౭

కం. చదివినమూర్ఖుని కంటెను, జదువనిమూఢుండు మేలు♦చర్చింపఁగ దు
ష్పదముల నన్నుం ద్రిప్పెడు, చదివినమూర్ఖులను వశమె?♦చక్కంబెట్టన్. ౪౮

కం. మార్గం బెఱింగియుఁ గడు దు, ర్మార్గంబునఁ జనుటకన్న ♦ మానమె మేలౌ
దుర్గంధసుమముకన్నను, నిర్గంధసుమంబు మేలు ♦ నిక్కం బరయన్. ౫౦
సీ. పాదముల్ దీర్ఘముల్ ♦ ఛేదింపవలె నండ్రు, నాకు విశ్రమ మేల ♦ నడవ? నండ్రు
కొంఱసున్నమునవీడఁ ♦ గాదువ యేమిట? నండ్రు, వర్ణసంకరవృత్తి ♦ వలయు నండ్రు
సద్వృత్తిరీతులఁ ♦ జాలసంకట మండ్రు, సద్ధ్వనుల్ దలయేరు ♦ సలుపు నండ్రు
శృంగార మేటికిఁ ♦ జీఁదఱకా? యండ్రు, ప్రౌఢోక్తు లతిగూఢ ♦ భావ మండ్రు
తే. వరశకుంతల ముద్దిచ్చి ♦ వఱలె ననఁగ, బల! సకుంతల ముద్దిచ్చి ♦ బడలె నండ్రు
నేఁటి నవనాగరకకవుల్ ♦ నూఱి దప్పి, పద్యనియమంబు నందునా ♦ భాసులగుచు.
సీ. బంధము ల్వ్యాకృతి ♦ బంధంబు లండ్రు శృం, గారంబు లెల్ల వి ♦ కార మండ్రు
గర్భంబు వేదనా ♦ దుర్భావ మని యండ్రు, మధురతాదులరుచి ♦ మధ్య మండ్రు
వాక్యచాతుర్యంబు ♦ భావవక్రత యండ్రు, యమకంబు దుష్పథ ♦ గమక మండ్రు
బహువిధాలంకృతుల్ ♦ భారమాత్రం బండ్రు, ప్రాసయోగంబు బీ ♦ భత్స మండ్రు
తే. వరపదన్యాసకుశలుని ♦ బంగు వండ్రు, చిత్రకవితావినోదంబు ♦ ఛీ యటండ్రు
మత్సపత్న్యపలాలిత ♦ మత్తనయులు, భవ్యధీదీర్ఘదర్శితాఽ ♦ భావు లగుచు ౫౧
సీ. ప్రత్యక్షరశ్లేష ♦ పటిమచేఁ జెన్నారు, వాసవదత్త కే ♦ వాసి తఱిఁగె?
యమకంబు నిండారఁ ♦ గొమరైనకాళిదా, సునళోదయమున కే ♦ సొబగు దప్పె?
గూఢభావనిగూఢఁ ♦ గూఁడికర్కశవాక్య, భరితనైషధ మెట్టి ♦ వన్నె వాసె?
సకలకవిత్వకౌ ♦ శల్యంబుఁ జూపిన, మాఘున కేయవ ♦ మాన మొదవె?
తే. గటకటా! యింతదలఁపక ♦ కుటిలయుక్తిఁ, దేరతేరకు నాదుకు ♦ మారకులను
దూఱుచుందురు బహువిధ ♦ దోషములను, దీని కేనేమివచియించు ♦ దానఁ జెపుమ?
ఉ. సాధులుగాని వెక్కులుల ♦ జల్పితముల్ గొని జాతివాక్యముల్
గా ధరశేసుపర్వ! కృతి ♦ గా నొనరించిన లెస్స యండ్రు; దు
శ్శ్రేధను నట్టిఁడౌకవికి ♦ మేలిధనంబు లొసంగుచుంద రౌ
రా! ధనికుల్; మదీయగతి ♦ యయ్యయొ యెంతకు వచ్చెఁ జూచితే. ౫౪
తే. నేను దుర్దశఁ జెందిన ♦ దాన ననుచుఁ, బ్రౌఢకవితల నావృద్ధి ♦ దరఁగదనుచు
రచ్చకూఁత లెబిగులసా ♦ రస్య మనుచుఁ, బలుకుచుందురు మితిమీఱి ♦ బవిసిమాలి.
తే. శబ్దశాస్త్ర నిషిద్ధోక్తి ♦ సాధువగును, వినఁగను వినోదమైయుంట ♦ ననెద రేని
రతిసుఖంబునకై యంకు ♦ హితమొసలుప? సిరులకొఱకునుజౌర్యంబు ♦ చెల్లునొక్కొ?
మ. ప్రతిశబ్దంబు మథించి దానఁ గలసా ♦ రస్యంబునుం జూచి య
ప్రతిమానూనవిలాసచాతురి రహిం ♦ పన్ సౌష్ఠవస్ఫూర్తిమైఁ

కృతిరత్నంబు ఘటింప భాష నవసు♦శ్రీకాంతి శోభిల్లఁ గా
క తలంపం బొడిజల్లిమాట లన నె♦క్కాలంబున న్వృద్ధిరా. ౫౭

ఆ. వాక్యసరణి వేఱు ♦ భావకౌశల్యంబు, సరణి వేఱు; రెంట♦సరస మైన
కవిత కవితగాక ♦ కడమ యేదైనను, సుకవు లెంచఁబోరు♦శుద్ధ మనుచు. ౫౮

కం. పామరతతికై వ్రాసిన, సామాన్యపుఁగథలు ప్రకృతి♦శాస్త్రము లుండన్
సామము సుళువై; నగరే, ధీమహితులు కావ్యములను♦దీర్చిన నట్టుల్? ౫౯

తే. చాలనరులకు లెస్స పాం♦చాలి సుమ్ము, తఱచుపురుషోత్తములకు వై♦దర్భి లెస్స
యార్యజనులకు గౌడి సౌ♦ఖ్యంబుఁ గొలుపు, లోకులిల భిన్నరుచులౌట♦ప్రాకటంబ.

చం. తలఁపకు చిత్రబంధకవి♦తల్ రచియింపఁగ రాదటం చెదన్
సలలిత కావ్యసంఘటన♦సారసనేత్రనమస్య గాదె? ని
శ్చలసుమనః ప్రకల్పితబి♦సప్రసవాదికరూపపద్యముల్
నలిననివాసినీహృదయ♦నాథున కప్పనసేయ దోషమే?

ఉ. కావున వీరివారివలెఁ♦గాని పథంబులఁ బోకు మయ్య! నన్
ద్రోవలు దప్పఁ ద్రొక్కుచును ♦ చొందర పెట్టకు మయ్య! పూర్వ లే
త్రోవను బోయి రా తెఱఁగు♦దోషము లెంచకు మయ్య! నేర్పుమై
భావన సేయ వయ్య! బహు♦భంగుల నీకు యశంబు చేకుఱున్. ౬౧

వ. అంతరాయభయంబునను భిన్నదర్శను లగులోకుల నెల్ల నెట్లు మెచ్చింప వచ్చు నని యు జిచ్చవడి యున్న నిన్ను హెచ్చరింపఁ జనుదెంచితి. లోకంబునంతయు నేకాకృతి మెప్పింప దైవంబు వలనఁ గాదన నీ వన నెంత. కావున నిర్భయుండవై యుత్సాహంబు వాటించి నిరాఘాటంబుగఁ గృతిఁ బ్రారంభింపు మని దయాపోషణ మనస్తోషణ చింతాశోషణ శంకావేషణ మృదుమధుర భాషణంబుల భాషా యోషారత్నంబు సంభాషించి తిరోహితయైనఁ దెలిసి యది యమ్మహాదేవి యల వోకగాఁ దలంచి. ౬౩

కం. చింతామణిరూపిణివై, చింతామణివేదికపయిఁ♦జెలువలరెడు శ్రీ
కాంతామణి! భక్తోత్కర, చింతామణి వనుచు వినుతి ♦ చేయుదు వాణీ. ౬౪

కం. భళిరే! త్వన్నామా ప్తిని, దళమే నిర్వక్రవాగ్వి♦ధానక్షమవహఁ
దలమే త్వత్కరుణాకం, దళ మేనదు సోఁకు నట్టి ♦ ధన్యునిఁ బొగడన్? ౬౫

ఉ. నీరజపీఠవాసరమ♦ణీ! రమణీయమణీమయోద్ధమం
జీరకకింకిణీనికర♦శింజితఝూళఝుళంఝుళార్భటుల్
దోరముగాఁగ నిస్తులిత♦ధోరణి మీఱ నవారణంబుగా
నా రసన న్నటించుచు ఘ♦నంబుగఁ గూర్పఁగదమ్మ శ్రేయముల్. ౬౬

మ. ననయుల్ పూర్వకవీశు లాడని వచశ్చాతుర్యమా లేదు; నే
జననీ! వచ్చియు రాక యాడిన మహిష్ఠప్రీతి యొప్పార నో
య్యనఁ ద్వత్కంఠగభవ్యకావ్యసుమణీహారంబునం గ్రిందునై
కన నొప్పారుతకంబుచందమున మత్కావ్యంబు లాలింపవే. ౧౬

వ. అని ముకుళితకరుండనై యమ్మహాదేవిం గూర్చి నమస్కరించి హర్షపులకిత గాత్రుండనై దశకంధరమదసింధురవరసింధురపరమేచకకంధరాంగ సమర్పితంబైన మామకీన ప్రబంధంబు గుణబంధురపదధురంధరంబై వసుంధర నమంథరగతిఁ గవియుగంధరహ్లాకరం బగు నని తలంచి మదీయాత్మారాముఁడగు శ్రీరాముని శుద్ధాంతరంగ శుద్ధాంతరంగసంగతుం జేసి మోక్షఫలాపేక్షఁ దత్కమలాక్షు స్మత్కృతికి నధ్యక్షుఁగాఁ దలంచుచుఁ దదుచితకథాన్వేషణపరుండనై యున్న సమయంబున. ౧౭

కం. మాయమ్మ కనికరమ్మున, మాయమ్మయు, యవగుణంబు మాయమ్మగుఁ జు
మ్మాయమ్మయందు, నడవడి నాయమ్మిక, నమ్మిక మ్మయమ్మ గుణమ్ముల్. ౧౮

కం. కనకమ్మ సద్గుణంబులఁ, గనకమ్మ మదాళిలకును గనఁ గమ్మతెఱం
గునఁ గొమ్మలలో వెలయుటఁ, గనకమ్మ యనంగఁ గాంచె ఘనవిఖ్యాతిన్. ౧౯

ఉ. అయమ యొక్కనాఁడు భరతానుజరామసమేతరామమా
యో యన డాయవచ్చి తనయుల్ దనయుల్లముఁ బల్లవింపఁగాఁ
జేయు విధేయులై స్నుషలు చేరువఁ జేర వినోదవైఖరిన్
హాయిగ ముచ్చటించెను సమంచితపుణ్యకథా ప్రసంగముల్. ౨౦

వ. వారెవ రెవ రనిన నేనును నాయనుజుండు. ౨౧

ఉ. రంగనయాంతరంగమె హారంగని స్నేహితు లెల్ల మోద మూ
రంగన, వేంకటేశపదరంగనటన్మతియై మనీషిసా
రంగనయప్రసంగ మలరంగ నయాంగవిధిజ్ఞుఁడై నమా
రంగన; సాటి వానికి ధరం గన సాధుగుణానుషంగునిన్. 23

ఉ. పూతయశోవిశోభితుఁడు భూనుతకంచనపల్లి వంశవి
ఖ్యాతుఁడు నాదుమామ ధృతికిల్మిషహృన్నళినీసమర్చిత
శ్రీతరుణీశపద్యుగకుశేశయ వేంకటసుబ్బరావు శ్రీ
సీతమ వీరియాత్మభవశిష్టపణాయితశీల రంగయున్. ౨౪

వ. నా మఱఁదలు. ౨౫

ఆ. పాలవాయి వంశభవ్యుఁడు గండీరావు, నరసమాంబయనెడు తరుణియందుఁ
బ్రేమఁ గాంచినట్టి రెండవకూఁతురు, రంగమ సుగుణగణరంగమ యన. ౨౬

వ. అట్టి సమయంబున- ౨౭

కం. కనుఁగొనల దయారసము, ల్గునగునలాడంగ నడిమి♦కొమరుఁ డమ్ముగురం
దును గనుఁగొని సుబ్బన్నను, నను సుగుణవతీమతల్లి♦ నాతల్లి యనెన్. ౪౮

చం. తెలియఁగ వింటిఁ బుత్ర! భవ♦దీయపితృవ్యులు పిన్ననాఁటఁ బా
టిలిన మరాటబాసను బ♦ఠింపఁగఁ గోసలరాజపుత్రిఁ దా
నలరుచు బంతిదేర్లయెడ♦యందు వివాహము నాడఁబూన వా
రల కుదయించు వెన్నుఁ డని ♦ రావణుఁ డుర్వి వెస వారి నేఁచుటల్. ౪౯

కం. వినిన స్త్రీవాకథల, న్వినిపింపుము నాయనా! స♦విస్తరముగ నా
విని యెఱుఁగ నేను దల్లి! మును దీని నదెట్లు పలుక ♦ మొనయుదు ననినన్. ౫౦

తే. రాదుగా నాకు నా మహా♦రాష్ట్రభాష
పెద్దకాలంబు నందలి ♦ వినికి గలదు
దాన దిఙ్మాత్ర మెఱిఁగించు♦దానఁ గొంత
బుధులవలనను దెలియుము ♦ పూర్ణముగను. ౫౧

వ. అని యించుకించుక వచించుటయు నిట్టి నిస్తులప్రశస్తకథా ప్రపంచంబు సమస్తంబు సవిస్తరంబుగ నెఱుంగ బద్ధదీక్షుండనై విచారించుచున్నాడ. ౫౨

సీ. శ్రీరామచంద్రప♦దారవిందార్చనా, నిస్తులశేముషీ♦నిధి యెవండు
ప్రాకటలంకల♦పల్లెసద్వంశస, న్మహనీయమౌక్తిక♦మణి యెవండు
ద్రావిడహూణాంధ్ర♦దేవభాషాదివి, ద్యాభాషావిధిజ్ఞ మ♦నీషి యెవఁడు
ధీరవీరాసామి♦సూరిప్రమోదవ, ర్ధనశీలశీతల♦ధాముఁ డెవ్వఁ

తే. డట్టివేంకటసుబ్బార్యుఁ♦డార్యహితుఁడు, గోర వాల్మీకునకు మున్ను♦నారదుండు
పోలె నెఱిఁగించి పెరరేచెఁ♦జాలఁగనను, రమణ నీకావ్యవిరచనా♦రంభమునను. ౫౩

వ. ఆయనకు. ౫౪

ఆ. కులము దానితోడు ♦ చెలువారెఁ బాండితి
వన్నెదెచ్చె రెంటి ♦ కెన్నగుణము
పోఁక లాకు లున్నఁ ♦ బొలుపారఁ దాంబూల
మునను వన్నె నున్న♦మునను గాదె. ౫౫

అయోధ్యాపురీచరిత్రము.

మ. ప్రాజ్ఞగ్రామణి యాతఁ డిట్టులను సా♦భ్రాత్రంబు పెంపార నో
విజ్ఞానప్రియ! పుణ్యతీర్థములు సే♦వింపంగ మున్నే మహా
విజ్ఞుల్ దోడయిరాఁ జరించు నెడలం ♦ బ్రీతిం గనుంగొంటి రా
మాజ్ఞం బాలితమై రహించిన యయో♦ధ్యన్ దేవతారాధ్యనున్. ౫౬

తే. ముక్తిదాయకపట్టన • ములను మొదలఁ
గొలువఁబడు నెద్ది యపరవై • కుంఠ మెద్ది
చూడఁజూడఁగ మఱియింత • చూడఁజూడ
వలయునని యాస నెయ్యది • గొలుపుచుండు. ౮౭

వ. అట్టి యయోధ్యాపురి చరిత్రం బించుక వచించెద విను మని యిట్లనియె. ౮౮

కం. శ్రీరాములు వైకుంఠముఁ, జేరం జనుటయును బిదపఁ • జిత్రము! సరయూ
నీరము లయోధ్య ముంచిన, వారావృత మగుట విన్న • వాఁడవుగావే. ౮౯

కం. ఆపగిదిని బహువర్షము, లాపగనీట న్మునింగి • యవిదిత మయి యి
ట్టాపురి చెలంగ నుజ్జయ,నీపురవల్లభుఁడు సర్వ•నీతిపరుండున్. ౯౦

ఉ. ఖండితశాత్రవోత్కరుఁ డ•ఖండపరాక్రమశాలి క్షోణిపా
ఖండలమూర్తి సర్వనవ•ఖండయుతావనిమండలప్రజా
మండలరక్షణాత్తశుభ•మండనకీర్తివిహారి విక్రమా
ర్కుండనుధారిణీశుఁ డొక•రుండు రహించెఁ గదా యతం డెదన్. ౯౧

మ. సకలోర్వీస్థితదైవతీర్థనగరీ•సందర్శనోత్సాహియై
యకలంకప్రతిభావిశేషమున ది•వ్యక్షేత్రతీర్థాపగా
నికరాటీకనలోలుఁడై చనుచు న•న్వేషించె నిద్దానికై
యకటా! రిత్తశ్రమంబె గాని కనలేఁ•డయ్యెం బురీరత్నమున్. ౯౨

తే. శాస్త్రచోదిత మైనట్టి•స్థల మదెల్ల, జలమయంబయి యుండుటఁ•జాలవగచి
తెలిసి పెద్దలవలనను•గలతెఱంగు, ధైర్యనిర్జితకాంచనా•హార్యుఁ డపుడు. ౯౩

కం. ఏతాదృశ మగుక్షేత్రము, భూతలమునఁగానకుంట•పోలునె? జనతా
పాతకనిపాతనార్థము, ఖ్యాతి యొసంగినను మృత్యు•వైనను మేలౌ. ౯౪

కం. అని నిశ్చయించి నారా,యణుఁగూర్చి తపస్సమాధి • నతినిష్ఠఁ జరిం
చినఁ బెక్కుహాయనంబులు, జనపాలునిఁ జూచి శౌరి • సదయుం డగుచున్. ౯౫

వ. భవదీప్సితంబెయ్యది? వేఁడు మనుటయు దేవా! భవదీయరామావతారంబున నయో
ధ్య యెట్టులుండె నట్టివిధంబున లోకంబునకు న్గోచరింప వరం బొసంగవే యనవుడు.

కం. శ్రీకాంతుఁ డిట్టు లను నో, భూకాంత! త్వదీప్సితంబు•పొసఁగ దొసంగన్
ఈకాంక్ష విడువు మనఁగ ర,మాకాంతునితోడఁ బల్కు•మానవవిభుఁడున్. ౯౭

కం. అసువుల నైనను నీ కిదె, యొసఁగెదనే కాని విడువ•నోర్తునె కోర్కెన్
వ్యసనం బైనను రానీ, యస మైనను గాని విడువ • నాశయ మనినన్. ౯౮

మత్త. అంత సాహస మేల యయ్య ధ•రాధిపా! విను మొండు నీ
స్వాంతపీఠిని జూడ నెయ్యవి • యాశచేసెదొ యట్టిచో

క్లైంతయుం గన నిచ్చ నించుక • యిచ్చగించిన నీధునీ
కాంత నా జనపాలవర్యుఁడు • కాంక్షచేసెను గొన్నిటిన్. ౯౯

వ. అవి యెయ్యవి యనినఁ గైకయీకోపభవనంబును, శ్రీరామజననస్థలంబును, గాంచన సీతయు, గోప్రతారం బనురామనిర్యాణఘట్టంబును, హనుమాన్గడియు, నాగేశ్వ రాలయంబు ననుకొన్నిప్రదేశంబులు నేఁటికిని దృశ్యమానంబులై విక్రమార్కుయ శస్తంభంబులుం బోలె నొప్పుచున్న యవి. వానివెంపుసొంపు వర్ణింప వలంతినే యని మఱియు. ౧౦౦

కం. అచ్చోట్లు విడిచి సరయువు, విచ్చేయుటకతన నేఁడు • వీక్షింపఁగనౌ
నచ్చపుఁజందురరేకన, మెచ్చులుగొలుపుచుఁ బురీస•మీపమునందున్. ౧౦౧

తే. స్వామినిర్యాణఘట్టవీ•క్షణముచేతఁ, గనుల నీరూర కుండినఁ•గాఁడు నరుఁడు
కైకయీకోపభవనవీ•క్షణముసల్పి, యామెఁ దిట్టనిమానవుఁ • డవని లేఁడు. ౧౦౨

ఉ. క్రాలెడినెట్లు కాశి మణి•కర్ణిక, యుజ్జయనీపురిన్ మహా
కాళనికేతనం బెటులు • ఖ్యాతివహించెనొ, నైమిశాటవిన్
వాలెముఁ జక్రవాపి యెటు • భ్రాజితకీర్తిని, న ట్లయోధ్యఁ దీ
ర్థాళుల నుత్తమోత్తము•నై శుభదం బగు గోప్రతారమున్. ౧౦౩

ఉ. వేలుపుటాలపాల నగు•వెల్లియొ? కాదు; ద్రవించిపాఱు తా
రాలలనామనోహరుని•రశ్మలరాశియొ? కాదు; సత్సుధా
జాలమొ? కా దిఁకేమనినఁ • జారుతరం బగుక్రొత్తముత్తెపు
న్లీలలతేట గావున ఘు•ఏజలముల్ సికతాళి తారచూ
ర్ణాళి గతిన్ గనంగ నగు • సందు నమేయపు లోఁతు గల్గియున్. ౧౦౪

కం. కాంచనజనకాత్మజ రేఁ, గాంచఁగ నగుఁగాని పగలఁ • గనరా దెటులే
నెంచఁగఁ దరమా సీతా,చంచలనయనామరీచి•సంపత్తతులన్. ౧౦౫

కం. రంగగుహారతి సీతా,మంగళదేవత కొనంగ • మణిగణదీప్తిన్
బంగారొడలయినం దమ,యంగంబుల మఱచుచుందు • రయ్య దిదృక్షుల్. ౧౦౬

మత్త. వేయిగన్నులు గోరెతిం బృథి•వీసుతం గనువేళల
న్వేయిజిహ్వలఁ గోరెతిం ధర•ణీసుతన్ వినుతింపఁగా
వేయిశిర్షము లాసచేసితి • వెండి ధ్యానము చేయఁగా
వేయు నేటికి జన్మమేటికి • వేదిజం గనకుండినన్. ౧౦౭

కం. హనుమాన్గడిని విచిత్రము, వినుమా వివరింతు వినఁగ • వీనులవిందౌఁ
గన మానస మలరదొకో, ఘనమానపువానరాళి• గల దచ్చోటన్. ౧౦౮

కం. అటవీచరాళికొఱకై, విటపులదట్టంబునైన • విపినమె గల ద
చ్చట నుండు మొుఁడితోఁకలఁ, జటులతరాకారములను • శాఖామృగముల్. ౧౦౯

చం. అసమానప్రతిపత్తి నైన, విపులాహ్లాదంబుచే నైనఁ, బా
యసముల్ లోకులు సంఘటించికొని రాహాండాలతో వానరుల్
విసుమానంబుగ బారుతీరి నియమావిచ్ఛిత్తిమైఁ బోరకే
లసమానం బగురీతిఁ గైకొనెడులీలల్ నిత్యదధ్యోదన
గ్రసనాభ్యాసులు వైష్ణవుల్ గుడిని నేరం జాల రో మిత్రమా!　　౧౧౦

చం. అనఁగననంగ మాటలు తమంతటనే విరమించు; బాష్పముల్
గనఁగఁగనంగ మోదమునఁ గాల్వలువాఱును గంటఁ;దత్కథల్
వినఁగవినంగ వీనులకు విం దయి పొందుగ విస్తరిల్లు; నే
మనఁగ! మనంగనేల నగరాద్భుతలీలలు చూడకుండినన్?　　౧౧౧

కం. రామప్రసూతిగృహముం, గామించి యెట్లైనఁ జూడఁగా నోపినచో
భూమిఁ బ్రసూతిగృహంబును, గామించియ యైనఁ జూడఁగా నోపఁ డయా　　౧౧౨

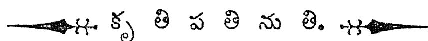
మ. తతశృంగారకళానిధానసగరీధౌతాబ్జదృగ్గేహినీ
ధృతరత్నాయితమంగళాయతనసుశ్రేణుల్ దగు న్వేటలై;
పతకంబో యన సూర్యవంశభవభూపాలావళీసంతతా
ర్చితనాగేశ్వర దేవతాయతన ముచ్ఛ్రి మించు మధ్యంబునన్.　　౧౧౩

వ. అని వచియించె నిట్లు మదీయజనయిత్రీప్రేరణంబున సుహృదీరితం బగు శ్రీకౌసల్యా
పరిణయకథను బ్రబంధంబుగ రచియింపఁ గౌతుకాధీనమానసుండనై.　　౧౧౪

కం. కారయిత రాముఁ డఁట స,త్సారమతిన్ శ్రోత రామచంద్రుం డఁట నా
నేరమి నేరం బగునే? కారాకూరంబులేల కడఁగెదఁ గృతికిన్.　　౧౧౫

చం. అరయఁగ మత్పురాకృతమహాసుకృతంబు లవెట్టివో యహా!
ధరణిని లభ్య యయ్యె విబుధప్రకరస్తుతమంజువాణి నా
కరుదుగ, దాని నే జనకుఁడై హవణిల్లుట ధారవోసెదన్
వరహితధర్మ దానగుణభాసితకీర్తికి రామమూర్తికిన్.　　౧౧౬

వ. అని తత్ప్రసాదపరిలబ్ధికై యతనిసన్నిధానంబుఁ గల్పించుకొని నుతించెద.　　౧౧౭

కృ తి ప తి ను తి.

తే. ధరణి దోఁగాడుచును బోవఁ దల్లిఁ జేరఁ
గాలుసేతులు డస్సిన నేల బొజ్జ
సోఁకఁగఁ బరుండి తలయెత్తి చూచుచిన్ని
చూపులను నేఁడు న న్నిటు చూడవయ్య.　　౧౧౮

చం. గునగునఁ దప్పతప్పటడుగుల్ చెలఁగం బరువెత్తుచుం దటా
లున మెడఁ గౌఁగిలింప నొడిలో నెగఁబ్రాఁకఁగ ముద్దువెట్టుచు

జ్జనని యిదేమి నాయన! య॰నక మురిపెంబున «నమ్మ! పాయి” యం
చనియెడు ముద్దునెమ్మొగము॰నందముఁ జూపఁగదయ్య రాఘవా! ౧౧౯

చం. మురిపెపుఁజుక్కబొట్టు, నును॰ముంగురులల్లినపింపిణీజడల్
పరఁగఁగ ముద్దుగూర్చు జుర॰పాలును, సొంపగుపాలబుగ్గలు
న్దరహసితంబు, వక్షమున ॰ నాణెపుజందెము నొప్ప మానితో
సరసతఁ దోఁచుఁగూడెచను ॰ చారుతరాకృతిఁ జూపు రాఘవా! ౧౨౦

చం. బుగిలెడు నూర్ధ్వపుండ్రమును ॰ బుగ్గను జుక్కయుఁ, గమ్మవాసనల్
నిగనిగలాడు హారములు ॰ నీ టగుపోఁగులు, వల్లెవాటు, మే
ల్వగగల పచ్చదోవతులు ॰ పాదములం బసుపంటు లత్తుక
ల్నగుమొగ మొప్ప పెండ్లిహొయ॰లం గనిపింపర జానకీశ్వరా! ౧౨౧

సీ. తలఁబ్రాలు దోయుటఁ॰బాల్చియెండొరులను, మీఱు నుత్సాహంబు ॰ మేరమీఱ
శిరమునఁ బోయు వోఁ ॰ గరమునోఁకఁ జెమర్చు, మేనుల నర్తని॰మీలితంపుఁ
గనులఁ బరస్పరం॰బును జూచి చూడక, యగివాణ మది రిత్త॰దగుటమైనఁ
దెలియక కేల్సాఁచి ॰ తెలిసి లోఁ గొదుకుచు, నాస్యబింబంబుల॰నావరింపఁ

తే. బసుపుపొడి హరిదళమూను ॰ పాత్రములన, ననుపమానవిలాసవి॰హారులైన
శ్రీవధూవరులార! మీ॰చెలువుచూప, నాకుసాక్షాత్కరింపుఁడీ॰ననుపు మెఱయ. ౧౨౨

మ. తలఁబ్రాల్ దోయిట దోయిలించి తలమీఁ॰దం బోయుభూపుత్రికో
జ్జ్వలశోభాయుతబాహుమూలములపైఁ ॰ బార్శ్వస్థభామాళిపైఁ
జెలియూరుస్థలిపై సభాసదులపై ॰ సీతాస్యపద్మంబుపైఁ
దెలెపైఁ బాతరలాడుచూపులఁ బ్రసా॰దింపం గదే రాఘవా! ౧౨౩

తే. చెలఁగి యుద్వాహపీఠి వ॰సించువేళ, నూతనాభ్యస్తచౌర్యవి॰నోదములను
నెమరుకోలాడు మీసిగ్గు ॰ కుమురుబెదరు, కలికిచూపుల నామోలఁ॰గులుకరాదె.

మ. దరహాసాంకుర మొప్ప మోవిపయిఁ బ్రో॰ద్యత్కోపరేఖవహ్ని చ్ఛటా
శ్యరుణీభూతము లైననేత్రములతో ॰ జ్యాకృష్టిబద్ధాంగుళీ
వరవిన్యాసముతోడ, భార్గవుని ని॰ర్భర్త్సింప నీవూను ని
ష్ఠురబాణాగ్ని మదీయదుర్గతికిఁ గూ॰ర్చుక్ భస్మసాత్కారముల్. ౧౨౫

చం. అడవికిఁ బోవ కాల్నడ, ర॰యంబునఁ గట్టవ నారచీర లి
ప్పుడ యని కైక వల్కినను ॰ బోణిమి వాసెనె? యశ్రు లూరెనే?
తడఁబడెనే పదాళి? ధృతి ॰ దప్పెనె? యేమియు మోము వాడెనే?
చెడెనె కడంక ? యట్టి యతి॰చిత్రపుఁదాలిమి నా కొసంగరా. ౧౨౬

శా. రామా! రామయ! రామచంద్ర! రఘువీ॰రా! యంచు వాపోవుచు
న్రామాపూరుషబాలకావళులు కాం॰తారప్రవేశోన్మతిన్

రా, మీవెంట గృహంబు నూరు విడి యా•రా వారి వంచించి తో
స్వామీ! మీ వెనువెంటఁ బర్వ లిడుమ•త్స్వాంతంబు నూరార్పవే! ౧౨౭

ఉ. ప్రాణమువోలె నిన్ను నెడఁ•బాయని సత్ప్రకృతిద్ధభార్య, య
గ్లానిని గొల్వ శేషగుణ•లక్ష్మణుఁడుర్, వన మున్కిపట్టుగా
జానగుటం గదా వనికి • సాగితి వర్మిలి; నేవిభూతియం
దేనియు నీకు వేఱు గల•దే విభవంబు వచింపు తత్త్వమున్?   ౧౨౮

ఉ. దాసరితప్పు లన్నియును • దండముతో సరి నాథ! వీఁడు మీ
దాసతఁ గాంచె ని ష్ప్రభయ•దాన మొసంగఁగ న ర్హ మంచుఁ గా
కాసురు సాపరాధుఁ గృపఁ • గావఁగఁ బల్కితి వట్లు వీఁడు మీ
దాసులదాసుఁ డె ష్ప్రభయ•దాన మొసంగెదొ తల్లి! జానకీ!   ౧౨౯

చం. కలుగునటయ్య రామ! ధరఁ•గాంచనవర్ణమృగం? బదేమి ధీ
కలిలమొ; యాస దోస మెఱుఁ•గం గలదా? విను నీదుమాయయే
యలమెనె నిన్ను? ముప్పునిడె • నయ్యలజన్నిద మయ్యవారి కర్
పలుకు యథార్థ మయ్యె నెటు • పాలనసేసెదొ నన్ను మోహితుర్.   ౧౩౦

చం. తెలివి దొఱంగి నీవు దెగి•తిట్టితి వందురు నీమఱందినిర్
దెలియనివారు, రాక్షస త•తిర్ వధియింపఁగఁ బ్రాణనాథుఁడుం
బలికినబాస దీర్ప నటు • పన్ని తుపాయముఁ గాక నీకునుం
గలుగునటమ్మ సీత! యొక•కాలమునర్ భ్రమ మానసంబునర్.   ౧౩౧

తే. దంమ్యులే లేరు నా కని • ధరణితనయ
తన్ను భర్త్సించుదైత్యకాం•తలను మనిచె
శర ణటన్నను బ్రోతు నర్•శపథ మూని
గ్రుడ్డుఁ బెకలించితివి కాకి • గోడుకుడువ
సేవ్యతరు లేరొ మీలోనఁ • జెప్పవయ్య?   ౧౩౨

శా. లీలాలోకనమాత్ర లోకములఁ గ•ల్పింపర్ హరింపంగనౌ
లీలామూర్తి వింపామరు, బలెనె జా•లిం బొంది తేలా కడుర్?
ఏలా క్రోఁతుల నాశ్రయించితివి తం•డ్రీ! కట్టి తావార్ధి? స
చ్ఛీలా! ధాత్రిని గర్మయోగమ యను•ష్ఠేయంబుగాఁ దెల్పనో.   ౧౩౩

ఉ. కర్మము భుక్తమైన మఱి•గాని లభింపదు ముక్తి యన్న యా
కర్మఠవాక్యపద్ధతులఁ • గాఱియఁ జెందితిఁ గాని రామ! నీ
వర్మిలిఁ బక్షిరాజునకు • నక్షయసౌఖ్యము లీయఁ జూచి నే
శర్మద మైనమీదయ క•సాధ్యము లే దని నిశ్చయించితిర్.   ౧౩౪

ఉ. గాటపుభక్తిఁ జిత్తమున ♦ క్ష్మాతనయాప్రమదైక హేతువున్
నాటుచు సేతువున్ దనుజ♦నాయకపట్టనధూమకేతువున్
జీటికిమాటికిన్ హృదయ♦సీమ ధరించి భజింతు నాధను
ష్కోటిని బాపశైలశత♦కోటిని ముక్తివధూటివీటినిన్. ౧౩౫

ఉ. పక్కికి మోక్షమున్ దనుజ♦వానరనాథులకుం బ్రభుత్వము
ల్గ్రిక్కన నీవి నీదయకు ♦ లక్ష్యము లందురు, తేర కిచ్చితే?
యెక్కటిపోరఁ బ్రాణముల ♦ నీయఁ గడంగరె? యేమిలేని యీ
బక్కగువాగుఁబోతునకు ♦ భద్రముఁ గూర్చినఁగాదె సాక్ష్యమా. ౧౩౬

ఉ. తమ్ములు బిడ్డలున్ సఖులు ♦ దానవవైరియ రాముఁ డన్నఁ గో
పమ్మున రజ్జులాడి దశ♦వక్త్రుఁడు నాటఁగ మేను నిండ నీ
యమ్ములు విశ్వతోముఖము♦లై మఱి విశ్వమయుండ వంచుఁ జి
త్తమ్మునఁ జూచె నంత్యదశ ♦ ధన్యత నట్టిది నా కొసంగుమీ. ౧౩౭

సీ. వసుధఁగల్గినమేలి♦నన్నెపుత్తడిబొమ్మ, దానగుణాకల్ప♦ధరణిజాత
రత్నగర్భాగర్భ♦రాజితసురమణి, రామనీలఖచిత♦హేమభూష
దనుజారిరామశ♦తఘ్నికి జానకి, నతపంకప్రక్షాళ♦నచణసీత
నాథవక్షస్స్థలీ♦నవ్యయోజనగంధ, భక్తసంఘాతంబు ♦ పట్టుఁగొమ్మ
తే. దైత్యకులవల్లికాకోటి♦దళనకమల, జనకధరణీతలేశ్వర♦సవనఫలము
మైథిలీదేవి మోక్షసం♦పదలదీవి, నాకు సాక్షాత్కరించుత ♦ నాథుఁగూడి. ౧౩౮

సీ. వాసవమణినీల♦భాసురగాత్రుండు, చారువీరాసన♦సంస్థితుండు
వామజానుస్థిత♦వామకరాబ్జుండు, జ్ఞానముద్రాంకాప♦సవ్యకరుఁడు
మణిమయకోటీర♦మండితశీర్షుండు, శ్రీవత్సకౌస్తుభ♦చిహ్నితుండు
రాణియై జానకి ♦ రాణింప డాపల, శస్తనీరేజాత♦హస్త యగుచు
తే. వెలసి, తమ్ములుఁబావని ♦ కెలనఁ గొల్వ, లోకములనేలు నతజన♦శ్రీకరుండు
రమ్యగుణకీర్తి పట్టాభి♦రామమూర్తి, పాయక వసించు నామనః♦పద్మపీఠి. ౧౩౯

ఉ. అన్న యటంచు నమ్మి పర♦మాపదఁ బాపినతమ్ముఁగుఱ్ఱ న
న్నన్న హొకాలుమంటి, పతి♦వంచును సత్యరతుండ వంచు లో
నున్నకఠోరగర్భ విపి♦నోర్విని ద్రోసితి వంచనన్ సతిం,
గన్నసుతాళి వీధులను ♦ గాధలఁ జెప్ప వినంగనైఁచి తే
మున్నదొ యింక నాదుగతి ♦ యుల్లమున న్నిను నమ్మియుంచుటన్. ౧౪౦

ఉ. క్రోఁతిగఁ బుట్టియైన నినుఁ ♦ గొల్వకపోయితి; గ్రద్దనౌచు సం
ప్రీతిని బ్రాణ మియ్యఁగను ♦ మేకొననైతిని; భూఃమూషికం

బై తగుసాయముం జలుప♦నైతిని ; బోయత నోచు సాపడన్
జాతిఫలంబు లీయ; నెటు♦సార్థకమానొ మదీయజన్మమున్. ౧౪౧

చం. అడవిని రాయినైన, గహ♦నాంతరమందలి గ్రద్దనైనఁ, గా
ఉడవిని దుష్టకాక మయి ♦ యాజడివెట్ట, నయోధ్య వీథిలో
మిడిచెడుకుక్కనైనఁ, దమి♦మీఱఁగ దండక వృక్షమైన, దం
డడి నిల జన్మ మెత్తనుగ♦దా భవదాస్య విలోకనాప్తిచేన్. ౧౪౨

సీ. దొరకునే నాబోఁటి♦విరసమానసునకుఁ, దావకీనపదాబ్జ♦సేవనంబు
వెలయునే నావంటి♦విషయమేధునకును, దావకభక్తిసు♦ధారసంబు
చలుపునే నాయట్టి♦జాత్యైకమానియుఁ, ద్వజ్జన్మవేళ స♦భ్యర్చనంబుఁ
గలుగునే ననుఁబోలు♦ఘనతమోంధునకును, దావకీనముఖేందు♦దర్శనంబు

తే. ఏది గతి నాకు రక్షకుం♦ డెవ్వఁ డయ్య, నీవనాదృతిచేసిన ♦ నీరజాక్ష!
యన్యమేదియుఁ గోర నో♦నట్లుగాని, చాలు నీపాదభక్తి నో♦సంగితేని. ౧౪౩

మ. అవతారంబులు లేవె యవ్వి ఖలసం♦హారంబునుం జేయవే
యవి నీనామసదా౽వ్యయాభిరుచి నే♦లా పొందవం చాత్మలోఁ
దవులం జింతన సేసిచేసి కలత♦త్త్వంబెల్ల నేఁ గంటి రా
ఘవ! దివ్యామృతలబ్ధజన్మ మొసరం♦గా లేమినిం గాదొకో. ౧౪౪

సీ. క్షోణీసురాత్మజా♦సుప్రదామోదక, యని యన్న భవభయం ♦ బణఁగిపోవు
నీ వబ్బసుఖము ని♦ర్నిద్రతఁజేసెద, వనిన నిత్యశ్రీల ♦ నమరు సుఖము
ధీరామలగుణవి♦హారా యటన్నను, బాపసంఘవిభంగ♦ పటిమ బాఁతె
యమితనయాన్వితా♦శ్రమవర్ధనా యన్న, నిత్యవిభూతిని ♦ నెగడఁగల్గు

తే. శరణు శరణంటి రామ!నీ♦బిరుదములను,మామకాఖ్యార్ణసంఖ్యాక♦ధామసంస్థ
వర్ణములఁ ద్రోసిచదివిన♦నిర్దయ మగు,నఱిమొసర్చిన నన్ను నీ♦యపయశంబు. ౧౪౫

సీ. అవతారములు లేవె ♦ యాబాలగోపాల, మును ముక్తిఁ జేర్పంగఁ♦ గనవు గాక
మంత్రము ల్మహి లేవె ♦ మననీయమహనీయ,తారకఖ్యాతికిఁ ♦ దగవుగాక
సత్యవాదులు లేరె ♦ సాతత్యవైయాత్య,రామవాక్యాభిఖ్య ♦ రాదుగాక
కరుణాపరు ల్లేరె ♦ శర ణన్న సుర లెన్న, వైరిసోదరుఁ బ్రోవ♦లేరుగాక

తే. వ్రతులుధరలేరె యేకభా♦ర్యావ్రతస్థు, లెచటఁ గనరారుగాక ని♦న్నెన్నఁ దరమె
భక్తరక్షణనిస్తంద్ర ♦ పార్థివేంద్ర! రమ్యగుణసాంద్రపట్టాభి ♦ రామచంద్ర! ౧౪౬

సీ. బాజాతిజనములు ♦ నీజాజి గోఁజాడ, బేజాఱుపడినట్టి♦వితముతోడ
తహశీలుదారుల ♦ తహతహపాటులఁ, గలఁత చెందినబుద్ధి♦యలఁతతోడ
గ్రామైకరాత్రంబు♦గా దివసైకభు,క్తంబుగాఁ బహుప్రయా♦సంబుతోడ
క్షయము కారణముఁగ ♦ స్వర్ద్వారపర్యంత,గమనాగమనభవ♦శ్రమముతోడఁ

తే. బలుకఁ గడఁగితి నీమాతృ♦పరిణయంబుఁ
జెనుగుచుమగుల నుడిపి నా♦నుమలఁ గృతిని
గడఁగనంగను జేయుమా ♦ కరుణమీఱ
రక్షితామరలోకేంద్ర ♦ రామచంద్ర! ౧౪౮

సీ. పట్టుగొడుగులు ♦ పవలింటిమబ్బులు, కరదీపికలు తటి♦ద్గణము లిరులఁ
గైవారములు మేటి♦ఘంటాపథంబులు, పటకుటీరంబులు ♦ పాదపములు
పాకశాలలు వృక్ష♦వారమూలంబులు, పచ్చడిమెతుకులే ♦ పాయసములు
తోటితలారులు ♦ త్రోవతోడులు నెడ,తీయనిచర్చ మా♦దిగలరచ్చ
తే. గాఁగ నోరంతప్రొద్దిదో♦కారణముగఁ, బొట్టకొఱకుచుదిరుగునా♦బోఁటు లేడ?
నిన్నుఁ గావ్యముఖంబున♦ నెన్ను టేడఁ, దావకీనకృపాదృష్టి♦దవుల కున్న? ౧౪౯

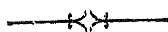
సీ. సత్త్వభక్తిక్షీర♦సంక్లిన్నమై నిర,తామలశ్రద్ధాసు♦హల్య మగుచు
నమరుకౌసల్యాహృ♦దాలవాలంబున, విష్ణుపదధ్యాన♦బీజ మెసఁగ
నాజిదోహదకారుఁ ♦ డనువేలరక్తి సు,ధాభిషేకంబున ♦ ననువుపఱుప
నంకురమై గాధి♦జావితమై యేచి, మృదులసీతాలతా♦వృతము నగుచు
తే. నలువముక్కంటిపట్టుఁగొ♦మ్మలకుఁ బ్రాఁకి, కమలజాతాండకర్పర♦కాయమాన
మొనసియవ్యయఫలదమై♦యొప్పరామ, కల్పమిటుఁ గాకనామనః♦కాంక్షితములు.

ఉ. ఆసురశిక్ష భూమితన♦యాగ్నిప్రవేశము కాకరక్షణం
బాసవమాధవాభయము ♦ నంబుధిబంధన మాంజనేయసే
వాసుకృతంబు పుష్పకని♦వాసము కార్ముకభంజనంబు మే
ధాసుభగత్వ మోక్షపక♦ఫల్ దిగధీశవిధిస్మరేశు లా
వాసపటాళి వ్రాసి యతి♦భక్తి భజించెడి రాముఁ గొల్చెదన్. ౧౫౦

చం. క్షితిపయిఁ బుత్రభిక్ష శచి♦కిం, బతిభిక్ష సురప్రవంతికా
సతికిని, జీవభిక్ష దివ♦సప్రభుసూతికి, గౌతమర్షి కిన్
హితగతిఁ బత్నిభిక్షఁ, ద్రిది♦వేశుల కస్ఖలితాన్నభిక్ష, నా
యతమతి నిచ్చు వేల్పు పర♦మాత్ముఁడు నా కిడు మోక్షభిక్షమున్. ౧౫౧

తే. రామచంద్ర! సుతుండు మున్♦రాగమునను
బాడ నీజన్మకథనంబు ♦ నాఁడు వినితి
రామచంద్రసుతుం డను♦రాగమునను
బలుకునీమాతృకథ మది ♦ యలర వినుము. ౧౫౨

కథాప్రారంభము.

కం. శుకుని న్వర్జితకట్యం, శుకునిన్ ముఖకాంతిహసిత♦శోణమరీచ్యం
శుకుని న్వ్యాసమునీశశి, శుకునిం గని యనియెఁ బార్థ♦సూనునిసుతుఁడున్. ౧

చం. అడిగెడువారి కేమి యన♦యంబును జెప్పెడివారు గల్గఁ దా
రుడుగక ప్రశ్న సేయ నగు ♦ నూఁకొను టంతియ కాదె? వేసటన్
బడలక చెప్పఁగా వలదె ♦ వారని ప్రేమ; ధనైకకాంక్షచే
నడిగెడియాచకుండు దెలి♦యంగ సమర్థుఁడె దాతృకష్టమున్? ౨

కం. అట్టుల కావున నిన్నా, ళ్ళట్టిట్టును గదలనీక ♦ యడుగఁగ మీరుం
బట్టుగఁ బ్రేమం జెప్పటఁ, బుట్టెను మఱిమఱియు నడుగ ♦ బుద్ధియు నాకున్. ౩

చం. హరి జనియించి తా దశర♦థావనినాథతనూజుఁడై తనుం
బొరిగొను నంచు రావణుఁడు ♦ పూర్వమె విన్కియుఁగల్గి కంసువై
ఖరి మహితాంతరాయములఁ ♦ గల్పన సేయక యున్నె? చెప్పుమా
ధరణిపుజన్మకర్మచరి♦తల్ హరి యాతనియందుఁ బుట్టుటల్. ౪

కం. నాచెవులు హరికథ ల్వీన, వాఁచినయవి యానతీవె ♦ వాచవు లొలుకన్
వాచంయమివర్యా! నీ, వాచరితము రవికులోద్భ♦వాచరితంబున్. ౫

ఆ. అనుచుఁ దన్ను వేఁడు♦నభిమన్యుసుతుఁ జూచి, చిలుకజోగి కరుణ♦చిలుకఁ బలికె
నీదుప్రశ్న చూడ♦నిఖిలోత్తరం బయ్యె, రాకుమార! యుత్త♦రాకుమార! ౬

కం. చిత్రము దశరథుసచ్చా, రిత్రము వినుమా యరీణ♦రీతి న్వినుతున్
గాత్రము గగ్గురుపాటువఁ బ, విత్రము భవపంకహృతిప♦విత్రం బగుటన్. ౭

కం. సాధువిరోధులు జనధన, మేధాబలముల నదెంత ♦ మీఱుచు నున్నన్
సాధింపలేరు సుజనుల, సాధువుల న్మాధవుండు ♦ సంరక్షించున్. ౮

ఉ. అందని మ్రానిపండు కడు♦హ్రాస్వనరున్, భృశనీచలోభి కిం
పొందుయశంబు, మందునకు ♦ నుత్తమసాహితి, పాపజాతికిన్
డెందమునందు బల్లియ, క♦డిందిపనుల్ నిఱుపేద, కెట్లటం
చుందురు వైర్యసాధ్యను న♦యోధ్యను లోకులు శత్రుకోటికిన్. ౯

తే. నేల గలయంతపట్టును ♦ నేలఁ గలిగి
కోచలై నృపు లరిగట్టఁ ♦ గోసలపురి

భూజనములకు నైలింప♦భూజ మనఁగ
రమణ విహరించు రఘుధరా♦రమణుఁ డధిప. ౧౦

వ. నిరఘుండై నయారఘు వొక్కనాఁడు సర్వతంత్రస్వతంత్రు లగుమంత్రులును, బరమదసుక్షీరాతువులగురాతులును నుచితానుచితవివేకులగుప్రాడ్వివాకులును, నాగామికశుభాశుభవిజ్ఞు లగుదైవజ్ఞులును, సకలకళాధారు లగుధీరులును, నిజప్రతాపహాసితసూరు లగుశూరులును, వినయరసామంతు లగుసామంతులును గొల్వఁ బేరోలగంబున నున్నయెడ దౌవారికుం డరుదెంచి ౧౧

కం. ఊరు విదర్భాపురమఁట, వారు పురోహితులఁట జన♦వరుఁ డనుపంగం
గూరిమిని వచ్చినారఁట, వారికి మీదర్శనంబు♦ వలెనఁట దేవా. ౧౨

కం. దేవర! వచ్చితిఁ దెలుప ని,దే వరమతి యొప్ప నిలిపి ♦ దేహళికడ నే
దా వారికి సెల వెయ్యది, దౌవారికునకును ముదల ♦ దయసేయుఁ డనన్. ౧౩

వ. తరణికులాభరణం బాదరణంబున వారల రాని మ్మనుటయు వారలు చనుదెంచి యాశీర్వచనపూర్వకంబుగ. ౧౪

స్వాగతము. తారసిల్లి యరు♦దారనభంబుల్, గారవించువడి ♦ గ్రావముల న్నీ
చారుకీర్తి; సుఖ♦సంపదయే? యం, చారయంగ నృపు♦స్వాగత మిట్టుల్. ౧౫

వ. రఘుమహారాజును వారల నుచితసత్కారవిధుల మన్నించి యర్హాసనాసీనులం జేయఁ బనిచి తదాగమననిదానం బడుగుటయు వారలు ౧౬

కం. భోజుఁడు యాచకనిర్జర,భూజుఁడు మాదాంధవైరి♦పుష్కరజాతాం
భోజుఁడు జననుతసద్గుణ,భోజుఁడు మీసేమ మడుగఁ ♦ బంపె న్మమ్ముల్. ౧౭

వ. అతండు తనయనుజాత యగునిందుమతి స్వయంవరమహోత్సవంబునకు ౧౮

కం. శ్రీమంతులు సౌందర్యర,మావంతులు విక్రమమహి♦మావంతులు స
న్మావంతులు కులగుణసుష,మావంతులు రంహ శౌర్య♦మావంతుల రేఁ. ౧౯.

వ. అని యందఱుఁనృపాలురకుం దెలియఁ బఱచి మమ్ము మీకడ కీకమ్మనిచ్చి పుచ్చిన వచ్చితి మనుటయుఁ దమకమ్ముగ్రమ్మ నక్కమ్మఁ గరమ్మునఁ గరమ్మునికరమ్ముగు కనికరమ్మునఁ గొని కని తదాహ్వానమ్మునకు మనమ్మున సమ్మతించి వారలఁ బోవంబంచి తనయంచున రమాకుమారు మాకుమారుఁ గుమారు మాఱుపఱుచు వేషమనీషాబలవిశేషంబుల మీఱుచు ౨౦

కం. తన యాకారము దోఁపఁగఁ, దనయాకారంబుతోడుఁ♦త నయాకృతి శ్రీ
తనయాకృతివిలసిల్లెడు, ఘను నజునిం జూచి పలికె ♦ గారవ మారన్. ౨౧

ఉ. వీరలవాక్యముల్ వినితె ♦ వీరుల కియ్యది యాత్మపౌరుషో
దారవిహారభంగి నరు♦దారఁ బొగడ్తకు నెక్కువేళ; దో

స్సారము పేర్మి నీవు నవ•సారసలోచనఁ గొంచు రమ్ము పు
త్రా! రహిమీఱు నీబల ము•దాత్తయశంబు జగం బెఱుంగఁగన్. ౨౨

ఉ. సారముదంబు పేర్మి నవ•శారమనోజ్ఞ గ్రహింప విప్రతీ
సారము మీఱఁ దారు భుజ•సారమున న్నృపవర్యకోట్లహం
కారము తోడు మన్మథవి•కారముఁ గూడఁగ దుష్ట మాక్రియా
కారము లుగ్గడించి ప్రతి•కారము సేయఁగఁ జూతు రాత్మజా. ౨౩

ఉ. ఘోరచమూసమూహములు • ఘోటు లవారణవారణంబు లే
పార నపారమైన భట•వర్గ మనర్గళరీతిఁ గ్రాలఁగాఁ
జేరి విదర్భరాజపురిఁ • జెన్నుగఁ గన్నియఁ గొంచు నిర్భర
శ్రీ రహిమీఱ రమ్ము జయ•శీలుఁడవై తనయా! రయమ్మునన్. ౨౪

కం. విను తనయా! వినుతనయా, వనిత నయము మీఱఁ దెమ్ము • భద్రం బనుచున్
సనయముగా దీవించుచుఁ, బనివిను మని పనిచెఁ దోడు•పడ సైన్యంబుల్. ౨౫

వ. ఇట్లు పంచిన నజుండును ౨౬

అజమహారాజిందుమతీస్వయంవరమునకుం బోవుట.

కం. ఇందుమతి లేని సౌఖ్యము,పొం దొకపొందే తలంపఁ • బూరుషమణికిన్
ఇందు మతి లేని సౌఖ్యము,పొందొకపొందే తలంపఁ • బూరుషమణికిన్. ౨౭

వ. అని సముత్సాహంబున. ౨౮

మ. చని కాంచెన్ వసుధేశనందనుఁడు భా•స్వచ్చారువీచీశిఖా
యనశీతాంచితవాతడోలితసుడో•లాబ్జాబ్జడోలాంతడో
లనలీలాప్రవిఘూర్ణమానవరటా•లాస్యన్మిళిందాంగనా
కనదక్షీణజనేక్షణాక్షణదదీ•ర్ఘాశర్మదన్ నర్మదన్. ౨౯

ఉ. నర్మదఁ గాంచితే యనుఁగు•నర్మద! నిర్మదలోక పాళికిన్
శర్మద, దృష్టిమాత్రకువి•చారజనాఘవిదారణక్రియా
ధర్మద, స్నానలోలజన•తాశమనేష్వపహాసిప్రహాదినీ
వర్మద, శీతవాతతట•వర్తిసునర్తనజాతఘర్మదన్. ౩౦

వ. అని చెలికానికిం జూపుచు డాయం బోయి ౩౧

కం. నీవారము గ్రసియించుచు, నీవారిని గొనినవాని • నిర్జరయువతుల్
నీవార మనుచు నుందురు, నీవారము గావు మమ్ము • నిండారుదయన్. ౩౨

శా. ఆమందాకినిసంగమంబు మదిలో•నాసించునే? యెంచునే
శ్యామాంగ న్యమునాస్రవంతిని? సర•స్వత్యాపగం దేపకు

న్గామంబొప్ప రహఃప్రవర్తనల నానందించునే యబ్ధియున్?
నీమందానిల మింత సోఁకుతఱి మేనిం బూర్వభాగీరథీ! ౩౩

కం. తనమనుమరాలి వగు నిన్
దనమనము విరాళిఁ దూలఁ ॥ దహతహఁ గను నీ
తనుమహిమయొ యటుగాక య
తనుమహిమయొ రేవ! నిజము ॥ దలఁప జలధియున్. ౩౪

అజునిసేనపై వనగజంబు గవియుట

వ. అని యజ్జవాలుపడగదొరయొజ్జ బొజ్జ బుజ్జగించు నజ్జలధిపతికజ్జలవతి వినుతించు మ ముజ్జగంబులకర్రజ్జువులు పజ్జనజ్జగ నుజ్జగింపంజాలు నజ్జలంబుల సజ్జకంవు సజ్జన నజ్జనపతి పరిషజ్జనంబులతో మజ్జనాదికంబు లొనర్చి యాయజ్జున నాపజ్జ నొకసజ్జ హజ్జలంబులసెజ్జ నున్న నట్టియెడ నట్టియగుట్టు మట్టుపడ నెట్టన మిన్నుముట్టినదిట్ట రూపంబునఁ గుట్టారంబులు పదఘట్టనంబుల నటిట్టు బిట్టుకొట్టుకొనియాడ దట్టించిన రట్టునఁ జెట్టులెల్ల నొక్కపెట్ట మొదలుముట్టఁ బట్టుచెడి నేలమట్టంబుగ వ్రాలఁ, గావలంబునకుఁ దావలం బైనయొక మదావిలమదావళంబు హేరాళంబుగ రొదాళం బంతరాళంబు వగుల సరాళంబుగఁ గవిసి పాళెంబు వేళాకోళంబుగా విచ్చలవిడిఁ బెచ్చు పెరిఁగి పొచ్చెంబులేక హెచ్చిన వచ్చపుమచ్చరంబున సేనఁజొచ్చి క్రచ్చఱ వచ్చి కచ్చునఁ బైవచ్చిన పెచ్చారులు పిచ్చలింపఁ గ్రుచ్చియు గాటంబుగ వాటం బుగ నాటిన గూటంబులఁ గట్టుటఁ గొట్టాముఘోటంబులకూటంబులఁ గూటంబుల తోడఁ గరహాటంబులఁబోలె నిరాఘాటంబుగఁ బీఁకి సపాటంబుగఁ బాటవంబు సేసియు నఖండ కాండోద్దండవేదండప్రకాండదండంబులతుండంబుల శుండాసండం బునఁ బ్రచండంబుగఁ బట్టి చండరవపిచండిలదిగ్జండలంబు ఖండఖండంబులుగ నేలఁ జమరుచుఁ జూపఱు సంచలింప సంచరింపఁ బంచబంగాళమైనపంచమంగళంబులును బచ్చముపాడైన నిగిడారుగుడారులును గలిగి వాఁడిదఱిఁగి వాడఁబాఱినసేనం జూచి

కం. తామరకొలనిదెఱంగునఁ, బామరజనములను గజము ॥ పటుగతిఁ గలఁచెన్
ఏమఱఁ దగునే సేనల, కీమఱుకువఁ బాపవలదె ॥ హితమతి నగుచున్. ౩౫

కం. ఏనిక మదసహితం బగు, నేని కడిమిఁ గలనఁదక్క ॥ నితరతలములన్
జేనికినిఁ జంపరా దన, నే నిక సైన్యమును దంతి ॥ యేపడఁగించున్. ౩౬

వ. అని ౩౭

కం. వాలెము నాతఁడు వైచిన, వాలెముకలఁ దూఱి నేల ॥ వ్రాలుచు జముప్రోల్
పాళెముఁగొనెఁ గరి; నరపతి, పాళెము సంతోషమునను ॥ బరివర్తింపన్. ౩౮

వ. ఇట్లు జడిపింప బెడిదంబుగ నడిదంబున నడిచిన గజంబు పుడమిం బడుటయు నక్క
డిండిమగండు డెందంబునం గుందుచు ౪౦

కం. వెఱగొన నడిదమువైచిన, మొఱయిడుచుం జచ్చె గజము ♦ మునుకంబఱఁగాఁ
బిఱుసుచెడి పిడుగుతాఁకున, నొఱగిలఁబడినట్టి గట్టుఁ♦గో యని తోఁపన్. ౪౧

ఉ. కారణమేది వారణని♦కారణకారణమైనయీయసం
స్కారభవాఘమిట్టులు ని♦కారవిధంబున వచ్చెఁ గా; ప్రతీ
కారము సేయు టెట్లు? నుడి♦కారముచే నఘమాఱునే? నిజా
గారముఁ జొచ్చుటెట్లు? ననుఁ ♦ గన్నఘనుం గను టెట్లు పాపినై? ౪౨

మ. అనుచుం గూఱినవంత వందురుచు నుం♦న్నంతం గనున్ వింతయై
వనకుంభీంద్రతనూవినిర్గతమహా♦భాస్వత్ప్రభాజాలముల్
ఘనమై దిక్కులఁ బిక్కటిల్లె, జనసం♦ఘుం బొప్ప నిశ్చేష్టమై
కనరాఁగ న్నడుమంత్రమందు నొకయా♦కారంబు తోరంబుగన్. ౪౩

కం. భగ్గున వెలుంగువోఁచిన, ధి గ్గని చూపఱకు మనము ♦ దిటచెడఁ గాంతిన్
దిగ్గన బ్రమఁగన్ను వడ, న్నిగ్గునఁ దరతరము చూడ ♦ నిపుణత నందున్. ౪౪

సీ. నగుమోముగలవాఁడు ♦ నగధామహిమధామ,వరధామమైయొప్పు♦నపువువాఁడు
తళుకుఁజూపులవాఁడు ♦ తతహీరమణిహార,పదహారికంధరా♦పదమువాఁడు
సొగియురూపమువాఁడు ♦ సురరాజరవిరాజ,దీప్తిరాజితమైన♦తేజువాఁడు
హైమచాపమువాఁడు♦హాటిహేతిరుచిభూతిఁ, బరిభూతియొనరించు♦వాలువాఁడు

తే. ఇంబుమీఱినమణికిరీ♦టంబువాఁడు
కంబుజిగిబిగినవ్వుకం♦ఠంబువాఁడు
డంబువెలసినవిపులవ♦క్షంబువాఁడు
చూడఁజూడంగఁ దోఁచె నా♦చూపఱులకు. ౪౫

వ. ఇట్లొక దివ్యపురుషుండు దోఁచి యజునిం జూచి. ౪౬

కం. ఏను బ్రియంవదుఁ డనియెడి,గానకళానిపుణుఁడైన ♦ గంధర్వుండం
గాన కెద మీఁదుమిక్కిలి, మానీంద్రు మతంగుఁ జెనక ♦ మాననికనుకన్. ౪౭

కం. ఆయన చుఱుచుఱు నను నొ,రా యనుచును జూచి మదిని ♦ రాఁజఁగఁ గోపం
బోయన మత్తుఁడవై యిటు, సేయుట సేనంగురూపుఁ ♦ జేకొను మనియెన్. ౪౮

ఉ. తిట్టిన బిట్టుకోపమునఁ ♦ దెల్వి నశించి స్మయాంధకారముం
దొట్టినయట్టికన్నులకుఁ ♦ దోఁచపుబీతువెలుంగుఁ జూపి నా
కట్టెడిసేఁత నిట్టు లొడి♦గట్టితిఁ జెట్ట నటంచు నన్ను లోఁ
బట్టుగఁ దిట్టుకొంచు ముని♦వర్యునిపాదయుగంబు వట్టుచున్. ౪౯

కం. కొడుకులు దొడిఁబడిచేసిన,దుడుకులకుం దండ్రు లిట్లు • దుటుకునఁ జంపం
గడఁగుట కటకట కాదే, కడగంటను నెనరు చిలుకఁ • గనుమా! తండ్రీ. ౫౦

తే. ఆచరించితి నీకు మ • హాపరాధ
మైన దయఁజూడుమా నన్ను • మౌనివర్య!
తండ్రి తనవక్షమును గాలఁ • దన్ను శిశువు
ముద్దులాడునొ నేలపై • మోఁది చనునొ? ౫౧

కం. దరమున వేఁడఁగ నిటు లా,దరమునఁ గని యనియెఁ గొన్ని • తెరముల మీఁదం
దరము ననరానియజుఁ డీ,దరిఁ దఱియ న్వచ్చు నట్టి • తఱి నీవు వెసన్. ౫౨

కం. అరవాయి గొనక నీ వా,తరవాయిని దాఁచుమా! బెదర • వాయిని నిన్
దరవారిఁ ద్రుంచు నాతఁడు, సరివాయును నంత ఘోర • శాపం బనుటన్. ౫౩

వ. నిన్నయోధ్యాధీశ్వరుం డగురఘువుతనూజు నజుంగా నెఱుంగుము. నాదు చిన్న విన్నపం బొండు కలదు వినుతు వినుము. ౫౪

కం. ఉపకారికి నుపకార మ,చపలమతిం జేయవలయు • శక్తుఁడు గాఁడే
నుపకృతినిఁ దగదు మఱవఁగ, శ్వపచుఁడుగద మేలుమఱచు • జడమతి యధిపా. ౫౫

ఉ. రక్తిమెయి న్వచించెద ధ • రాధవనందన! విన్ము నాయథా
శక్తి, భవత్కృతంబునకు • సాటిగ నే నొనరింప నేర, నా
సక్తిని నస్త్రరాజ మిది • సంగరరంగమునన్ జయంబు సు
వ్యక్తముగా నొసంగునది • యాదృతి నిచ్చెద వే గ్రహింపుమీ. ౫౬

కం. సమ్మోహన మనఁబడు నిది, సమ్మోహనసంబుసేయు • సూడులతుటుముల్
గ్రమ్మిన నాహవమునఁ; గ్రై,కొమ్మా కొమ్మను గొనంగఁ • గొమ రగు నీకున్. ౫౭

వ. అని సమ్మోహనాస్త్రంబుఁ బ్రయోగోపసంహారక్రమంబులతోడ సకీలకసమంత్రకంబుగ నొసంగి చనుటయు ౫౮

కం. అటు విక్రమంబు వెలుఁగం, బటుతరసంరంభ మొనర • మార్తాండకులుం
డట వడిఁ జనిచని కనె నా,దటఁ గ్రథకైశికపురంబు • దర్పోజ్జ్వలుఁడై. ౫౯

కం. దుర్భరశాత్రవభీప్రద, నిర్భరలక్ష్మీనివాస • నిస్తులితమణీ
గర్భామణికుండలసం,దర్భరుచిం జెలఁగు నావి • దర్భం జొచ్చెన్. ౬౦

వ. అప్పు డప్పురంబున. ౬౧

ఇందుమతీస్వయంవరమహోత్సవము.

సీ. ఘోటకవరనిరా • ఘాటకర్కశఖుర,స్ఫోటితపాంసులా • స్తోకరజము
సాంద్రసామజసువి • స్తారసాగరమదా,సారసారస్యవి • శాలపథము

స్యందనవేగసు♦స్పందితభూస్థలీ,స్రంసితతారకా♦సంచయంబు
భటకదంబకసము♦ద్భటకహాకహామహా,స్ఫటబధిరితదిశా♦భద్రగజము

తే. లోకనేహాసమాగతా♦స్తోకలోక,లోకిసురభీకృతానిలా♦టీకనంబు
మారుధాటీకనల్లక్ష్మీ♦మహిమఁజూపెఁ,బరమహర్షదమై స్వయం♦వరమహంబు. ౬౨

కం. ఇందుమతి స్వయంవరమునఁ, బొందుమతి న్మూఁగియున్న♦భూపుల డాక
న్నందును స్పందనమును మది,యందు నిరాశతయుఁ గలిగె ♦ నజునిం జూడన్. ౬౩

సీ. ఏయూరు వీని దే♦యెడ కేల యేతెంచె, నంచుఁ బలికె నొక్క♦యవనిధవుఁడు
ఈక్రందునను నిల్వ ♦ నెవ్వరివశము నేఁ, జనియెద నని నొక్క♦జనవిభుండు
నాదునీమాటి కే♦నాతి సాటియె చూడ, వచ్చితిఁ గాకంచుఁ ♦ బలికె నొకఁడు
నాదేశ మామంత్రి♦యాదేశమున నున్న, దేగఁగావలె నంచు ♦ సాగె నొకఁడు

తే. భోజుఁ డీమూల నాబోఁటి♦రాజమణికిఁ, జూపెనని కింక వేంచేసె♦ భూపుఁ డొక్కఁ
డజునిఁజూచినమాత్ర భూ♦భుజులలోన,నిందుమతిఁబొందునడియాస♦డిందుపడుట. ౬౪

సీ. ఓరమీసంబు నో♦య్యారంబు మీఱంగ,నులివెట్టి నులివెట్టి ♦ నులిచె నొకఁడు
కలుగనియావలిం♦తలఁ దెచ్చికొంచును, వక్షంబు విఱిచె భూ♦పతి యొకండు
సరిగచేలలు మణి♦సరిగలు మెఱయించి, తనభాగ్యమును జూపె ♦ ధని యొకండు
వంకరుమాలు ప♦ల్వొంకంబుగాఁ జుట్టి, చుంగులు దిద్దె రా♦చూలి యొకఁడు

ఆ. వాతర ట్టటంగ్రము ♦ పలికినఁ జెలిఁగొని, వారఁబట్టె శత్రు♦బలపయోధి
వీఁడ చూడ నేఁడ ♦ వీడు చేరుదు నంచు, బిరుదు లాడు నొక్క♦బిరుదులాఁడు. ౬౫

వ. ఇట్లు హాటకమయంబులై వాటంబు లగుతెఱనోటిమెకంబులపీఁటల నీటుమెఱయఁ బోటుమగ లగున్నృపాలురకోటులు బిరుదుమాటల గాటంబుగా వాలుమగంటిమిఁ జాటుచుఁ బలుపోకలఁ బోవుచున్న సమయంబునఁ దొయ్యాలుల గుసగుసలు, కొండికల నసనసలు, నధికారి విసవిసలు, జవ్వనుల పకపకలు, రోచెలుల వికవికలు, భూపతుల చకచకలు, నర్తకుల తైతకలు, దుర్బలుల తికమికలు, దివ్వెటుల మకమకలు, క్రొన్ననగల నిగనిగలు, కస్తూరి భుగభుగలు, మగరాల ధగధగలు, భారకుల సొటసొటలు, కృశులయెదఁ దటతటలు, తప్పెటల పటపటలు, పెందుడుము పెటపెటలు తామసుల మటమటలు, సందడిని గిటకిటలు, తాలుముల గిటగిటలు, శకటముల దడదడలు, తలయార్ల గడబడలు, తరవార్ల తళతళలు, నందియల ఝుళఝుళలు వాసనల ఘుమఘుమలు, మద్దియల ధిముధిములు, డామికల ఢమఢమలు, జ్యాలతల ఠమఠమలు, డిండిమము ధణధణలు, ఘంటికల ఘణఘణలు, ఝల్లరుల ఝణఝణలు, తాళముల ఖణఖణలు, గోదోంతరాళంబు నిండుటయు భోజుండు తగినపరివారంబు నయ్యైప్రదేశంబుల నిలువఁబనిచి కలకలంబు వారింపఁ జేసె నయ్యవసరంబున. ౬౬

సీ. భూకాంతహృదయాత్మ • భూకాంతముఁ గరంచు, నింబైనశశికాంత • బింబ మనఁగ
రాజరాజులమనో • రాజి రాజఁగఁ జేయు, నోజరాజిలు మారు • తేజ మనఁగ
శారకభూపకు • మారకమానస, దారణస్మరతర • వారి యనఁగ
నతనుగ్రహావిష్ట • సుతనురాట్సుతులకు, మారుస్వస్థావేశ • మంత్ర మనఁగఁ

తే. జూపటులు కనిమిషసిద్ధి • చూఱవెట్టి, ధ్యాతలు ప్రకామమున నుబ్బ • నప్సరోయు
తేందిరాసుందరి యనంగ • మందగతుల, బిందుమతివచ్చెఁ బ్రియసఖీ • బృందయుక్తి. ౧౮

సీ. శింజినీరావంబు • చెలువార సుకుమార, తను సుకోదండచ • లనము మీఱఁ
గువవిశిఖాపాత • జవము రమ్యంబుగా, వలమానపైఠ పై • ధ్వజము గాఁగ
విలసితపరివార • ములహాళాహాళియేపు, నంభోజపతితోఁపు • జృంభ మొనరఁ
గరకంకణంబులు • ఘులుఘుల్లుమనఁగను, శ్రవణావతంసక • రవణరవము

తే. దశదిశాక్రాంతముగ మోహ • తమము నిండ, మానవాధిపమానవి • లూనపరత
వీరశృంగారరసములు • వెల్లిగొలుపు, మదనమోహినివైతోఁచె • క్ష్మాపతులకు. ౧౯

వ. ఇట్లు చనుదెంచి యా యన్నులమిన్న చెన్నుమీఱఁ దనయన్నకుఁ దిన్నగ మ్రొక్కి యొద్దనున్న నాకన్నియకు నచ్చోఁ జేరుకొనిన రాజలోకంబున ధరాపతుల వేర్వేఱ నిరూపించి వచింప భోజుండు సునంద యనుచెలికత్తెను నియోగించిన నచ్చెలియు నెచ్చెలియున్నశిబికపజ్జ నడతెంచుచు నాయాభూపతులం జూపుచు ని ట్లనియె.

ఇందుమతికి సునంద రాజనందనుల నిరూపించి చెప్పుట.

ఉ. సంగరరంగసంగతవి • శంకటవైరితురంగతుంగసా
రంగశతాంగముఖ్యచతు • రంగబలంబులఁ జూపుఁదూపులన్
భంగము నొందఁజేసి నయ • నప్రనిషంగియశంబుఁ గన్నకా
ళింగుఁ గనుంగొనంగదె ల • లింగమనీయమృగేంద్రమధ్యమా. ౨౦

ఉ. మానిని! వీనిశౌర్య మస • మానము చూ విసుమాన మార!క
య్యానను మాఱుకొన్న గజ • యాన! యనంత మహాపదాస్థుఁడై
నాన దొలంగి వేఁడఁ గని • నన్ సదనంతమహాపదాస్థుఁడౌఁ
గానివిభుండు; వీని సరి • గాన జగాన జగానయంబునన్. ౨౧

వ. అనినఁ బరిహాసగర్భితదరహాసకలిత యగునవ్వనితం గని. ౨౨

చం. అతివ! పరాఙ్ముఖంబున స • హాయులతోఁ దుత ముచ్చటించుచున్
మితిరహితానురక్తి నును • మీసము దువ్వుచు మాటిమాటికిన్
జతనముమీఱ నిన్నుఁ గను • సన్నలఁ జూచుచు నున్నవాఁడు సు
వ్రతరతు వీనిఁ జూచితివె • భావభవాభునిఁ జోళభూవిభున్. 23

చం.మదకలగామినీ! యితని • మార్తుర మారుతురంగసంఘముల్
మదకలకంఠరావమున • మానవభాషణముల్ మహాటవీ
పదమున నాత్మజాలికిని • బారముఁ జెప్పుచుఁ బాలుచక్కెరల్
పదములు దోఁప బాష్పములఁ • బట్టుగ జెప్పల నప్పళించెరుల్. ౨౪

వ. అని యాయమయనవధానం బసంగీకారంబుగఁ గొని యావలఁ జని. ౨౫

చం.కవలులు కేలఁబూని తమ•కమ్మ్మ మనమ్మనఁ గ్రమ్మ నీదెసం
గవియు విలోకనంబులను • గ్రమ్మఱుపంగ వలంతిగాక తాఁ
దివురుచుఁ గేలు మూసి • వెనుదీయుచుఁ జూచుచు విచ్చుగౌడరా
జవరుఁ గనంగదే వికచ•సారసపత్రవిశాలలోచనా ! ౨౬

ఉ. ఓయమ! పాయసంబె యని • యొయ్యన బాలకుఁ డేద్వ నంబలిం
బాయస మంచు నిచ్చి పిడ•పం బులకండముఁ గోర దానిలోఁ
ద్రోయును సైంధవంబు; మఱి • రోదన మూరక చేయ నేతికై
వేయును వేఁడినీరముల • వీనివిరోధినృపాలుకాంతయుల్. ౨౭

వ. అని యాపైదలియనాదరాలోకనం బుపలక్షించి చని ౨౮

చం.నిరుపమదివ్యవాసరమ•ణీమణిసన్మకుటీతలంబుపై
నిరవధిరూపభాసరమ•ణీ! రమణీయశయద్వయంబు సా
దరముగ నిల్పి దిద్దుచును • దత్పరత న్నినుఁ దేలఁజూచు భూ
వరుఁ గనవమ్మ వైరినర•పాలవిఫాలునిఁ జేదిపాలునిన్. ౨౯

వ. ఈతనిశత్రువులచరిత్రంబు చిత్రంబు. ౩౦

కం.రణమున నీ శరణం బన, క్షణమునఁ దమకాన భద్ర•గరిమ వహింతుర్
రణమున నీశ రణం బన, క్షణమునఁ దమకాన భద్ర•గరిమ వహింతుర్. ౩౧

వ. అనిన వాతెఱ విఱుచుటయు. ౩౨

చం.నవలవలీదళాంకురసము•నం దనగోరులగీఱ లోలి నో
ప్ప వనజలోచనుండు ఫణి•పత్రవిభంగము చేసి నీవయిం
దవులఁగ దృష్టినిల్పి ముగు•దా! కడికిం జరగెం సురాష్ట్రభూ
పువలను చూడవమ్మ పరి•పూర్ణకువాలయబాంధవాననా! ౩౩

సీ. కోటబోర్తలుపుల • నూటిబద్ధలుగొట్టి, గొల్లలగర్వంబుఁ • గొల్లవెట్టి
చేటికావితతుల•సిగ్గులు చెడఁదిట్టి, నందనవనవాటి•పొందు మెట్టి
మేటివఘూటికా•కోటిఁ బైపడి పట్టి, ఘోటఘోటీదంతి•కోటిఁగట్టి
యంబరయానముల్ • డంబుమీఱఁగ మెట్టి, సురనాథుపీటని • జుట్టుము

తే. వీనిధాటికి నెదిరిన•వీరవైరి,కూటములు మాటిమాటికి • దీటుమీఱి
స్వర్గమును జూఱఁగొందు ర•సర్గళముగ,వీనివీడంచుఁ దలఁతుకో•వెట్టులగుచు. ౮౪

వ. అనిన నున్న రనుకాంతం గని. ౮౫

చం.పలువలువ ప్రదాగ్రములఁ • బల్మఱునొక్కుచుఁ గేల లీలగా
నలిన మమర్చి దాని జత•నంబునఁ ద్రిప్పుచు నవ్యసక్థిపైఁ
దలఁగక వామహస్తమునఁ • దాలము వైచుచు నిన్నుఁ జూచుచుం
గులికెడువీనిఁ గంటె యళి•కుంతల! కుంతలదేశకాంతుఁడిన్. ౮౬

వ. అనిన మందగమనా యేమివిప్రలాపించెద వనుడు ౮౭

ఉ. మానవలోకపాలు రస•మానయశస్వులు సద్వయస్కులున్
దానజనావనావనవి•భానపరాక్రమసంవిధాను ల
జ్జానన! లాటభోటకర•హాటవరాటవిరాటభూపతుల్
వానిని వాని వాని మఱి • వానిని వానిని గంటె మానినీ! ౮౮

వ. అని యిట్లు క్రమక్రమంబున నందఱం జూపుచుఁ దన్ముఖనయనవికారభూరిచలనాధను
విధంబుల నింగితం బెఱింగి చనిచని సునంద యానందకందళితాంతరంగయై యజు
నిం జూపి. ౮౯

శా. భూమిం బూజ్యత నొందఁ గోరి యజుఁడే • పుట్టెం దదాభిఖ్యచే
నీమాడ్కిం; జతురాననత్వమును లో•కేశత్వమున్ దివ్యమా
హైమాంగంబుఁ బ్రజాపతిత్వమును స•త్యాసక్తియున్ స్వీకృత
శ్రీమాహాత్మ్యము రాజసంబును సతీ • చేకూరునే కానివోన్. ౯౦

మ. ప్రకటస్ఫూర్తినిమూర్తిగొన్న సుమనా•రాచుండు కంజాక్షి! యీ
యకలంకస్ఫుటనీరజాంబకుఁడు భా•మా! కాదనం గల్గునే
యొకటన్ సద్ద్విజవల్లభత్వమును బ్ర•ద్యుమ్నప్రభావంబు నీ
సుకుమారాప్తి మనోహరాకృతియు నె•వ్వొచ్చె లోకజిద్భావమున్. ౯౧

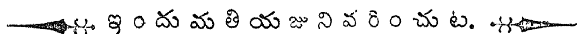
సీ. నందనవనమున • మందారములమోక, చలివెల్గుముత్యాల•సరులజోక
శారదాకాంతకు • జాబిల్లిరుచురేక, ముత్తోవిప్రదిమ్మరిఁ • బుండరీక
మలకజిత్తుని • తలమీఁదిమినువాఁక, శారదాగమమున • సరసరాక
కామునిజయధాటి•కావ్యంబునకుఁ డీక, మహిఁ జలిమలను హిమానివీక

తే యాఁక గనరాక నతిరేక•మైనజోక, డాక నతిలోకమగుదాఁక • వీఁక నిలక
ప్రాకటంబగునిలనిను•శ్లోక మితఁడు, నీకరుణకును బాత్రుఁ డౌనే కదమ్మ. ౯౨

తే. మేనికొమరునఁ బోలు నా•మేనుకొమరు
నంబకంబులు మరుప్రథ•మాంబకములు

నేల రా రేరు సరిదూఁగ ♦ నేలరాదె
భోజసహజాత ! జితనవాం♦భోజవదను. ౯౩

వ. అని యావలఁ జనుదాననే యనవుఁడు. ౯౪

ఇందుమతి యజుని వరించుట.

కం. విని సకిఁ జూచుచుఁ జూచుచు, మనమునఁ దమియూర నిందు♦మతి యతికాంక్షం
గనులారఁ గనుంగొనియెను, నినవంశాభరణు రాజ♦హీరాభరణున్. ౯౫

కం. శ్రీకువలాప్తవదనుఁ గనఁ, గోకనదవిశాలనయన♦కుముదము లలరెన్
వీకఁ జెడి పరనృపాలక,లోకనసత్కోకనదము♦లు ముకుళించెన్. ౯౬

కం. హీరాసుతునిం బోలెడి, యారాసుతునిం గనంగ ♦ ననిమిషనయనన్
సారాంగన యని తలఁతురు, సూరెలఁ గనుఁగొనుచునున్న ♦ సూరుల్ పౌరుల్. ౯౭

చం. ఇరుగడఁ జేరి చామరల ♦ హెగ్గడిగత్తెలు వీచుచుండియుం
గరెవరగామనీకుచయు♦గంబులఁ గుంకుమపత్రభంగముల్
కరఁగి ప్రభిన్నచోళబిల♦కాపథవర్తన నిర్గమించె నాం
తరకరుణారసంబు జత♦నంబునఁ దా వెలిఁబొంగెనో యనన్. ౯౮

కం. ఇందుమతి క్షితిని నిక్కపు,టిందుశిలాప్రతిమయేమొ ♦ యిటులౌటఁ గదా
పొందుగఁ గరఁగెడిని దనూ,స్యందిజలమిషమున రాజ♦చంద్రునిఁ జూడన్. ౯౯

కం. హారిణీలోచన యసుగత,తరుణీమణి యగుచు మత్త♦దంతివిధమునన్
వరణీయతరణికులమణి,ధరణీభరణోపకంఠ♦ధరణీసరణిన్. ౧౦౦

వ. ఇట్లు లాకుందరదన ముకుందకరారవింద గ్రహణానందంబునఁ బాలసంద్రంబు వెడలి నడతెంచు బృందారకబృందవంద్యమానేందిరాసుందరి చందంబునఁ జతురంతయానంబు వెలువడి మందమందయానంబున నూడిగంబులు దక్కంగలవాఁడిమగల నూడిగంబులకుం బిలుచు తెఱంగున మొరయఁ, గ్రొక్కారు మెఱుంగు తెఱంగునఁ దుఱంగలించు నొడలిడాలు నృపాలురకనులచాలు డీలుపడ నిరులఁగప్ప, నంబరంబు డంబున విడంబించు నడుమంతరంబు సురాకర ధరాధరత్రపాకరపయోధర భారంబున జవజవలాడఁ, జూపఱులచూపు నెలమేపరులకు మేపౌనంగు రంగుచెంగలించుచీర చెఱంగు బంగారుసింగారంబు పొంగారు నవకంపుటంగంబునోడున సోలిప్రాలులీలఁ దూలాడ, రాకాశశాంక కళంకాంకూరశంక సంకల్పింపంజాలు తిలకం బలికంబునఁ బుండరీక నిష్యందమకరందబిందుసందోహ గ్రసనదోహలతుందిలమత్తహిందోళంబు చందంబునసంవంబుమీఱ మరుచికటారిబటారింబుఁ దుటారించు బటారంపుమిటారింపు గలమిటారికొప్పుఁజూపులు తూపులువోలె భూపులయేపులు డాపులుమాప, మవ్వంపు

బెంపుసొంపున నింపగుమొగంబు జిలిబిలివంపున నెయ్యంబు దలంపక కికురించెనని తలంచి తపించుసంచున జంపాఁజిలిబిలిజల్లి యెల్లవారి యుల్లంబులఁ బల్లవింపఁజేయ ముంగై మురారిరంగైనజాల ముంగై మురారులు బరాబరులు వచించుపోలిక రవళింప, నీలవేణికాజీవనరాజీవంబులపై మిట్టిపడు రాజీవంబులకీవి నానీల వేణీ వేణికాభార ఖచితకుసుమవిసరంబులపై మగజాలసూసకంబులడాలు జాలువాఱ, వర్షాగమావసానంబున నింకంబాఱునేఱులఁ బరిదృశ్యమానంబు లగు పులినతలంబులపై నందంద లంఘించు జలవిహంగమంబులయంగున నితంబబింబంబులపై జడకుచ్చులు కుప్పిగంతు లిడ నిజవివాహం బుద్ఘోషించువడువున నందెలు ఘలుఘల్లు రనఁ జనుదెంచి కరారవిందంబునఁ జెలువొందుదామం బుద్దామహర్షంబున నతనికంఠలగ్నంబుఁ జేసి వరించుటయు. ౧౦౧

కం. నింగియు నేలయు నిండఁగ, మంగళవాద్యంబులెల్ల ♦ మఱిమఱిమ్రోసెన్
బొంగెడుజలనిధి యనను, ప్పొంగఁగఁ దనలోన మిగుల ♦ భోజనృపతియున్. ౧౦౨

కం. మనసారసనయనయ సైఁ, మనసార వరించి మించె ♦ మాఱుటమరు నం
గనలార వధూవరులం, గనులారఁ గనుం డటంచుఁ ♦ గాంతలు దమలోన్ ౧౦౩

వ. హర్షోత్కర్షంబునవెలయ వేల్పులు పూలవానఁ గురియించి రంత ౧౦౪

తే. అజునిఁ జూచిన వెనుక స ♦ య్యమరసతుల
కాత్మపతులను గనఁగ బ ♦ య్యంక లొదవె
రాజుఁ జూచినకంటను ♦ రమణుఁ జూడ
మొట్ట మతియయ్యొ నానుడి ♦ దిట్ట పడఁగ. ౧౦౫

కం. తనకేడ్చి యొక్కకన్నును, ఘనుఁడగుపరునకుఁగ నొక్క ♦ కన్నేగ నన్
జననాథులు తమపరిభవ,ము నజుని పెంపిబ్బడించు ♦ పొ క్కొనఁగంగన్. ౧౦౬

కం. ఇచ్చోఁ గచ్చరుఁ జొచ్చిన, పచ్చును భోజుండు తోడు ♦ బావకుఁ గాసన్
గ్రచ్చఱఁ బురికి స్న చ్చిక, విచ్చేసెడిచోటఁ దాఁక ♦ వెర వగు ననుచున్. ౧౦౭

చం. కుటిలమనస్కులై నృపతి ♦ కుంజరు లొక్కట నొక్కమాటగాఁ
జటులవరూథినీపటల ♦ సంగతి భంగ మ దంతరంగమున్
బెటలఁగ వేప నిల్చిరి ద ♦ విష్ఠవనాంతరసంప్రతిష్ఠులై; ...
స్ఫుటము భవిష్యదర్థముల ♦ సూచనలున్ మునుమున్న కల్గెడిన్. ౧౦౮

కం. ఆవాలుమగం డచ్చో, వైవాహికవిధులు జరగఁ ♦ బదపడి పురికిం
డా వెడలెఁ బడఁతిఁ గూడుచు, బావయుఁ దనకిచ్చుహారణారముఁగొనుచున్. ౧౦౯

అర్జునుఁడు శత్రుసేనలఁ బాఱఁ దోలుట.

ఉ. అంగనఁ గూడి భూరిచతు♦రంగబలంబులతో నయోధ్యకున్
రంగుగఁ బోవఁ జేవ యడ♦రంగ శతాంగతురంగతుంగసా
రంగపదాతిసంగ మొల♦యంగఁ గలంబకదంబహస్తులై
పొంగి కళింగవంగనృప♦పుంగవు లాత్మబలానుషంగులై. ౧౧౦

కం. తాఁకినఁ దోఁకఁ ద్రొక్కిన, పే కెనుకను రేఁగుఁ ద్రాఁచు♦విధమున నర్జునుఁడున్
వీకను బలువీఁకన వెఱ, తాఁకునను విఱాకు గొనఁగఁ♦దలరఁగ వైచెన్. ౧౧౧

కం. అమ్ములఁ గాయమ్ములు గా,యమ్ములుగా వీరభటచ♦యమ్ములు వెస నా
యమ్ములు విఱిగిన నాతి,థ్యమ్ములు గొన యమునియాల♦యమ్మున కరిగెన్. ౧౧౨

కం. ఇనవంశ్యుఁడు రణమండలి, నినమండలమెల్లఁ గప్ప ♦ నేయ శరము లా
యినమండలమున గండియు, ఘనమును యంతంతకమరెఁ ♦ గనఁ జోద్యంబై. ౧౧౩

సీ. అరిచమూబహుసమూ♦హధవాసువాయువుల్, గ్రోలు నాజిహ్మగ♦జాలకంబు
మదనాగములు వేగ♦మహిఁ బటాపంచలు, గా నాశుగంబులు ♦ కదిసి పఱచు
నభియాతివిభువాజి♦సభయాతిరేకమై, కనఁ గండలు పగుల్చు ♦ ఖగచయంబు
మతగంధపరిపంథి ♦ ధృతికందమూలముల్, పెకలించు విశిఖాళి ♦ భీకరముగ

తే. నారసంబులు నీరసం♦బార సంబ
రమునఁ దాముగఁ బైవచ్చు ♦ క్రమము దోఁచెఁ
గాండసంధానసంప్రయో♦గక్రమంబు
లేర్పడకయుండ వైచునా♦నేర్పుమహిమ. ౧౧౪

మ. తతసారంబుప్రవాలముంగను ధను♦ర్దండంబు, జ్యావల్లి స
న్నుతతంత్రీవిధమై, పృషత్కములు చె♦న్నుంగాంచఁ గోణంబులై,
ధృతమౌర్వీనినదంబు ప్రక్వణనమై♦దోఁపంగ భూపాలుఁ డా
శ్రుతి యానారదువీణతోఁ గలుపఁజూ♦చున్ మాని యాడెన్ దివిన్. ౧౧౫

మ. కను లాబాలికమోమున న్నిలిపి ప♦ల్కున్ సాగె భూమీశుఁడున్
గొనముల్ బాణముఁ గూర్చు చేసెను తెఱఁ♦గుల్ గానఁగా రావుగా
దొనలు న్వ్రాలియుఁ గావు తత్ఖగములే♦తున్మాడఁ బ్రాణాప్తిమైఁ
జను దేనోపు నటంచు నెంచెను ద్విష♦త్సైన్యంబు దైన్యంబునన్. ౧౧౬

చం. తలఁచినయంతమాత్రమునఁ ♦ దద్దయు నామొగమాను, ముల్కులు
జ్వలదసమాస్త్రము ల్వివుల♦సారములున్ మఱి సోద్గమంబులుం
గల వాఁకొ వీనివింటికినిఁ ♦ గన్ను లటంచుఁ దలంచె లేమయుం
గల వాఁకొ వీనివింటికినిఁ ♦ గన్ను లటంచుఁ దలంచె వైరియున్. ౧౧౭

కం. క్రందనము వీడి భటు లా,క్రందనమును జేయసాగ ♦ క్ష్మాభృత్తులు సం
క్రందనవిక్రముఁ డాఁకిరి, క్రందుగ నహమహమికావి♦రావము వెలయన్. ౧౧౮

కం. మూఁతలు వడఁ గన్నులు జీ,మూతముపై నిట్టలముగ ♦ ముసరెడి బలుజీ
మూతములనఁగను బౌరుష, మూఁతలుగాఁ గొనుచుఁ గురిసి ♦ రుగ్రశరంబుల్. ౧౧౯

కం. వారించుచు వానిని దెగ, సారించుచు శరచయముఁ బ్ర♦సారించుచు వే
కారించుచుఁ బరనృపతులఁ, బూరించుచు సంకు దెసలు ♦ పూరటిలంగన్. ౧౨౦

కం. తలపడువైరిని వ్రేయును, దల పడ ధారిణిని; నేయఁ ♦ దలఁపఁడు కొం
దలపడు నంబేదల; బా,ధలుపడువారికిని వగచు ♦ దయదైవారన్. ౧౨౧

తే. గుణముఁ గూర్చిన సురలును♦గుణముఁ గూర్చి
నడుమఁగైపూనఁ గైపూని♦నడుమునందు
సరముఁ బూనినఁ దారును ♦ సరముఁ బూని
విభుఁడు వైచినవానినే ♦ వ్రేసి రపుడు. ౧౨౨

కం. దిటచెడక వైరిఖగములఁ, బటుశరములఁ ద్రుంచివైచి ♦ ప్రబలుం డనిలం
పట యేల తేరకనుచును, డటుకున సమ్మోహనంబుఁ ♦ దగి సంధించెన్. ౧౨౩

కం. తెగ నిండఁ దీసి వైచినఁ, బగతురు మానంబుతోడఁ ♦ బ్రజ్ఞయుఁ దూలం
దెగఁగోసి చేల వైచినఁ, దగుచొప్పవిధానఁ బడిరి♦ధాత్రీస్థలిపై. ౧౨౪

వ. ఇట్లు దైన్యంబు నొంది కొంతవడికిఁ దెలిసి యరిసైన్యంబు పలాయమానప్రముఖం బగుటయు నజుండు. ౧౨౫

కం. తనసీమఁ జేరఁ జనియెఁ గ,దనసీమను గెల్పుగొనుచుఁ ♦ దడయక నొడివెం
దనసేమ మరయుతండ్రికిఁ, దనసామజవధము మొదలు ♦ తక్కుచరితముల్. ౧౨౬

వ. పదంపడి యజుండు పితృదత్తం బైనరాజ్యభారంబు వహించి యిందుమతీద్వితీయుండై ద్వితీయపురుషార్థంబుసార్థంబు సేయుచు సతులగతులఁ గాలోచితంబు గాఁబ్రొద్దులు పుచ్చుచుండ నిందుమతియు నాపన్నసత్త్వయై దశరథుండనుకుమారుం గనియె నతండును దినదినప్రవర్ధమానుండై యేకాదశవర్షంబునం దుపనీతుండై యా వనపదంబునం బదం బిడుచు నుండె నంత నొక్కనాఁ డజుం డిందుమతిం గూడి యారామసీమ నిచ్ఛావిహారంబు సలిపి శ్రమం బపనయింప. ౧౨౭

కం. సారప్రసేవకల్పిత, సారసకహ్లారర క ♦ సంధ్యకగంధో
దారా స్తరణంబునఁ బా,టీరతుషారితలతాకు♦టీరము బయులన్. ౧౨౮

కం. చదరంగ మాడె నవలా, చదు రంగము పొంగఁ జేయ ♦ సరసోక్తులఁ దోఁ
పదు రంగమున నడఁప నో,జఁ దురంగము నంటు బంటు♦జరపెడిచోటన్. ౧౨౯

కం. బోటీ! తొలిమూఁడడుగుల, గోట ఘటించితి నటన్న ♦ గోఁచల కగునా
కోటికిఁగోట యటంచును, గోట బిగిం జెఱచు మంత్రి♦గుజ్జుంబులతోన్. ౧౩౦

కం. అష్టాపదమయ మగునా, యష్టాపదమందుఁ జొచ్చి ♦ నవి చౌరక చతు
ష్షష్టిగృహంబుల వాజి య,థేష్టముగాఁ గ్రుమ్మరు నవి ♦ సృష్టగృహంబై. ౧౩౧

చం. స్ఫురదురుకీర్తిశోభితుఁడు ♦ సుందరపల్లవకోమలాంగుళీ
వరనఖరాంకురారుణిత ♦ వారణదంతకృతాంగనాగృహీ
తరుచిరవారణంబుఁ గని ♦ తన్విరో! జేగుఱుఁగాయ నా దటం
చరయఁగలేక మోహపడి ♦ యాడి ముదంబున నాడుచుండఁగన్. ౧౩౨

కం. తెఱగంటితెఱవ లిచ్చిన, తెఱకొనుమందారమాల ♦ తేజున మహతిం
గొఱలఁగ వేగము వఱలఁగఁ, దెఱగన్నులతపసి మింటి ♦ తెరువునఁ బోవన్. ౧౩౩

కం. పవిపోలిక సుమమాలిక, జవరాలికుచాద్రిసీమ ♦ జవమునఁ బడియెన్
సవు రాఱఁగ మితిదీఱఁగ,ను విరాలిఁ గనంగ ఱేఁ డ ♦ నూనప్రేమన్. ౧౩౪

ప్రహరణకలితావృత్తము.

పరిమళదళినీ ♦ భ్రమిమాచయమనో,హరసురసుమనః ♦ ప్రహరణకలితన్
దరుణిని ధరణీ ♦ తలగతఁ గనియెన్,ధరణిపుఁ డిలపైఁ ♦ దటుకునఁ బడియెన్. ౧౩౫

వ. ఇట్లు మూర్ఛిల్లి కొంతవడికి లేచి కాలధర్మంబునొందిన నిజసహధర్మచారిణిం గని పట్ట
రానిశోకంబున. ౧౩౬

ఇందుమతీ మృతికై యజుఁడు పలవించుట.

ఉ. తీయనిమాన మేల సుద ♦ తీ! యని, తీయనివిల్తుమత్తదం
తీ! యని, నన్ను నేల వలఁ ♦ తీ! యని, సొంపులునింపుజాజిబం
తీ! యని, సద్గుణాళివస ♦ తీ! యని, సుందరతావిభూతిదాం
తీ! యని, నన్నుఁ జూడు సుమ ♦ తీ! యని, హా యని పల్లటిల్లుచున్. ౧౩౭

ఉ. హా! రమణీయనిష్కుటవి ♦ హారమునా సను వచ్చి నేను నీ
హారమయూఖవక్త్రయు న ♦ హా రమమాణులమై రమింప నీ
హారము గర్కశం బగుప్ర ♦ హారమునన్ సతి నిచ్చె మిత్తి కా
హారముగాఁ గ్రియాసమభి ♦ హారముగాఁ బలవింప నే నిటన్. ౧౩౮

చం. అల విరు లంట బాణము, ల ♦ నంగుఁడు జో దఁట, పాంథకోటులం
బొలియఁగఁ జేయు నంట, మదిఁ ♦ బుట్టుఁ దలంచిన నంట, యీమతం
బిలపయి మోహహేతు వని ♦ యిచ్చఁ దలంచితి నాస్తికుండనై
చెలి! నినుఁ గూడి దాని కిటు ♦ చేసెనొ మారుఁడు నేఁడు శాస్తిగన్. ౧౩౯

తే. నాస్తికుల నెల్ల నిటుపట్టి ♦ శాస్తిసేయు, విదితశక్తియుఁ గలిగిన ♦ వేల్పు లందు
దైవభక్తియుజనములఁ ♦ దలఁగఁగలదె, కాన మారుండె దైవంబు ♦ గాఁ దలంతు.

చం. మరుశరవార మంచు నణు◆మాత్రము గౌరవ ముంచి మారసం
గరసమయంబునం దలఁపఁ◆గానక పైపడి రూపు మాపుటన్
సరసిజగంధి ! మృత్యు వయి ◆ చాల వధింపఁగ; రిత్తపోవునే
వరరణశూరశస్త్రి మను◆వాక్కు; విషోద్భవముల్ ప్రసూనముల్. ౧౪౧

మ. భసలీనీలశిరోజపాళి ! కమల◆వ్యాహార మాతమ్మిక
ట్లసికి న్నామము గానఁ దత్కలితశ◆య్యాసౌఖ్యమున్ సౌఖ్యమే ?
యిసుమంతేఁ దరుణీ సహాయతయు లే◆దే మర్త్యవిధ్వంసియౌ
నసిధారావ్రతచర్యఁ గంజభవుఁ డే◆లా చూపె సంసారికిన్. ౧౪౨

ఉ. ఏటికిఁ బూజ్యరాజ్యము లిఁ ◆ కేటికి వారణవాజిరాజి యిం
కేటికి సుందరీమణు లీఁ ◆ కేటికిఁ జందనపుష్పహారముల్
ఏటికి మంజులోపవన ◆ మేటికి నిస్తులభోగతృష్ణ యిం
కేటికి జీవితం బిల న◆దృష్ట విహీనుఁడ నైననాకునున్. ౧౪౩

వ. అని పలవించు చున్న సమయంబున నారదుం డాకాశంబున నుండి యవతరించి తత్ప్రకారం బెఱింగించి దుఃఖోపశమనవాక్యంబులు వచించుటయు నతండు నిజదారమరణకారణభూతుండు నమ్మునిపురుహూతుండగా నెఱింగి యతనిం గూర్చి రోషంబున ని ట్లనియె. ౧౪౪

అజుఁడు నారదునిఁ దూలనాడుట.

తే. పేరు మాత్రంబె ధర నితాం◆బారి వనుచు, హారినిస్తులగంధసం◆భారకుసుమ
హారములఁ గామినీజన◆మారకుఁ డగు, మూరుఁడా నీవు దలపోయ◆నారదుండ. ౧౪౫

చం. పలపల తెల్ల వాఱు ముకు◆రుంటిజలంబులలో మునుంగుటో
మలయక ముక్కుఁ బట్టుకొని ◆ మ్రాఁగను గాఁ బెదవు ల్గదల్చుటో
వలకయి మాలఁద్రిప్పుటో ధ్రు◆వంబుగఁ గానల నుండుటో హరీ !
చెలువలఁ జంపు శేఘనత ◆ చెప్పవె మానికి మానిసత్తమా. ౧౪౬

తే. పూజఁ గాంచరొ రుసులు సం◆పువులఁ బువులఁ
బరఁగఁ దాల్పరొ మాని కే◆సరులు సరులఁ
దలఁగఁ ద్రోయరొ యిల గిరి◆దరులఁ దరులఁ
జంపఁ దలఁతురె సుగుణవ◆సతుల సతుల? ౧౪౭

శా. లేరో మానులు మీఱరో సురవనీ◆లీలావిహారక్రియం
గాదో హారసమర్పితాంగులుగ నా◆కాకోంగనాపాళిచే
నీరో యాశ్రితకోటి కయ్యవియు మా◆నీ! నిర్దయస్వాంతులై
ఘోరీ నీవలెఁ గామినీవధము నెం◆దేఁ జేయువాచంయముల్. ౧౪౮

కం. వాచంయములను మేటివ, తోఁచెన్ యముఁడ వయి సతిని ద్రుంచుట సర మే
నీ చేపాశముగా; నను, దాఁచుమయా దండమునను దల వగులంగన్. ౧౪౯

కం. బాఁపనయ్యవు గావునఁ బాపనయ్యో, సతిఁబతిని నింకనైన నా హితముగోరి
కోమలినిఁగూడ నన్వేగ కూర్పవయ్య, పరమదయమిాఱుకడఁక నో బ్రహ్మకొడుక.

శా. స్నానంబో, జపమో, తపంబొ, ఘుటి సంధ్యావందనంబో, కమన్
మానంబో, నిజదేవతార్చనమొ, సమ్యగ్విష్ణుపూజాదులో
ధ్యానంబో, హితసత్యభాషణమొ, స్వాధ్యాయంబొ హా ! చెల్లఁబో
స్త్రీనిర్వాపణ మేమహామహుఁడు శా స్త్రీయంబుఁ జేసె న్మునీ. ౧౫౧

కం. పుట్టితివి ధాతకడుపున, నెట్టితివి విరోధితతుల నిట్టలముగఁ జే
పట్టితి హరిభక్తిని నొడి, గట్టితి వెట్లో సతీజిఘాంస న్నివున్. ౧౫౨

తే. తతరవవ్యాప్తి దెసల విదితముగాఁగఁ, గలితవీణాప్రసంగతిఁ గావఁబడుట
నారదాభిఖ్యఁ గనుటవిహారకేళిఁ బ్రాణిశరణక్రియాయుక్తిఁ బరఁగితో కద. ౧౫౩

కం. అని శోకావేశంబున, మునివర్యునిఁ దూలనాడె మోమోడ కయో
ఘనవిషయబద్ధచిత్తుల,కును దాఁకుందప్పు దెలిసికొనుమతి యున్నే. ౧౫౪

కం. తనుదూఱుచు మఱిమఱిధా,తను దూఱుచు మానికిదియుఁ దగునా యనుచున్
దను దూఱుచు నిలఁ బరవశ,తను గూరుచుఁ బల్లటిల్లు ధరణీశునితోన్. ౧౫౫

నారదుఁ డజునకు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట.

మ. తగునయ్యా ! నినుబోఁటిధీరుఁ డిటు మిథ్యారూపకం బైనయీ
తగులంబే దృఢమంచు దుఃఖవిపరీతస్వాంతుఁడై కుందఁగా
మిగులన్ స్వాప్నిక దుగ్ధపాన మగుఁ జుమ్మీ దీనికై యింతగన్
పగవం బుణ్యమొ పూరుషార్థమొ మదిన్ భావజ్ఞ భావింపుమా. ౧౫౬

కం. సంతానాంతముగాదే, కాంతాసంగమము? పిదపఁ గామించుట దు
ష్కాంతవ దురంతచింతా, క్రాంతస్వాంతులకుఁ దగును గా దితరులకున్. ౧౫౭

చం. కలుగరొ భూమిపై పతులు కాంతులు ? కాంతవకేళిఁ గూడరో?
పొలియరొ ? బూదిలోఁ గలసిపోవరొ భూపతు ? లెందఱేనిభో
గులు వ్యసనంబుపట్ల ధృతిగూడరొ? కూడరొ యోగచర్య ? నీ
వలె నిటు తీవ్రదుఃఖములపాలయి దూఱరు గాక యన్యులన్. ౧౫౮

ఉ. అంతమునొందనట్టిది పదార్థమొకండు పిపీలికాది ధా
త్రంతచరాచరంబుల ధరాధిప గల్గునె ? పుట్ట గిట్టుటల్
వింతలె ? దేహి యెందుఁ బ్రభవించెనొ యచ్చటి కేగ కుండు నే?
యింతదలంప వేని వృథ యేకద తావకశాస్త్రపాండితుల్. ౧౫౯

చం. ప్రకటభుజాబలాఢ్య సమ♦రక్రమసత్యపరాక్రమప్రభా
శకలకళాధురీణగుణ♦సాహసవిన్ననవద్వయాంతరీ
పకలితరాజ్యయుక్తులుఁ భ♦వత్పితలెల్లరుఁ బోయి రింక నీ
వొకఁడవె నిత్యజీవి వయి♦యొప్పెదుభంగులు దోఁచె నీయెడన్. ౧౬౦

కం. ఏలవె భూముల నెల్లను, దోలవె యరివరుల సతుల♦తో భోగాబ్ధిన్
దేలవె బేలవె ధృతిగొనఁ, జాలవె నీవింక నయిన♦సంతుష్టి మెయిన్. ౧౬౧

కం. ఈనాతికి వగచెద వా, నేనాఁటికి నైన వలదె♦యేఁగఁగ మఱి మే
లేనాఁటికొ సంసారికి, నేనాఁటికొ తీఱుపాటు ♦ లేర్పడఁజెపుమా. ౧౬౨

కం. కావున దుఃఖవివర్జిత, పావనమేధా విశుద్ధ♦పథవర్తనమున్
భావన సేయుము ధృతి సం,భావన సేయుము తొలంగు ♦ భవదుఃఖంబుల్. ౧౬౩

కం. తనయుని దుఃఖము నిరతము, జననీదుఃఖంబు నొక్క♦సము, యార్నెల్లా
జనకునిదుఃఖము, సంస్థిత,వనితావ్యథ వేఱుభార్య♦వచ్చినఁ దీఱున్. ౧౬౪

కం. ధృతి దఱుఁగఁగ దుఃఖావిల,మతిచేఁ బలవించుచున్న♦మానుషపశువుల్
మతిమంతులు గని నగరే, సతికేడ్చెదు నీదుబ్రదుకు♦ శాశ్వత మొకో. ౧౬౫

ఉ. కాన లతాంగిఁగూర్చి తమ♦కాన లతాంతశరార్తి నింట రో
గాన లయంబు నొందకుము♦ కానల నీవు సమాధినిష్ఠ యో
గానలదగ్ధుఁడై విధుఖ♦గానలదృగ్విధు లొందనట్టిభో
గాన లలిం జరింపుము జ♦గాన లభించును శాశ్వతప్రథల్. ౧౬౬

నారదుఁ డిందుమతి మృతికిఁ గారణముఁ జెప్పుట.

ఉ. అంతియ గాక వే ఱొకర♦హస్యముఁ జెప్పెద విన్ము దేవతా
కాంతయ కాని ప్రాకృతపుఁ♦గన్నియ కా దిది, భూమిఁ బుట్టె హే
త్వంతర మొప్ప, నీకు నిటు ♦ లాలయి కాలము దీఱఁ దీఱె, నా
వంతయుఁ జింతనొందఁ దగ♦వా ? మగవాఁడవు కావ? యిస్సిరో ! ౧౬౭

వ. ఇక్కాంతానికారణకారణంబు విను మని యునునినుమనుమనితో మునిమన్నిఁ
డి ట్లనియె. ౧౬౮

కం. తృణబిందుం డనురుసి యొకఁ, డణుమాత్రం బైనఁ జలన♦మందనిమతి దా
రుణతపము సలుప హరిహయుఁ, డణఁగనివెఱ దానిఁ జెఱుచు♦నాలోచనకై. ౧౬౯

వ. హరిణి యనునచ్చరమచ్చెకంటిం జేరి ౧౭౦

కం. వనజదళనేత్ర ! నీతోఁ, బనియొక్కటి కలిగి యిటకు ♦ వచ్చితి నమృతా
శనహితముగ నేఁ జెప్పెడు,పని వినియెదొ వెతగ నన్నుఁ♦బనివిను మనెదో. ౧౭౧

కం. తృణబిందుఁడు శుష్కం బగు, తృణబృందము లట్ల జగములెల్లఁ దపోగ్నిన్
క్షణమునఁ గాల్చెను నీమాం, వణకర్ష్మము నాఁపి జగము రక్షింపఁ గదే. ౧౨౨

వ. అని పంచుటయు వల్లె యని. ౧౨౩

ఉ. దండిగ శింజినీరవము తామరసాంబకము ల్మనోజ్ఞకో
దండవిలాసముం జెలఁగఁ దాల్చి యనాహతవారవాణముల్
మండలవిభ్రమంబుల సమావృతసత్కలకంఠికాళియై
దుండగ మొప్ప నేగె మును ధూర్జటిపైఁ జనుమన్మథుం డనన్. ౧౨౪

కం. తృణబిందుమునిపరిసరా,వని నటనకళావినోదపరతం బరఁగన్
జనితారభటిం; గన్గొని, ముని విచ్చి సరోషహృదయమున ని ట్లనియెన్. ౧౨౫

కం. కండలక్రొవ్వునఁ దిరిగెదు, మిండలకడ మిటుకులాడి మేలిమి గాకో
యండజగమనా! తపసుల, దండను నీమిండగములు దగునే చలువన్. ౧౨౬

ఆ. అమరతావిభూతి నాగాము లెంచక, యాటవెలఁది ! విస్మయస్మయమున
యముల ఘనతపోనియములను జెనకుదే ? భూమిమీఁద మర్త్యభామ వగుము.

వ. అని శపించుటయు. ౧౨౭

కం. ఈకరణిసత్యవచన మ, హాకరణిఁ బ్రతప్తచిత్తయగుచుం దద్వే
శ్యాకరణీయముఁ గానక, యాకరిణీయాన దుఃఖహాతచేష్టిత గాన్. ౧౨౯

కం. మొదలను రవితనయాకృతిఁ, బదపడి యొ సరస్వతీప్రవాహముగాఁగన్
దుదఁ ద్రిపథగ నయ్యెను నా, త్రిదశాంగనకనులనీరు త్రిదశత్వమునన్. ౧౩౦

చం. జలజలరాలుబాష్పములు జాలునఁ జన్నులవ్రేలుచేలకాం
చలము తదైక్యభావితదశం గన గుట్టు బటాబయలగ హా !
చలమున మద్విలాసకృతశౌర్యమటం చవలింద వెట్టి ధీ
చలితుఁడు తిట్టునో యనెడిసాధ్వసయుక్తిని మాటుచేసె నా
నలచెలి చన్గవ న్నిజకరాంజలిఁ జేర్చి నతాననాబ్జయై. ౧౩౧

ఉ. మారుతఘాతనూతనసుమవ్రతతిప్రతిమాన దేహయై
జోరునబాష్పవారి జడి జోరను గాఱుచునుండ మేచకాం
భోరుహనేత్ర యోరగను మోమొకయించుక వ్రాల్చి గద్గద
స్ఫారరవంబునం దడిపి వాతెఱఁ దా ధవళాక్షి నాల్కతోన్. ౧౩౨

కం. ఏలా యిటు మేలా సుర, బాలారత్నములఁ బట్టి పాలార్పఁగఁ? గో
పాలా? సంయమిపశ్య, త్పాలా ! యబలలను దిట్లపాలా సేయన్? ౧౩౩

కం. అని వేడిన దయగూడిన, మనమున హరిణాక్షితోడ మౌని ధరిత్రిం
గనియెద వెప్పుడు నందన, వనసుమముల శాప మపుడ పాయు నటంచున్. ౧౩౪

కం. ఈవిధిఁ గోపావధి శా,పావధి వచియింపఁగా మ♦హావధి విధికై
యావిధి దూఱుచు జనిఁ గని, యీవిధి విధిమూఁడవలసె ♦ నీయంగసకుఁ. ౧౮౫

వ. అని తెలుపుటయు. ౧౮౬

కం. భావభవహరసమమహా,భావుఁడవు మహానుభావ ♦ భావభవజయా
భావ మభావ్యమ యైన స్వ,భావము దురతిక్రమంబు ♦ వలదనఁ జను నే. ౧౮౭

కం. అడ లను కడలిఁ గర ళ్లన, వెడలెడినిట్టూర్పుగముల♦ వెతఁగుందెడి న
న్నుఁ పమయి ప్రోచితివి ము,న్యుపా! వ్యసనంబు నుపుప♦నూనుటఁ గరుణన్.

కం. శోకాతిరేకమున మిముఁ, దాఁకఁగఁ బలుకాఱు లఱచి ♦ దాన మహాపా
పాకలితాత్ముఁడనైతి ద,యాకల్ప ! క్షమింపవయ్య♦ యాశ్రితవరదా. ౧౮౯

చం. అని తెలివొంది పల్కిన మ♦హాత్ముఁడు నారదమౌని యిట్లనుం
జనఁగఁ గొఱంత నీమదిని ♦ జామనుగూర్చి సమాధినిష్ఠఁ గా
ననమున నుండఁగాఁ జనుము ♦ నందను నందిడి రాజ్యభారముం
ఘన మగుచిత్తశాంతిఁ బొడ♦గాంచినఁ గాంచెదు నిత్యసౌఖ్యముల్. ౧౯౦

కం. ఈగతిఁ బలికిన నజుఁడు వి,యోగము సహియింపలేక ♦ యొయ్యనఁ బ్రాణ
త్యాగము సలిపెను సరయువు,భాగీరథిసంగమమునఁ ♦ బౌరులు గుందన్. ౧౯౧

వ. ఎవ్వోఁ గ్రుంకి మృతి నొందిన నాత్మహత్యాఘంబు లే దని పలుకంబడు నట్టి గంగాసరయూసంగమంబున దేహంబు విడిచి గంధర్వలోకంబునకుం జని హరిణిం గూడి యతండు నిత్యక్రీడల వినోదించుచుండె నిట సాకేతంబున యువరాజగు దశరథు రాజుఁగాఁ బట్టాభిషేకంబుఁ గావించి సర్వజనంబులు హర్షోత్కర్షంబున వెలుంగుచుండి రని శుకయోగీంద్రుండు వచించెఁ బదంపడి. ౧౯౨

కం. యోజనగంధాసుచయుగ, యోజనగంధాంకితా! ప♦యోజాతాక్షా!
యోజనగంధాతనయా,యోజితవాఙ్ముదిత! శుభజ♦యోన్నతచరితా. ౧౯౩

చక్రబంధము.

శా. సత్యాసుప్రియ ! రామ ! రాజితయశ♦స్సాంద్రా ! హరీ ! యద్రిజా
స్తుత్యాబ్జాలదమప్రవీణ ! తతకా♦స్తోకారిలోకక్షయా !
నిత్యా ! రావణచంద్రరాహు ! తలఁతున్ ♦ దేవు న్నినున్ విధ్వజా !
జాత్యా ! వాసవసంస్తుతా ! మునిసుతా♦జానీ ! దయాబ్ధీ ! యజా !. ౧౯౪

అష్టమూర్తివృత్తము.

నా(కౌ)కో2హితసపత్నా ! నయగుణా ! లోకనాథా ! నతజనావనదీక్షా
శ్రీకంఠాప్తవర ! వారాశినిలయా ! రాఘవేంద్రా ! సితకరోపమవక్త్రా !

వైకుంఠా ! జనకపుత్రీవర ! దయాపూర్ణచిత్తా ! ఘనలమేచకగాత్రా !
శ్రీకాంతాహృదయవర్తీ ! శివసతీసోదరా ! దారితభవాంధసునామా ! ౧౯౫

సరసిజవృత్తము.

శ్రీ(రా)మాహృన్మోదనిధానా ! శితిగళనుత ! రవిసితకరనయనా !
ధీరాధారా ! పంకజనేత్రా ! దితిసుతకులయమ ! దివిజసుశరణా !
శ్రీరామా ! భక్తావనదీక్షా ! జితదశగళ ! సరసిజమృదుచరణా !
మారాకారా ! పాపవిదూరా ! మనుజపకులమణి ! మధుహితవచనా. ౧౯౬

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజన
విధేయ సుబ్బరాయనామధేయప్రణీతం బైన
శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబున
ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీ కౌసల్యాపరిణయము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

రాజిత ! త్రైలోక్యస
మారాధితచరణ ! దుష్కృ♦తాసురహరణా!
ఘోరభవాంబుధితరణా !
నారాయణ ! దివ్యభద్ర♦నగవరశరణా ! ౧

తే. అవధరింపుము దేవ ! మ♦హానుభావ, భావనాతీతవైభవ ♦ పరమయోగి
భావపుంభావకరుణాస్వ♦భావుఁ డైన, బాదరాయణి యిట్లను♦సాదరముగ. ౨

మ. జయ పూషాన్వయభూష ! సాధుజనపో♦షా ! సత్యసంభాష ! స
స్మయవిద్వేషికులాంబుజాంబుజహరా ♦ క్ష్మానాథచూడామణీ
జయ బృందారకబృందవంద్యఘనతే♦జా ! యంచు నిచ్చాగతిన్
జయపెట్టంగను వందిమాగధులు కే♦సర్యాసనాసీనుఁడై. ౩

కం. దశరథుఁడు రూపసంపద, దశరథుఁడు ద్విపంచదిగ్వి♦తానతలచర
ద్దశరథుఁడు ప్రతాపమున ద్వా,దశరథుఁడు ప్రపూరితత్రి♦దశరథుఁ డలరెన్. ౪

తే. అంకురితయౌవనుం డైన♦యధిపుఁ డపుడు
చూచియును జూడకుండు ని♦స్తులవిలాస
బంధురలు బంధురలు నాఁడ ♦ బాడ సమితి
నున్నవా రేమి తన్నెంతు♦రో య టంచు. ౫

కం. వినయాభినయాసమహా, స్తనయనకుచయుగముఖాంగ ♦ సంచలనము రా
ట్తనయాత్మనయానంగద, హానహేత్యభివృద్ధి కపుడు ♦ వ్యజనం బయ్యెన్. ౬

వ. ఇట్లసమానరూపలావణ్యతారుణ్యవిశేషంబుల డంబుమీఱి మదవతీనూతనమదనుండై విహరించుచు వివాహార్థంబు విచారించు చుండె నయ్యవసరంబున. ౭

గ్రీష్మర్తువర్ణనము.

శా. ఆ కల్లాడ దదేమొకో పవనుఁ డు♦ద్యద్గ్రావదావానలా
స్తోకాభ్యున్నతికై సహాయుఁడుగ నే♦చో గట్లపా లాయెనో

జోకం గంతునిచే విడంబడఁడో కో ♦ సూర్యాణమం దిచ్చ; మో
హోత్క్రాంతుం డయి వారుణీరతి సదా♦యానంబుఁ దా మానెనో. ౯

చం. అతులరుజాయమానని బి♦డాతపతాపసుజాయమానతృ
డ్గతజనకాయమానసభృ♦శార్తిని బాపె నుశీరపుంజక
ల్పితనవకాయమానపద♦వీధ్విలసల్లతికాయమానహృ
ద్యతమవిలాసభాసవని♦తాకరతామరసార్త్తనీరముల్. ౯

ఆ. ఇష్టకాపథంబు ♦ లిష్టంబులై నుది,నంబులయ్యె దుర్దీ♦నంబు లవుడు
లోకబాంధవుండు♦ లోకాహితుం డయ్యె, భీష్మమైనయట్టి ♦ గ్రీష్మముననుం. ౧౦

ఆ. అభయ మొసఁగె జనుల ♦ కభయంబు భూజన,సేవ్యమయ్యెఁ గ్లిన్న♦సేవ్య మంత
లయము తాపభయము ♦ లయ మొందఁ జేసెను,వట్టివేరు గాదు ♦ వట్టివేరు. ౧౧

కం. పలుచనచేసినఁ బెలుచను, గలఁచుచు దండాహతంబు ♦ గావించినఁ దా
నెలమిని దక్రము దాహము, దలఁగించెఁ బరోపకార♦ధర్ములు సరసుల్. ౧౨

తే. కార్యభరవశమున రిత్త♦కాళ్లఁ దిరుగ,జాలు ముంఘ్లను నాటినఁ♦గ్రాలు కాలి
నొప్పి పోఁ గాఁచె ధాత్రి నే♦ర్పొప్ప మీఱ, రవిఘనాతపతప్తప♦రాగములను. ౧౩

చం. చెలమను నూరునీరు బలెఁ ♦ జెమ్మటధారలు గాఱ మోమునం
దిలపయి మోపి హస్తముల ♦ నించుక పృష్ఠము లెత్తి శీర్షముల్
పొలుపుగ వ్రాల్చి, నుష్ణానుచుఁ ♦ బ్రొయ్యిని నూఁదుచు నీరుగ్రమ్ముక
న్నులఁ బచనంబు సేసిరి జ♦నుల్ పయనంబులు వోయి యొంటిచె
ట్టులకుఱునీడలకా వెతఁ గ♦ఱుం బఱుచు న్వనహీనభూములన్. ౧౪

చం. బగబగమండఁ బాదములు ♦ వాతెర లెండఁగ, నెండమావులుం
దగ నిల నిండఁ, బెన్గగను ♦ నాలుకలం దడి లేకయుండ, వె
చ్చగఁ గఱుఁజారవాయువులు ♦ సారెకుఁ జిమ్ముచు నుండ వేఁడుము
బ్రగులుచు మండఁ గొండలు, స♦రస్సులఁ బంకము లెండి పిండిగాన్. ౧౫

మ. జనధర్మావహమై, మహార్యజనతా♦సమ్మానపాత్రంబునై
ఘనముక్తావళిసంగతిద్య మగుచున్ ♦ క్షామవ్యథావేళ భో
జనవిశ్రాణనశీలమై వెలయునా♦సద్వంశ మందున్ జని
స్తనుట నీవన త్రిప్పు లెంతొపఱుచు ♦ న్మాన్చున్ వపుస్తాపముల్. ౧౬

ఉ. మంటలఁ జిమ్మునెండఁ దల♦మండ రసాతల మంటుబావినీ
ర్మంటికిఁ జేఁదిచేఁది కడు ♦ మే నలయుం దడి పాఱ కుండినం
గంటితడిన్ ఘటింతు రల♦కాఁపులు డస్సినదుక్కిటెడ్లతోఁ
బంటతడిన్ శిరంబు లఱ ♦ వ్రాలఁగ వాడినపొట్టపెర్లకున్. ౧౭

వ. ఇట్లు పురహరఫాలాంబకోష్మం బైనగ్రీష్మంబైన మావు లుడివోవఁ డక్కులాడు టక్కులాఁడులు టక్కుతెక్కరంపుమక్కువలనిక్క నిక్కంబని దక్కి యిక్కలు జాఱి హితుల దాఱి బయలుదేఱి యతనుబాఱి రతులఁగోరి సతులఁజేరి మతులు ధాఱి కులముమీఱి వెతలుగూరి గాలంబులవ్రేలుపలలంబునకై పాఱు మీలన వెలవెలందుకల వెంట నంటునరమృగంబుల యంగున నంగిలి నెంగిలి మ్రింగఁ బోసం గక నెసంగునీరువట్టున నీరువట్టని పట్టనివట్టియాస నెండమావుల వెంటఁ బరువునట్లు మృగంబులవలనను, మిడిమిడియెండ మడిమలు మండ నిలువకుండఁ జెమట గాఱు చుండ వడివడి నీడకై పరువిడునెడ నెడనెడఁ బుడమిపుట్టువుల పట్టులు లేకయున్నఁ బైనున్నవల్లెఁ బాదంబులకుం జుట్టియు బొడ్డునం దోఁపినయంచు నించుకసడలింప నెఱిగల నెఱికలు విరివిగొఱల నేలఁ బఱిచి పరువలేక మే నెల్లఁ దడియ నొడియుబిం దువుల నివతాళించుపయ్యెంటలపైఁ జండంబుగ వేడివీవలివీవ వేడినీరు స్నానంబు చేసిన వడువునని మెండుగ మండుదండియెండల నోరెండ సొటసొటలాడుచుం బోవఁ ద్రోవఁ జేవడిన చెట్లనీడల నిలిచి తత్స్థాపకుల నాశీర్వదించువారివలనను, విమలధు నీరసంబగునీరసంబు నీరసంబులేక త్రావ నీరసంబులైనమీయాస్యంబులసార స్యంబు లొప్పు నని మెప్పు లాడునొప్పు లాఁడులకరంబులసోఁకున ద్విగుణీకృతశీతంబై పేయం బైన పాయసంబుఁగొని యుపాదేయం బైనపాథేయంబు విదేయత నొసంగఁ బొంగి చనుబాటసారులవలనను, ఖరకరఖరతరకరనికరంబులు కరంబునికరంబు కనికరంబు లేక జగంబుల నాతపంబునఁ బగల సోలించి రేలఁ బాపంబునాక కోపంబువీకఁ దాపం బు సోఁకఁ గారుణ్యంబులేక నీలీలఁ జాల జాలిఁ దూలింపఁ బాలాయె నన మిగుల సెగలపొగలదగల వగలుదగులబుగులుకొన రగులుకొని మిన్నుమన్ను నొక్కటిగఁ గవియు పెనుమంట లదరంట వెంటనంటఁ జిటపటరటనంబులఁ బెటులు జీవపటలం బులతో దూరపుఁజూపునకు మినులచ్చికి శబరీకబరీమతు లిచ్చుచాలుదీపికారాత్రి కలుగాఁగ వెలుంగుమలచిచ్చులవలనను, మహాతపతాపంబున కోపక బక్కచిక్కి తెల్లవాఱి యెడనెడమడుఁగుల నడుగిడి యెడమడుగుగా నడు గామడగాఁ బోవుచుఁ బ్రామెరు చేరనేరక వేకవేకరంబునఁ గృశత కాకరంబయ్యెనో నా నొడలిగుట్టు బయలువెట్టు దువ్వలువగట్టు జట్టివెలందుకపయ్యెంటకు నెయ్యంబైన పలుచనినీటి చింకల కెలంకుల బెస్తలు బడిశహస్తులై నిలువ జడిసి నిలుకడలేనివారి సమ్మిన నుమ్మ లికంబుగాకున్నె యన్నట్లు లూలమాలగుడిచి లూలామాలంబుగ మూలమూలగడ చిన రోసిరోసి యిసుముచాటున నాఁచుమాటున డాఁచికొను చేపపిల్లలఁబట్టఁగా లువల నరికట్టి వలలఁ బుట్టలఁ బెట్టి సూదిముక్కుకట్టెలఁ బైతట్టుబొడిచి పొడిచి తఱుము ఝషగ్రహణాధీవరు లగుధీవరులవలనను, దిక్కుదిక్కులనుండి నీరిగిరిన చెఱు వులఁ ద్రొక్కుమక్కువ నెక్కువరభసంబునఁ గాఁడారిమాఁదారిలేచి మిక్కుటంబుగ సాధనంబులు పూని కిలారింపుల నించుచు నింపు పెంపారఁ బెండిలికిం బోవు నిబ్బడి

యుబ్బున మబ్బునాక తెప్పదేరలఁగఁ గట్టఁజేరి తొప్పలుదొఁగలుఁగ బారులుదీరి ప్రొద్దేల పోదువ దని బద్ధులాడుచు భండనంబున కెదురుచూచుగుండెలుదీసిన దండిమగలన నేను మున్న నేను మున్న యని పద్దులాడి గ్రుద్దులాడ నీవింతపోకలఁ జూడఁ దమ్మితేఁడు పుట్టుగట్టు మెట్టెనో యనఁ గసరా నో యని యెుక్కపెట్ట నింగి ముట్టఁ జెవుడు పట్ట నీటదూఁకి చేఁపల బుట్టలఁ బెట్టి కట్టల వైచి పలు తెఱంగుల దాఁచువారివలనను,మఱికొంద ఱేల యీ వెత లని తూముదాపున కా వుండి తప్పించుకొను వెరవున గడువడినీటియురవడిఁ బరువిడి మిట్టిపడుబేడిసలం గొట్టి పట్టుకొని దండపాశికులకు భాగంబు లిడుచుండ నిండినపుస్తునకుఁ దాళలేక చనుమినుకెంపుతోడఁ గొంపలు చేరుగుంపులఱంపులవలనను, బేరెండల యుద్దండత్వమునకు మంచెలనుండఁ దరంబుగాక దిగి యంచునీడలపట్టుల గుట్టుగనుండ నిదియ పట్టని పిట్టలు రా నేటి రట్టని తిట్టుచు వడిసెలరాలఁ జేపట్టి ఱివ్వఱివ్వనగువ్వలఱువ్వ కాఁపుఁ బువ్వఁబోఁడులవలనను, బరకష్టసుఖంబు లెఱుంగని దుష్టాధికారులయిష్టంబు కొలఁది దవ్వులనుండి నెండరా సెగసోఁకునఁగమరినమొగంబునఁ దిగుచెమటలుగాఱ బిఱబిఱవచ్చి పైవల్లియ ముగంబు సద్దుకొని నీ రొడియఁ దడిసినవట్టివేళ్ల తడికల కూటాగారంబులవీవనలవీవలివలిపెంపవిసరంబడియుఁ దమకన్న మున్నుగమఱిమున్నుగ నాపసోపంబుల సొటసొటలాడుచుఁదాపం బభినయించిజాడీలకొలఁదిచలినీరంబుల నీరుమజ్జిగలఁ బానకంబులఁ గడుపుబ్బఁ ద్రావి ఫలాహారంబులఁ గుడుచుచుఁ దాపం బార్చుకొని యెదిరి తాపం 'బాత్మవత్సర్వభూతాని' యనియో భుక్తాయాసంబుగఁ దలంచి తడ వేల చేసితి రని తమ్ము గద్దింప నిజోదరదరంబున వెలిబడు లాడక గంటలకొలంది గ్రుక్కమిక్కడక మోల నిలువఁ బడు ననుజీవులవలనను, నిర్దయచిత్తు లగునరులచేఁ గల్పింపఁబడిన నీటిపట్టని యెఱుఁగక బిట్టునీరువ ట్టలమటపెట్ట విసవిసఁ జనుదెంచి పొం చున్నకించులచేఁ గొట్టఁబడి నేలం బడి కానలో నిట్టిదురవస్థలఁ బడుటకన్న మన్ని గొన్న మిన్నయని యెన్నురీతి నఱచి చచ్చుమృగంబులవలనను, వేగుఁబోక దాఁకఁ దాపంబునవేఁగుచు నలజడిఁ బొంది విసివిచెంది కూరుకుచెందిన మంది చేవిడువఁ జేసట్టువారు విడువ ది క్కేది యనినట్టు నేలంబడి యుండు తాళవృంతంబుల వలనను, గొడవండ్లరొండ్లఁజేర్చి చనుదెంచుకూలివాండ్రఁ గని ధాత్రీ ! శాలిపాలికా బాలికాపాలికలు క్షీరంబుఁగూర్చి పెంచి పెద్దసేసి రేపుమాపు కాపుండి తుదకెంతకు బ్రాలుమాలి రని మూర్ఛవోయినవడువున దండిపండ్రాలినవానిం గని మనము ఖండితంబులమయ్యెఁ బరజీవరక్షణదక్షత్వంబునఁ గ్రాలుదుము గాన వగవనేల యని యూరార్పుమాట లాడుపగిదిఁ దలయూఁచు మందసమీర కంపితపాకవినమ్రములైన కలమంబులవలనను, బొలముకాఁపుల నోదె గింజల వేఁడుకొన నొనగూడిన దేశదేశసమాగతభిక్షుకులవివిధగానారవంబులవలనను, బ్రాణావనశీలి శాలి ఖండితంబయ్యె ది క్కేయ్యది యని భయంబునఁ బొలంబున మూలమూల కేఁగుకర్కాట

కాదుల హరింప మింటఁ గావా దిరుగు ఖగంబులవలనను, గాచికాచి ధనంబుఁ బరుల పాల్సేయు పిశాచములఁ బోలిన బచ్చులవలెఁ గిరవారంబులనైనఁ జేరనీక మెలుంగెత్తి దెస లదర వాపోవురసాలపాలనలోలు రైనజనులచేతను, నవమల్లికామతల్లికాకుసుమ పరిమళ భరితదిశాంతదినాంతంబులవలనను, నిదాఘంబు చెల్వారె నట్టియెడ. ౧౮

ఆ. కోళ్లు కారుకోళ్లు◆కుందేళ్లు పులిగోళ్లు, జోళ్లు కన్నెలేళ్లు◆లేళ్లు పలునె
మిళ్లు పావురాళ్లు◆గూళ్లతోఁబూరేళ్లు, పులులతోళ్లు తేని◆కులుప యిచ్చి. ౧౯

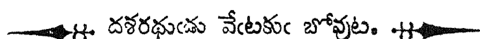
వ. ఎఱుకులు గొండఱు తమతమయునికిపట్టులు లోనగుతమచరితంబు వినిపించి. ౨౦

తే. తెఱమెకంబుల గుంపులఁ◆జిఱుతపులుల, వాలుమెకముల నేదుల◆వాలములను
దుంతబంతులఁ గానలోఁ◆ద్రొక్కి కాని,పాద మానంగ రాదు మీ◆పాద మాన. ౨౧

కం. కోనల నిలువక పగలే, కోనలఁ గొనిపోవ సాగెఁ ◆ గోవ్వుర మైనం
బూనక రైతులు గుందఁగఁ, గానఁగదా మిమ్ము నిపుడు ◆ కానఁగ రాకల్. ౨౨

కం. మా కేలిక నీ వగుటను, మాకేలికఁ గనుఁగొనంగ◆మది గలిగినచో
మాకే లికఁ గనుఁగొందువు, మైకో లనితేనిఁ జాలు◆మఱి వేఁట చనన్. ౨౩

వ. అని ప్రబోధించుటయు దశరథుం డాత్మగతంబున. ౨౪

దశరథుఁడు వేఁటకుఁ బోవుట.

చం. జలములు లేక కస్తిపసు◆జానపదాళినిఁ, జల్పపందిరుల్
నిలుపఁగ యోగ్యభూములను ◆ నీటికొఱంతను గోపుతాఱుపై
రుల, శిథిలోదకాశయముఁ ◆ గ్రొత్తతటాకము లుద్ధరించుటల్
దెలియును వేఁటసాకునను ◆ దేశము గ్రుమ్మర వేసవి న్నృపుల్. ౨౫

వ. అని తలంచి యియ్యకోలొసంగి సముచితపరివారుండై దేశంబులం జూచుచు వారలకష్టసుఖంబు లెఱుంగుచు వలయుచోఁ బ్రతికారంబులు గావించుచుఁ జని వేఁటగిరులతో నరణ్యంబుఁ బ్రవేశించి మృగయావినోదపరుం డయ్యె నయ్యెడ. ౨౬

కం. వెనుకకుఁజూపులఁ జూచెడు, నను వను వై తోఁచె నొక్కఁ◆డడిదముఁ గేలం
గొని తఱుము బొబ్బమెకములు, వెనుకఁగనుచుఁ బాఱువలను◆వెలయుటకతనన్. ౨౭

కం. గామిడికాఁ డెదవడి పోఁ,గా మిడికాడంగ ముట్టి◆కడఁకను ముట్టెన్
గామిడిచెంచులు పట్టం,గా మిడిచెడి మిడుకుకొఱకు◆గా మిడు కొందున్. ౨౮

కం. ఎలుఁగుల దెసలం బరువిడు,నెలుఁగులఁ దిత్తులనునొల్చి ◆ రెసకమెసంగన్
సలిగలయ నఱువ నెక్కటి, సలుగుల సలుగులుగ నిడిరి◆శతమృగములకున్. ౨౯

సీ. చలపట్టి యొకజెట్టి సెలకట్టెఁ జేపట్టి, యలజట్టివేఁటలు సలుపు చుండె
యమథాటిఁబోలువిక్రమథాటిపరిపాటి, యమథాటి నఱకెవ్యాఘ్రముల నొకఁడు
దండంబులను మహోద్దండత్వముననువే, దండంబుదండంబుఁ జెండె నొకఁడు
శైలాటవీస్థిత శైలాటు లెద మెచ్చ, శైలాటములఁ బట్టె లీల నొకఁడు
ఆ. ఘోరదర్శనాళి ఘోరదర్శనులయి, గండములకుఁ బ్రాణగండ మగుచు
హరిసమూహగర్వహరు లయి తిరిగిరి, వేఁటగిరులు కిరులవేఁట గిరుల. ౩౦

కం. క్రొవ్వున నత్తెమున నునిచి, దువ్వుచు నెఱకలను గేలఁ దోషారంబుం
ద్రెవ్వఁగ గువ్వలఁ జూపిన, ఱివ్వునఁ జని బైరి వడి నెఱిం గుఱిఁ జంపున్. ౩౧

కం. ఓహరిసాహరినులివుల, గోహరి వెలయంగ నద్రిగో! హరియంచున్
లాహిరి ఱెక్కలుగలకా, లాహిరకం బొలయ నొక్కఁ డఱచేఁ గొట్టున్. ౩౨

కం. వీక్షించి తన్నుఁ బైని ద, రక్షువు కుప్పించి యెగసి రా నొకకోలన్
దక్షుండై పదములునా, ల్గాక్షణమున నఱికె నదియు నవనిం ద్రెళ్లెన్. ౩౩

కం. గవయమృగం బొక్కఁడు పైఁ, గవియఁగ మే నవియఁగా రకం బగుములుకుల్
జవమునఁ గైకొని తునుకలు, గ వియత్తలమంద నఱికె గర్వం బమరన్. ౩౪

శా. సాహంకారగభీరనాదదళితాశాకుడ్యమై వెండి దు
ర్మోహాంధం బయి సాహసంబు వెలయం గ్రోధించి దంష్ట్రారుచి
వ్యూహంబు ల్మెఱుమిట్లుగొల్ప వడి నిష్ఫల్ రాలఁ గన్దోయి స
న్నాహం బొప్పఁగ రా వధించె నవనీనాథుండు శార్దూలమున్ ౩౫

వరాహవృత్తము.

కాన నిర్విక్రమగసయుత గతిఁ బెలుచను గనుచు రయమున వరాహం బా
త్మానాథుంగుఱిచి సరిగఁ గదల మహి దగఁ జటులగతి నొఱుగు న్మోరన్
జానై గండశిల శిఖరి జరగి సరభసగతి దొరలినగతిం బైరా
స్థానంబుం గదలి నిశిత శరహతిని రసను బడ నిముసమునం జేసెన్. ౩౬

కం. శరమువలె వచ్చునొకకణ, సరముం గని భీతి ముడిచి ఛదయుగముం బ్ర
స్తరమునఁ బసుపాపురముం, గరుణామతి నేయఁ డతఁడు గసుదా పయ్యున్. ౩౭

వ. ఇట్లాఖేటకేళీలోలుండై యనేకకాంతారాంతరములు గడచి చనిచని వాహ్యాంబులు డస్సిన సుమంత్రుం డొక్కమహావటవిటపిచ్ఛాయ రథంబు నిలిపి యిట్లనియె. ౩౮

కం. మన మీగతి మృగయారతి, వనములబడి నేగుదేర వాజులు డస్సెన్
జనుదమె వల్లభ! మెల్లన, మునివరుఁ డగుసత్రిఘునత పోవని కనఘా. ౩౯

ఆ. ఇంతదవ్వు మీర లేతెంచినారఁట, తపసిదర్శనంబు తగవు కాదె?
సేద దీర్చుకొనుట చేకుఱు ననిన నౌఁ, గాక యనినఁ దేరు కడఁకఁ దోల. ౪౦

కం. అత్రిని భవవ్రతత్యసి,పుత్రినిఁ గలుషౌఘకంద♦పోత్రిఁ దితిజా
ధ్యాత్రిని నిస్తులసద్గుణ,పాత్రినిఁ గని వినుతి సేసి ♦ వాగ్వైచిత్రిన్. ౪౧

వ. తన్నిర్దిష్టాసనోపవిష్టుం డైయున్నంత నత్రియుఁ గుశలప్రశ్నవ్యాజంబున ధర్మోప దేశంబు సేయుచు ని ట్లనియె. ౪౨

అత్రి దశరథునకు ధర్మోపదేశంబు సేయుట.

ఆ. ప్రజల నీవుగన్న♦ప్రజ లట్ల భావింతె? సేవకులకుఁ బ్రేమ ♦ సేయు దయ్య?
యాశ్రితులకు ధనము ♦ లర్పింపుదువు కదా? సత్యవచననిష్ఠ♦సలుపు దయ్య? ౪౩

ఉ. సాకులు చెప్పి పన్నులను ♦ జాలఁగఁ దీయవుగా? తదర్థ మ
స్తోకము దుర్వ్యయంబులను ♦ జూఱలు వెట్టవుగా? జనాళిసౌ
ఖ్యాకర మైనకార్యము న♦యంబునఁ జేయుదె? లోభవృత్తి ను
ద్రేకితఁ గోశపూర్తికయి ♦ తీయవుగా కపటంపుదండుగుల్? ౪౪

కం. జనవిశ్వసనీయుఁడవై, మనఁ గరుణం గలఁ డటంచు♦ మదిఁ దెలిసిన-చో
జను లర్థమేల ప్రాణం,బును నిచ్చెద రెడరులం బ్ర♦భువునకుఁ దార్తై. ౪౫

కం. నమ్మవు గద కొండీఁడుల? నమ్మవుగద వాదములను ♦ న్యాయము? సత్యం
బిమ్మవుగద నెయ్యెడల? న్నమ్మకయుండెదవొ సాధు♦నయబోధకులన్. ౪౬

కం. అమ్మరు గద కన్నెల వెల, కమ్మరు గద భూమివిబుధు ♦ లాగమము? జనం
బమ్మదు గద యన్నము! మో,సమ్ములు సత్యానృతములఁ ♦ జలుపఁబడవుగా. ౪౭

కం. ఆడరు గద జూదము? విడ,నాడరుగద నరులు గురుజ♦నానళి? నాం ద్రె
గ్గాడరు గద పతులం? జే,పీడరు గద సతుల వారి♦విభు లేనాఁడున్. ౪౮

కం. నినుఁ గొలిచెడిజనములు దమ,మనుదలకై పరులవేఁడ ♦ మరియాదా? వే
తనములఁ జాలఁగ నిచ్చెదె, దినములు సరిగాఁగ వారి♦దీసలి వాయన్? ౪౯

చం. ఋణముల నిచ్చెదే ధనవి♦హీనకృషీవలకోటికిన్? దయ
న్గానుదె శక్తైకవృద్ధిగ?ము♦నుం బ్రసభంబునఁ బెచ్చువడ్డియా
సను గపటంపుయుక్తుల నొ♦సంగి పదంపడి లోభవృత్తిఁ గై
కొనవుగదయ్య భూములను ♦ గొడ్డులగోదల నమ్మఁబెట్టుచున్? ౫౦

ఆ. చారదృక్కు వయి వి♦చారదృక్కువు నయి,వఱలి యెఱిఁగి లోక♦వార్త లెల్లఁ
దప్పుగలుగువారి ♦ దండించి సాధుల,మదినిసంకటంబు ♦ మాన్తు వయ్య? ౫౧

మ. కలమాత్రంబును లేదు కా దనక జో♦కన్ గేస్తు లాతిథ్యముం
జలుపం జూతురె? భక్తి గేహినులు భి♦క్షం బిత్తురే వేడ్కవే

దలఁతురా? దైవగురుప్రపత్తిగలదే? ధర్మంబుఁ బోకార్చున
త్ఫలవృక్షంబులఁ గ్రిందినాగుజెముడై ♦ పాపాత్మకు ల్లేరుగా? ౫౨

కం. మెచ్చినచో మనుదలకై, యచ్చపునృపభక్తులకు మ♦హాకార్యములన్
మెచ్చఁగఁ జేసినవారికిఁ, బెచ్చఁగ నిడు ధనము ; రిత్త♦బిరుదము లేలా? ౫౩

చం. జనముల హేయదుర్విషయ♦సక్తుల రోగులఁ జేయునీతినా
శనకరవస్తుసంతతి బ♦జారున నమ్మఁగఁ బెట్టి, మానఁగా
జనములు వీనిఁ బన్నులను ♦ జాల విధించితి నంచు యుక్తులన్
ధనగతచింత నాడవు గ♦దా మతిమంతు లెఱింగి నవ్వఁగన్. ౫౪

సీ. వనుల నాఁగుటమాత్ర♦వర్షంబు గురియదు, గుట్రమందుల వ్యాధి ♦ కుదురఁబోదు
దండనీతిని బ్రభు♦త్వమ్ము నిల్కడ గాదు, కశ్మలం బమ్మినఁ ♦ గలిమి రాదు
ప్రౌఢయుక్తులచేతఁ ♦ బ్రజ లుల్లసిల్లరు, బేహారమునఁ బెంపు♦ పెరుఁగఁ బోదు
సాక్షిమాత్రన న్యాయ♦సరణి నమ్మఁగరాదు, పక్షపాతం బెప్డు♦ బలము కాదు
తే. నీతికోవిదులై నట్టి♦నృపతివరులు, ధర్మ మొక్కండె తమకు నా♦ధార మనుచు
దానిఁ జెడకుండరక్షించి♦ రేని తమకుఁ, బ్రజకుఁ గొదవలు గగనపు♦ష్పము లిలేశ. ౫౫

సీ. జారత్వమున సౌఖ్య♦సమ్మానములు లేవు, చోరత్వమునఁ గల్మి♦ చొప్ప నిలదు
క్రోధమాత్రంబున ♦ గొప్పతనము లేదు, దానంబుచేఁ బేద♦తనము రాదు
పరుషవాక్కులచేతఁ♦ బరువు నిల్వఁగఁ బోదు, హింసచేతను బుణ్య ♦ మెపుడు లేదు
విద్యలేమిడిచే వి♦వేకంబు గుదురదు, దుష్టసంగతిఁ గీడు ♦ దొలఁగ దెపుడుఁ
తే. గావున నృపాల! నీవు స♦ద్భావమునను, సుజనసంగతియును శాస్త్ర♦చోదితంబు
లై నవరత్న మెసలక♦ యనఘశీల, మునను జరియింపు మిహపరం♦బులును గలుగు. ౫౬

వ. అని పలికి మఱియును. ౫౭

చం. తరుణవయోవిశేషము జి♦తప్రసవాంబక సౌకుమార్యమున్
వరధరణీపతిత్వమును ♦ పౌరుషవృత్తియుఁ గల్గియుండి నీ
వరయఁగ బ్రహ్మచారి వగు♦ టక్కట మేలె? గృహస్థధర్మము
న్నరసతఁ జేకొనం దలఁపు♦నం గనుమా కొనుమా కృశోదరిన్. ౫౮

తే. ఆశ్రమంబులలో గృహ♦స్థాశ్రమంబు, శ్రేష్ఠ మానని కాదొకో♦శిష్ట మతము
ధరణిఁ దరుణీస్యసంగతిఁ ♦ బరఁగనట్టి, పురుషజన్మంబు జన్మంబె♦ పురుషవర్య. ౫౯

తే. దేహరక్షాదికక్రియఁ♦ దిరుగునట్టి, నరుఁడు తనకూర్మియిల్లాలి♦ నగుమొగంబుఁ
గానఁ డెందాఁక నందాఁకఁ♦ గ్రాలునతని, కాయమానసవేదనా♦కాండ మధిప! ౬౦

సీ. వ్యసనాంధకారదు♦స్తరమగ్నచిత్తుల, కను వైనప్రాపు ప్రో♦యాలిచూపు
రాజకీయక్రియా♦యోజితవ్యథఁ బాప, మే లైనయుక్తి యి♦ల్లాలియుక్తి

బహుళప్రవాసోప♦వాసయాతనలకుఁ, జాలినవిడుపు ప్రో♦యాలికుమపు
బహుదూరపథయాన♦బాధానివృత్తికి, నమరినమందు ప్రో♦యాలిపొందు

తే. కష్టకార్యాచరణ నిత్య♦కర్తలకును, నధిప ! సరిలేనిజయము♦ప్రోయాలినయము
కాన ననుగుణవతియైన ♦ మానినిఁగల, జనునిభాగ్యంబె భాగ్యంబు♦జననరేణ్య. ౬౧

సీ. వ్యసనాంధకార దు♦ర్భరమగ్నులకుఁ దల,నమరినమోపు ప్రో♦యాలిచూపు
రాజకీయక్రియా♦యోజితవ్యథఁ బెంప, నాసురశక్తి ప్రో♦యాలియుక్తి
బహుళప్రవాసోప♦వాసయాతనలకుఁ, జాలినజడుపు ప్రో♦యాలికుమపు
బహుదూరపథయాన♦బాధాప్రవృద్ధికి, నదరింపుగామ ప్రో♦యాలిమోము

తే. కష్టకార్యాచరణనిత్య♦కర్తలకు,నధిప! సరిలేనిభయము ప్రో♦యాలినయము
కాన ననుగుణవతిగాని♦మానినిఁ గల,జనునిజన్మంబు జన్మంబె♦జననరేణ్య? ౬౨

కం. కావునఁ బంచలకారయు,తావనినాథాత్మజాత ♦ నగ్రమహిషిఁగా
భావించిన నిహపరసౌ,ఖ్యావళి భవదీయకరత♦లామలకంబౌ. ౬౩

కం. అని మునియాడిన సూక్తులఁ, గొనియాడుచు ననియె మున్న♦గుణదోషంబుల్
గని సతి గ్రహింప నెటు లగుఁ,దనపూర్వఋణంబుకొలఁది♦ దాపర మగుటన్. ౬౪

ఆ. తనపురాకృతర్ణ ♦ ఘనఫలంబునఁ జేసి, దాపరించుఁగాదె ♦ తలిరుఁబోఁడి
పిన్ననాఁటిబుద్ధి ♦ పెద్దైననుండునే, యిర్థ మనుచు నిర్ణ♦యించు టెట్లు. ౬౫

ఉ. శిక్షితవైరి యాజి యిటు♦చెప్పిన నిక్కమ నీదుపల్కులున్
దక్షిణకోసలాధిపుఁ డు♦దారుఁడు విక్రమనీతిసత్కళా
ధ్యక్షుఁడు వానికూఁతు రసి♦తాంబుజనేత్ర సువర్ణగాత్ర పుం
డ్రేక్షుకరాసిపుత్రి నిర♦తేడితనీరధిపుత్రి భూవరా. ౬౬

కం. సుమసారము మృదువాక్కులు,సుమసారము కచభరంబు♦సొంపుఁదలఁప నాఁ
జుమ సారము జఘనంబౌ,సుమసారశరాంబఁ బోలు ♦ సుదతి గుణమునన్. ౬౭

కం. కంజరమ మేను; మనసిజ,కంజరమ సువచనరచన♦కలిమి; స్నడలం
గుంజరమ; మత్తమధుకర,కుంజర కంజముల గెల్చుఁ♦ గొమ రగుకనులన్. ౬౮

తే. నీలరుచి మీఱుచు సుమన♦స్స్నేహమూని పెంపుగననంగశింజినిఁ♦బెనఁగికాంత
పదసరోజాతపాళిని♦వ్రాలుచుంట,భృంగములు కావె తిలకనీ♦భృంగతతులు. ౬౯

కం. భూవల్లభ ! నడను స్వయం,భూవల్లభ ముక్తి నాత్మ♦భూవల్లభ మా
భూవల్లభగురుతఁ గనెదు, నీవల్లభఁ జేసి తేని ♦నీరేజముఖిన్. ౭౦

ఉ గీటునఁ బుచ్చివైచుఁ గను♦గీటున నీటున నీటిపాపలా
పాటలగంధిరత్నములఁ ♦ బాటన పాటెలఁ బాటపాట నీ

మాటిమిటారి మెన్నఁ దర•మా తగుపాటిగనైన? లేదు ము
మ్మాటికి సాటిబోటి పలు•మాట లవేటికి నవ్వధూటికిన్. ౨౧

ఉ. ఆసుమకోమలాంగి భవ•దగ్రకుటుంబినిఁగా నొనర్చు, ము
ల్లాసము మీఱ నిచ్చును వి•లాసవతిన్ మది నీవు గోరినన్
వీసము శంకలేక పృథి•వీవరుఁ, డాసతి కారణంబుగా
వాసిగ నైహికంబు నప•వర్గము నొందెదు నిత్యకీర్తివై. ౨౨

ఆ. అనిన హర్షమంది • యాతని సెల వంది, యవనిపాలకుండు • జవము మెఱయఁ
బురికి నరుగుచోటఁ • బొలుపారఁ గనుఁగొనె, నాత్మగురువసిష్ఠు•నాశ్రమంబు. 23

కం. మీకులగురునాశ్రమము సు,మా కువలయనాథ! యని స•మంచితరతిమైఁ
బ్రాకటమతి సారథి యన, వే కనుఁగొనవలయు ననుచుఁ • బృథివీవరుఁడున్. ౨౪

ఉ. సారథితోడఁ బల్కిన హ•సా దని వేగమ యాశ్రమస్థలిం
జేరగఁ దేరు డోలుటయుఁ • జే మొగిడింపునఁ జొచ్చి కాంచె ధా
త్రీరమణుండు యోగరత•ధీనుతధీరుని మౌనిరాట్సునా
సీరు నరుంధతీవిమల•చిత్తకుశేశయనవ్యసూరునిన్. ౨౫

చం. వలగొని మ్రొక్కి నిల్చి ముని•వల్లభు దర్శితపీఠి నుండి తాఁ
బలికె నృపాత్మజుండు దన•వచ్చిన హేతువు నత్రిదర్శనం
బలమునిబోధ మంతయు స•మగ్రముగా, విని యంతటన్ ధరా
తలపతితో వసిష్ఠుఁ డనెఁ • దథ్యము సుమ్మి కుమార! యంతయున్. ౨౬

చం. అనఁ దెలి వొంది పల్కె వసు•ధాధిపుఁ డో మునిరాజమౌళి! యే
యనువున మానవుం డిల గృ•హస్థుఁడు దా నయి మోక్ష మందు నా
యనువు దయాపరుండ వయి • యానతి యి మ్మిది సాధ్య మంచు నా
మునివరుఁ డత్రి వల్కె నను • బోధము చేసెడిపట్లఁ బ్రీతితోన్. ౨౭

కం. ఏవాని నెవ్విధంబున, భావింపఁగ వలయు? సులభ•పథ మెయ్యది దు
ర్భావభవాబ్ధితరణహిత, భావగసంసారమగ్న•భావుల కిలపై? ౨౮

చం. మన మతిచంచలంబు త్రుటి•మాత్రముఁ జిక్కఁగఁ బట్టనేర; నో
య్యన నియతోపవాసము ప్ర•యాసము గాదె? ప్రవాస మన్ననో
ఘనతరతీర్థసేవలను • గాఱియ యింత యనంగరాదుగా?
మనుజున కేవిధిన్ సులభ•మార్గము నంగడతేఱుఁ బుట్టువుల్. ౨౯

కం. అని ప్రార్థించిన విని ముని, జననాథునిఁ జూచి పలికె • సంతసమున నో
యనఘా! నీ దగు ప్రశ్నం, బనుపమము వచింతు వినుము • యవధానమునన్. ౩౦

వసిష్ఠుఁడు దశరథునకు రామనామమాహాత్మ్యంబు సెప్పుట.

సీ. ప్రాఁగన్ను వెట్టుచు మఱితూఁగఁగా నేల, రామతారకమంత్రరాజ మెఱుఁగ
నఖిలాన్యదేశవాసాయాస మది యేల, రామతారకమంత్రరాజ మెఱుఁగ
బహుళమంత్రంబులు వల్లింపఁగా నేల, రామతారకమంత్రరాజ మెఱుఁగ
ముక్కులు బిగఁబట్టి బుసగొట్టఁగా నేల, రామతారకమంత్రరాజ మెఱుఁగ

ఆ. గ్రుడ్లు మిటకరించి గ్రుక్కుమిక్కాడక, కదలమెదల కేల కాటియపస
రామమంత్ర మెఱుఁగ రాజన్యవర్య! యీ భూతలంబునందుఁ బురుషులకును. ౮౧

సీ. మననంబు భవకూట హననంబు ధిక్కృత, జననంబు పుణ్యమై జనన మధిప
మంత్రంబు మోక్షమామంత్రంబు సర్వస్వ, తంత్రంబు భవరోగతంత్ర మధిప
ధ్యానంబు కృతహితాధ్యానంబు పుణ్యస, ద్ధ్యానంబు ముక్తిమోద్ధ్యాన మధిప
స్మరణంబు దుఃఖసంహరణంబు తన్నమ, స్కరణంబు జన్మసంస్కరణ మధిప

ఆ. రామభక్తి యతులరాజితవరశక్తి, ముక్తిభుక్తిఁగూర్ప మొదటియుక్తి
రక్తివెలయ మిగుల సక్తితో భజియింప, శక్తిగొలఁదినేని ముక్తి యొదవు. ౮౨

ఉ. "మా" యనఁ బంచవింశతితమం బది యాత్మకు సంజ్ఞ; రెండునై
"రా" యన నిర్వదే డవది గ్రాలుఁ గదా పరమాత్మసంజ్ఞ; నా
రాయణుఁ డాతఁడే ప్రణవమందలి "యు" త్తన నిర్వదాఱు నాఁ
గా "య" తలంప నాఁ బురుషకారము సూచనసేయు లక్ష్మిఁ గన్. ౮౩

ద్విరదగతిరగడ.

మానవాసమదుఃఖమారకము తారకము- దానవాహితభయవిదారకము తారకము
ధ్యానశీలమనుజోద్ధారకము తారకము- దాననైష్ఠికజన్మతారకము తారకము
ధరణీశతతశుభాధారకము తారకము- ధరమధురజితసుధాధారకము తారకము
నతజనావజ్ఞాతనారకము తారకము- తతకోటిమంత్రబృందారకము తారకము
శరణాగతత్రాణసారకము తారకము- కరుణామృతయుతభృంగారకము తారకము
వైకుంఠపట్టనద్వారకము తారకము- శ్రీకంఠహృదయముత్ప్రేరకము తారకము
శమితభక్తాళ్యపస్మారకము తారకము- హరిమద్వర్ణమణిహారకము తారకము
భృత్యజనవాంఛితశ్రీరకము తారకము- సత్యవాఙ్నికరవిస్తారకము తారకము
అష్టకష్టాఘాపహారకము తారకము- శిష్టతాపాపహాశీరకము తారకము. ౮౪

తే. తెలియఁగా నాల్గుపురుషార్థములును రామ, మంత్రజపశాలికరతలామలకములగు
రామమంత్రంబుసాటిమంత్రంబు లేదు, తథ్యమింతయుఁ దథ్యంబు తరణివంశ్య. ౮౫

సీ. తీర్థయాత్రలచేతఁ దీఱనిపాపంబు, దేవసేవలచేతఁ దెగనియఘము
నుపవాసములచేత నుడుగనివృజినంబు, దానధర్మంబులఁ బోనికీడు

వ్రీతగురునిష్ఠలఁ♦బాయనిపాప్మంబు, ఘనకర్మములఁ బోని♦కల్మషంబు
మంత్రితంత్రింబుల♦మాయనిపంకంబు, పలుజన్మములఁ బోని♦కలుషచయము

తే. రామ శ్రీరామ శ్రీరామ♦రామ రామ,రామ శ్రీరామ శ్రీరామ♦రామ రామ
యనుచుస్మరియించినంత నే♦యడఁగిపోవు,రామనామంబుసామాన్య♦మేమహీశ. ౮౬

మ. ధరణీనాయక ! పెక్కులేల విను శ్ర♦ద్ధం ; గూర్ప నష్టాక్షరీ
వరమంత్రంబునఁ బంచమాక్షరము, శై♦వం బైనపంచాక్షరిన్
స్ఫురితం బైనద్వితీయవర్ణమును దోఁ♦చున్ రామసంజ్ఞం ; దద
క్షరవిశ్లేషముచే నపార్థదములై♦ కన్పట్టు నామంత్రముల్. ౮౭

ఆ. „నారాయనాయ" యనుచు♦ „న శివాయ" యనుచు నా
మంత్రయుగము నిల్చి ♦ మానవేంద్ర
కాదు ముక్తికొఱకుఁ ♦ గాదు శుభంబున
కని విరుద్ధ మైన♦యర్థ మిచ్చు. ౮౮

శా. ఆమంత్రిద్వయరాజితార్ణముల న♦న్యోన్యస్థలీసూచకం
బై మాన్యం బయి స్వాంకసంకలితమా ♦ నా „రా" „మ" లున్ లేమిడిం
దా మాపెంపును బాసి నిష్ఫలములౌ ♦ ధాత్రీశ ! కంటే మను
గ్రామంబందును రామమంత్రమును సా♦రం బంచు నూహింపుమా. ౮౯

కం. దూరీకృతదురితం బగు, భూరమణా ! „రా" యటంచుఁ♦బూని పలికినం
జేరఁగరానీ దఘమును, వారక „మా" బద్ధ మగుక♦వాటము పగిదిన్. ౯౦

కం. ప్రణవసమం బగు నారాయణ యనఁ దత్సమము రామ ♦ యనుశబ్దంబున్
అణుమాత్రమైన శంకను, గణియింపకు మోక్ష మాత్మఁ♦ గాంక్షించినవోన్. ౯౧

కం. వినుమ నమస్కరణంబు నమో,యన నగు మత్కృతు లోనర్వ♦నాత్మార్థము రా
మునికొఱకె; శరణ మాతఁడె,యనుచుం బరమార్థతత్త్వ♦ మమరుం దానన్. ౯౨

మ. మనుజాధీశ్వర ! విన్నవాఁడవు గదా♦ మంత్రార్థ సారంబు పా
వన మాయర్థము నాత్మలో నిలిపి స♦ర్వప్రక్రియల్ మాధవా
ర్పణబుద్ధిన్ ఘటియించి తత్ఫలములన్♦వాంఛింప కశ్రాంతమున్
వనజాతాయతపత్రనేత్రునిఁ దలం♦పం బ్రాఁతె వైకుంఠమున్. ౯౩

కం. దేహముఁ బ్రోచుచు జనసం,దోహముఁ బ్రోచుచును భక్తి♦దోహలమున లో
శ్రీహరిఁ దలఁచిన నేసం,దేహము మది లేదు లేదు♦ దేహం బిట్లై. ౯౪

వ. అనిన. ౯౫

ఉ. రాజసవృత్తిఁ దాలిచి ధ♦రాపరిపాలనకర్మశీలురై
తేజము మీఱ లోభమద♦తీవ్రదురాగ్రహకామమత్సరో

ద్వేజితచిత్తు లైనపృథి♦వీపతు లుత్తమసత్త్వ మూని పే
రోజం జరింప నెట్టు లది♦యొప్పు మహాత్మ! యెఱుంగం జెప్పవే. ౯౬

కం. తామసరాజసగుణ యుత, భూమీశమనఃప్రదేశ♦ముల నెటు నిల్చున్
నేమమునం దద్విరుద్ధగు, ణామలసత్త్వంబు నిశ్చ♦లాకృతితోడన్. ౯౭

కం. వెలుఁగుం జీఁకటు లొకచోం, బొలుచునే? యన్యోన్యవైర♦మున నొప్పుగుణం
బులు సాత్త్వికతామసములు, బలితంపుఁదమంబు సత్త్వ♦వశమా గెలువన్? ౯౮

వ. అనిన. ౯౯

ఆ. మనసు కారణంబు ♦ మానవలోకేశ! బంధమోక్షములకుఁ ♦ బ్రజల కెల్ల
మనసు గలిగెనేని ♦ మార్గంబు కలుగును, విశదపఱుతు దాని ♦ విధము వినుము.

ఉ. జారధవానురాగగుణ♦సంపద చిత్తము నిండఁ, దా నెదో
తీరున గేహకృత్యములఁ ♦ దీర్చుచు రేపగలందు నాత్మసం
సారమునందు భర్తకును ♦ సంతసమున్ సమకూర్చుచున్న యా
జారిణివృత్తిచందమును ♦ సామ్యముగాఁ గనుఁగొమ్ము భూమిపా! ౧౦౧

కం. గంగాభంగాంతరముల, సంగము సగమొప్ప నిలుచు♦నప్పుడు నాత్మో
ర్ధ్వాంగంబున నుష్ణము నధ, రాంగము శీతలము మదికి♦ నగుఁగా తెలియన్. ౧౦౨

కం. ఎందు నుభయదృగ్గోళము, లం దొకచూపుంచు కాకి♦యనువున ద్వివిధా
నందంబులందు డెందముఁ, బొందింపఁగ నేర్చు బుధుఁడు♦ పొరపడఁ డెపుడున్. ౧౦౩

మ. తెలియన్ భాషలరెంటి నే నెవఁడు ధా♦త్రిన్ లోకు లవ్వానిచే
యలఁతిం బల్కినఁ దత్తదుక్తులను వాఁ ♦ డారెంటియర్థంబు ని
చ్చ లగుంగా యెఱుఁగంగ నొక్కట; ద్విభా♦షాజ్ఞాన మీయాత్మకుం
గలదో లేదొ విచారశీలి వగుమా ♦ క్ష్మానాథ! నీ వీయెడన్. ౧౦౪

వ. భవత్సంబంధి యగుజనకుం డిట్టివాఁడుగాఁడే యని యుపదేశించిన దశరథుం డతని
సెలవంది సాకేతంబున కరుగుదెంచి సంతతరామనామధ్యానసమాసక్తచిత్తుండై
యుండె నంతఁ గొంతకాలంబు చన. ౧౦౫

శరదృతువు వర్ణనము.

ఉ. సారససారసౌరభ, ర♦సాలవికాసవిలాస, కైరవో
దారశరస్మయావహ, ని♦తాంతవనాంతలతాంతసంతత
స్ఫారసుగంధబంధుర, స్వ♦బంధుజనాన్వితలోకగేహ మై
శారదవేళ భాసిలె వ♦సంతమునా సుమనఃప్రమోది యై ౧౦౬

మ. చెలఁగె న్వేణిక సైకతం బొరసి, తోఁ♦చెన్ శోష రేఖావళుల్,
ల్వేలసెం గాశుఁలు వ్యక్తమై యతనుకే♦ళీపాత్రమై భూజనా
వళికిన్ మోదముగూడఁ జూడ నలస♦త్వం బందె యానంబు, ని
ర్మలసారస్యము గూడె నాపగను లేఁ♦బ్రాయంపుఁజెల్వం బలెన్. ౧౦౭

తే. శారదాఽఽగమనంబున♦సమ్మదమున, శారదాఽఽగమ మెంతయు ♦ సంతసించి
భక్తి ధూపంబు లర్పించె♦వాతధూత, నవనిజపరాగపూగకై♦తవము మెఱయ.

చం. వికలత లేక తార వెను♦వెంటఁ దగుల్కొన, యామినీవధూ
టికయుఁ జలత్పయోధరత♦టిం గనఁజేయుచుఁ గప్పు నంబరం
బొకటఁ గరాళిఁ బట్ట నసి♦తోత్పలినీలలనల్ మృగాంకుఁడుం
దికమికలాడుచు న్నిలక♦ తెప్పన నుప్పరమీదిఁ బాఱఁ గొం
చక హసియించె ధాత్రి విక♦సచ్ఛ్వరసంచయకైతవంబునన్. ౧౦౯

తే. మానస మెఱింగి వర్తించు♦మానసౌక, సములచక్రంబు లెఱుఁగుట♦శారదాగ
మనముమనమునఁజనుదెంచె♦ఘనజవమున,క్రౌంచభూధరసుషిరమా♦ర్గంబువెంట.

ఉ. రాణువగట్టివచ్చు మరు♦రాణువ కంకులు ద్రుంప మంచెపై
తాణము గొన్న కాఁపుది తు♦టారముగా నెలుఁగెత్తి తోలినన్
రాణను జౌకళించి వల♦రాయమిటారితుటారి మేల్ జుహూ
రాణము లోలి గుంపులయి♦రా శుకవాణియుఁ జీరు వల్లభున్. ౧౧౧

మ. అతనుం డుజ్జ్వలచాప మెక్కిడియె రో♦షాలంబుఁడై, దేవతా
యతనంబందును దీపకోటి బయలం♦ దాకాశదీపంబులు
స్జతనం బయ్యెఁ, బయోధి వెల్వడె రమా♦నాథుండు నిద్రాచ్యుతిం
దత ముల్లాసము భూజనాళి కొదవెన్ ♦ ధాత్రీసమారాధనన్. ౧౧౨

తే. శ్రీకుమారాభ్యుదయ మిలఁ♦జెన్నుమీఱ, రామచంద్రాంకితంబునై♦క్రాల దిశల
సరసకవిశస్తసూక్తుల♦సంసద లొగిఁ, బ్రబలవాసుబ్బరాయన♦వ్యప్రసక్తి. ౧౧౩

కం. కాంతారకకాంతారము, కాంతిన్ రకరకముగాఁగఁ♦గ్రాలె వియోగా
క్రాంతవధూజనతాంతక,కంతుఁడు పైరిడెనో విం♦ట్లుగాఁ గొనుకొర్కెన్. ౧౧౪

కం. లలితామలకాగమములు, కలితామలకంబులైన♦క్రమసరస్సుల్
ఫలితామ్లికనగతతు ల,స్ఖలితాపలకంబుకంఠి♦కాగానంబుల్. ౧౧౫

వ. మనోహరంబులై యొసంగె నట్టి శరత్కాలంబున. ౧౧౬

తే. స్వార్జితం బుత్తమంబు పి♦త్రార్జితంబు,మధ్యమముగాన దుర్బలు♦మాడ్కి జనక
దత్త మీనేల నేనేల♦రిత్తకేల, వీరభోజ్యంబు రాజ్యంబు ♦ విదితముగద. ౧౧౭

దశరథుఁడు దండయాత్రఁ బోవుట.

వ. అని సూయాణంబునకై ప్రయాణభేరిఁ జఱపించి. ౧౧౮

కం. లగ్నంబు గదియఁగా హుత, భుగ్నివహముఁ దనిపి వేల్మిఁ బొలుపఱి రిపు లు
ద్విగ్నులుగాఁగను దమలో, నగ్నిముఖాశీర్వచఃప్రహర్షితమతియై. ౧౧౯

కం. అష్టామాత్యులతోడను, స్పష్టాహంకృతిని మనము పరిఢవిలంగా
నష్టాపదాంశుకులజుఁడు, శిష్టాశీర్యుక్తి నుల్లసిల్లుచు నడచెన్. ౧౨౦

కం. ఆజికి నడువఁ దలంచిన, యాజికి రణసవనసోమయాజికిఁ బురనా
రీజనములు ప్రీతిని నీ, రాజనముల నిచ్చి రపుడు రాజితభక్తిన్. ౧౨౧

తే. ధగధగద్వరమణిగణస్థగిత మగుట, కాంతిపూరంబునడుమ విభ్రాంతిఁజెందు
తత్పురీమండనాపాంగతతులు దోఁచె, వెస మరందఝరంబీఁదు భసలములన. ౧౨౨

ఉ. అత్తఱిఁ దద్విలోకనసమాగతనాకసతీహఠాత్స్వయం
దత్తదృఢోపగూహనవిధానసమాదృతిసంప్రహృష్టలే
ఖోత్తమ "శీఘ్రమేవ భువనోత్తరపుణ్యవతీవివాహసం
పత్తవ సిద్ధిర" స్త్వితిసువాక్కులు గ్రమింగెను ధాటికార్భటిన్. ౧౨౩

మహాస్రగ్ధర.

స్ఫుటధాటీఘోటకోటీస్ఫురదతులఖురాస్ఫోటనాస్ఫోటితోర్వీ
తటధూళీపాళిహేళిం దవిలి యుడుపథోద్ఘాటనంబున్ ఘటింపం
బటుతిగ్మత్విట్కులక్ష్మాపతిబలకృతదుర్వారపీడావిధంబున్
స్ఫుటితంబుం జేయ ధాతం బుడమి యడుగఁగం బోయెనో నాఁగ నొప్పెన్. ౧౨౪

చం. అగపడఁ జొచ్చెఁ బట్టపవలందున తారలు; రాక దర్శ నాఁ
డగెఁ; దలయేరు నెక్కొనెఁ బృదాకువరేణ్యున కేది భారమున్,
వగఁ బ్రవహంబు మందగతి వర్తిలె; నేమివిచిత్రమో యనం
దగి నృపసూతిదిగ్విజయధాటిని వ్యాప్తపరాగశక్తిచేన్. ౧౨౫

మ. ధ్వజవాతూలపరంపరాహతులచే వాపోయిన ట్లయ్యె దీ
గ్ద్విజముల్; వైరికరేణువుల్ విముఖితన్ భగ్నంబులై తూలె; భూ
భుజపాళుల్ విభుతం దలర్చెను జుమీ భూమిన్ భయాధీనభూ
భుజనార్యస్రుక్కృతోరుకర్దమమునం బోరామిఁ గౌరారికుల్. ౧౨౬

సీ. తలబరువునఁ గ్రక్కదల మాన్ప శేషాహి, చేతులులేమికిఁ జింతనొందె
నలభయావహఘనాహవము హేమాక్షుతోఁ, గ్రాలునో యనియె వరాహవరుఁడు
ఒకకరంబునఁబట్ట నొఱగునో మఱియొంతు, డెస నని దిక్కరుల్ దిగులుచెందె
నడిపీఁపు కమిట్ట యిడఁబాదు లేదని, వెతచెందె లో మొగ పిటికిత్రేఁడు

తే. వరపదాతిపదాహతి ♦ వడివడంక, ధరణిభరణకరణహిత♦పరులు పరులు
వోలెఁ దహతహలాడిరి ♦ పుడమిఁగలదె, ధారణీనాయకునిజైత్ర♦ధాటి సాటి. ౧౨౭

సీ. నవకంపుబుక్కాము♦సవురుదాల్చెనుమింట,నృపుధాటిఁబరికించు♦నెలఁతలకును
బెట్టనినునుబూది ♦ పట్టైలె కనుపట్టె, వైరికాంతాముఖ♦వ్రాతములను
జెంగావిరంగారు ♦ రింగులెసెలంగిన, కంగోరు లయ్యె ది♦శాంగనలకుఁ
దారామునదనేదిఁ ♦ దా రాడకున్నను, గోరాచుటయ్యె ది♦క్కుంభులకును

తే. దిగ్జయారంభవేళ ధా♦త్రీతలేంద్ర, సమ్యగర్పితధూపపుం♦జంబు లయ్యె
విష్ణుపదమున కవనీశ♦విపులసైన్య,ఘట్టనోత్థితభూపరా♦గంబు లపుడు. ౧౨౮

వ. ఇట్లు చనిచని నీవాఁడ నన్న తేఁడులపోఁడిమి మాపక సూడున నెదిరిన వేఁడిమిచూపి
తెఱల్చుచుఁ జనుచు. ౧౨౯

ఉ. కోరఁడు కొల్లలం గొనఁగఁ ♦ గోరఁడు పూర్గృహదాహ మేమెడం
గోరఁడు రిత్తహింస లిడఁ ♦ గోమలులం జెఱవెట్టఁ డెయ్యెడ
న్గోరె జగత్త్రయీజనమ♦నోవితతాద్భుతహేతుభీకరో
దారభుజాబలం బరివి♦తానముమీఁదనె చూప నాజిలోన్. ౧౩౦

చం. ధరణిపుఁ జూచిచూచి విబు♦ధప్రమదల్ మదనాశుగాహతిం
బొరిఁబొరి సొక్కుచుందురు వి♦భుండు దిశాజయధాటి వోవ సం
గరమున వానిఁ దాఁకునృప♦కాండముల న్వరియింపఁ జొచ్చి రా,
స్మరశరవశ్యచిత్త లగు♦మానికదారుల కేటికూరుముల్? ౧౩౧

కం. కుంతలవల్లభసురుచిర,కుంతలదీధితులు వెలసెఁ ♦ గోసలధరణీ
కాంతపదాంబుజసక్త,స్వాంతనటన్మధుకరాళు ♦ లై య య్యెడలన్. ౧౩౨

కం. స్వబలము పలాయనంబై,న బటాబూరంబుచెడి వ♦నంబులఁ బడుటన్
శబరాధీశున కప్పుడు, శబరాధీశత్వ మవని ♦ శాశ్వత మయ్యెన్. ౧౩౩

ఆ. నే వరాటకాఖ్య♦ నెగడుదుఁ బ్రజ మాన,మునను నను గణించు♦మొదల నీదు
కరుణ కలిగెనేని♦గాంగేయ సమముగాఁ,దూఁగఁగలుననన్నుఁ♦ద్రోయవలదు. ౧౩౪

వ. అనిన నతని నాదరించె నంత నొక్కపెట్ట రాపట్టు లందఱుపై దాడివెట్టుట నీతిగామి
శక్తుఁ డయ్యును బ్రాజ్ఞుం డగునద్ధరారమణుం డొక్కొకతేప నొక్కొక్క దిశ భూపతు
లన్ జయింపఁ బోవుచుఁ బ్రాధ్వంకృతసమస్తరాజన్యుఁడై విహరించుచుండ నొక
నాఁడు సుమంత్రుండు. ౧౩౫

కం. ఇది దక్షిణకోసల బల,మదమున భూభుజుఁడు భాను♦మంతుం డేలున్
ముదమున నత్రివచించిన, మదిరాక్షికి జనకుఁ డితఁడు ♦ మహీపా! యనుచున్.

చం. అనినను లెస్సగాక బల ♦ మంతట నంతట నిల్పఁ బంపు చే
కొనకుము యుద్ధకృత్యములు ♦ గొబ్బునఁ బాళెము సేద దీర్పఁ గోఁ
బనుపుము మంత్రులం బిలిచి ♦ భావనసేయుద మెల్లకార్యముల్
మనమున నంచుఁ బల్కిన సు♦మంత్రుఁడు పిల్వఁగఁ బంచె మంత్రులన్. ౧౩౭

వ. వార లరుగుదెంచి సర్వంబు విని వసిష్ఠాదు లైన పెద్దలతోడ నాలోచించి సందేశంబు పుచ్చుట లెస్స యన నట్లకాక యని వారలం బోవఁ బనిచి నిజపటకుటీరాభ్యంతరమునకుం జని వసిష్ఠు ధ్యానించిన నతండు విచ్చేయుటయు నమస్కరించి నిజమనోగతం బెఱుంగఁ జెప్పి యిట్లనియె. ౧౩౮

ఉ. ఆలలనాభిరూప్యవిభ♦వామలశీలకథానువర్ణముం
జాలఁగ వించుచున్ శ్రవణ♦శష్కులిపాత్ర నిరంతచింతనా
తూలిక నంతరాళమునఁ ♦ దొయ్యలి మానసచిత్రకారుఁ డా
ర్యా! లిఖియింపఁ గన్నులు య♦థార్థ మెఱుంగఁ గఁ గోరెడుం గదన్. ౧౩౯

వ. అని వచియించుటయు నతండు భావి భావించి యట్లు కావించెద నీవీసాయంతన సమయంబున నిచ్చోటి కనతిదూరంబునఁ జక్కటిపొదుపుమూలచాయ నరుగుమం దొక్కప్రమదవనంబు గల దందు నీనయనపర్వం బగు నని పల్కి యదృశ్యుండయ్యె నంత దశరథుండును గల్పప్రాయంబులుగఁ దోఁచుక్షణంబుల నెట్టెట్టో కడపుచు నేఁడేల సూర్యుండు మందగమనుం డయ్యెనని యెంచుచు సాయంసమయంబగుడు ముని నిర్దిష్టమార్గంబునం జని ప్రమదావనంబుఁ జొచ్చెను. ౧౪౦

చం. తరుణకుసుంభవర్ణపరి♦ధానవిబద్ధకటిప్రదేశయై
తరుణి నిజాంశుకాంచలము ♦ తా నిటులట్టులుఁ దూఁగియాడ సిం
ధురగమనంబు దోఁపఁ జను♦దోయి మిథోధికకర్షణంబునన్
సరములరాల్ప మౌక్తికర♦జం బరుదెంచుచునుండఁ గన్గొనెన్. ౧౪౧

వ. ఇట్లు చూచి మెచ్చి తలయూఁచి తత్క్రీడావినోదావలోకనకౌతూహలియై యుపదాంతరనికుంజపుంజంబులమాటున దాఁగి యుండె నని శుకయోగి పరీక్షిన్నృపాగ్రణి కెఱిఁగించిన తెఱంగు. ౧౪౨

ఉ. వా(స)వరత్న మేచకసు♦వర్ణ! సువర్ణపటా! పరాత్పరా!
వాసవపుత్రసింహశర♦భా! శరభాసితహస్తపుష్కరా!
వాసరరత్నవంశ్య! ప్రతి♦భాప్రతిభాసిత! భద్రభూధరా
వాస! రఘూత్తమా! ప్లవగ♦వల్లభవల్లభ! జానకీశ్వరా! ౧౪౩

—*పం చ చా మ ర ము.*—

ర(మా)మనోహరా! నగాధి♦రాజనందనార్చితా!
రుమామనోహరాత్మమిత్ర! ♦ రుంద్రకీర్తిశోభితా!
సుమాంబకోపమానరూప! ♦ సూర్యవంశదీపకా!
సమస్తదేవశస్త! భద్ర♦శైలరాజమందిరా! .. ౧౪౪

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వ
మహావైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ
సుజనవిధేయ సుబ్బరాయనామధేయ ప్రణీతంబైన
శ్రీ కౌసల్యాపరిణయంబున
ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీ కౌ స ల్యా ప రి ణ య ము.

తృ తీ యా శ్వా స ము.

ధారుణిసవనత్రాణప
రాయణ! దీనార్తిహరణ ♦ రాజాభరణా!
ధీయుతనుతచరణా! నా
రాయణ! నతశరణ! వినుత♦రాజాభరణా! ౧

తే. అవధరింపుము దేవ! మ♦హానుభావ, భావనాతీతవైభవ♦పరమయోగ
భావపుంభావకరుణాస్వ♦భావుఁడైన, బాదరాయణి యిట్లను ♦ సాదరముగ. ౨

మ. అతనుద్వేషితమిస్రసార్థకనిజా♦ఖ్యాతుండు భాషాధవా
న్నతవక్షోరుహచందనాయితదిశా♦నారీద్యుముక్తావళీ
కృతగంగాధవశేఖరాయితసురీ♦గేయప్రథాశాలి యో
క్షితిపా! దక్షిణకోసలాధిపతి మిం♦చెన్ భానుమంతుం డనన్. ౩

తే. అతనిదేవేరి జితకుసు♦మాస్త్రనారి, దీనజనకల్పవల్లి సా♦ధ్వీమతల్లి
యధర జితబింబ లసిత♦ఫాలాపహసిత, చంద్రభాగ యనం దగు♦చంద్రభాగ. ౪

—* చంద్రభాగ భానుమంతునితోఁ దనసంతానవాంఛం దెలుపుట. *—

ఉ. ఆవరవర్ణినీసహితుఁ♦డై హితరీతిని బెద్దకాల మా
భావభవాభరూపుఁ డను♦భావ్యమనోభవకేళికావినో
దావహమానసుండయి ని♦రంతర సంసరణైకభోగ్యసా
ఖ్యావహపుత్రలాభజని♦తామలమోదముఁ దా నెఱుంగమిన్. ౫

ఉ. దానముచేసి, చేసి యవ♦ధానమునన్ ధరఁ బాలనన్, హరి
ధ్యానము చేసిచేసి, సువి♦ధానము దప్పక యజ్ఞకోటులం
దా నమరాళిఁ గొల్చి, పరి♦ధానము లర్థుల కిచ్చి యిచ్చి, సం
తానముఁ గాన కెన్నిసువి♦ధానముల న్మదిఁ జింతసేయుచున్. ౬

క. ఆవిధిఁ డొక్కనాఁడు కనకాంచితసౌధవితానసీమ మో
హావహమాలికాసురభితావితపుష్పవిహారనతాలికా
భావితతల్పమందుఁ బతి భావితవాసవభోగభాగ్యుఁడై
శ్రీవెలయ గ్రహించె రతిచిత్త మెటుంగుచుఁ జంద్రభాగయున్. ౭

ఉ. దీనత దోఁపఁ బల్కె మదనీమదనా! వదనాగమం బనూ
చానులమై గ్రహించి నెఱజాణతనంబున నీటినారి మే
లా! నిరతంబు నెల్లమున పోయి జనింపమి నేవగించెదన్
మానవలోకనాథ! వినుమా గనుమా ఘనమానసంబునన్. ౮

ఉ. వల్లభ! నేఁటిదాఁక రతివల్లభక్రీడలఁ గూడు బెల్లనా
యుల్లమునందు వ్యర్థ మని యూహ యొనర్చెద; నట్లయౌఁ గదా
పెల్లగు వేడ్క మొల్కకొతఁ బెంచి శ్రమింపఁ ఫలాభికాంక్షచే
నల్లలితావనీజ మరుగాసం బొనగూర్పు నె గొడ్డు వోయినన్. ౯

ఉ. ఆవిధి సంభవించె వసుధాధిపచంద్రమ! నాదుచందమున్
భావనఁ జేయుఁడీ యిపుడు భావజు కేళిని వేలు పెల్ల శో
కావహమయ్యె జిత్తమున నార్ష మొకింతయులేక, వంశవృం
గావఁగ వేతెఁ దంతె మొల కం గనుపుణ్యము లేమి వల్లభా. ౧౦

ఉ. ఆటలఁ గొన్నినాళ్లు, తనయాళిఁ గాంచుటఁ దెల్లఁ బెద్దజం
జాట వహించుఁ గొన్నిదివనంబులుఁ బుచ్చితిఁగాని పిమ్మటన్
సాటివధూటికామణులు చంకలబిడ్డల ముద్దులాడ నా
రాటము సిగ్గు దోఁచెను ధరాధిప! వంజతనంబుఁ జూచినన్. ౧౧

ఉ. సిగ్గునఁ గొన్ని నాళ్లు, తమచేతను గొన్నిదినాలు, చింతచే
గ్రగ్గుచుఁ గొన్ని నాళ్లు, నవమానభరంబునఁ గుంది కొన్ని నా
ళ్లగ్గతిఁ బోవ, లోన సహించియుంచితి, నావలఁ జూజ నేసితిన్
సిగ్గతి బాహిరంబుగ నె శ్రీతరుణీచరణాంబుజాతముల్. ౧౨

కం. కడుపను గట్టను గలిగియు, బుడుతల ముద్దాడు భాగ్యమును లేమి నయో
యడవిని గాచిన వెన్నెల, వడు వాయెను నాదు బ్రతుకుఁ బరికింపఁ బతీ. ౧౩

సీ. చంటిపాపలనుఁ బంటినొక్కులు లేని; కుచములు కుచములే కువలయేశ!
యనువుగాఁ దనతాన లాడఁ జూడనియట్టి; కన్నులు కన్నులే నన్ను తాంగ!
తప్పుమగులవచ్చు నప్పాప నెత్తని, చేతులు చేతులే పూతచరిత!
తొక్కుబలుక్కుల బిడ్డ నొక్క ముద్దాడని, పెదవులు పెదవులే వసుధనాథ!

ఆ. బారసాలఁజేసికొనుచుఁ ♦ బైపడి మెడఁ గ్రుచ్చి, మీఁదికెగయఁ బ్రాఁకి ♦ మేలిపలుకు
లొనరఁ బైఁటఁ జార్చి ♦ చనువేఁడు సుతులేని, సుదతి బ్రతుకు బ్రతుకె ♦ సుందరాంగ! ౧౫

చం. నిరుపమరాగయుక్తుఁ బతి ♦ నిన్, గుణవంతుల నాత్మజాతులం
దరుణులు గోరుచుందురు ♦ ధన్యనిఁ బొంది నిను న్మదీప్సితం
బరయ నొకండు సాగె, మఱి ♦ యవ్యయసౌఖ్యనిదానసూనులా
భరమ లభింపమిన్ మనుట ♦ వ్యర్థము దోఁచెను నాకుఁ జూడఁగన్. ౧౫

చం. అనుచును విన్నఁబాటు వద ♦ నాబ్జము ముంపఁగఁ జంద్రభాగ ప
ల్కిన విని చేరరాఁ దిగిచి ♦ కేలను దన్వి! భవద్విచారమో
యనుపమభవ్యమాఁ జుమి, త ♦ దర్థ మపేక్షిత మాట దానికై
పనిగొని సత్ప్రయత్నముల ♦ వారక చేసితి నెన్నియేనియున్. ౧౬

ఉ. చేసితిఁ బెక్కుజన్మములఁ ♦ జేసితి నెన్నియొ సద్వ్రతంబులం
జేసితి భూరిదానములఁ ♦ జేర్చితిఁ జిత్తమునందు వెన్ను నిన్
గాసియ కాని వే ఱొకటి ♦ గానఁ జుమీ ఫలితంబు సర్వమున్
వీసరవోయె నాయెడను ♦ వెన్ను నకు న్దయలేమి నంగనా! ౧౭

కం. కాన నతకల్పకం బగుఁ, గాన రమారమణుఁ గూర్చి ♦ కాన నియతిమైఁ
బూనెదఁ దపంబు; శీతరు, గానన! యిట నీవు సలుపు ♦ మా హరిపూజల్. ౧౮

చం. అని హృదయేశుఁ డాడినప్రి ♦ యాప్రియవాక్యము లాలకించి యా
వనజదళాక్షి పల్కె ననుఁ ♦ బాసి చనం దగ వౌనె కాన? కో
యనఘ! స్వధర్మకామముల ♦ "నాతిచరామి"యటంచుఁ బల్క వే?
గొన మధికంబు గాదె కవ ♦ గూడి తపం బొనరింప దంపతుల్? ౧౯

చం. ప్రియ యిటు లాడ మే లనుచుఁ ♦ బిల్చి యమాత్యులనెల్ల సర్వముం
బ్రియమునఁ జెప్పి రాజ్యము స ♦ మేధితరక్తిని నప్పగించి భా
ర్యయుఁ దనవెంట రాఁ జని య ♦ రణ్యముఁ జేరి శుచిస్థలంబునం
దయగతిచే జితేంద్రియత ♦ నాలు మగండుఁ దదేకభక్తిమై. ౨౦

—* భానుమంతుని తపస్సునకు మెచ్చి విష్ణువు వరంబులిచ్చుట. *—

చం. చలిపిన ఘోర మాతపము ♦ సంతసమంది రమామనోహరుం
డలరుచు భార్గవీసహితుఁ ♦ డై భవదీప్సిత మెద్ది వేఁడుఁడీ
ఫలితము సేయువార మన ♦ భక్తి నమస్కృతు లాచరించుచుం
గలితనిటాలహస్తపుట ♦ కంజముల న్నృపచంద్రుఁ డిట్లనున్. ౨౧

కం. దేవా! ప్రత్యక్షంబై, కావలసిన దెద్ది యనఁగఁ ♦ గామ్యము వేఁడన్
మావంటి వెడఁగు లీయిల, పై వెదకినఁ గలరె మైనఁ ♦ బంకజనాభా! ౨౨

శా. సంతానార్థముగాఁగ నిన్నుఁజిచ్చి విశ్వస్తుత్యా! యీనిష్ఫలం
గాంతాయుక్తుఁడనై ఘటించితిని నిష్కాముండ నా కెట్లు? శ్రీ
కాంతా! నిన్నని తుచ్ఛకామ్యముల వేఁడ్కం గోరఁగా నొల్ల నా
కాంతారత్నమునం దనూభవుఁడవై కారుణ్యముం జూపవే. ౨౩

కం. అటులైన నిహపరంబులఁ, బటుతరముగఁ బొందఁగలను బద్మాక్ష! భవ
త్స్ఫుటకారుణ్యము పేర్మిని, ఘటియింపుము నాదుకోర్కిఁ గాదనక వెసన్. ౨౪

చం. అన విని పిన్ననవ్వు దొలఁకాడఁగ భూభుజుఁ జూచి పల్కె నా
యన! భవదీయపుత్రకుఁడనై జనియింపఁగ రాదు నాకు, నీ
తనయకు నాత్మజుండ నయి తథ్యము నీకు శుభంబుఁ గూర్తు, నం
దను ననుఁ గోరినాఁడవు గదా జనియించును నీకుఁ బుత్రుఁడున్. ౨౫

వ. అని యంతర్ధానం బగుటయుఁ దదీయకరుణావిశేషంబున కచ్చెరు వందుచు వారు పురంబునకుం జని రంత వరప్రభావంబునఁ జంద్రభాగకు నెలమసలుటయు. ౨౬

కం. బలిసెను నడు మలసెను నడ, వెలసెను నూఁగారు మోము వేవి ల్లోకస్తై
గలసెను వళు లొలసెను నిదు, రలు మనుపయి నాస సతికి రహియించెనటన్.

కం. కోకనదచారువదనము, ప్రాకటనవనవపరాగరాజిత మగు శ్రీ
కోకనదం బన ధవళ, శ్రీకలితం బయ్యె గర్భచిహ్నము దోఁపన్. ౨౭

—* కౌసల్యాదేవి జననము. *—

వ. ఇట్లు నెల లంతకంతకు నెక్కుటయు రాజానన వై జననంబున నొక్కతనయనొక్కతేఁ దనయఁ గాంచినఁ దద్వృత్తాంతంబున కలరి నృపుం డుత్సవంబు సేయించి యమితోత్సాహంబునఁ బొదలుచుఁ బుత్రునకు భామమంతుం డనియుఁ గూఁతునకుఁ గౌసల్య యనియు నామకరణంబులు గావించి సంతోషాంబునిధి నోలలాడుచుండె నంత నక్కౌసల్యయు దినదినప్రవర్ధమానయై. ౨౮

మ. తనతో నాడెడితోడిబాల యొకచేతం బుండరీకంబు నో
య్యనఁ దాల్పంగఁ బసిండిబొమ్మ యల కన్యారత్న మవ్వేళ దా
సిని బంగారపుఁదమ్మిఁ దె మ్మనఁగ సుశ్వేతాంబుజం బొండుఁ గై
కొని చేనియ్యఁ దటాలున న్మదినిం బొంగుం బూరి తేచ్ఛంబలేన్. ౩౦

వ. ఇ ట్లబ్బాలామణి కన్యాత్వంబు గడచిన. ౩౧

మ. నవలావణ్యరసాభిషేచనవిధి న్వక్త్రాబ్జ మింపొంద సొం
పవువక్షోరుహమంజరుల్ మలఁపుమాపన్ వాతెఱన్బింబమును
దవులంగాఁ దనర క్తిమంబు నయనాబ్జత్త్రేపక్షోజిఱిఁగాటంరద పెంపొందఁగాఁ

రవిహారం బొలయన్ మనోజ్ఞనవసౌ♦రభ్యం బుపాసింప హృ
ద్భవనామోదము మీఱఁ బ్రాయ మనను♦ద్యానంబు పుష్పించినన్. ౩౨

మ. వలరాయం డలనీరుపాయ మను భ♦వ్యం బైనకాలంబునన్
లలనాదేహగృహప్రవేశమునఁ జ♦ల్పం దెంకెఁ గైసేయు త్రో
వలు నయ్యెన్ మణిగాసనంబు నవలా♦వణ్యంబుగాఁ, బైఁడికుం
డలుగా వత్సరుహంబులుం, గలువదం♦డల్ గాఁ గటాక్షావళుల్. ౩౩

కం. పొడమెను గుటిలత చూపుల, ముడి కొందనికురులు పాద♦ముల నటియించెన్
నిడు పయ్యె నంగదట్టము, నడుమంతరమందుఁ జిక్కె ♦ నడుమంతరమే. ౩౪

మ. జనయిత్రీచరణాభివందనము వాం♦ఛం జల్పి యేతెంచునం
తనె యాయాసభరశ్రమాలసత స్వే♦దం బూరె రక్తాబ్జఖే
లనజాతారుణిమంబు పాణి నిదె బా♦లా! పాయదే యంచుఁ దాఁ
గనఁగాఁ జేయు సకిన్ సతీమణియు వే♦డ్కం బాణిరక్తాబ్జమున్. ౩౫

వ. ఇట్లజ్ఞాతయౌవనయై చరించునచ్చంచలాక్షికి వివాహంబు గావింపఁదగినమనువు విచారించుచు. ౩౬

—* భానుమంతుఁడు కౌసల్యకు మనువు విచారించుట *—

ఉ. ఆనృపుఁ డొక్కనాఁడు విన♦యజ్ఞనయజ్ఞులు మంత్రు లోలి దు
ర్మానవిహీనవిజ్ఞజన♦మాన్యవివేకులు ప్రాడ్వివాకులున్
జ్ఞానవిశిష్టశిష్టులు మ♦నంబున భక్తిని గొల్వఁ గొల్వులో
మానితరీతిభవ్యగరి♦మన్ రహిమించి చెలంగుచుండఁగన్. ౩౭

తే. రాజకీయక్రియావిచా♦రంబు దీర
వివిధవార్తాప్రసంగంబు ♦ విస్తరిల్లఁ
దనదుకూఁతురు కౌసల్య♦కు నుచితంపు
మనువు నెమకంగఁ దలఁచి యా♦మనుజవిభుఁడు. ౩౮

వ. సకలదేశాధీశగుణాగుణబలాబలంబులు విచారించుచున్నతఱి దౌవారికుం డత్రి
రాక విన్నవించుటయు. ౩౯

—* అత్రి భానుమతుం జూడవచ్చుట. *—

తే. అరిగియెదురుగ నర్ఘ్యపా♦ద్యాదివిధులఁ, బూజనముసల్పికొలువంగ♦భోజనంబు
లోనికిని దెచ్చి యాసనా♦సీనుఁ జేసి, భక్తితాత్పర్య మెసఁగఁగఁ♦బలికె నిట్లు. ౪౦

తే. క్రూరదుర్వారసంసార♦ఘోరసంత, మసగహనసీమ బంభ్రమ్య♦మాణులైన
మాదృశుల్ దరియింపఁగ♦మార్గమున్నె, మీకృపాపాంగదీధితుల్♦సోఁకకున్న? ౪౧

వ. నిరంతర నారాయణనామపారాయణపరాయణులును నిష్కారణకరుణాత్ములు నాయు
ష్మంతులు నగు తా రిచ్చోటికి విచ్చేయుట నాయభ్యుదయకల్పకచ్చులు గడతేఱ ధన్యుండనైతి
నని యచ్చపుభక్తి విన్నవించి కుశలప్రశ్నంబు గావించి స్వాగతకారణం బడుగుట
యు మచ్చిక మీఱ మునివరుం డిట్లనియె. ౪౨

కం. నీబోఁటి నేలవేల్పుఁగ, మాబోఁటుల కేమిఁ గొదవ♦మానవనాథా!
రేబోటిమగఁడు వెలుఁగఁగఁ, గాఁ బొటిల్లదే చకోర♦కములకు ముదముల్ ? ౪౩

చ. కొదవలు లేవు మాకు నృప♦కుంజర! సుమ్ము తమంతఁ దార్పునై
వదలక వెల్తిగాక కల♦నప్పులన్నియు నున్న భవాదృశుల్
ముదమునఁ జూచ్చుచుండుటను ♦ మోదము మాకుఁ, దపస్సు లెస్స, మా
కదుపులు మేల, నిర్భయము♦కాననము ల్వనముల్ ఫలీడ్యముల్. ౪౪

కం. నీసేమ మరయ వచ్చితి, భాసురరవితేజ! యనిన ♦ బద్ధాంజలియై
కోసలవల్లభుఁ డనె నీ,దాసుఁడు మీదర్శనమున ♦ ధన్యుం డయ్యెన్. ౪౫

కం. నాపుత్రిక మునినాథ! స్వభూపుత్రసమానుఁ డైన♦భూనాథున కే
నీపట్ల నీయఁ దలఁచెద, నీ పనిచినయట్ల చెపుమ ♦ నిస్తులు నోకనిన్. ౪౬

వ. చరాచరంబుల మీమనోగోచరంబు గానిపరమార్థంబు లేదు. దయావంతులరై
మొఱఁగింపరే యని కౌసల్యను రావించి మ్రొక్కించిన నాశీర్వదించి. ౪౭

కం. ఆకూతం బెఱిఁగించెద, సాకేతం బేలునట్టి♦జనలోకధవుం
డీకార్యమునకుఁ దగు, లోకోత్తరచరితుఁ డతఁడు ♦ లోకారాధ్యా! ౪౮

వ. అతనిపురం బైనయయోధ్య మహిమంబును దశరథుబలరూపవిభవంబులు నీవె
ఱింగియుండుదు వైనను నిట్టికార్యంబులపట్ల వరునిగుణాగుణంబు లంత తెలియుంగుట
దగు నందు నీబాలారత్నంబు మదినెఱుంగుట యావశ్యకంబు గావున వివరించెద
వినుము మని యిట్లనియె. ౪౯

—* అయోధ్యాపురవర్ణనము. *—

కం. చటులభటాకుటిల ఘటా,పటలరటనదళితదిగ్వి♦భాగ మయోధ్యా
పుటభేదన మరిజనహృ,త్పుటభేదన మమరు నమర♦పురికిన్ సరియై. ౫౦

సీ. వీటులా చక్కని♦బాటలా కొమరైన, వేటలా పురలక్ష్మి♦వేట లగుచుఁ
దోఁటలా శృంగార♦పాటులా రొదసేయు, తేటులా సరసులు ♦ చేటులోలుక
లేటులా చిపురకను♦దాఁటులా కడిమిండి, చోటులా చేగట్టు♦వేటులంచు
బోటులా వారల♦నీటులా ముద్దుల, మాటలా సొంపుల♦మూటలగుచుఁ

తే. బాటలా వారిత్రాటులా♦ వీటులేని, కోటులా జాలమేటులై ♦ యోటులేని
ఘాటినా ఘోటులా ద్విజ♦కోటు లెన్నఁ, బోటిగనరాని సర్వోటి♦సాటిగలదె. ౫౧

కం. ప్రామినుకుల పెన్నిక్కలు, ప్రామినుకుల వేల్పులేమ ♦ రంగస్థలముల్
భూమిసురజ్యేష్ఠులవా, ల్బామి సురజ్యేష్ఠసములు ♦ పురమున విప్రుల్. ౫౨

చం. అపుర సహస్రశీర్షుఁ డగు♦నాదిఫణీంద్రుఁడు భామలందు వె
య్యవ దగుపాలు నాలుగవ♦యంశముఁ బూర్ణకళాఢ్యుఁ డౌ కళా
ధవుఁడును బోలుచుంద్రు వసు♦ధాబుధులర్; ద్విజరాజనామమా
త్రవశమె వారిఁబోల ద్విజ♦రాజసమాఖ్యము లేదె పక్షికిన్. ౫౩

సీ. కృతులిచ్చినను బహూ♦కృతులిచ్చుచుందురు, నతియొనర్చిన మహో♦న్నతిఘటింత్రు
వెలిచవి యన్నను ♦ వెలిమాలపనియంద్రు, ప్రజలనెల్లను దమ♦ప్రజలెయంద్రు
దవ్వుచేడెలచొప్పు ♦ దర్పణిఁ జూడరు, స్వారి పోవరు జారి♦ణీర తేచ్ఛ
నాడిబొంకరు వేఁడ ♦ నాస్తి యంచాడరు, దుష్టులతోఁ బొత్తుఁ ♦ దొలఁగియుందు

తే. రాజి నెదిరిన వీరారి♦రాజవరులు, రణపదమునను శమలందు ♦ గణనమీఱ
నొండువర్ణంబు మునుచేర్చ♦కుండవిడరు, వెలయునవ్వీటిలో రాచ♦కొలమువారు.

ఉ. మేకొని వేలనేకడఁగి ♦ మీఱఁగనేరఁ, డొసంగి యప్పులం
గైకొనలేఁడుగా ఘనులు ♦ గ్రమ్మఱ నీయకయున్న, మెండువో
కూఁక లటంచు నర్యవర♦కోటులు కంధి జడాశయుండు ర
త్నాకరుఁడే? యటంద్రుపయి ♦ నప్పతినైౕ కనుచుండ భంగముల్. ౫౫

సీ. కేదారముల నెల్ల ♦ భూదారములచేతఁ, గేదారములఁ జేసి ♦ కీర్తివెలయ
రా జనంబులు వేఁడ ♦ భోజనంబుల కిచ్చి, రాజసంబుల నిమ్మ♦రాజు లొసఁగి
కోటీశహస్తులై ♦ కోటీశు లౌచుఁ గి,రాటేశులకు నవ్వు ♦ పూఁటవడక
పాటీరపంకంబె ♦ పాటీరపంకంబు, శాటీరమ వరాశి♦సంచయంబు

తే. గాఁగ మాలుగుఁబోతులై ♦ కడఁకచెడక, రాలుగాయతనంబున ♦ రచ్చకెక్క
కఖలకృషికార్యములను స్వ♦యముగఁదీర్చి, శ్రీలఁ జెన్నారుహాలిక♦పాళియచట.

మ. ఘనవిఖ్యాతిని గాంచి యుండినను ద్రా♦గన్ క్షారనీరంబులే
మనకున్ దాపుర మయ్యె నంచు మదిఁ బ♦ల్మాఱాడుచు న్నబ్బు లీ
వనము ల్దీపి నెసంగె నేఁడు బళిరా ♦ ప్రాప్తంబు మే లంచు జీ
వనదోజ్జీవనదంబులై నపరిఖా♦వాఃపూరముల్ గ్రోలెడున్. ౫౭

చం. నిరుపమదానధార నవ♦నీరజముం బొడవాప సర్వముం
జరణములందు మేఘమును ♦ సాగరి మూఁత్రవణాంతికంబునం
దిరపుకొనంగ సిగ్గున మ♦దేభసమూహము లొప్పమీఱఁగాఁ
బురజనతావదాన్యగుణ♦ము న్వినుతింప వశంబె యేరికిన్? ౫౮

ఆ. సప్తసప్తిగుప్త•సప్తసప్తిరథంబు, మునుఁగు దాఁటలేక • వనధి నొంచు
నసుచు నగుచు సప్త•వనధుల దాఁటుట, సప్తినామ మొందె • జగతి హరులు.

కం.హరిహాయహాయ హరిహాయరథ
హరిహాయముల జవనగరిమ • సదటున గెలుచున్
హరిహాయ హరిహాయరథహాయ
హరిజిత్వరలీల నెసఁగు•హరు లాపురిలోన్. ౬౦

మ. గమనం బొక్కవిధంబ, చిత్రగతులం • గాన్పింపఁగా లేఁడు, వే
గ మనన్ జాములునాల్గు దోలును జుమీ • కంజాప్తుఁడన్వ్వన్, నిజాం
గ మనం బిచ్చకకుంటు, శాత్రవులుదాఁ•కం దేరి వేత్రోయు శ్రం
గమునందుండి పయోధి నంచు నగుదుర్ • క్షత్తల్ రవిప్రాజితన్. ౬౧

చం. సురపురసాలముం దవిలి • చుంబనకేళిని దేల్చుచుండు నా
పురవరసాలము ల్విపుల•పూగము లెక్కుచు వేల్పుటాండ్రతో
సరసులపజ్జఁ గ్రొంజిగురు•సజ్జలఁ బూవులసెజ్జ నాకముం
దరియఁగఁ దాపయాఁ బురము•తల్లికసాల మ టంచుఁ బల్కెడిన్. ౬౨

ఉ. గిరధిపప్రభావుఁడు భ•గిరథుఁ డుర్వికిఁ దెచ్చె నభ్రభా
గిరథిఁ జిత్రమా ? తలఁప • గిరథయాన లహార్మ్యఖంబులన్
సారతరాంజనైణమద•చర్చల మచ్చలువోవ నాడ జం
భారి విభాకరాత్మభవ • నాకము నేగతిఁ జేరనో యనున్. ౬౩

చం.లలనలకన్నుసన్నల మె•లంగు ననంగుఁ డనంగ నేలొకో
యలయక వాడవాడ మరు•నస్త్రుల నమ్ముచునుండు నెచ్చెలుల్
గలయఁ బ్రదక్షిణించు ఝష•లాంఛనునారులు గల్గునారులుం
దలముగ మారుమావుల న•దల్బెడిసాంకవగంధు లొప్పఁగన్. ౬౪

ఉ. గీతనినాదపూరితని•కేతనకేతనజాత మారు ! సా
కేతము డాయ వచ్చు సుర•కిన్నరముఖ్యుల దూరయానసం
జాతమహాశ్రమంబు సనఁ • జల్లఁగ వీచు ననంగఁ దత్పురీ
పూతజనాళియయ్యతిథి•పూజల మేర లెఱుంగ శక్యమే. ౬౫

చం.ఘనకురువిందవజ్రమణి•కాంచముల న్వెలసిల్లుగోడల
న్గొన బగుమేడలం దిరుగుఁ•గోమలు లావల నత్తలింబ్లకుం
జని యట రేలనిర్లు గని • చయ్యనఁ దర్జనిమోపి ముక్కునన్
గన మిది మాపురంబున న•నంగ నెగాదిగఁ జూతు రజ్జనుల్. ౬౬

చం.రస వగ్రాలఁ జాల మగ•రాల్ మొగరాలనిగారపుంబసల్
పొసఁగఁగఁ గ్రొంబసిండినును•బొమ్మలు బొమ్మలఁ బొమ్ముపొమ్మనన్

పైన జవరాండ్రపాట విను•వేడుకఁ జేరెడి వేల్పుఁగొమ్మలం;
గొసరుచు వారు పాట విని•గొబ్బున బొమ్మలె యాడు రచ్చటన్. ౧౭

ఉ. శ్రీలసితానిమేషకబ•రీమతులున్ లలితోరగాంగనల్
లోలవిలోకనాభినయ•లోపమునన్ వరనర్తనంబున
న్నా్రిలుపదద్వయీకలిత•రమ్యవిలాసవిహారహీనతన్
బాలిశ లంచు రెంట నుతి•పాత్రలు పాత్రలు వొల్తు రప్పురిన్. ౧౮

ఉ. సోరణగండ్లనుండి చనుఁ•జొక్కపుఁదావులధూపధూమ మే
పారఁగ ధూమయోను లయి•యాతపవారణరీతి వేసవిం
దీరయి సారసౌరభము • నెక్కొన ఘుంఘుమలాడు మంచిపు
న్నీరమువానలం గురియు • నిచ్చలుఁ జిత్తజుఁ బట్టనంబునన్. ౧౯

ఉ. ఘుమ్మనికమ్మవాసనలు • గ్రమ్మఁగ భూపచయమ్ము నెత్త గే
హమ్ముల ధూమ మాగడప•లట్ల రహించి నిదాఘువేళ ఛ
త్రమ్ములరీతిఁ బాంథులకుఁ • దాపముఁ బాపు ననం బరోపకా
రమ్మునఁ దజ్జనంబులఁ ద•రం బె నుతింపఁగఁ దమ్మిచూలికిన్? ౨౦

వ. అట్టిపురి కధినాథుండై. ౨౧

అత్రి దశరథుని వర్ణించుట.

కం. దశరథుఁడు తేజమున ద్యో,దశరథుఁడు నితాంతరుచిర•తనుసుందరతన్
దశరథుఁడు సంతతార్చిత,దశరథుఁడు సుమహా ప్రతాప•ధన! కేవలుఁడే. ౨౨

మ. తను నర్థించినయట్టివా రొరులయొ•ద్దన్ వేఁడకుండంగ బల్
ధనముం గోరినవెల్ల లేదనక చే•తఃప్రీతిమై నిచ్చు నై
నను లోపం బొకఁ డేర్పడెం దనదుసౌం•దర్యంబునుం జూచు భూ
జనతాలోచనపాళి కెయ్యెడలనే • సంతుష్టి లేఁ డియఁగన్. ౨౩

ఉ. ఆధరణీశనందనశ•తాంగరథాంగహతి న్మణీమయ
జ్యాధరముల్ దిశాంతముల • హల్యము లైచన జొన్నఁజల్లి యా
శ్మాధరవాసు లాజనులు • మంజరులం గని యారరత్నభూ
మీధరజాతసస్యములు • మేలిమణుల్ సుమి యంద్రు నివ్వెఱన్. ౨౪

ఆ. రాజు సారసహిత•తేజుని దమిఁ గనుం,గొనినమధ్యలోక•కుముదనయన
లెల్లఁ గనులపూఁత•లెప్పుడుఁ బెట్టరు, తలఁపు నిలిపి వలపు•కలిమిబలిమి. ౨౫

తే. వసుధఁ బర్జన్యనిభు నర్క•వంశ్యుఁ జూచి
దరము లజ్జయు నొదవంగ • శర ణటంచు

నగ్ని రవిఁ జొచ్చెఁ గావఁగ♦దా జనంబు
లగ్నిగర్భుఁ డటందు రా♦యగ్నిగర్భు. ౭౬

ఆ. మొగఁడు దన్నుఁ దిట్ట ♦ మగువ బిడ్డను గొట్టు, చంద మతనిశత్రు♦చయమువిధము
వానిబాణనిహతి ♦ మానిదేహంబు సై,లింపసతులఁ బొట్టు♦బరపుఁ జూడ. ౭౭

చం. తరణికులావతంసునిప్ర♦తాపము మించె నమిత్రరూపమై
యరుల కదేమిచిత్రమొ, సు♦దారినృపాసితపద్మలోచనా
హరిణమదాంకసక్తహరి♦ణాంకసమంచితతుండమండలం
బరరె! మృగాంకరిక్తధవ♦ళాంశురుచి న్వెలుఁగొందె భూవరా! ౭౮

వ. అట్టి జగద్వినుతు భవదీయజామాతఁగా నొనర్పుమని ౭౯

మ. మునిసంక్రందనుఁ డిట్లు పల్కిన మహా♦మోదంబు సంధిల్లఁగా
జనపాలాగ్రణి భక్తిఁ బల్కె భవదా♦జ్ఞప్తిం బ్రవర్తింతు, నా
జననంబుల్ సఫలత్వ మొందెను భవ♦త్సందర్శనప్రాప్తి మీ
యనుకంపార్హుఁడ నౌట నంచుఁ బలుమా♦ఱాడంగ మౌనీశుఁడుల్. ౮౦

వ. వారల వీడుకోలు వడసి యాశీర్వదించి చన్నట్టియుఁ గౌసల్యయు, దశరథుండ తనకు మనోనాథుండుగఁ దలంచుచు నతనియంద మనంబు నిల్పి తత్సంగమంబుఁ గోరుచుండె. ౮౧

వసంతఋతువర్ణనము

ఉ. అంత నితాంతకాంతసువ♦నాంతదురంతలతాంతసౌరభా
క్రాంతదిశాంతవంతము, ప్ర♦కంపితకాంతవశింజినీవిభా
సంతము, పాంథకృంతనని♦శాంతకుహూకలలోలమత్తవా
సంతము, గాయనాదృతవ♦సంతము, దోఁచె వసంత మయ్యెడన్. ౮౨

సీ. చైత్రవనేందిరా♦సంగమవేళ విభ్రష్ట మహామకరికా♦పత్త్రిము లన
రా మాధవుఁడు వన♦రమ గయిసేయ జా,ఱఁగనూఁకు చ్ఛ్రాఁబచ్చ♦ఱవిక లనఁగ
వసుమతీజోరుజ♦పాళులు వెలిఁజూపు,చెలువై నయపరంజి♦పలక లనఁగ
విటవిటీతతులకై ♦ విటపచేటులు రక్తి, హత్తిన నునుమెత్త♦మెత్త లనఁగ

తే. నింపుమతి దండనుండిన♦దండిపక్కి,దండములగుండెదిటమెల్ల ♦ బెండువడఁగఁ
బండుటాకులువనినిండ♦మెండుకొనిమె, నొంటికొమ్మలుచెలువేది♦యుండనపుడు. ౮౩

ఉ. చెల్లుటఁ గాలమెల్లఁ దముఁ♦జేరెడుపైకములెల్ల జాఱు, సొం
పెల్లను మాయఁ, బత్త్రిము ల♦దృశ్యముగాఁగను, బంస్లు వాయుటం
బల్లవవర్జితం బగుచుఁ ♦ బాంథవిగర్హితమై యహృద్యమై
వెల్లడిగాఁగ వార్ధకపు♦వేశ్యలసంచునఁ గొమ్మ లొప్పినన్. ౮౪

సీ. అగము లగము లౌటఁ దగ నట నిట జగ, జిగి మీఱు తొగరాల వగ లనంగ
నవయౌవనము పరిభవిలంగఁ గొమ్మల, మొగములఁ జెలువారు మోటిమ లనంగ
విరహిణీమర్మవిభేదనం బొనరించి, కడుఁ గనిమరు ముల్కి కదమ లనంగ
మాధవు రాకకు మదిని గొమ్మలు పూను, స్మరశాతశిఖశిఖాంకురము లనంగ

ఆ. నొగరుపొగరు దగుల జగడాల బిగిఁ గ్రాలు, మగువ లెదల దిగులు బుగులుకొనఁగఁ
దొగరువగలు మిగులు జిగులు పెంపొలయుంగఁ, దొగరుఁ జిగురు లలరెఁ బగములందు.

సీ. చిగురులో యివిగావు మొగరంబ మరుపొగ, చెలువారు స్మరదీపశిఖలు గాని
తలిరులో యివి గావు తరుణభూజనశాఖఁ, గమనీయ మగు మేల్నఖములు గాని
యిగురులో యివిగావు మగసంచు బిగికంచు, కముఁ జించు మరుముల్కి గములుగాని
ననలొకో యివి గావు ననుపాయ మదిఁ డాయఁ, గరు గొమ్మల నుజూచు కములు గాని

తే. యనుచు జనములు పొగడంగ మొనలు సూపి, నిక్కమొప్పున విచ్చుచు నిగ్గుమీఱి
తొగరురుచిదక్కి జొంపమై వగలు చెలఁగె, ననలు కుజములకొమ్మల కొసలయంపు.

ఉ. మావులు మారుమావులకు మందురలై విలసిల్లెఁ; బెల్లునె
త్తావులతావు లైనసుల తాతతిడోలల నూఁగి పువ్వవి
స్రావిమధూళికాధునుల సారెకు నీతలుగొట్టి తుమ్మెదల్
దీవెలరాలుపూలగుమి దీవులఁ బాపుకొనెన్ శ్రమంబులన్. ౫౭

శా. గండుంగోయిలకూయుకూఁకలును, వీఁకం గేరు లీలోకమున్
నిండన్ వేసెడుబిగ్గకేకలును, వానిన్ మించఁ గీరంబులు
ద్దండత్వంబునఁ జూపుడాకలును, మాద్యద్భృంగముల్ జోకలున్
గండా లందురు మారుకాఁక లెద సోఁకం గామిసీకాముకుల్. ౫౮

ఉ. కూర్మిని నోలలూఁచి, యొకకొమ్మను వృంతములంటి, యొండు వో
నర్మిలిఁ బద్మినిం గదిసి యాడి రతి, స్సరిన్ ఘటించి పే
రూర్మిక లొంద నొక్కతెను నొక్కెతపాదపరాగ మూనుచుం
బేర్మిఁ జరించె దక్షిణసమీరకుమారుఁడు జారుఁడై నడిన్. ౫౯

ఆ. పొదలఁ బొదలఁ జిల్క సొదలు కోకిలముల, మూఁకమూకరుతసము మూలఁబడఁగ
నలరు లలరఁ దుమ్మెదలు దలమీఱెనె, మ్మదులమెదలువాఁడు కదలె దాడి. ౬౦

సీ. ధర్మశుద్ధాంతకాంతాగీతములఁ జొక్కి, మకురునఁ దేజి మాన్మలయు చున్న
మలయాద్రిచెంచుచెల్వల చేతిధనువులఁ, జూచి పూఁబోదమాటు సురుఁగు చున్న
ద్రావిడీమందిరారామసీమల నునుఁ, బచ్చికకై మెడ ద్రాల్చు చున్నఁ
గర్దమితంబు లౌ ఘనవనదీమాతృక, కేదారములఁ గాలు పాదుకొన్న

తే. మడిమలను దాఁచి హైఁయని కడునదల్చి, మెడను నిమురుచుఁ దట్టుచు జడుపు దీర్చి
వాగె బిగియించి, కాల్నడ వచ్చుకతనఁ, జెందెఁ బృషదశ్వుఁ డావేళ మందగతిని.

ఉ. ఓలి రసాలసాలముల ♦ నుయ్యెల లూఁగుచు, మూఁగుచున్నహిం
దోళచయంబులం గసరి♦తోలుచుఁ, గంఠము లెత్తి రక్తిహిం
దోళముఁ బాడ బాలలు కు♦తూహలితం జెవి నిక్కవెట్టుచున్
హాళిఁ గురంగ మేగమిఁ గ♦దా! పవనుండు చరించు మెల్లగన్. ౯౨

ఉ. తమ్ములఁ గంపు లూరె, సుర♦తమ్ముల నింపులు గూరె, మీఱి ద్యో
తమ్ములపెంపు గేరె, లలి♦తమ్ములఁ దెంపులు తారె, ధీలతాం
తమ్ముల సొంపు చేరెఁ, బరి♦తమ్ముల చిక్కలముద్దుముద్దుగీ
తమ్ములజొంపు మీఱె, హసి♦తమ్ములతంపులు గీఱె భోగులన్. ౯౩

చంచరీకావళీ వృత్తము.

వ్రాలుం బూలన్ లీలం ♦ ద్రాగకే తేనె వానం
బోలం జుంజుమ్మంచుం ♦ బోవు నన్యప్రసూన
స్థాళిన్ రేఁచున్ జోపున్ ♦ హాళి మూచూచు నూఁగుం
జాలం గేళిం దీఁగెం ♦ జంచరీకాళు లిచ్చన్. ౯౪

ఉ. కంధర మానుచున్నతమ♦కాన సుగంధివినూతనాబ్జినీ
స్కంధసుమాసవంబు గొని ♦ కాంతలతాంతగుళుచ్ఛవీథిఁ బు
ష్పంధయము ల్పరాగముల ♦ సారెకు ధూసరితంబు లౌచు గ
ర్వాంధతఁ బొల్లుఁ బాంథజన♦తాహితతీవ్రకటూక్తి నించుచున్. ౯౫

ఉ. పూలను వ్రాలుఁ దేనెఁ గొన ♦ మూర్కొను ఝుమ్మని యేగు వెండియున్
వ్రాలును లేచు బమ్మెరను ♦ బైపయిఁ జుట్టులువెట్టు నొండొక మ
త్తాళి మధూళి నానఁగ ర♦యంబునఁ బైపడి పోరు సల్పు హిం
దోళ మొకండు; నిల్కడకు ♦ దూరగులే గద చంచలాత్మకుల్. ౯౬

ఉ. జాతులు సిగ్గులుం జెడఁ, గు♦జాతు లనూనవిలాససంపదు
జ్జాతములై చెలంగఁగ, వి♦జాతులనాదము మిన్నుముట్ట, హృ
జ్జాతకలిప్రభావమున ♦ సత్త్వవికాసము డిందఁగా, మధూ
ద్భూతగుణప్రవర్తనము ♦ పొల్చి కలింబలె నొప్పె నామనిన్. ౯౭

ఉ. మూకులకీలి నున్నయళి♦మూఁకల నిద్దుర లేపి, నిద్దపుం
బోఁకల గుజ్జుమావినను♦మోకలఁ బాపము మోపి, వీఁకఁ బల్
పోకలఁ బస్మిపేజనవ♦పుష్పము వాఁకిని బాపి, మీఱు వే
పోకల వేగుఁబోకలను ♦ బోకలరాకలఁ జల్లఁ దెమ్మెరల్. ౯౮

తే. పుడమిని విహారమహ మెల్ల♦కడలఁ జెలఁగ, నవనవసుగంధయుక్తి న♦నారతంబు
దక్షిణాశఁ జరించెను♦దవిలి ముసలి, ఛాందసుండన బవనుండు ♦ మందగతిని. ౯౯

వ. ఇట్లు నిరంతరకాంతవకుంతలతాంతసురభితనిశాంతంబును, నశ్రాంతపథికాంతకాశాంతరతికాంతసంతతప్రకంపితగుణారవద్విగుణీకృతాక్రాంతదిగంతవాసంతకలకలశ్రవణవిస్మృతేతరోదంతంబును, రతికాంతరణతాంతవినికృంతననిశాంతహిమవాసంతభాసంతంబును, మాకందమందారబృందారవింద నిష్యందమకరందబిందుసందోహపానానందనటత్తుందిల మిళింద కందర్పమదావిలమదావలకులకోలాహలసమాకులంబును నైవదావళు లగుశిఖావలంబుల రోదాళంబుల హాళాహాళికి నళికి బెళికి కులుకులందళుకులంగొలంకుల కెలంకులం జిలుకలపలుకుల ములుకులుగ నులుకుకులుకులాంతుల కలికిపలుకులును, నల్లిబిల్లిగం బెల్లుగ నల్లుకొనినమల్లికావల్లి కామతల్లికాదుల వేదుల సల్లలితసంఫుల్లలతాంతంబుల దినాంతంబుల శాటీపాటీరంబులం బాటనచేసి పాటవంబు మీఱం బాటపాటపాటల బిటారంబుల మిటారులు మొలనూలిగజ్జియలరవళి రవణింప లీలాహల్లీసక కేళీలోలలై యింపుసొంపార నటింపం దన్ముఖనయనాభినయవిలోకనేహాపరత్వంబునం బార్శ్వంబునకుం జాఱినాం బింపిణీ లూరుయుగంబుల మార్చి మార్చి నృత్యంబుసలుపం దాలఫలవిభ్రమభ్రమకారు లగుపయోధరంబుల నాచ్ఛాదించుజాఱుపయంటలసందుసందున సితపయోధరంబుల దృశ్యం బగుచిరద్యుతుల శోభ ననుకరించు నిగన్నిగ మనుకనకమణిహారకాంతులు వదనేందునకుం బరివేషంబులం గల్పింప విరళంబు లగుకురుళంబులు బంభరడింభంబులువోలె సంరంభింప, వానివదనంబులనుండిరాలుమధుబిందువులునాం గర్పూరతిలకితముఖంబునం బుటమరించుఘర్మబిందువులు జాతి హరిచందనపత్త్రభంగచిత్త్రరంగ మైనకపోలముకురంబుల వజ్రస్థగితసువర్ణఫలకంబులుగను, వక్షోదుకూలంబుం జకోరికాకబళనవిర్వ్యథితరాకాసాంద్రచంద్రికాపూరంబుగ నొనరింపం గేళికాయాసభరంబునం బైపైవచ్చుదట్టంపు నిట్టూర్పులు నెట్టికొనిరా మిట్టిపడుచెనుమిట్టలు మిట్టిపడి యడంగం, దత్తనువల్లులం గొల్లలుగ వెల్లువలై జల్లుచెమటల నటమటగిటగిటనగా వాడపీవలి వీవనల వీచెనా జంపాడువిశాలరంభాపత్త్రంబులును, విరిపోటులెంచక యిరుపోటుల విరిపోటు లెంచి విరివాసివచ్చిన గాసినిడ నదనని యెద సని మదనుండు శరఘాతంబుల విశరఘాతంబు సేయు నని వెరవేఁకివేఁకరంబునం దమవెంట వెంటముకై మసపసమెఱయు మసకమెసక మెసంగ మఱుసంజలవల్లభులం దోడుకొని యారజంబుపెంపుటారజంబులనీరజంబుల ననసీరుగ్రోలిమదావలంబులై వదావళు లగుసమదాళులవళావళుల కలుకు మృణాలజాలగ్రసనలోలమరాళంబుల సరాళంబు లగుకేళాకూళులం గేలీలోలలై, మాందాళి చీరలుధరించిహావణించిన కొమ్మలగతి మిసమిసలాడు కవటాకులటాకటీకు గల కొమ్మల చాయలనుల్లసిల్లి జగతుల శతపత్త్రంబు సహస్రపత్త్రం బైన నీవిరివాసివచ్చునే యని మెచ్చుగొలుపు నవనవశిరీషకుసుమవిసరశయనతలంబునం బరవశ లగువశాగమనలును, రహింప నందంబుమీఱు నావసంతసమయంబునం గౌసల్యాబిబ్బోకవతి నిబ్బరంబులేక మారునిదెబ్బలకుం దబ్బిబ్బులాడుచుం బ్రబ్బినచింత విరహవేదనాదూయ

మానమానసయై చింతిలుచున్నసమయంబున నెచ్చెలులు తచ్చరిత్రిం బెఱింగి వనంబున మెలంగినఁ గాక యీకాఁక పోకడపెట్టఁజాలమని బాలమనికితంబుఁ బాప జాలమే లని జాల మేలని మేలంపుమాటల పాటలాధర లారామ నారామంబునకుం దోడ్కొని చనుటయుఁ గౌసల్యాదేవియు నెచ్చెలితోడఁ దిరుగుచుండ నచ్చటివిశేషంబులు ముచ్చటమీఱ ముచ్చటింపఁ దలచి వయస్య యి ట్లనియె. ౧౦౦

కౌసల్యాదేవీవనవిహారము.

ఉ. అల్లదె! యల్లిబిల్లిగను•నల్లిసమల్లియతీవెలందుఁ జైఁ
బె ల్లగుపూవులం గనుమి • ప్రేయసి! నీయునఁగప్పునిప్పు నా
నుల్లమునందు నెంతు, నది•యొప్పును బాంధుల వాడఁజేయుటన్
వెల్లడిగా హసంతి యను•పేరు వహించుట గ్రొత్తలే చెలీ! ౧౦౧

శా. ఝుంకారస్తననార్భటీస్ఫుటితది•క్శైలంబులై ఫుల్లస
త్పంకేజాతమరందపానరతస•క్తస్వాంతయుక్తిన్ నిరా
తంకారంబున వచ్చుషట్పదములన్• దర్శించి నూత్నాంబుభృ
చ్ఛంక న్మేను వణంకఁగా మరుఁగుహాం•సం జూచితే భామినీ! ౧౦౨

చం. నిరుపమకోమలాంగి! ధర•ణీరుహముం గనుమా శిరీషమున్
సరసను జేర నీవు వయి • జల్లున రాల్చెఁ బ్రసూనజాలమున్
స్థిరవరపేశలం బగుత్వ•దీయశరీరముఁ జూచి పూలచే
నరుదుగఁ బూజసేసెనొ; మ•హాత్మకు లన్యగుణజ్ఞులే కదా. ౧౦౩

చం. కుజదళపాళి రంధ్రములఁ•గూరిచి తూఱిచి నార నందు న
క్కజముగఁ బీచుపోఁచలను • గట్టుచు లోఁ గదియుండ దాన స్వ
ప్రజకయి జ్యోతిరింగణము•వక్షతిఁ బంకమునన్ బిగించి పె
న్గజబిజి నల్లియున్న గిజి•గాఁడులగూఁడులఁ జూడు మక్కరో. ౧౦౪

కం. సౌరభవర్జిత మయ్యును, జారుతరం బయ్యెఁ గనఁగ • జలజాక్షీ! వి
ద్యారహితుం డైనయలం,కారపువిద్యార్థిఁ బోలి • కను కింశుకమున్. ౧౦౫

కం. మాధవసంగమవిలసిత,రాధోల్లాసంబుఁ గాంచి • భ్రమరారభటిం
గ్రోధముఁ దెలుపుచుఁ గనుమా, మాధవి విలసిల్లె రక్తి•మహితాననయై. ౧౦౬

ఉ. వాడఁగఁ గర్ణపూరములు • వ్రాల మహోత్పలపత్త్రిరాజి, దో
పాడఁ జలించుచున్ భ్రమర•కావళి, వృంతము లింత నల్లఁగా
వీడ లతావలేప, మట• వింత బెడంగు రహించుపద్మినిం
జూడ సఖీలలామ! మది•సొక్కెను నీ కదియేమి చెప్పవే? ౧౦౭

ఉ. ఆతపతాప మోపికను నాఁపి వడింబడి పెన్జడిం దనూ
జాతఘనశ్రమం బెడల సారసుమాంచితసద్రసంబు మైఁ
బ్రీతిగ నంటుకోఁ జెలువ పేర్మి హిమాంబులఁ దోఁగి తాలిచెన్
నూతనపత్త్రిరేఖలఁ గనుంగొను కొమ్మ లనాహతద్యుతిన్. ౧౦౮

వ. అన యిట్లు తనయనుంగునెచ్చెలి యందలియందంబు నందంబుగా మందలించుచుండఁ గనుంగొనుచు. ౧౦౯

చం. *వికటపలాశివారముల వేడ్క శరంబుల ముంచి, జింకకై
ప్రకటితరీతి నేగి, యెడఁబాసిననిష్టవయస్యఁ జీరుచున్
శుకముల కుల్కుచుం, దనకుస్రుక్కినపక్కని నాదరించుచున్
నకి యొసఁగన్ ఫలోత్కరము సాపముచుం గడుసంతసంబునన్. ౧౧౦

ఉ. *కోమలపల్లవావళులు గోయుచుఁ, గాకవిపెంపు మాన్పుచున్
శ్రీమయపర్ణశాలల వసించి, మహాశ్రమమారసుందరా
రామముఁ జేరి తానబలరక్కసినాసను గోయఁ బంప నా
రామవిహార మీగతిని రాజిత మయ్యె వనాంతరంబునన్. ౧౧౧

వ. ఇట్లు గ్రుమ్మరుచున్న సమయంబున సంధ్యాకాలంబు డాయుటయు వనవిహారంబు చాలించి పురంబుఁ జేరఁ బోవుదము రమ్మనినఁ గౌసల్య రాకమంజుకుంజంబుల సుమపుంజంబులకై తిరుగుచున్నఁ జెలి బెదరింప వయస్య. ౧౧౨

కం. అవరాజకీరమతి నీ,సవురున బింబోష్ఠి! తిరుగ సయ్యాటమునం
గువలయనాథుఁడు దోఁచెడి, నవలా! నవలాఘువంపునడ రావమ్మా. ౧౧౩

శా. రామానూఢవ్రుఁ డుండు నాసరసఁ బోరాదమ్మ, యీపూఁబొదన్
భామా! తామరసాంబకుం డు మెలఁగున్ వల్దన్న వే పోయెదో
శ్యామా! భూపకుమారకుం డచటనే సాక్షాత్కృతిం దోఁచు నీ
సీమాటీకన మేల మే లటవె యో సీమాటి! ముమ్మాటికిన్. ౧౧౪

వ. అని పలికిన దశరథుండు చెలి తన్ను వీక్షించి హెచ్చరించుటకాఁ దలంచి తన డాఁగినకుడుంగంబుమాటు వీడి తటాలున వారియెదుర నిలుచుటయు. ౧౧౫

కౌసల్యాదేవి దశరథుం జూచుట.

సీ. జిగిబిగిరుచులచేఁ జెలఁగుపుండ్రమువాని, వలెవాటు గలపోన్ను వలువవాని
నెగయుమూఁపులతోడి సొగియురూపమువానిఁ, గమనీయజలజాంబకములవాని
మృగరాజు నిరసించు మేలిమధ్యమువాని, సరసవిశాలవక్షంబువాని
డంబుమీఱఁజేయట్టి కంబుకంఠమువానిఁ, గామనీహృద్యవిగ్రహమువాని

తే. భూపతనయుని దశరథు ♦ దాపునందుఁ, జూచి తిలకించి పులకించి♦సొక్కి తెలిసి
కలఁకవాఱినమనమునఁ ♦ దెలియలేక, మదనుఁడనుచును భ్రమసెను♦ మదిరనయన

వ. ఇట్లదాటున దాపున నిలిచిన దశరథుఁ జూచి జంకె శంకించి ధీరోదాత్త గావున
భావంబు బయలుపడనీయక.

ఆ. నిరుపమాన తేజు ♦ నిస్తులరతిరాజ, రాజితాంగుఁ జూచి ♦ రాజవదన
రాజసమునరక్తి♦రాణించుమాడ్కి నీ, రాజతాంఘ్రుఁ జేసె ♦ నోజ మెఱయ ౧౧౮

—✻ కౌసల్యా దశరథుల సంభాషణము ✻—

ఉ. అందముమీఱఁ గాంత విన♦యంబు నయంబు రయంబు దోఁప రా
కేందునిభాననున్ వరమ♦హీపతిగాఁగ నెఱింగి భూపసం
క్రందన! యల్ల సత్కుసుమ♦రాజితపీఠిని విశ్రమించి మా
యందు ననుగ్రహించి చరి♦తార్థనుగా నొనరింపుమా దయన్. ౧౧౯

ఉ. నీతముగాఁగఁ గ్రొత్తనవ♦నీతముకన్నను పేశలంబునౌ
నీతతకోమలాంఘ్రినవ♦నీరజయుగ్మము నింతదవ్వు యా
నాతతకారణాకలిత ♦ మౌనటు లేల యొనర్చె డెంద? మా
హా తెలిసెన్ మము న్మిగుల ♦ నాదరయుక్తులఁ జేయనేకదా. ౧౨౦

చం. నినుఁ బతిఁగా వరించి ధర♦ణీతరుణీమణి యేపురంబునం
దనయము హాళి మీఱెడినొ ♦ స్వచ్ఛసువర్ణపుఁ బేరునందు ర
త్ననికర మట్లు నీదుశుభ♦నామమునం జతురత్వమందె నే
వినుతమహాశు రాళి? పృథి♦వీవర! వీనులవిందు సేయుడే. ౧౨౧

ఉ. ఏమినిమిత్త మెచ్చటికి ♦ నెచ్చటినుండి మహాత్మ! పోవుచో
నీమహిఁ జేరవచ్చితి వి ♦ టీవనిసొంపుఁ గనంగ నొక్కొ? యా
రా! ముఖకాంతిసుందరత♦రాజకుమారకలక్షణంబు లు
ద్దామముగాఁగఁ దెల్పెడు య♦థార్థము చెప్పుమ చెప్పఁగూడినన్. ౧౨౨

చం. ఇది ప్రమదావనంబు పృథి♦వీశ్వర! దక్షిణకోసలుండు ధీ
సదనుఁడు భానుమంతుఁడు ప్ర♦శాంతుఁడు తద్ధరణీశుపుత్రికన్
హ్లాదిని విహారకేళిఁ జరి♦యింపఁగ నాన జనింప నేఁడు మే
లద నని వచ్చినారము సు♦మావచయం బొనరింప నింపునన్. ౧౨౩

వ. అని యూరకున్న నయ్యన్నులమిన్న మృదుమధురవచశ్చమత్కారంబునకు నల
రుచుఁ గల తెఱం గెఱింగించువాఁడై. ౧౨౪

—* ప్రియకాంతావృత్తము. *—

అనితివి నీవే తెలియ సు♦మాంగీ! సకలం బై
నను నెఱిఁగింతు న్విను కల♦నాదామణి! ప్రీతిన్
ఇనకులజాతుండ దశర♦థేశాఖ్య జనుల్ న
న్ననుదు రయోధ్యాపుర మిర♦వయ్యెం బ్రియకాంతా. ౧౨౬

—* స్రగ్విణి. *—

దిగ్వితానంబులం♦ దేజ మిాఱంగ స, మ్యగ్విభూతిం జమూ♦మండలంబొప్పఁగా
స్రగ్విణీ! పోవుచున్♦శ్రాంతికై మానిరా,డ్వాగ్విధిన్నిల్చితిన్♦భామకర్జంబునన్.

—* మానిని. *—

మానిని! నీయసమానవిలాసము♦మాన్యగుణంబులు పెక్కుజను
ల్వీనులవిందుగఁ జెప్పఁగ విందు, స♦లీల నిను న్వరియింపఁ గదున్
మానస ముఱ్ఱట లూఁగుచు నుండఁగ♦మానితవృత్తిని నీజనకున్
దానముగా నిను వేఁడుకతంబున♦దాపున! నిల్చితి సేనలతోన్. ౧౨౭

—* వనమంజరీవృత్తము. *—

అలమినసంజ వనాంతరవీథుల♦హాయి నొంటిగఁ గ్రుమ్మరం
దలఁపు జనింపఁగఁ బోవుచుఁ గోయుచుఁ♦దన్వులున్ వనమంజరుల్
కలకలనాదము కర్ణరసాయన♦గౌరవంబున నింపఁగా
హాళహాళికం గన వచ్చి కుడుంగప♦దాంతరంబున డాఁగితిన్. ౧౨౮

—* కుసుమితలతావేల్లితము. *—

అందం బొప్పంగాఁ బ్రియసఖియు నీ♦వర్మిలి న్ముచ్చటింప
న్విందుం గందుంగా కుసుమితలతా♦వేల్లితం బైనకుంజం
బం దిం దున్నన్ డాఁగి యని నిలువన్♦హల్లకాక్షీప్రబోధం
బొందాఁ బల్కాడన్ జలజవదనా♦పూని నీతోడ నంచున్. ౧౨౯

తే. ఆడఁబోఁ దీర్థమెదు రైన♦యట్లు చెలువ! వెదకుతీఁగియ పదములఁ♦బెనఁగి నట్లు
నాదుభాగ్యంబు పెంపున♦నళినసయన! వచ్చితివికాన వచ్చితి♦ముచ్చటింప. ౧౩౦

—* తోదకము. *—

మానిని! ని న్గన♦మానసమందున్, మానసజాతుఁడు♦మానని వీఁకన్
మానముదూలఁగ♦మార్గణపంక్తిన్, మానకచిమ్మెఁ జు♦మా ననుఁ గాంతా.

చం. ధరణిఁ గలట్టిరాజులను ♦ దద్దయు మార్కొని వీరవిక్రమ
స్ఫురణను బోర గెల్చి పుర♦పోణిరో! నీదుకటాక్షపాతవి
స్ఫురణ సహింపలేక మది♦పొంగు చొలంగి మొగుడ్తుఁ గేలు దు
ర్భరసుమబాణబాణవిని♦పాతనభీతుని నేలు కోమలీ. ౧౩౨

ఉ. వింటి భవత్తనూరుచిర♦విభ్రమరూపవిలాససంపదం
గంటిని గంటి కామెతగఁ ♦ గాంతరో! నేఁ డిటనుండి, యంతఁ బూ
వింటివజీరు నాదువెను♦వెంటను గొంటుతనాన దంటవా
ల్గంటిరో! గెంటఁగాఁ దొడఁగెఁ ♦ గాండముల న్గసుఁ గంటగించుచున్. ౧౩౩

ఉ. మోహముఁ బెంచె నీకురులు ♦ మోమువికాసము దెల్పెఁ దెచ్చె, సం
దేహముఁ గూర్చె నీనడుము ♦ నిశ్చయనిశ్చలగౌరవంబు నో
మోహిని! నీగభీరతయె ♦ పొందుగఁ దెల్పెఁ గరంబుఁ బ్రీతి నై
వాహికకేళిఁ దేలుపఁగ ♦ స్వాంతమునం దలపోయు భామినీ. ౧౩౪

వ. అనినఁ గౌసల్యయు. ౧౩౫

ఉ. పూరుషు లిట్లు రాఁ జనునె ♦ భూధవపుంగవ! కాననాంతరో
దారఫలప్రసూనకిస♦లావచయాదికకేళికారతిన్
హారివిహార లైనజల♦జాస్యల వంచనఁ బొంచి కాంచుటల్
సూరకులావతంస! యిది ♦ చోరునికర్మమొ శూరధర్మమో. ౧౩౬

కం. కులకన్యను గానా? పెద్దలు లేరా నాకు? నిపుడ ♦ ధరణీశా! నీ
పలుకులు జనకుఁడు వినినను, బెలుచనఁ జేసేత ననుభ♦వింపఁగ నిచ్చున్. ౧౩౭

వ. అని కానికోపంబు దోఁప మాఱుమొగంబు వెట్టుకొని నెచ్చెలిం గూడి నిర్విఘ్న
టన్నై వేఱుమార్గంబునఁ జనునెడ. ౧౩౮

కం. పదములు మును చనఁ జూచున్, మది వెనుకకుఁ బాఱిపోయి ♦ మరలఁ దమఱికన్
స్తుపచూపు మధ్యవర్తి యయ్యె, పదురుచు వెనుకకును బోయి ♦ వచ్చుం బోవున్.

వ. ఇట్లు పోగమకించుపదంబులఁ బోనియ్యనిమనంబుతోఁ దిరిగితిరిగిచూచుచు నేటి
కెదురీఁదువిధంబునఁ జనుచు దశరథుం డనంతరథుం డైనపగిది భావనాబలవిశేషం
బున నెచ్చటఁ జూచినఁ దోఁచుటయు. ౧౪౦

ఉ. ఎచ్చట విన్న మారహయ♦హేషలె, యేయెడఁ గన్న ముల్కులే
యెచ్చోటఁ జన్నఁ దద్రథమె ♦ యెక్కడ నక్క విజాతికూఁతలే
నచ్చికమార ధృష్టశకు♦నంబులె యెల్లెడఁ గానవయ్యె, న
న్నిచ్చటి కేల తెచ్చితిరె ♦ యింతులు! కంతునిశస్త్రశాలకున్. ౧౪౧

వ. అని తనమనోవికారంబు దేటపఱుచుటయు నెచ్చెలి తదనుగుణంబుగా. ౧౪౨

సీ. సారసోదారకా♦సారంబు గాదమ్మ, మారనారాచతూ♦ణీర మమ్మ
యంద మామాకంద♦బృందమ్ము గాదమ్మ, కందర్పమందురా♦బృంద మమ్మ
వలిపెంపు గల్గుపే♦వలిగుంపు గా దమ్మ, యంగజధాటీశ♦తాంగ మమ్మ
గంఘుమిాఱినచిల్క♦దండంబు గా దమ్మ, దండిమారుపటాణి♦దం డి దమ్మ
తే. రవణమిాఱఁగఁ గోయిల♦రవళిగాదు, రతిమనోహరభటమహా♦ర్భటులు సుమ్మ
కాన నీకానలో నేక♦తాన మారు, నాన తిరుగంగ రాదమ్మ♦మానవతికి. ౧౪౩

—* సాయంసమయవర్ణనము. *—

తే. అపరదిక్కాంత గై సేయు♦నాశయమున, రాగమలరారుచుండ సం♦ధ్యాగమమున
ముఖముననుబెట్టు కుంకుము♦బొట్టనంగ, వెలయుభానునిఁ గంటివే♦జలజనయన!
ఉ. వాసకసజ్జవోలె నిజ♦వల్లభురాకను రాక కొప్పుఁ ద
న్వీ! సవరింప నెత్తుకురు♦విందమణీకృతహ స్తయుగ్మసం
భాసితదర్పణద్వయము♦భాతి నిశాముఖమందుఁ గంటివే
వాసరయామినీధవులు♦భామిని! నిల్వఁగఁ బ్రత్యగంబునన్. ౧౪౫
తే. జలజకుసుమంబు తింత్రిణీ♦దళముభంగిఁ, బగల వికసించునింతియ♦పద్మనయన?
ప్రాగ్దుదిరుగుడుఁబువు రవి♦పోకఁ బోవు, నమ్ముఖమ్మగు నెప్పుడు♦సారు మిాఱి.
ఉ. హెచ్చుగఁ గేకల న్నభము♦నెల్లెడ నింపుచుఁ, బకకాంతికిం
బెచ్చుగ సంజడా లొసఁగ♦వింతహొరంగు, బెడంగుఁగూర్పఁ గాఁ
బచ్చలహారపంక్తులయి♦భాసిలి సాయములచ్చియక్కునన్
వచ్చెడిఁ గంటె కీరములు♦బారులు దీరుచు గూండ్లు సేరఁగన్. ౧౪౭
వ. కావున నీక నిట నుండరాదు మందిరంబునకుం బోవుదము రమ్మని యమ్మంద
యానఁ దోడ్కొని చనియె నంత. ౧౪౮
చం. చిలుకలు సేరె గూండ్లు రొద♦సేయుచు; నింటనె నిల్చి యున్నక్రే
పులు మది రా బిడాన నఱ♦మో మొకయోరగ వంచి వాలము
ల్సొలఁగ నటించుపాముగతి♦లీలగ నెత్తుచు బిగ్గఱం కెలం
గొలుపుచు దాఁటుల న్మిగిలి♦గోవులు వాఱి గృహాళి సేరఁగన్. ౧౪౯
ఉ. మాటికిమాటికిం దనదు♦మార్గనిరోధముగాఁగ వత్సముల్
దాఁటులు వెట్టుచుం బొదుఁగు♦దద్దయుఁ గ్రుమ్ముచు నెత్తివైచుచున్
గాటముగాఁగ నడ్డనిడఁ♦గాఁ గని నాకుచు మేను, గ్రేళ్లుగన్
దాఁటుచుఁ బోయె నాలగుమి♦దా భయ పెట్టుచుఁ గ్రుమ్ముకై వడిన్. ౧౫౦
చం. యవసపుగంపఁ దాల్చి శిర♦మందలిచిన్నిపయంటచుట్టపై
జవజవలాడ నెన్నడుము♦చన్నులభారము సైఁపలేమిఁ జ

స్తనపయిఁ బోటికిం బలెనె ♦ సాట్యము సల్ప నితంబబింబముల్
జవమున వానిపోరు సవ♦సానము సేయఁగ నొక్కొ పాదముల్
తవతవలేక పోవఁగ హు♦టాహుటిఁ గాఁపుమిటారి యేగెడిన్. ౧౫౧

చం. పెడమఱఁ ద్రిప్పి మోము నడి♦వీదినిఁ బోయెడివారిఁ జూడన
క్లెడమను గైనపాదముల♦నేర్పడ నిల్చి నఖాంకురంబులం
దడయక గీఱుచో నసవ♦ధానితనా నెగఁద్రోచి తైక, గ
న్పడ నొకకొంత చన్నుఁగవ♦వాకిట నిల్చిరి జారకామినుల్. ౧౫౨

చం. చలువమడుంగుఁ గట్టి బురు♦సాపనితైక బిగించి మేలిదు
వ్వలువవపయంటలోఁ జనులు ♦ వారక డాఁగురుమూఁత లాడఁగాఁ
దలు పొకయోరమాటుచుఁ బ♦థంబునఁబోయెడివారిఁ జూచి వా
రలు దముఁ జూడ మాటుగొని ♦ క్రాలిరి బాళిని వారకామినుల్. ౧౫౩

శా. దోషోద్ధత్యము మీఱఁ బుణ్యజనసం♦దోహంబు నిస్తుల్యసం
తోషం బొందెను; లోన సంతసిలి ప్ర♦ద్యుమ్నుండు జాగ్రద్దశా
శ్లేషం బొందె; నదృశ్యభావము వహిం♦చెం దారకల్; హేళి సం
శ్లేషానందసుఖంబుఁ గాంచి వికసిం♦చెం బద్మినీసంతతుల్. ౧౫౪

ఉ. ఊహచెడం దమోరి చనె ♦ నోడి, మహానటుఁ డయ్యె వైరి, పాం
థాహితుఁ డైనరాజు హితుఁ ♦ డయ్యె, స్మరోద్ధతిఁ దాళ శక్యమా
మోహతమంబునన్ జగము ♦ ముంచునొకో యనుభీతిచే వరా
రోహలు దీపికాచ్ఛలని♦రూఢినిఁ గంతున కిచ్చి రారతుల్. ౧౫౫

వ. ఇట్లు చీఁకటివడుటయుఁ గౌసల్య దశరథుఁ దలంచి వలపున సుడివడుచు హారా
హారవిహారవిముఖియై యొకరాత్రి వేఁదు రెత్తినట్లు చరించుచుండ ప్రియవయస్య
యమ్మనంబు వేఱొకప్రసక్తిఁ ద్రిప్ప నెంచి యుదయించునిశాచంచలాక్షీమనోహ
రుం జూపి యిట్లనియె. ౧౫౬

ఉ. *పొంగుచుఁ దండ్రి పంపఁ జని ♦ పొందుగ శాస్త్రములెల్ల నేర్చి వే
ర్మిం గురునాన దాటక హ♦రించియుదారమతిన్ సవంబు సే
యంగ నగాధిరాజతన♦యావనుఁడై కృతజీవశర్ముఁడై
రం గగు నాత్మజాతుఁ గను ♦ రాజముఖీ! విధు రామచంద్రునిన్. ౧౫౭

మ. *తనరారన్ జనకుండు పొంగఁగను సీ♦తాతోషణాపాదియై
యనయంబున్ జనమోదదుం డగుచు నా♦ర్యానందకృద్ధర్మవ
ర్ధనుఁడై కౌతుక మొప్ప నిగ్గుగనుచున్♦రాజిల్లె దారాన్వితున్
ఘనసత్తేజు నరిస్మయాపహుఁ జెలీ ♦ కాంచంగదే యర్మిలిన్. ౧౫౮

తే.*కోమిరే! భవితవ్య మిదిగాదొ ♦ కొ మరుఁ డదిగోఁ
దోడునాలియు రాఁగఁ దాఁ ♦ గ్రీడ లీల
వెడలెఁ గాంతారమునుబట్టి♦భూమి తేఁడు
కైకయికిఁ గూర్చు నీ కేల ♦ శోకమంద. ౧౫౯

ఉ. ఈనెల నొప్పుకప్పునకు ♦ నెన్నియొ చొప్పులు లోకు లందురే
కాని యవన్ని దబ్బఱలె♦కా, నెల దా ముకురాయమాణ మౌఁ
గాన నిశాకృశోదరి జ♦గాగయిసేఁతలు సేయఁబూనుచో
వేనలి దిద్దఁ దోఁచుప్రతి♦బింబ ము టంచుఁ దలంతు నెచ్చెలీ. ౧౬౦

వ. అని పలుకుకలికిం గనుంగొని యళుకుగదిరినమనమునఁ దనమనంబు దశరథాయత్తంబై యుంట నెఱుంగఁ జెప్పి. ౧౬౧

సీ. తరమటే సైరింప ♦ స్మరసారతరఘోర,కరవీరశరవార♦ఘాతములకు
వశమటే యోర్వంగ ♦దశదశావశమనో, వశజశాకరనిశా♦పరుచులకును
దలమటే తాళంగ ♦ మలయాగమలయాగ,వలమానపవమాన♦బాధలకును
గలనటే సహియింపఁ ♦ గలనాద ! కలనాద,కలనాదకులమహా♦కులతలకును

తే. బాప! యీపాప మెట్లోఁపఁ ♦ బ్రసవచాప, సుమనిశాపమహాబల♦సమదకీర
కోపకృతతాపమున కోప ♦ నేపగిదిని, సైఁపఁ గలనమ్మవీరల♦యేఁపుఁగొమ్మ!

ఉ. క్రొన్నెలయేపులుం, గడుసుఁ♦గోవెలచూపులు, మారుతూపులుఁ
వెన్నెలమాపులుం, వడఁకు♦వీవలికైపులు, వేఁకితీపులుఁ
వన్నెలచిల్క రాపులు, నృ♦పాలకు నత్తరితీపు లొక్కటై
నన్నిటు లేఁచసాగె లల♦నా! కలనా సయిరింప నీదశల్. ౧౬౩

మ. లలనా! నేఁ గలనా సుఖింప భువనా♦లంకారరూపప్రభో
జ్జ్వలనానావిధభూషణాజివిలస♦ద్బాహాపరిశ్లిష్టనై
వలమానభ్రమరాకులీకృతశుకీ♦పాళీమయూరావళీ
కలనాదారవపూరితోలపశుభా♦గారంబున న్నిచ్చలుఁ. ౧౬౪

వ. అని యిట్లువందురుకుందరదన కూఱటగా. ౧౬౫

కం.శంబరగంధర్వవరుఁ, శంబరకలితాంకు నిహత♦శంబరదనుజుఁ
శంబరజాక్షీమణి యా,డంబరమున ననియెఁ బ్రస్ఫు♦టం బగుఫణితిఁ. ౧౬౬

—* మన్మథదూషణము. *—

కం. నీ వాకసుకుమారుండవు, నీవి ల్లసుకుమార మయ్యు ♦ నిర్దయ మటరా
యీవగ సుకుమారాంగుల, నీవగలను బాలుపఱుప ♦ నిందిరతనయా. ౧౬౭

కం. కామా తన్వంగుల మో, కామా! సౌఖ్యప్రదాన♦కర్మము నీదే
కా! మాబోటిని నేఁచుట, కా మాపతి నిన్నుజగతి♦గావించె నయో. ౧౬౮

ఉ. మానవదర్పవ్యథాకలిత♦మార్గుఁడవుం దనుజుండ వైనని
న్నానిటలాక్షఫాలనయ♦నాగ్నిఁ బడ్డ సయిరించెఁ ద్రుంపకే
తా నయి లచ్చికై నరక♦దానవదర్పవిదారి, యాజగ
త్త్రాణపరాయణుండు నినుఁ♦ దా మదిఁ బూనినఁ గావ నేరఁడే? ౧౬౯

మ. కమలానాయకు నాత్మనీనులు శుభా♦కారుల్ వయోయుక్తులుం
గమలామందివర్ధనోద్యమపరుల్♦గాంతారభాస్వత్కరుల్
క్షమ నైకల్యన మేతు లుణ్ మఱి మనో♦జాతుల్ గదా గాన నో
కమలాసూనులు! మీర లిద్ద ఱొకఁలై♦కారింతు రజ్ఞాత్ములన్. ౧౭౦

—* చంద్రదూషణము. *—

కం. రుషచేఁ జెనుగా మనుదు, ర్విషమున నాకువునఁ జేరి♦ మొలఁతుక నేఁచన్
విషధరశేఖర! నీవు,ర్విషము నరేంద్రుండు పాచు♦ వెలుపింపకుమీ. ౧౭౧

సీ. మునిశాపము నిశాప♦ నినుఁద్రుంపదాయెఁగా, రోహిణీమాహాత్మ్య♦రూఢినేమొ
సర్పదష్టుఁడ వయ్యు♦ సమసిపోవైతిగా, యోషధీశత్వవి♦శేష మేమొ
దినము వారిధిఁబడి♦ తెగటాఱిపోవుగా, జైవాతృకత్వంబు♦చంద మేమొ
నడిగండిసెలవాఱి♦ మడిసిపోవైతిగా, మఱి సుధాకరుఁడవౌ♦మహిమ నేమొ

తే. కటకటా యిన్నిగండముల్♦గలుగ నీవు, మడిసిపోవక మనుదల♦ మిడిసిపడుట
భళిర! సితల్లికడుపుచ♦ల్వయొ తలంప, విరహిణీజనకృతపాప♦భర మొ చంద్ర!

ఉ. మాయురె! రాతినే నిమిష♦మాత్రమునం గరఁగంగ నీరుగ
జ్జేయఁగఁజాలు జాణఁడవు♦నీ రసికత్వము నీళ్లపాలుగాఁ
దోయరుహాత్ములన్ వెతలఁ♦ద్రోసెద వయ్యయొ దర్శనాశము
జ్జేయు భవత్కళావితతి♦ నేఁడు భయోద్ధతిఁ జూపె జాబిలీ! ౧౭౩

ఉ. సాక్షి దొఱంగి నీవు బుధ♦నైరివి గావుటఁ గాంచి భీతి న
ల్లాడఁగఁ జక్రపాణి పదు♦నాఱుగఁజేసి యజాంగనేశు లా
పీడమునందుఁ గూర్చ నినుఁ♦ బెట్టి మతిన్ హరి బైల గెంటియున్
వీడక యొక్కకంటఁ గని♦పెట్టి రుమాధవమాధవుల్ శశీ! ౧౭౪

ఉ. హా! యన లోకమెల్ల సిత♦హాయన! నీరయిపోవ నీయవ
శ్యాయము న్యాయ్యమేర నిజ♦శార్వరనామము సార్థకంబుగా
మాయురె! తోయజాత్ములను♦మార్తుఁడవై వెస రూపుమాయఁగాఁ
జేయఁగ శర్వరీశ్వర! ప్ర♦సిద్ధివహించెదె కూళ నేఁతలన్; ౧౭౫

సీ. జైవాతృకుఁడు గావె ♦ జీవనాధారమై, పంటపైరులఁ బ్రోచు♦దంట వగుట
జీవజీవము గావై ♦ దేవతాతతికిఁ జ, కోరంబులకు బువ్వ♦కోర వగుట
దివిదివ్వెటివి గావె ♦ తివిరి దరిద్రతా, ధీనదీనాళికిఁ ♦ దెరువు దెలుప
విధుమూర్తివే గావె ♦ వితథంబుగాకుండ, నిందిరాసతి నెద♦నొందియుంట
తే. ననఁగ మేలిగుణంబుల♦ననువుమీఱి, రట్టడిని దేఱి యువతుల♦గుట్టు చెఱిచి
తిట్టుదిననేల యఘ మొడి♦గట్టనేల, కరుణ నేలుము చేపట్టి♦కడలిపట్టి! ౧౭౬

—* మందానిలాదినింద *—

కం. పవమాన! యింతదయఁ దలఁ, పవ మానవతీచయంబు♦పట్టుల నయమో
పవ మానవ చెలి వెత నిడు, నవమానపుఁజేఁత లేటి ♦ కయ్యా పవనా! ౧౭౭
సీ. నుడికార మేది నీ♦నుడి కార మగు టేమి, కీరమా! యిది నయ♦గార మటవె
షైకమా! మీకేమి ♦ మైకమా యనుకంప, సైకమా మది విర♦సైక మటవె
పయ్యెరా! యెంత రా ♦ పయ్యెరా చెలికిఁ గై, పయ్యెరాపయి ఋసు♦పయ్యెరాకు
తాళుమా యింతకాం♦తాళమా మత్తహిం, దోళమా! రిత్తరో♦దాళ మేల
తే. గాసిపెట్టెదవే ఘులు♦కాసిపులుఁగ, కర్జమే పులుగాకు ప♦ల్గాకులార
నీసదాచారమా జడా♦నిలమ యిదియు, నీమలీమసతయు నిదే♦యేమొ యళిని.
ఉ. చాలుర చాలురా కినుక ♦ జాణర జాణెత గాదురా చలం
బేలర? బేలరా పెరుఁగు♦నీఁదర నీదర మేదురా కడుం
దూలెర తూలరాశిగతి ♦ నొచ్చుర మచ్చర మెచ్చనీకురా
గోలర గోల రా పిడుఁగుఁ♦గోరక కోరకదంతఁ బ్రోవరా. ౧౭౯
మత్తకోకిలము. బాల యేఁటను భీత యేఁచును ♦ వ్రాలుచుం ధర సోలెరా
గోల మన్చినఁ బుణ్య మందురు ♦ గూల్పుఁగం ఫల మేమిరా
చాలుఁ గిన్కను బుద్ధినుంపక ♦ శత్త్రుముం ధర వీడరా
చాలు నన్విని ప్రీతిమై సతి ♦ జాలి ముంపఁగఁ బోకురా. ౧౮౦
వ. అని యిట్లు మారకూపారకుమారకీరసమీరంబుల నిందించుచెలిం గని కౌసల్య యి ట్లనియె. ౧౮౧
చం. తనకులనాశకుం డతఁడు ♦ తమ్ముఁడు తమ్ములమేలు నోర్వఁడో
దననిలయంబుఁ గూలఁ ద్రోలు♦త న్నెగఁజిమ్మ నితండు పుత్త్రుఁడో
వనితరో! భార్గవీసతి త♦పంబు లవెట్టివొనర్చెనో కదా
తనకిటువంటిసూను లిల ♦ దాపుర మాటకు మత్తకాశినీ. ౧౮౨
ఉ. చందనగంధులార! చని ♦ సందులగొందుల వాడవాడలం
గ్రందుగ భూమియందలిపు♦రంబులఁ జాటఁగఁ బంపుఁడీ వెసం

బొందుగ రాజునాజ్ఞ యని ♦ పొంగణఁగంగను మిన్న చూలికిన్
ముందుగఁ గాళ్ళఁ దంచును స♦మున్నతచందనభూమిజాతముల్. ౧౮౩

వ. అని యిట్లు ౧౮౪

శా. బాలారత్నము శయ్యపైఁ బొరలుచుం ♦ బ్రాలేయరుగ్బింబము
ద్వేలాభీలనిజాంశుజాలములఁ గ ♦ స్తింబెట్ట హస్తాంబుజం
బోలిం జెక్కునఁ జేర్చి యేడ్చె మిగులన్ ♦ దోయ్గాయనీమంజరీ
మేలోదంచితవల్లకీకలరవో♦న్మేషంబుఁ బోషించుచున్. ౧౮౫

వ. ఇట్లంతకంతకు గుఱువులువాఱు నెలంతకంతుసంతాపంబు నిశాంతంబుతోఁగాని
యంతంబునొందదని పలుతెగల నూరార్చుచు వేఁకువచిన్నెలం గని. ౧౮౬

ప్రాతఃకాలవర్ణనము.

చం. కవి యడఁగఁగానఁ బుణ్యజన♦కాండగురుం డగుఁగాన నెంతయే
నవికలపక్షపాతమునఁ ద♦దాగమనంబున నుత్సహించుచుం
గవినికరంబు లుచ్చెడిని ♦ గర్ణరసాయన మాసుధోక్తులం
బ్రవిమలభావ మొప్పఁ గను♦మా యనుమానము మాని మానినీ. ౧౮౭

ఉ. ఆరసి పద్మినీవధుయు ♦ నాదిగఁ గల్గినయాత్మకృత్యముల్
చేరువమైన నాహరియుఁ ♦ జింత నితాంతము నందు మీఱఁగా
దారదవర్జితం బయిన♦దర్పణమో యన వెల్ల నౌచు నో
సారసనేత్ర! చంద్రుఁ డదె ♦ జాఱెడిఁ గంటివె పశ్చిమాంబుధిన్. ౧౮౮

సీ. ఉవథుగాఢవ్యథా♦వివృతాస్యగహ్వరం, బగుఁగాని ముదితరో ♦ మృగము గాదు
శ్వాసదుస్సహకోర♦శాసముద్భవ బాష్ప,ములుగాని నునుమంచు♦బొట్లు గావు
ఉపశాంతికై పేల్చి♦యుమ్మెత్త నూర్పుచ్చ్ఁ, బొగ గానివెన్నెల♦వగయుఁ గాదు
పెల్లుతూపోషించిన♦గల్లయే పచ్చిక, బూఁజుపై నివముక్రొం♦బురుఁగు గాదు

తే. కర్మ మెవ్వారికైన భో♦క్తవ్యమనుట, మఱచి వననిధిఁబడియెడు ♦ మగువ విధుఁడు
రాజయక్ష్మార్తిఁ దెగియెడు పోయెఁ ♦ దేజమెల్ల, వీని కేటికి వెఱవంగ ♦ వెఱ్ఱిదాన! ౧౮౯

చం. కడఁగి తమోవృతం బయి జ♦గంబు నిశాటమహాహాద్ధతిం భరం
పడుచును వేఁగుచుండ ద్విజ♦వారము లొక్కటఁ గూయివెట్ట దం
దడి కరుణారసాప్తి జన♦నందనుఁడై జనియించు రాముఁడై
వడి హరి నీమొడం గనుమి ♦ పద్మదళద్యుతిలక్ష్మణాన్వితున్. ౧౯౦

కం. రామా వేగనె పంచెద, నీమనమున సంతసంబు ♦ నివ్వటిలంగా
భూమిజ ప్రియాన్వేషార్థము, నామదికిం గూర్చునట్టి♦నయగుణమణులన్. ౧౯౧

వ. అని యిట్లూరార్చె నంత. ౧౯౨

ఉ. "త్సుప్రి" వ్వని లేపి యెడ్ల వెలిం♦దోలి "కిరో" యని నీరువెట్టి పె
న్దవ్వుగ నీవ లావలఁ జ♦నం "గొకకోబ్బ" యటంచు నిల్పి త్రాఁ
జివ్వునఁ గాడి నట్టుపయిఁ ♦ జేర్చి వహించుచు మేడితోఁక మి
న్ముప్ప వ్వదయించుకంటె మును ♦ పోయిరి కాఁపులు చేలఁ జేరఁగన్. ౧౯౩

ఉ. చేలచెఱంగు చెక్కి కరి♦చీపయి వర్తిలి పేరువెట్టి మం
దాలను బిల్చి జానుయుగ♦ళాంతరకీలితకుంభసీమలోఁ
బాలను సుఱ్ఱుసుఱ్ఱు మను♦ధ్వానము మోదముగూర్పఁ గాఁపుఁబ్రో
యా లిరుచేతులం బిదికె ♦ నప్పుడు డయ్యక స్రుక్కు కంతయున్. ౧౯౪

సీ. తమ్ములతోడఁ గం♦దమ్ములు విచ్చెను, దమముతో స్మరమోహ♦తమము విరిసె
వాకు లుద్ధతకృక♦వాకుల నన లెత్తెఁ, బవనంబు వెడలె ను♦పవనములను
దెలవాతెఁ గాముకి ♦ తెలవాఱె వెరవేకి, రెడ్లు చేలను జేరి ♦ రెడ్లతోడ
నలులతో ముద్దుఁదో♦య్యాలులు మేల్గాంచిరి, ద్విజులను మేల్గొల్పె ♦ ద్విజకులంబు

తే. పంచపంచ యటంచాడి ♦ బ్రాహ్మణతతి, పంచెపంచెయటంచూని ♦ వ్యార్ప్రనిల్చిది
పంచపంచలఁ గేల్మొగు♦లించికొనుచుఁ, బంచపంచద్వయాత్మ న♦ర్చించె నంత. ౧౯౫

ఉ. ప్రముచ్చిల రేయి చేపడమి ♦ రొక్కము లిక్కలు చేరినట్టి పె
న్ముచ్చులు జారిణీసురత♦మోహవిలోలమతుల్ కువేశ్యలుం
బెచ్చుగ సోమరుల్ క్షువథు♦పీడితులున్ మఱి విప్రలబ్ధలున్
హెచ్చుగ నిద్రగూరి రెద ♦ నెంచక యభ్యుదితత్వదోషమున్. ౧౯౬

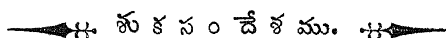
ఉ. మింట వెలింగె వేవెలుఁగు ♦ మేల్కొను మమ్మ యటంచు లేపఁ దా
రొంటరమింటరంబు లని ♦ యున్నని దాసినిఁ దిట్టి భీతి లో
నంటక పొర్లి రింటఁ దమ♦యత్త ననంద యు లేమిఁ గంటులే
కొంటరికాఁపురంబు గని ♦ యొప్పినమేటితుటారికత్తియల్. ౧౯౭

వ. ఇట్లు విరహవేదనాదోదూయమానమానస యగుకౌసల్యయూఱడం బ్రియవయస్య
ముద్దుఁజిలుకం జూచి. ౧౯౮

శా. *తారాకాంతుఁడు పెంపుదూలె వెఱఁగం♦దం దీఱె నాయంకిలుల్
ఆరన్ భూమిపరాగముల్ వెలసెఁ గాం♦తాన్వేషణార్థంబు నె
వ్వారిం బంచెదవో ఖగాన్వయమణీ ♦ వైళంబ శైలాపగా
పారావారవిలంఘనక్రమపటు♦వ్యాపారపారీణులన్. ౧౯౯

వ. *అనిన నారామవాక్యంబుల నప్పతంగకులపుంగవుండు విని ప్రియవయస్యాస్యంబుఁ
జూపుటయు. ౨౦౦

కం. *వినుమా! సరి దాక్షిణ్యం,బును మానక రామభద్ర♦ముద్ర యిదే కై
కొనుమ యభిజ్ఞానమునకు, ననుమా నయమార హితము ♦ లాదట్టఁజనుమా. ౨౦౧

శు క సం దే శ ము.

వ. *అనిపంచినఁ జని చని కొంతకాలంబునకు మరలి వచ్చి నీ ప్రియకాంతోదంతంబు సెప్పెద విను మని. ౨౦౨

ఉ. *ఆనతిమేర కేఁ జని ర♦యంబునఁ బట్టనముల్ ధరంబులుం
గానలు గోనలుం గడచి ♦ క్రన్నన సింధువు దాఁటి యచ్చటన్
దానవగేహసీమఁ బ్రమ♦దావనమందు వసింపఁ గంటిఁ జం
ద్రానన రామ రామ యని ♦ యాఁజనికూర్మిఁ దపించుచుండఁగన్. ౨౦౩

తే. *చేరి శాఖాగ్రమునఁగొంత♦సేపు నిలిచి, కనఁబడకయుండి యతనువే♦దనఁ గృశించి
రామ రామా యటంచును♦భామ పలుక, నీనిమిత్తంబకా మది♦నిశ్చయించి. ౨౦౪

తే. *రామ ! నీనామకలితమై♦క్రాలుముద్ర, జాఱ విడిచితిఁ గొమ్మల♦చాటు నుండి
దానిఁ గని నిన్నుఁ గనినట్టు♦మానసమునఁ, దలఁచుచు నుద్వేలధరియించి♦వలపుమించి.

మ. కర మాహ్లాదము మీఱ మానసమునం ♦ గాంచ న్నినున్ ముద్దుటుం
గరమా! నెచ్చెలిఁ జూచిన ట్టిటకు రాఁ♦గాఁ గారణం బేమి ? యె
వ్వరిహస్తాబ్జ మలంకరించెదవొ ? తె♦ల్పన్ రాదొకో ప్రేమ శ్రీ
కరమా నాతరమా యెఱుంగఁ బ్రియవా♦క్యం బొందు రానీఁగదే. ౨౦౬

చం. అడిగితి నెవ్వ రీవనుచు ♦ హా ! తెలిసెన్ క్షమియింపు దూఱకే
జడమతి నైతి నే యెఱుఁగఁ♦జాలవె ము న్నొకమాటు చూచి యం
చడలుట వల్ల భార్థముగ ♦ నాత్మ వివేకము దప్పు టయ్యె నీ
యెడ నిది యెగ్గు సేఁత కృప♦యేర్పడఁ జెప్పకు మంబుజాక్షికిన్. ౨౦౭

తే. ఆర భవదీయముఖకలి♦తాక్షరత్ర,యమును జూడంగఁ దైవ్రవర్గ్య ♦ మమరుభావి
భద్రసూచనగాఁ దోఁచె ♦ భద్రముద్ర ! నిక్క మాఁగద చెప్పుమా ♦ నిర్ణయముగ.

మ. సరసోదంచితశస్తసద్గుణమణీ♦జాలాలవాలంబునై
కర మొప్పారుటఁ గాదె నిన్ను నవలా ♦ గారామునం దాల్చు నా
దరముం జూపి వచింపుమా యొకఁడు తా♦త్పర్యంబుతో వేఁడెదం
దరుణీరత్నము గారవించుమణిము♦ద్రా! భద్రమా కాంతకున్? ౨౦౯

ఉ. ఆయలినీలవేణి లలి♦తాంబుజపాణి శుకాభవాణి లో
లాయతమీననేత్ర కన♦కాంచితగాత్ర ముఖావమానిత
ప్రాయసుధాంశుబింబ మధు♦రాధరబింబ సుఖావలంబయే?
“నా” యనిచెప్పఁజాలఁ గరు♦ణామతి నాపయిలేమిఁ గొంతకున్. ౨౧౦

చం. స్థిరకరుణాతిరేకమునఁ ♦ జేర్చుఁ గదా యురమందు మాటికిన్
వరహితవృత్తిమైఁ బలుకు♦వాక్యముల న్వినుచుందువే కదా

తరళవిలోచనామనము • త్వత్ప్రతిపన్నముగాదె పల్కు మా
దరమున బాలనెమ్మనము • దాపక కన్నులఁబోల దాఁగదా. ౨౧౧

చం. వెలఁదికరంబున న్వెలుఁగు•వేళ నితాంతముఁ గాంతిసంపదన్
వెలయుచునుంటి వీ విపుడు • వేఱుగఁ దోఁచెద వేల చెప్పుమా
యలఘువియోగభారమున • నంగన కుందఁ దదీయరీతులం
జెలఁగెదొ? యింతసేపు సతి•చెంగట లేమిరొ మద్విధంబుగన్! ౨౧౨

శా. ఆలీలారమ యావిలాసగరిమం • బావాక్యనవ్యామృతం
బాలావణ్యవిశేష మానయగుణం • బానీలవేణీభరం
బాలోలాంబకవైఖరీవిలసనం • బామేలియొయ్యార మిం
కేలీలావతియందు నైనఁగలదే • యెంతెంత చింతించినన్. ౨౧౩

మ. కనఁ గెంగేలఁ బయంటకొంగు దనరం•గా నిల్చుచున్ సామువో
ద్వనఁ గన్నుంగవ రాగలజ్జలను సొం•పుంబెంపఁ గ్రొంజెమ్మటల్
చినుకన్ మోమున నామిటారమును యో•జింపంగ నా కిప్పుడుం
గనులం గట్టినయట్టు లున్నది గదే • కంజాక్షి వీక్షారతిన్. ౨౧౪

ఉ. చెక్కునఁ జేయి చేర్చునెడఁ • జిక్కులు పాచెడివేళఁ గొప్పునన్
మక్కువమీఱఁగా శ్రవణ•మండనముల్ సవరించుపట్ల నీ
వక్కడనే మెలంగెదు క•దా! చెవిలోన వచింపు నాపయిన్
మక్కువఁ బాయఁగా వలదు • మానిని! యంచును రత్నముద్రికా. ౨౧౫

చం. చపలమనీష లౌట స్వవి•చారవిదూరలు బాలికామణుల్
కృపయును గల్గునే యనుచు • నేటికిఁ బ్రశ్న మొనర్పఁ? గల్గనే
నపరిమితానురక్తహృద•యంబున నేలక నాఁడు వోవునే
త్రప యనుసాకు పెట్టుకొని • తద్దయు మాఱుమొగంబు వెట్టుచున్? ౨౧౬

ఉ. నా కిఁకఁ దెల్పుమా సకియ • నాకడకు న్నినుఁ బ్రేమఁ బంచెనో ?
లేక మదీయవర్తనము•లీల నెఱుంగఁగ నీవ వచ్చితో
ప్రాకటపార్శ్వవర్తిశుక•వల్లభసంగతిచే గుణాఢ్య ర
త్నాకర! సజ్జనావన మ•యారె స్వభావముగాదె నీకిలన్. ౨౧౭

తే. నేఁడు సౌందర్యఖని వైన•నిన్నుఁ జూడ, భామ సాక్షాత్కరించిన•పగిదిఁదోఁచె
వెలయునీయంతరంగంబు•వివరముగన, భామ దానట్టులో యను•భ్రమయు దోఁచె.

తే. మాన్యవృత్తంబునై యెక్కి•మదికి మఱి తుదమొదలును లేని నిన్ను ను•దర్శనంబ
తాఁదలంచెద నేఁడు నా•కై రహింప, నతనుభూతవ్యథాశాంతి • యగునెనాకు ?

వ. అనిన నే ని ట్లంటి. ౨౨౦

ఉ. దేవర ! తల్లిదండ్రులయ♦ధీనలు బాలలు గారె ? స్వేచ్ఛమైఁ
దీవరపాటు నన్నె సుద♦తీమణికోటికి? నొంటిపాటునన్
భావజరూపు లైనమగ♦వారలు డాసినచోట గోల ల
జ్జావతి యాట నేరమె ? వి♦చారము సేయుము దూఱనేటికిన్. ౨౨౧

ఉ. రూపముచేతనే మనము ♦ రూఢిగఁ జూఱలు గొంటి దంటవా
ల్చూపులమాత్రనే తనువు ♦ సొక్కఁగఁ జేసితి తీపుమాటలన్
గైపునఁ గైవసంబు గను♦కై పొనరించితి వింత చేసి మా
పాపనె దూఱనాడెదవు ♦ పాపము ! నీ కగునయ్య యీకృతుల్? ౨౨౨

శా. ఓయ్యారంబు త్వదీయ మయ్యెడల మా♦యొయ్యారి వీక్షించి మే
ల్నెయ్యానన్ విరహాగ్నిఁ గ్రాఁగెడిఁ దనూ♦లీలావికాసచ్యుతిన్.
అయ్యో ! పాప మనంగ నేరదు సుమీ ♦ యాయల్లకోద్విగ్నయై
యయ్యోపాప మనంగ నేర వకటా ♦ న్యాయంబె నీకోటికిన్? ౨౨౩

చం. ఘనత భుజాంకపాళి ధర ♦ గౌతుక మందెను నీల నన్మనో
వనగుణధర్మరూపవిభ♦వంబుల కై ప్రథ నిన్నుఁ గైకొనెన్
వనజదళాక్ష ! నీహృదయ♦వారిజవాసిని గాఁగ నే విలా
సిని మఱియున్నె మారమణిఁ ♦ జిత్తమునం దెడసేసితేనియున్. ౨౨౪

తే. కొమరుమిగులంగ నీవుగై♦కొనితి వేని, జీవితేశుండ వౌదఁట ♦ సిద్ధముగను
గొమరుదలఁగంగ నీవు గై♦కొనక యున్న, జీవితేశుండ వౌ దఁట సిద్ధముగను.

ఉ. కోరిన నింద్రచంద్రనల♦కూబరమారులనైన మెచ్చ దా
మారమణీమతల్లి నిను ♦ మానసనాథు వరించె భూభృదు
ద్ధారముఁ జేసితో సురలఁ ♦ దప్పక ప్రోచెదో రంభనైన లోఁ
గోరవొకో మహేశమద♦కుంతనశీలివో పల్కు మేర్పడన్. ౨౨౫

తే. విషముతోఁగూడఁబుట్టని♦విబుధవంద్య,పతినిహృదయయంబుననుదాల్చు♦పరమసాధ్వి
చంచలత్వంబుఁ గాంచని♦చంచలాభ, మారమణి యెంచఁగా రమా♦మణికి మిన్న.

తే. సమరముల నిన్నుఁ గీనాశ♦సముదయములు, ప్రాణనాథునిఁగాఁ జూడ♦భావముననె
బ్రమదమున నిన్నుఁ గోరెను ♦ బార్థివేంద్ర, ప్రాణనాథునిఁగాఁగ మా♦పంకజాక్షి.

చం. అనుచును మాటలాడుతఱి ♦ నాతనిమంత్రులు వచ్చి దేవ ! మీ
రనిచినమంత్రియున్ గురుఁడు ♦ హర్షవికాసము దోఁప భానుమం
తునిపురినుండి వచ్చి మిముఁ ♦ దోడ్కొని రమ్మనినారు వేగమే
కనుఁగొన నేగుదెం డనినఁ ♦ గాంత ! నృపాలుఁడు వోయె గ్రక్కునన్. ౨౨౬

ఆ. భానుమంతుఁ డనెడి♦పల్కు నాచెవిఁ బడ, నొకవిశేష మచట♦నుండు ననుచు
మారివెన్నడించి ♦ వైనంబుగా వింటి, వారివాక్యసరణి ♦ వనజనయన ! ౨౨౭

ఉ. ఇచ్చెద నంచుఁ బల్కెధర♦ణీశుఁడు నీకు నిజాత్మజం గడు
    న్నచ్చిగ నీసమక్ష శుభది♦నంబు ముహూర్తము నిర్ణయింపఁగాఁ
    బుచ్చెఁ బురోహితుక్ మదిని ♦ బొంగి యిదేశుభలేఖ నిచ్చె లే
    దొచ్చెము ఫాల్గునాదిని ము♦హూర్త మగుక్ దశమి న్నృపాలకా. ౨౩౧

కం. అని పల్కి వార లేగిన, ననుపమముద మెదను మెదల ♦ నానందరసా
    బ్ధిని మగ్నుఁ డైనదశరథుఁ,గన కేఁ బరువిడితి నీకుఁ ♦ గార్యముఁ దెలుపక్. ౨౩.౨

చం. *స్మయగమహాశయోద్ధతిని ♦ మాన్చుచుఁ జేరి సువేల నందు దు
    ర్నయపరవాహినీధవుల♦రాణువఁ గూల్చి విరోధు లాఁగినక్
    భయదశరంబుల న్విమత♦పంక్తిగళ ప్రవిభేదశాలివై
    ప్రియజయలక్ష్మిఁ జేకొనుచు ♦ వే చనుదెంచు ముదంబుఁ జెందుమా. ౨౩౩

వ. అని కౌసల్యాదేవికిం జెప్పి యామె నూరార్చి నామెయు నాశుకాంగన న్బహూకరించి వివాహసమయంబు నిరీక్షించుచు నల్పం బగుత్రుటికాలంబుఁ గల్పంబుగా నెన్నుచు దినంబులు ద్రోయుచుండె నని శుకయోగీశ్వరుఁడు పరీక్షిన్మండలేశ్వరునకు నెఱింగించిన తెఱంగు. ౨౩౪

శా. మా (ల్యా) లంకృతవక్ష ! దైత్యతరుణీ♦మాంగల్యరుక్కొముదీ
    కల్యా ! నిత్యవిభూతినాథ ! నిరహం♦కారాత్మ ! భక్తాఘనై
    ర్మల్యోత్కంఠ ! ధరాసుతాధవ ! చతు♦ర్వ్యూహస్వరూపా ! సనా
    థల్యారంభ! దయామతీ ! రఘుపతీ ♦ భక్తావళీసద్గతీ! ౨౩౫

ఉ. ద(ర్ప)కదర్పహారివిను♦తా! వినతాతనయాసనా! శతా
    హర్పతితేజ ! లోకజన♦కా! జనకాత్మభవామనోహరా!
    స్వార్పితచిత్తభక్తదర♦హా! దరహాసవిలాసభాసురా !
    సర్పమదాపహాంఘ్రిజల♦జా! జలజాంబకకోటిసుందరా ! ౨౩౬

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ
సుబ్బరాయనామధేయప్రణీతం బైనశ్రీ కౌసల్యాపరిణ
యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.
శ్రీరామార్పణమస్తు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీ కౌసల్యాపరిణయము.

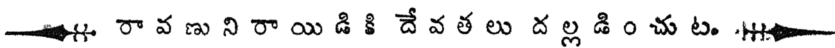

చతుర్థాశ్వాసము.

నగజార్జితచరణా!
శ్రీనగసంచరణ! భక్తచిత్తాభరణా!
దానవహననాచరణా!
శ్రీనయగుణ! దహరశరణ సీతారమణా!

తే. అవధరింపుము దేవ! మహానుభావ! భావనాతీతవైభవ పరమయోగి
భావపుంభావకరుణాస్వభావుఁడైన, బాదరాయణి యిట్లను సాదరముగ. ౨

రావణుని రాయిడికి దేవతలు దల్లడించుట.

శా. కంఠేకాలవిధిప్రసాదకలనాగాఢస్మయాంధీకృతా
కుంఠీభూతకఠోరదృక్ఛ్రియదివాకోద్ధైర్యసంఛేదనో
త్కంఠాజ్యాభవఠంఠమత్త్రిదివకాంతాగర్భనిర్భేదకృ
త్కంఠాక్రందనపంక్తికంఠముఖరక్షస్సంఘుసూర్తత్వముల్. ౩

కం. తాళంజాలక కడువా, క్తాళంబులతోడఁ దలుపుతాళము లిడి బే
తాళుఁడు దోలినగతిని రొ, దాళంబులతోడ సురలుతరుణులు గూడన్. ౪

కం. పెల్లగుగాలికి నాకులు, చెల్లాచెద రైనయట్లు చేడెలు నమరుల్
దల్లడమున దురపిల్లుచు, నొల్లంబోవుచును జేరి రొక్కెడ బయలన్. ౫

ఉ. వారియపారదుర్దశలవారము పాకవిరోధి గాంచి దు
ర్వారమనోవ్యథానలదురంతశిఖాపరిదగ్ధుఁడై ప్రతీ
కారము లేమికి న్ముఖవికారము లజ్జను జూపుచుండఁ బ్రా
వారనివారితాస్యుఁడయి వారలతో నిటు లాడె దీనతన్. ౬

కం. కాలం బిప్పుడు కడుఁబ్రతి, కూలం బై యున్నకతనఁ గ్రూరాసురులచే
నాలమున దుఃఖ మొదవెను, గాలము మేలైన గెలువఁగాఁ దగుఁ బిదపన్. ౭

ఉ. కట్టిఁడి దైత్యుఁ దున్మఁ డని • కైటభమర్దను డూఱనేటికిం
బుట్టినవెంటనే పొలిసి•పోవుట గల్గునె ? భూరుహంబునం
జెట్టయుఁ బుణ్యముల్ ఫలముఁ•జెందు వివృద్ధినిఁ గాంచి వీడఁ దా
నట్టగుటం దితిక్షను ద•దాగమకాంక్ష మనంగ మే లగున్. ౮

శా. ఆద్యుం డవ్యయుఁ డచ్యుతుం డతనికిన్ • సొంతంబుగా దైత్యభీ
తద్యోయానవిహారదుస్థితులు గాం•తామానభంగక్రియల్
వేద్యం బౌనటు సేయ మే లగుఁగదా • విధ్యుక్తమార్గంబునన్
విద్యుద్గాత్రులఁగూడి పోవుదము త•ద్వీక్షాసమాసక్తిచేన్. ౯

ఉ. రండు పదండు పోదము సు•రల్ ! సురకాంతలు! ధాతఁ జూడ లే
లెండు పితామహుం డగుట • లీలమెయి న్మనకస్తి దీఱఁగా
నొండుపమ న్వచించు మన•కొక్కట నంతియగాక పాయునే
యొండుగతిన్ నిశాచరమ•హోద్ధతికారణకారణౌఘముల్. ౧౦

వ. అని చనియెడునవసరంబున నందఱు సర్వతోముఖంబయి వీడాచరణప్రముఖంబయిన దశముఖసైన్యంబుఁ గనుఁ(బొమి పోవ మాఱువేషంబుల ధరించి రందు. ౧౧

ఇంద్రాదులు మాఱువేషంబులతో బ్రహ్మం జూడఁ బోవుట.

శా. కక్షస్థాచలపక్షదారణకళా•కౌశల్య విద్విడ్భిదా
దక్షుం బాపవి నుత్తరీయ మొఱగాఁ • దాల్పంగ నెవ్వారలేన్
వీక్షింత్రస్త్రిప నర్దెసల్ కలయఁ జూ•పెట్టంగఁ జాలై సహ
స్రాక్షత్వంబు పులోమజాధవున క•న్వర్థంబునై భాసిలెన్. ౧౨

ఆ. సమధికప్రతాప•శక్తివిఖ్యాతుఁడై, నెగడుతన్నుఁ గన్న • నగుదు రనుచు
మోముఁ దెలియనీక•ధూమధ్వజుం డేగెఁ,దనకు రక్షగాఁగఁ•దనధ్వజంబు. ౧౩

కం. వెలిఁ బాశముఁ దాల్చుచుఁ జనఁ, దలత్రా డొనరింతు రనుచుఁ • దలఁగనిభీతిన్
మొలత్రాడుగ ధరియించుచు, జలనిధిపతి యేగె ధాతృ•సదనంబునకున్. ౧౪

కం. పిడిఁ బిడికిట నిడి పట్టుచు, నిడుపుగ నిల యాత్ర గొనుచు • నిజసాధనముం
దడఁబడుచరణములం జనె, గడగడవడఁ కభినయించి • కాలుఁడు భీతిన్. ౧౫

చం. అపుడు మహాబలుండు పరి•హాసము సేయుదు రెవ్వరేనియున్
త్రప నొకకొంతఁ బాపఁ గన•రాను గదా యనునిబ్బరంబు దా
విపులనిజధ్వజక్షపిత•వీక్షణయుక్తులఁ జేసిచూపఱం
గృపణత నేగె సత్యజగ•దీశ్వరదర్శనదోహలంబునన్. ౧౬

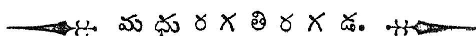
తే. తనదువేసంబు తనజోగి•తనమునకును, దగుట మదిలోనఁ బొందక • వగపు, నంది
శూలమునుముఖులుకళ్ళుగాఁ•దోలుకొనుచుఁ,జనియె నీశానుఁడు విధాతృ•సదనమునకు.

తే. ప్రకటకాష్ఠాభృతిముఖకా♦ర్యముల కెపుడు,సాధనంబైన గుడియ యక్ష♦సాధనంబుఁ
గాష్ఠభృత్యాదికం బైన♦కార్యమునకు, సాధనంబుగ నొనరించి ♦ చనియె నసుర.

తే. నవనిధుల్ గొల్లవోవుటఁ ♦ దవిలి సిగ్గు, నాదిభిక్షువుతోడ స్నే♦హంబు నేఁడు
సమతఁజెందె న టంచును ♦ విముసుఁ డగుచు, నైలబిలుఁ జేగె నిర్వేద♦మాత్మనెరయ.

సీ. జీనువాయులగూండ్ల♦చెలు వందెఁ గబరీభ,రం బిది యేమె యో♦రమణి! యనుచుఁ
గుక్కటాటుల కెంత♦మక్కువ చేసితే, చెక్కులఁ జేర్చి తో♦యక్క! యనుచు
నతులనవీనశ♦య్యాసుఖంబా వెన్ను, కర్దమసిక్త మో♦కాంత! యనుచు
వెన్నున త్రైకము ♦ ళ్లుస్న వేలొకో నేఁటి, నవనాగరకతయా ♦ నాతి! యనుచు

తే. నచ్చరల బలాత్కారంపు♦టాశరకృత, సురతలీలావిశేషముల్ ♦ సూచి నగుచు
నొర్ధ్వలోకామరీతతు ♦ లడుగఁ దలలు, వ్రాల్చినడచిరి రంభాది♦వనజముఖులు. ౨౦

మ ధు ర గ తి ర గ డ.

వాసరపతిశత♦భాకారంబులు, భాసురరత్న♦ప్రాకారంబులు
ప్రమదాకులహిత♦వాఃపూరంబులు, గమగమవలచెడి♦కర్పూరంబులు
తేనియనునులసు♦దృక్కీరంబుల,తానక మగుమేల్♦తాళ్వారంబులు
కమనామోదవి♦కాసారంబులు, కమలామోదక♦కాసారంబులు
శ్రీరతమహిళా♦శృంగారంబులు, హీరభ్రాజిత♦భృంగారంబులు
పరిమళసంభర♦పాటీరంబులు, ఘోరిఘుంఘుమ్మను♦పువ్వుటీరంబులు
కంతుముదాకర♦కాంతారంబులు, కాంతమనోహర♦కాంతారంబులు. ౨౧

వ. కలిగి విభాసమానంబై ౨౨

ఉ. నిత్యము సత్యవాఙ్నిచయ♦నిస్తులవేదవచోవిచారసం
స్తుత్యము సంతతానవధి♦శుద్ధసుఖైకపరామృతాశిదాం
పత్యము సత్యధర్మశుభ♦ భావరతాంచితభోగశీలసాం
గత్యము సత్యముక్ సురలు ♦ గాంచి చతుర్దశలోకజాత్యముల్. ౨౩

వ. భయభక్తులఁ జేరం బోయి రందు ౨౪

కం. నిష్ఠాగరిష్ఠయోగి,శ్రేష్ఠులతో ధీవిశిష్ట♦శిష్టులతో స
ద్గోష్ఠి న్వెలిఁగెడియాపర,మేష్ఠిం గని కేలుమోడ్చి ♦ యెసఁగెడిభక్తిన్. ౨౫

ఉ. వారలు వారివారివల♦వంత రవంతయు దాఁప కంతయున్
వారక తెల్పఁగా విధి ని♦వారణమార్గముఁ జూచి యోజనన్
వారలఁ బల్కె వేఁడొకట ♦ వారిత మా టిది కల్ల వెన్నుఁడే
కారణజన్ముఁడై యరిని♦కారణకారణ మౌట దక్కినన్. ౨౬

ఉ. కావున నిందిరారమణుఁ • గాంచి సమంచితభక్తి వేఁడినం
బావనభావనన్ మహిఁ గృ•పాపరుఁడై నరుఁడై జనించి యా
రావణజీవనాశనప•రాయణుఁ డౌచు సురావనుండు నౌ
శ్రీవనజాతనేత్రుఁ గనఁ • జెచ్చెరఁ బోదము లెం డటం చనన్. ౨౭

వ. వల్లె యని సుర లందఱు నతని ననుసరించి చనుచుండి రంత. ౨౮

బ్రహ్మాదులు వైకుంఠమునకుం బోవుట.

కం. కంఠద్వయసం బగుచు,త్కంఠను నుపకంఠమునను • గనిరి విధిశ్రీ
కంఠామరముఖ్యులు వై,కుంఠపురీవరము మది న•కుంఠితభక్తిన్. ౨౯

మ. కని సాష్టాంగకృతప్రణాము లగుచుం • గంజాతసంజాతము
ఖ్యనిలింపుల్ కమలామనోరమణ! లో•కాధీశ! జేజే యటం
చని పల్మాఱును మ్రొక్కుచున్ హరి! హరీ • నారాయణా! యంచుఁ జిం
తన గావించుచుఁ జేరఁబోయి యచటన్ • ధన్యాంతరంగంబునన్. ౩౦

వైకుంఠపురవర్ణనము

ఉ. సారపువేదమూలమును • సత్యముస్కంధము నైగమోరుమ
జ్జారమ యోగశాఖయును • జారుకలాసనపత్త్రిముల్ మనో
హారిసుభక్తిపుష్పమును•నై ఘనమోక్షఫలంబునై శుభ
శ్రీరమణీయ మౌచు విల•సిల్లు ధరారుహపాళిఁ గాంచుచున్. ౩౧

చం. సరసమృణాళసల్లలిత•సారముదావహ నిర్మలోర్మికా
ప్రరుచిరఫుల్లపంకజవి•భాప్రవిభాసిసుపాణి నవ్యసుం
దరతరకంకణప్రకట•నాదమునై శవణింపఁగాఁ బొరిం
బొరిఁ గమలాశయంబు లనఁ•బోలుఁ బురీకమలాశయంబులున్. ౩౨

సీ. స్పష్టార్థములతోడ • సప్తాక్షరీమంత్ర,జపమునొనర్చెడి•శౌకములను
అలరఁ బ్రణవంబు ని•ర్మలమనోనియతిని, సారెకు జపియించు•శారికలను
బ్రవిమలభక్తిభా•వమున ద్వయానుసం,ధానంబుగల భర•ద్వాజములను
ద్వాదశాక్షరమంత్ర•వరపఠనోత్సాహ,సంగతి మీఱుచి•ట్టంగిగములఁ

తే. జరమపద్యంబు వల్లించు•శకునవితతిఁ, దారకంబు జపించెడు•సారసములఁ
జూచితద్దివ్యమహిమకుఁ • జొక్కి విబుధు, లతులితానందపరవశు • లగుచుఁ జనఁగ.

సీ. ఏచాయలను డాయ • నాచాయ నందక,శంఖచక్రాంబుజ•శార్ఙ్గధరులె
యేజాడలను జూడ • నాజాడ నాజాను,బాహుచతుష్కప్ర•భాలసితులె

యేత్రోవలను బోవ ♦ నాత్రోవ వైజయం,తీవనమాలికా♦దీప్తతనులె
యేదారులను జేర ♦ నాదారులను హాట,కాంబరదివ్యభూ♦షాళియుతులె

తే. యెందుఁ గనుఁగొన రవిశశి♦దృగ్లసితులె, యెచటఁడాసిన హరినీల♦రుచిరతనులె
రాజ! వాఙ్మనసాగోచ♦రంబు లచటి,వింత లెంతని వర్ణింతు ♦ వేయువేల. ౩౪

సీ. చన్నచో నెయ్యెడ ♦ నోన్నమోనారాయ,ణాయ యన్రవములే ♦ నలువుమీఱు
విన్నచో నేవేళ ♦ నోన్నమో భగవతే,వాసుదేవాయ యన్♦పరమరవమె
యన్నివేళలను శ్రీ♦నారాయణచరణౌ,శరణంప్రపద్యే య♦నురవచయమె
చెన్నుమీఱఁగ నెప్డు ♦ శ్రీమతేనారాయ,ణాయనమో యను♦నవ్యనదమె

తే. యోన్నమో విష్ణవే యన♦నొప్పనుడియె, యన్యథానాస్తిశరణ మ్మ♦టన్నపలుకె
సర్వకాలంబులందును ♦ శ్రావ్యమగును, భూమిపాలక! వైకుంఠ♦పురమునందు. ౩౫

ఉ. ఏమని చెప్పవాఁడఁ బృథి♦వీశ్వర! యచ్చటిచిత్రముల్ రమా
కాముకనామసంస్మరణ♦కర్మఠులం గని నిర్జరుల్ మదిం
దా మరుదెంచుకార్యమునె ♦ తద్దయు విస్మృతిఁజెంది వారిమున్
తా మొకనీచకీటకవి♦తానముభంగిఁ దలంచి రెంతయున్. ౩౬

వ. ఇ ట్లచ్చటివి శేషంబు లాలోకించుచుఁ జన. ౩౭

సీ. పరమసాత్త్వికభక్తి♦భావంబు నవరత్న,ఘటితలలాటికా♦పటిమ మెఱయ
వీతరాగ ద్వేష♦పూతసత్సంగతి,కమనీయ మగుపాద♦కమలములుగఁ
బంచేంద్రియాస్పృహ ♦ పరిధవిల్లెడు నూర్పు, కమ్మతావియ యయి ♦ ఘుమ్మనంగ
సాంఖ్యరాజాదిక♦సకలసద్యోగవి,తతులు మైఁగల యలం♦కృతులు గాఁగ

తే. లేనగవున బ్రహ్మానంద♦లీలదోఁప, నభిముఖంబుగఁ జనుదెంచు♦నమరవితతి
నరసి క్రేగంట ముక్తిక♦న్యామతల్లి, చేరఁ జనుదేర దవ్వ వేం♦చేసె నపుడు. ౩౮

వ. ఇట్లు ద్వారంబు డాయం జని నిలిచి కమలసంభవశచీధవముఖసురనికరంబులు కరంబులు మోడ్చి పలువిధంబుల నుతించి రందు విరించి యి ట్లని స్తుతించె. ౩౯

శ్రీమన్నారాయణదండకము.

శ్రీమద్రమామానినీచిత్తకంజాతహేళీ! దయాశీలమాళీ! సుధాహారపాళీనుతాద భ్రకేళీ! సుధాహారనేతా! జగత్త్రాత! యశ్వేతజీమూతభోపేత! లోకైక నిర్మాత! వేదాళినిర్ణేత! జీమూతధారీ! జగజ్జాలకళ్యాణకారీ! నతాంహోవి దారీ! హితానందకారీ! మహానందకారీ! మముం బ్రోవవేలా? దయాలోల! మానం బిదేలా? బళా! భూరికల్లోలమాలావిలాలోలకోలాహలోద్వేలహాలా హలాభీలకీలావిధాజాలమున్ దగ్ధలోకత్రయీసాలమున్ భక్షితాశాపురీజాలమున్

మామకస్వాంతసంచాలమును జాల మున్మున్న భక్షించి, లోకాళి రక్షించి దైత్యాళి శిక్షించి సత్ప్రియ వీక్షింపవే, శౌరి! తా మేటివా రంచు లోనెంచు సద్భక్తులన్ శేముషీయుక్తులన్ మోక్షసంసక్తులం జేసి తా మేటి నం చెంచు నాక్రించుచుం దుష్ట సత్కర్మవిభ్రష్టు దుర్వారదుశ్చేష్టు బల్ నిర్దయావిష్టుఁ గష్టంబులం ద్రోయవే సత్య సంకల్ప! భ్రాజద్గుణాకల్ప! త్వత్సేవకానల్పవాంఛాప్రదాన క్రియాకల్ప! సద్భక్త ముక్తి ప్రకల్పా! యహీనాహిరాట్తల్ప! శ్రీభార్గవీతల్ప! కల్పావసానంబునన్ నీర యానంబునన్ సద్విధానంబునన్ మీనమై యాశుగాధీనమై పోవు నామ్నాయ జేజే లనన్ బ్రోవ! వేవేగ కాపాడవా; సోమకుం ద్రద్దిరా వేదముల్ మోక్షసంపాదముల్ ధూతనిర్వేదముల్ సాధుసమ్మోదముల్ పాపసంఛేదముల్ దొంగిల న్వానిఁ జెంగిం పవే; బాలు రక్షస్సుతున్ లోకరక్షాపరున్ భక్తినిక్షేపమున్ బల్ దురాక్షేపమున్ జేయఁగాఁ జేయి కాలాడకుండంగ స్తంభంబునన్ వీతదంభంబునన్ దోర్విజృంభంబునం బుట్టి దైత్యాధిపుం గొట్టి ప్రహ్లాదుఁ జేపట్టవే దిట్టవై నామొఱాలింపరా మమ్ముఁ బాలింపరా మోదవారాశిఁ దేలింపరా శ్రీసతీవల్లభా! పక్షిరాడ్వల్లభా! మావధూటీసమాటీకనోరఃప్రవాటీ! కనత్స్వర్ణశాటీ! దళత్త్రుట్కరన్నైశాటఘాటీ! దయాసారపేటీ! హరీ! డింభవేషంబునన్ ధీవిశేషంబునన్ యజ్ఞశేషంబునన్ సారతోషంబునన్ మేఘఘోషంబునం జేరి నీ వాబలిం గోరి పాదత్రయీపాంసులం బాంసనుం దోలి యానంద సంభాయివై మీఱవే? లోకముల్ నింపఁగాఁ బెంపఁగాఁ ద్రుంపఁగా లీల మూర్తిత్రయం బూనునీయందు నీవాచకంబందు నిల్చుంగదా లోకముల్; నిల్చునీయందు సర్వంబు; సర్వంబునున్నీవయై వాసుదేవాఖ్య రాణింతు వెల్లొట నిన్నెన్న నేనెంత? శ్వేతాంతరీపంబు వైకుంఠలోకంబు క్షీరాంబుధామంబు నీనిత్యధామంబులంచెంతు రౌఁ గాని నీలేనిదో దేవ! యేకాణుమాత్ర స్థలంబైన లోకాఖిలన్ లేదు; నీయూర్ధ్వకాయంబు సత్యాదులౌ నేడులోకంబులున్ నీయధఃకాయమౌ తక్కులోకంబులౌ నట్టి లోకస్వరూపా! భవద్వక్త్రబాహూరుపాదంబులన్ నాల్గుజాతుల్ మనస్సీమఁ జంద్రుండు ప్రాణంబున న్వాయువుల్ నాభి నాకాశమంఘ్రిస్థలిన్ భూమి శ్రోత్రంబులం దిక్కులం గల్పనం జేసి తౌ మున్ను ధీజాడ్యయుక్తుం బ్రబోధింపఁగా నన్ను శ్రీశారదం బంప లోకాళినిర్మాణము జేయఁగాఁ జాలితిం గాదె? తత్తత్ఫలాపేక్షలేకుండ సత్క్రియల్ నీదుసంప్రీతిగాఁ జేసి నీవొక్కఁడే తక్క వేఱొండుగా దైవమా లేదు లే దంచు లోనమ్మి నిశ్చంచలత్వంబున న్నీమపుణ్యుండు సద్యోపవర్గంబునుం బొందు టబ్రంబొకో? నేర్చియే నేరకే ప్రీతినే భీతినేఁ జేయ నీనామపారాయణం బుగ్రపాపౌఘమున్ నాశముం జేయుఁగా; బుద్ధిమాంద్యంబున న్దాఁకినం గాల్పఁడే యగ్ని? నీవారశూకాకృతిన్ సూక్ష్మరూపంబునుం దాల్చి వైశ్వానరాకారివై దేహిదేహంబులం బ్రోతు వీ వట్టి దేవాదిదేవా! దయాశీల! మన్నించి రక్షింపుమా మాధవా! పూతభావా! నమస్తే నమస్తే నమః.

విరాట్స్వరూపవర్ణనము.

వ. అని వినుతించుచున్న సమయంబున హరియనుమతి ద్వారపాలురు బ్రహ్మాదుల
లోనికిం దోడ్కొనిచనుటయు వార లెదుట నరుణారుణప్రభాభాసితంబును, విశ్వ
కారణంబునునై జగంబులఁ బావనంబులఁ బావనంబు సేయుపావని మరందంబుగాఁ
దత్క్షణోన్మీలితకనత్కోకనదంబులడంబున నందంబుమీఱు పదకమలంబులును, కమ
ఠావతారసూచకంబు లగుప్రపదంబులును, మనసు గన్నన్ను జెప్పవలెరక్షించి
తెకతేరకు బట్టబయల దయపీడి క్రోధితేయని యనేకరూపంబులఁ బాదంబులఁబడి
వేఁడు సుమపతివసువుసఁ బోఁడిమిఁగనిన నఖాంకురంబులును, కలమాకారంబుఁగాం
చుట భక్తకృషీవలుల పాలిపంటనా విలసించు జంఘలును, మధుకైటభవధస్థా
నంబును భూనీళాహస్తావమర్దనపరిచితంబును నగునూరుయుగళంబును, గగన జనక
రూపకం బగునాభీవివరంబును, నృసింహావతారసూచకంబై చరాచరసహితానేక
కోటిబ్రహ్మాండంబు లాసూక్ష్మప్రదేశంబుననిముడ్చునేర్పున నఘటనఘటనాచాతురిఁ
జాటించుచుఁదన్మయం బగుధరణీతరుణి కర్పించిన వాసోభూషలునా రాజిల్లు పీతాం
బరకనకమణిమయకింకిణీవిరాజమాన మేఖలావిలసితం బగుతనుమధ్యంబును, ముక్తిక
న్యాపేక్షకులకు నన్యాపేక్ష వల దనుసాధువులచే భావితంబును, కౌస్తుభరత్నపీఠి
విమలవనమాలాడోలాస్తనకృతకధరాధగకుసుమహారవారస్రవన్మధూళీలాలసభసలవి
సరసంయుతంబై రమారమణీరమణీయోద్యానంబునాఁ బొల్చి మృగమదకలితలక్ష్మీవ
క్షోరుహ ప్రహారణకిణాంకితంబై శ్రీవత్సలక్షితంబైన వక్షస్స్థలంబును భావిచతుర్భా
వసూచకంబును, భక్తజనచతుర్విధపురుషార్థదాయకంబును, జతుర్వ్యూహద్యోత
కంబును, బ్రియావతంసోత్పలకర్ణభూషణశ్లాఘాలకాబంధవిమర్దశంసకంబును, నతా
వనచాతుర్యప్రశస్తంబు నగునాజానుహస్తచతుష్కంబును, మానసభవానూనకేళీవి
రాజమానరమామానవతీగాఢపరిష్వంగసమయకరకంకణనికషణాంకితం బగుకంబు
కంధరంబును, కమలానయనాంజనరంజితంబును శ్రీసతీరదనక్షతలక్షితంబును నగునధ
రాధరంబును, కుండలమణిమరీచికారంగస్థలాయమానగండదర్పణంబులును, పుండరీక
శోభాభాసమానంబులును మత్స్యావతారసూచకంబులును దుష్టశిక్షణశిష్టరక్షణమున
కహంపూర్వికాభావంబు కర్ణంబులముచ్చటించుగతి నాకర్ణాంతంబులైన నయనంబు
లును, స్వనిర్వ్యధననిర్గతగంధవహంబే సమదాళిశిక్షణధూర్వహంబగు నుత్తేఁగించు
రీతిఁ జంపకకుసుమవిలసనంబువహించు గంధవహంబును, కమలాకమలాక్షి దా
వక్షస్స్థలగతయగుట సపత్నీసాన్నిధ్యంబున నర్మాలాపంబుల నిరంతరం బాడ వలను
గామిఁ దన్నుఁ జేరుటనో నా శ్రీకారఖ్యాతిఁ గాంచిన శ్రవణంబులును, విక్షేపమా
త్రఖలనాశనసమర్థంబులౌటనో కోదండఖ్యాతిఁగాంచిన భ్రూయుగ్మంబును, రాకాసు
ధాకరబింబసహస్రంబుడంబు విడంబించుముఖంబును, నిజతేజోవిశేషం బశేషంబుగఁ
గోటిసూర్యప్రతీకాశంబై వెలుంగుకిరీటంబును గలిగి కామజనకుండయ్యుఁ గామ

రహితుండవును, క్రోధయుతుండవుగాక సాధువిరోధులయందుఁ గ్రుద్ధుండవును, మోహ
లోభదూరుం డయ్యు శ్రీమోహలోభయుతుండవును, మదరహితుం డయ్యు భక్తావన
మదసహితుండవును, మాత్సర్యవర్జితుండవునయ్యు దుష్టజనక్షేమామాత్సర్యవిశిష్టుం
డవును, నై దుష్టవర్ధనుండవై శిష్టవర్ధనుండవును, నిరంజనుండయ్యు భక్తరంజనుండవును,
నిష్కలంకుండయ్యు నీలవర్ణుండవును, నిర్వికల్పుం డయ్యు వికల్పితవాహుండవును,
నిరాఖ్యాతుం డయ్యు నారాయణాఖ్యాతుండవును, నై బుధాననంబునకై విషంబైన
మ్రింగుట దేహనీలిమయు, సముద్రం బైన నీదుట నయనంబులును, గొండనైన
నెత్తుట యంగుళియు, శుద్ధసాత్త్వికభావంబు భృగుపాదపరాగలక్షితవక్షంబును,
గాలస్వరూపంబగుటఁ జక్రంబును, శబ్దమయుం డగుట శంఖంబును, భవరోగాగ
దంకారుం డగుట గదయును, ననంతుం డగుట శయ్యయు, బోధింప వెలుంగుచు
శేషతల్పంబున జగజ్జేగీయమానదివ్యమంగళవిగ్రహంబునఁ గవిరాజమునిరాజనివ
హంబులుగొల్వ నాగభోగనిహితసవ్యహస్తుం డయి యూర్ధ్వమర్దనకుర్దనంబున
హర్షసమ్మర్దంబునఁ దేలుకమలనయనకువలయంబులకువికాసకారణం బగుమందహా
సకౌముదీకిశోరంబులు సంధ్యారాగారుణాధరంబునఁ గోకనదంబందలి రాజహంసం
బుఁబోలె నివ్వటిల్ల శేషశయనకోమలత్వంబుఁ బరికింపనో నాఁగ నోరజాఱిన వనమా
లికా వైజయంతులతో వామదక్షిణనయనాకేకరంబులు రమాకుచకోకంబుల విష్వ
క్సేననిత్యముక్తాదులయందుఁ బొలుపారఁ బరుండినసమ్మహామహుం గాంచి నమశ్శ్రీ
మతేనారాయణాయ నమో భగవతేవాసుదేవాయ నమో విష్ణవే నమో జిష్ణవే
నమోనమస్తే మమనాథాయ జగన్నాథాయనమో మమదైవతాయ దైవతదైవ
తాయనమో మమకులధనాయ దుష్టనిధనాయ యని సాష్టాంగదండప్రణామంబులు
పౌనఃపున్యంబుగ నాచరించి భయసంభ్రమాతిరేకంబునఁ బలుకంజాలక సిటారిల
వలె నిలువంబడిన బ్రహ్మాదులంగాంచి హరి కరుణాకటాక్షవీక్షాపాతమాత్రంబునవె
వారిజడు పుడుపుచు మేఘగంభీరభాషణంబుల ని ట్లనియె. ౪౧

కం. మూర్తులు లేరుగదా నీ, కార్తిన్ ఘటియింప సృష్టి • యలరెడిఁ గద యో
కార్తస్వరగర్భా! నీ, కార్తస్వర మేలగలిగె • నయ్యా విధాతా! ౪౨

వ. అని యట్ల యందఱసేమంబు విచారింప నింద్రాదిదేవతలు తమతమపరిభవభవదుః
ఖంబుల వక్కాణింపఁ దొడఁగి రందు విరించనుం డి ట్లనియె. ౪౩

సురలు హరితోఁ దమ దుఃఖంబులఁ జెప్పుట.

మ. అతులం బైనభయాతిరేకమున సర్వావస్థలన్ రాక్షస
ప్రతతిద్వారములందుఁ గాచి సుముహుర్తప్రశ్నలం గుంపులై
దితిజుల్ గోరఁగ నాల్గుమోముల భయార్తిం బల్కు నన్నింటికిం
జతురాస్యుండు పురోహితుం డనుచు రిచ్చల్ మెచ్చి వాచాలురై. ౪౪

కం. కలిగెడి సుతులకు శ్రేయో,స్ఖలనం బగురీతి నొసట • జనకోక్తవిధిం
దలవ్రాఁత వ్రాయుచును న్నా,తలవ్రాఁతకు నేస్చు చుందు • దనుజవిరోధీ. ౪౫

వ. ఇంద్రుం డి ట్లనియె. ౪౬

శా. నీకారుణ్యరసాప్తి మాకుఁ గలిగెన్ • నిస్తుల్యసౌభాగ్యభా
గ్యాకుంఠీభవదీడ్యదివ్యరమణీ•యాకల్పముల్ సర్వమున్
జేకట్లన్ దయసేయవైతివి గదా • శ్రీనాథ! పౌలస్త్య లీ
చేకట్లం దయచేసి రిప్పు డగు నా•చిన్నెల్ సుమీ కేశవా. ౪౭

వ. యముం డి ట్లనియె. ౪౮

కం. దండమె శరణంబుగఁ గొని, భండనమున గెలిచినాఁడఁ • బ్రాక్కాలమునన్
దండమె శరణంబుగఁ గని, భండనమున మనినవాఁడఁ • బ్రకృతమునందున్. ౪౯

కం. దండము హస్తాలంబన,దండం బై యమరె నాకు • దండనపదమున్
దండుగుపదమై యొప్పెను, దండము! సురవైరి నెటులు•దండించెదవో. ౫౦

వ. కుబేరుం డి ట్లనియె. ౫౧

కం. నవతం గాంచిన నిధు లిటు, నవతం గనె దానవాళి • నవనవధాటిన్
జవమునఁ గొల్లలు వెట్టఁగ; నవ రయ్యెను నాదిభిక్షు•సఖ్యము నాకున్. ౫౨

కం. దానవకులనాశన! నే, యానవిహీనతను దిరుగు•లాడఁగ వలసెన్
యానసమార్జనకష్టము,మానవభుక్కులకు విందు • మాడ్కిం దనరెన్. ౫౩

వ. సమీరుం డి ట్లనియె. ౫౪

తే. విను ప్రభంజనుఁడవు మేము • విప్రభంజ,నులము నీవును నొకమహా•బలుఁడవటర
మమ్ముఁ దాఁకంగరమ్మంచు•మాఱుకొన్న, నాకు గత్వంబు చరితార్థ • మయ్యెనాకు.

వ. వైశ్వానరుం డిట్లనియె. ౫౬

ఉ. కొమ్ములు మూఁటిపై సతులు • కుండలనుంచి చతుర్థశృంగ మం
దిమ్ముగఁ గట్టెఁ జేయఁగను • శృంగముఁ గాల్పక దీర్తు వంట; రే
ద్రిమ్మరు లొంటికట్టియన • తీర్చితిఁ గాల్పకయైన దాని నం
చెమ్మెలు వల్కుచుండుదు ర•దేమిటి కిచ్చితి వయ్య శృంగముల్. ౫౭

వ. నవగ్రహము లి ట్లనిరి. ౫౮

కం. అహరహము సుతులు పుట్టెడి,మహమునఁ దజ్జన్మలగ్న • మండలిశుభని
గ్రహచారము గలగ్రహముల,గ్రహచారము చాలదయ్యె • రాక్షసవైరీ. ౫౯

వ. మును లి ట్లనిరి. ౬౦

కం. ప్రాచీనాచారంబున, మేచకరుచిరాంగ! మునులు మేకొనుచును య
జ్ఞాచరణులు గాఁ దనయులు, ప్రాచీనావీతి యనుచుఁ బలుకఁగ వలసెన్. ౬౧

వ. అచ్చర లిట్లనిరి. ౬౨

కం. జీవమణీమయగృహములు, పావనశంపాలతాభవపువులు మాకే
జీవవిరోధులు నాయె న,యో వసతులఁ జెట్టనీడ నొదిగినచోటన్. ౬౩

తే. అమృత మొకవేళవిషమగా నటన్నపగిది, నమృతమే మాకు విషమయ్యె నబ్జనాభ!
ప్రాణములు పోక మానంబు దానవులకు, ధారవోయంగఁ గలుగుట దానవారి! ౬౪

ఉ. ఏమవ హా యటంచు నిది యెంతటికష్టనిపాట యంచు, మో
మోడక తిట్ట నవ్వకొను చొయ్యనఁ బట్టఁగ దూఁకులాడి య
ల్లాడఁగ నాట యంచు, నధరామృతమం చుమియంగ మోముపై
నాడుచు నిట్లు బందిగృహమందునె సిగ్గులుదీసి రచ్యుతా. ౬౫

ఉ. మాసినకోకఁ గట్టి, తలమాసిన నూనె మెఱుంగు లేక, మైఁ
బూసి దుమారమున్, నిశను భూసతి బొమ్మల నొత్తి నిద్రవో
వ్రాసినఘాత దూఱుచును బ్రాఁచిపనుల్ నెఱవేర్చుపాంసులై నే
బ్రాసులరీతి నిల్చి మునిపల్లెల వెట్టికి నైతి మీశ్వరా! ౬౬

కం. పురుషాకృతిఁ గొని మేనక, తిరుగఁగ ససురుం డొకడుం దిగిచె రణేచ్ఛన్
ఖురళికి నయ్యది సుమశర, ఖురళీక్రియఁ బర్ణిమించెఁ గుయ్యిడ సతియున్. ౬౭

వ. దేవత లిట్లనిరి. ౬౮

ఉ. రాదు భుజింప జన్నములఁ ద్రావుట న య్యమృతంబు ప్రాణమా
పోదు, కృశింప దివ్వియలు పోయినగూఁడులపోలికం గనుల్
పేదతనంబు గాంచె నిటు వెన్నెముకం గని చెల్మిఁజేసి యే
కోదరవృత్తి నున్న త్రిదశోదరముల్ గను మంబుజోదరా! ౬౯

కం. ఇక్కట్లు నేమిచెప్పఁగ, ని క్కట్లు లభించె బందిగృహసీమను నీ
మొక్కట్లు చూడ వయ్యా, ది క్కెట్లో నీవు దక్క దీనశరణ్యా! ౭౦

సీ. కౌశికావాస మై క్రాలునాకం బిప్డు, కౌశికావాస మై క్రాలె నయ్యా
కాంచనాకలిత మై కమ్రమా గృహములు, కాంచనాకలిత మై కాలె నయ్యా
భోగినీభోగిసం భోగార్హ్యకృతకాద్రి, భోగినీభోగిసం భోగ్య మయ్యె
రంభావఘూమంది రప్రదేశములు కా, రంభావధూమంది రంబు లయ్యె

తే. నేమిచెప్పుదు మయ్యా! దైత్యేశఘాటి, కార సాధ్వసయుక్తులై యమరలోక
వాసు లెల్లరు నిరతప్రవాసు లగుటఁ, బాడుదోఁచెను నాకంబు పద్మనాభ! ౭౧

కం. తామరసోదరముఖ్యులు, తామరసోదరుని నిటులు ♦ తద్దయు వేఁడన్
సామరసారసఫణితిన్, సామరసాదరణయుక్తి ♦ స్వామియుఁ బలికెన్. ౭౨

హరి తాను రాముఁడై రావణుం జంపెదనని చెప్పుట.

ఉ. కాలము వచ్చునంతకును ♦ గా దన కెట్టివిరోధినేనిఁ దా
నాలముసేయు టొప్పు నటు ♦ లౌటను సైఁచితి నింతకాల మే
నాలములోన వాని మను♦జాకృతిఁ దాల్చి వధింతుఁ బొండు; దు
శ్శీలుర కున్నతుల్ పిదపఁ ♦ జేటునకే చుఁడి హేతు వయ్యెడిన్. ౭౩

శ్రీరామావతారమహత్త్వము.

ఉ. ఏ డగుతేపఁ బుట్టి బుధు♦లెల్ల గణింపఁగ రెంటిసౌఖ్యముల్
గూడఁగఁజేసి పంక్తిరథుఁ ♦ గూర్చియుఁ బంచతఁ బఙ్క్తికంధరున్
వీడక మోక్షదాయిపుట♦భేదనముల్ ధర నేను చేసి కొం
డాడఁగ రామనామమును ♦ సార్థకతం గనఁ జేసెదం జుఁడీ. ౭౪

మ. జడసాంగత్యముఁ జెందితిం, బిదపఁ గాం♦చఁగంటిఁ దాఁబేలనన్
నుడి, దుష్కీర్తికిఁ గాంతఁజేసితిని, మ♦న్యుస్ఫారచిత్తుండనై
జడలం దాల్చితి, దోసి లొగ్గితిని, రా♦జవ్యూహనాశంబునం
దిడితిం జిత్త, మొనర్తు రాముఁడనఁ నే ♦ నీలోపముల్ లోపమున్. ౭౫

సీ. జడసంగతిని మాని ♦ జడము నన్ సోఁకినఁ, జేతనంబై యుండఁ ♦ జేయుచుంను
భారవాహక మైన ♦ వర్తనంబును మాని, కష్టజీవుల నెల్లఁ ♦ గరుణఁ జూతు
శాస్త్రనిషిద్ధంపు ♦ సాంగత్యమును మాని, యేకపత్నీవ్రత ♦ మెలమిఁ దాల్తు
శర ణన్నమాత్రన ♦ జా గింతసేయక, తటుకున నభయప్ర♦దాత నౌదు

తే. దాత నౌదును రాజసం♦త్రాత నౌదు, మాయలను డాయక యమేయ♦గేయచరిత
ములను జరియించి ప్రోతు మి♦మ్ములనునిజము, పౌంసునిర్జరులార! మీ♦రుంసుకడకన్. ౭౬

ఉ. రాజకులంబునందు సుర♦రాజకుతూహలమున్ ఘటింపఁగా
నాజికిఁ బుట్టి, యాపిదప ♦ యాజకకార్యము నిర్వహించి, యు
ర్వీజకరంబుఁ బట్టి, పృథి♦వీజకుఁ గా దితిజాళిఁ గొట్టిని
ర్వ్యాజకృపాపరుండ నయి ♦ పాలనసేసెద లోకమంతయున్. ౭౭

కం. సంశయము వలదు మీమీ, యంశంబులఁ గొంచుఁ డిల మ♦హాబలయుతతీ
వ్రాంశుసమానుల వానర, వంశంబుల నాకుఁ దోడు♦పడఁగావలయున్. ౭౮

వ. అసహాయకార్యధురీణుల రగు మీ కిది యేల యంటి రేని ౭౯

కం. వేసముల కగుసలక్షణ, భాషలు భాషలకు నయిన♦భంగిని గ్రియలున్
భూషింతురు ప్రాజ్ఞులు నే, దోషంబును లేదు మీరు ♦ దోడ్పడ నాకున్. ౬౦

వ. అట్లుగావున మనుష్యావతారంబున జన్మించునాకు శాస్త్రీయంబును లోకోచితంబును నైన కేవలమనుష్యచర్య మానసీయం బగుఁగాని యొండుగా నేరదు. నరవానరులు వారికి నికారణకారణులు కావున మీరలు వివిధవానరరూపంబుల జన్మించియుండుఁ డని మృదుమధురంబుగాఁ బలికిన. ౬౧

తే. గ్రీష్మకాలంబునందును ♦ జలదరవము, విని నహాలికజాతంబు♦పగిది దోఁప
నిర్భరానందమగ్నులై ♦ నివ్వటిలిరి, యమరు లత్యంతమును మోద ♦ మంకురింప.

ఉ. వాడినలేఁత పైరులకు ♦ వానవలెన్, క్షుధగొన్నవానికి
న్గూడినకూడురీతి, మద♦నుం డలయింపఁగఁ జొక్కుచున్నయా
చేడెకుఁ జెల్వుదర్శనము♦చెల్వున శ్రీహరివాక్పరంపరల్
గాఁడిన వీనులన్ ముఖవి♦కాసము భాసుర మయ్యె వారికిన్. ౬౩

కం. జేజేపెద్దయు మొదలగు, జేజేలపు డమితభక్తి ♦ జేజే యనుచుం
బూజించిరి హరి ;దయగల,రాజును బూజించు సుభట♦రాజియుఁబోలెన్. ౬౪

కం. చనుఁ డని హరి సెల విచ్చినఁ, జనఁ బదములురావు పాయ ♦ జలజేక్షణుఁ బే
రనురాగము గలప్రభువున్, జనపదములజనులు విడిచి ♦ చననివిధమునన్. ౬౫

వ. అంత శ్రీమన్నారాయణుండు తిరోహితుండైన. ౬౬

కం. జననీజనకులఁ బాయుచుఁ, జననేరని శిశులకట్ల ♦ చనఁబూనినఁచోఁ
జన నొల్లవు పదములు ; హరి,యనురాగము పెంపుసొంపు ♦ నది యెట్టిదో కో. ౬౭

వ. ఇట్లు విబుధలోకంబు లోకేశునింగూడి మరలి చనుదెంచునవసరంబున నింద్రుఁడు.

ఉ. ఎన్నఁడు చక్రి పుట్టు ధర ? ♦నెన్నఁడు రావణుఁ గిట్టు ? మా విప
త్తెన్నఁడు నేలమట్టుగను ♦ నేడ్తెఱమైఁ దుదముట్టు ? నెట్టిచో
నెన్నఁ డదెట్టిపుణ్యునకు ♦ నెవ్వతె యందు జనించుఁ ? దెల్పవే
యెన్నుచునైన ఘస్రముల ♦ నేఁ గ్రమియించెద నో పితామహా ! ౬౯

కం. అనియాడిన నింద్రుని విధి, యనూనముగ ననునయించి ♦ యనియెను వత్సా!
వినుమా తద్వృత్తాంతం, బనుమానము మాని నిక్క♦మంతయుఁ దెలియన్. ౭౦

కౌసల్యాదశరథుల వివాహముహూర్తమును బ్రహ్మనిర్ణయించుట.

ఉ. ఫాల్గునశుద్ధపక్షమున ♦ భార్గవవాసరయుక్త మౌచుఁ దా
వెల్గుచు నున్నయాదశమి♦వేళ వృషాహ్వయలగ్నమందుఁ దా
ర ల్గడుభవ్యమై చెలఁగ ♦ రాజితమైన ముహూర్తమందు నా
కు ల్గొనియాడ నాజి తమిఁ ♦ గోసలకన్యకఁ బెండ్లియాడెడిన్. ౭౧

కం. దశరథసుతువిక్రమమునన్, దశకంఠుం డీల్గఁ జూఁడు • దారుణ మాదు
ర్దశలెల్లఁ బాయు సుఖితఁ, ద్రిదశు లలరుట గల్గు గోప్య • దశ నిముఁ డిదియున్.

కం. అనుచు విరించనుఁ డాడిన, విని నిర్జరవర్గము పని • వినియె ననుజ్ఞం
గొనుచు ; నట యున్న వేలుపు, ముని యావచనములు వినిన • మొద లంతంతన్.

చం. నవలవలీదళంబెనయు • నాణెపుబా జ్జటలు ముళ్లమానికిన్
న్నవశముగాక యుబ్బి వట • పత్రము నై మఱి రేఁగుపండు నై
జవమున నిమ్మ యై రుచక • సంపదఁ దాలిచి దోసపండు నై
యవియునొ నాఁగ గుమ్మడిక్రి • యన్ మఱి మించెఁ గుతూవిధంబునన్. ౯౮

ఉ. సంకట మద్దిరా యనుచు • సైఁపక యేఁగుచు నారదుండు ని
శ్శంకతఁ గాంచె నిర్జరవి • శంకట ధైర్యశిలాసుటంక మా
లంక రణాంకసంకులక • శంకఁ గళంకరసాత్త్వ పంకిలా
లంకరణాంకఁ గల్మష • శంకను ద్వాస్థినిత ఘోరలంకఁ దాన్.

కం. మును గని లంకాపట్టన, మును గని పో రిడ నుపాయ • మును నేక్షితిన్
మునుఁ గని యసురున కీవిధ, మును గనికర మమరఁ దెల్పఁ • బోలు నటంచున్. ౯౬

వ. చని నగరంబు ప్రవేశించి, ౯౭

నారదుఁడు రావణునకు దేవరహస్యముం జెప్పుట.

ఉ. రావణుఁ గాంచెఁ గట్టెదుట • రాజిలు మోదముతోడ లోకవి
ద్రావణు, దారుణాతతవి • రావసురారివధూశ గర్భవి
స్రావణు, దృష్టిభీకరవి • షాణపరిష్కృతవత్సధిక్కృత
రావణు, శ్రావణాధికద • రప్రతిపాదకకంఠరావణున్. ౯౮

చం. కదియఁగఁ బోవునంత దశ • కంఠుఁడు దిగ్గన లేచి మ్రొక్కి స
మ్మద మెద నిండఁ బల్కె సుర • మౌని! విశేషము లేమి? లేరుగా
మదయుతయక్షకింపురుష • మానవదానవకిన్నరావళీ
త్రిదశముఖారు లేరు సమి • తిక్షితి మార్కొన మమ్మ టంచొగిన్. ౯౯

కం. నారదమేదురతరగ, ర్జారవముం బోలెఁ బలుక • రావణున కనేన్
నారదుఁడు తనుజితశర, న్నారదుఁడు ప్రియానులాప • సవ్యసుఫణితిన్. ౧౦౦

కం. ఇప్పటివఱకును నీకిల, ముప్పొదవెడి మార్గ మేమి • మొనయదు సుమ్మీ
యెప్పను పుట్టునొ గిట్టుట, యప్పుడె సయిదోఁచుఁగాఁగ • నమరు నటన్నన్. ౧౦౧

శా. ఏమీ! మాటనుమాటగా ననితి మౌ • నీ! చాకపో శక్యమే
భూమిన్ దేవులకంచు నాయెదుట నీ • వు న్నాదుప్రస్తావనన్

నీమాటల్ గనువింత లయ్యె వినఁగా ♦ నిద్రావశోన్మాదమో
యేమిరా! యే మనితయ్య! వింశతిభుజా♦హీనోద్ధతిం జూడవో. ౧౦౨

కం. హరిశమనతపనదహనే, శ్వరజంభవినాశకప్ర♦భంజనులకు నే
హరిశమనతపనదహనే, శ్వరజంభవినాశకప్ర♦భంజనుఁడఁ గదా. ౧౦౩

ఉ. ఎవ్వరు నన్ను నింకఁ బోలి♦యింపఁ గలారొకొ లావరుల్ బళా
చివ్వను నాదుబారిఁబడి ♦ చిక్కక స్రుక్కక పోనివారు లే
రెవ్వరు బమ్మతక్క, నతఁ ♦ డేమిటి లెక్కయొ లేఖసంఘ న
న్నవ్వకు నీవ్పుపోలరిత♦నం బొకయింతయు లేదు వానికిన్. ౧౦౪

కం. మృత్యువు మృత్యువుఁగూర్చితి, సత్యంబుగ నన్నెవండు ♦ చంపునొ? నీ వా
చిత్యంబెఱుఁగక యాడితి, సత్యవచననామరచన ♦ సార్థక మగునే? ౧౦౫

మ. అనినన్ దేవరహస్య మొండు గలదో ♦ యన్నా యెఱింగించెదన్
వినినన్, నీకు హితంబె కోరుదుఁగదా, ♦ విచ్చేసితిం దెల్పఁగన్
జనుమా నిర్జనరక్షకావృతవిహీ♦నస్తంభవిస్తీర్ణదీ
ర్ఘనికాయాంతరభాగ మొక్కఁడును జే♦ర న్వేగమే రావణా. ౧౦౬

ఉ. ఇట్టుల యారివేరపుము♦నీశుఁడు పల్కిన రమ్మటంచు లోఁ
దొట్టినదుర్భరస్మయముఁ ♦ దోఁపఁగఁజేయఁ బటప్రచారమే
యిట్టలమైన హుంకృతుల ♦ నింతయు జంకక వేగ చేరె న
ప్పట్టున సద్విశాలతర♦భాసితసంజవనాంతరంబునన్. ౧౦౭

కం. వెనుకనుచు న్మునుకనుచుం, దనప్రక్కలఁ గనుచుఁ గనుచు ♦ దశకంఠుఁ డెఱుఁగం
బనిమెను సురముని రావణ! యనఘుమ యెవ్వారితో ర♦హస్యము దీనిన్. ౧౦౮

కం. హరియఁట దశరథసుతుఁడై, ధర మానవుఁ డగుచుఁ బుట్టి ♦ దానవపలసం
హరణక్రీడను నిను నీ, పరివారముఁ ద్రుంచునంట ♦ భద్రము సుమ్మీ. ౧౦౯

కం. అని యిరుసెవి వినకుండఁగ, నని లేవఁగఁ బంక్తికంఠుఁ ♦ డనె ద్వర యేలా
యనఘా! వివరింపఁగదే, మనసున నీ వెఱఁగియున్న ♦ మాత్రంబైనన్. ౧౧౦

కం. ఎప్పు డదెవ్వని కేమెడ, నెప్పడఁతికి నేమికతన ♦ నెన్నాళ్లకుఁబై
నెప్పట్టునఁ బుట్టునొ హరి, తప్పక వివరింపవయ్య ♦ దయ దైవాఱన్. ౧౧౧

కం. కొనియాడుచుఁ దనువేఁడుచు, విన నాడినఁ గాంచి కరుణ ♦ విడనాడక యా
ముని పలికె నింపుతొలఁక, న్వినుమా వత్సా! వచింతు ♦ విశదముగాఁగన్ ౧౧౨

ఉ. నీ వొనరించురాయిడికి ♦ నిల్వఁగలేక సురాదులెల్ల దుః
ఖావిలచిత్తులై కమల♦జాసనుఁగూడి హరి న్నుతింపఁ బా

పావహు నిన్నుఁ ద్రుంతు నని ♦ యాడెను వానవజన్మ మెత్తి యో
రావణ ! యయ్యయోధ్యకును ♦ రా జగునాజకిఁ బుట్టి నిన్నిటన్. ౧౧౩

ఉ. ఒప్పగుఫాల్గునాదిని ము♦హూర్తమగు న్దశమిన్ వృషంబునం
దప్పక యామ్యకోసలసు♦త న్వరియించెడినంట యాజి పెం
పొప్పఁగ రాముఁడై జనన ♦ మొందుచు వారిసుతుండుగా ధరన్
ముప్పొనరించు నీకు నఁట ♦ పూని వచించె విధాత నే వినన్. ౧౧౪

ఆ. ధాతవ్రాఁత మనకుఁ ♦ దప్పింపఁగా రాదు, ధాతతాతసేఁత ♦ తప్పిపోదు
కాన నింక నీవు ♦ గానఁ గానఁగఁ బొమ్ము, వైర మేల నీకు ♦ వానవునకు ? ౧౧౫

వ. అనిన. ౧౧౬

కం. వికలతనొందియు మనమునఁ, బ్రకటితమై చెలఁగనీక ♦ వదనంబున లోఁ
దికమిక నణఁచుచు నవ్వుచుఁ, బకపక రావణుఁడు పలికె ♦ భయరహితుబలెన్.

కం. హరియఁట నను ద్రుంచెడి నఁట, నరరూపముఁదాల్చి దీని ♦ నమ్మఁగఁ జనునే
హరి నను గెలువం గలిగిన, దురమున నిన్నాళ్లదేల ♦ త్రుంపక మానెన్ ? ౧౧౭

మ. అజనంతానము నన్నుఁ గూల్చునఁట యౌ♦రా ! చూడ సిగ్గయ్యె నా
యజునిం గెల్చినవాని గెల్చితిఁ దృఢా♦హంకారరేఖన్ సుర
ధ్వజినీకాంతనితాంతగర్వహనన ♦ వ్యాపారపారీణభూ
పజనౌఘాజవితాన కేసరిఁ గదా ♦ పాటింప నే నారదా ! ౧౧౮

సీ. ముఖభంగతశ నొంది ♦ మూల్గుచుఁ బోయిరి, సంగ్రామసింహముల్ ♦ తన్మాతలమున,
గను నంత్యదశ నొంది ♦ మడిసిరి యెదిరిన, సకలసింహాసన♦సంస్థితులును
మధ్యస్థతను గాంచి ♦ మనిరి మాంధాత్రాదు, లణఁగుచుఁ గీనాశ♦రణపదముల
సర్వపదాసక్తిఁ ♦ జాలించి రెల్లరు, సత్త్వనిస్తులపుణ్య♦సంపదలను

తే. హరియు గిరియు నదెవ్వొట ♦ నణఁగియుండె, నట్టి పట్టులనెల్లఁ దా ♦ దిట్టయేని
గుట్టుమాట లటంచును ♦ వట్టిమాట, లిట్టుచెప్పదె భయపెట్ట ♦ రట్టుమీఱి. ౧౨౦

వ. అయినను నీమాటఁ గొంత విశ్వసించెదఁగాక వారలకు వివాహంబై ౧౨౧

కం. ఆలుమగండైనఁ గదా, వాలుమగం డొకఁడు పుట్టు ♦ వారికి నన్నుం
జాలుమగంటమిఁ ద్రుంపఁగఁ; జాలనె యొకయుపమ దానిఁ ♦ జక్కం బెట్టన్? ౧౨౨

ఉ. మూరుత మంచు నిగ్గదియు ♦ మూఁడవదౌ దశమి న్వచించితౌ
వారక రమ్ము తెల్పెద ను♦పక్రమ మామఱునాఁడ సర్వమున్
బీరము లాడ నేమిటికిఁ ♦ బెక్కులు మిన్నక మున్న ; రిత్తమై
సారససూనువ్రాఁత సన ♦ సైఁ యను మప్ప డటంచుఁ బల్కినన్. ౧౨౩

ఉ. వల్లె యటంచు నేగె ముని♦వల్లభుఁ డంత దశాననుండు రే
యుల్లములోనఁ బన్నుచు దు♦రూహలు గొన్ని మయాత్మసంభవో
త్ఫుల్లవిలోచనానిలయ♦ము న్వడిఁ జొచ్చి శయోపవిష్టుఁడై
పెల్లుగఁ జింతసేయ నిజ♦వీక్షణపంక్తులు త్రిప్ప కంతటన్. ౧౨౪

శా. చింతాక్రాంతవిషణ్ణమానసులరై ♦ చింతింప నాస్వాంతమున్
సంతాపాతిపరీతమై కలఁగెడిం ♦ జాలం జుమీ వల్లభా!
వింతాయెన్ విపరీత మేమి యొదవెన్ ♦ విష్ణుండు పైనెత్తెనా?
యంతేనెంతకు నీవు చింతిలవుగా ♦ యాత్మేశ్వరా! తెల్పవే. ౧౨౫

మందోదరి రావణునకు నీతిచెప్పుట.

మ. అని మందోదరి దీనవాక్యములఁ జే♦య న్విన్నపం బంగనా!
విను మంచు న్వివరించె సర్వమును దా ♦ విన్నంతఁ బ్రత్యూహమున్
బొనరింపంగఁ దలంచి ముచ్చిల సతిం ♦ బోవంగఁ దా నెంచుటల్
విని యాతన్వి విచారమానసమున ♦ న్వీక్షించి దీనాస్యయై. ౧౨౬

ఉ. దేవరహస్య మంచు నిది ♦ దేవమునీశ్వరుఁ డాడె నంటివో
దేవ! రహస్య మీఁగతిని ♦ దెల్పఁగఁబోలునె బాహిరంబుగా
దేవర హాస్యకారణ మ♦దే దిగులొందితి నంచు నమ్రముగా
దే! వరబాహువిక్రమర♦తి న్నినుఁ బోలఁ గలారె యెవ్వరేన్? ౧౨౭

ఉ. కల్లలు పల్కి నా యయినఁ ♦ గార్యము పెండిలి సంఘటింపఁగాఁ
జెల్లరె! తేరతేర కిటు ♦ చేయఁగఁ బూనుదె పెండ్లివిఘ్నమున్?
జెల్లునె నిర్నిమిత్తముగఁ ♦ జేటొనరించుపనుల్? దలంపఁగా
వల్లభ! దిగ్జయప్రథను ♦ వ్రాలితి వేటికి నీవు భీతిలన్? ౧౨౮

కం. దైవముపూనినకార్యము, నీవా తప్పింపఁగలవు ♦ నిష్ఫల మగుఁ గా
దైవము ప్రతిఘటియించినఁ, గేవల మిలఁ బౌరుషంబు ♦ కీర్తిం గనునే? ౧౨౯

వ. అనుటయు. ౧౩౦

కం. భీరువుగతిఁ బలికెదు కర, భోరూ! నావిక్రమంబు ♦ నూహింపక యం
భోరుహలోచనహరిజం, భారులసంరంభజృంభ ♦ మణఁగదె నాచేన్. ౧౩౧

ఉ. కేవలదైవమే శరణు ♦ కీడిడ మేలిడ నంచు నాడుటల్
కేవలమౌఢ్యమే యని స♦ఖీమణి! మామకనిశ్చయాశయం
బేవిధి నప్రమాదమున ♦ నెల్లపనుల్ ఘటియింప వ్యర్థమై
పోవును? గార్యసిద్ధులకు ♦ బుద్ధియు శక్తి నిదానముల్ చెలీ. ౧౩౨

తే. నిచ్చ దైవంబె ఫలమెల్ల ♦ నిచ్చునేని, పౌరుషం బేలవలయునో ♦ పంకజాక్షి !
వండి తినకున్న నుదరంబు ♦ నిండునటవె, కూరునా నోర దైవంబు ♦ కూడువెట్టి.

వ. అనిన మందోదరి యి ట్లనియె. ౧౩౩

ఉ. కారహితంబు నాదునుడి ♦ కారముగా రుచికంటె ? చేఁదె శం
కారహితంబుగా బ్రతుకఁ ? ♦ గాంక్షయొనర్చెదో విష్టపంబు లం
కారహితంబు సేయఁగను ? ♦ గన్ను ల వ్రాల్లవో యేమొ నాయలం
కారహితంబు ? లయ్యొ నుడి♦కారముగాఁ గొనె దీవు బోధమున్. ౧౩౪

ఉ. దైవ మటంచుఁ బల్కెదవు ♦ దైవ మనం గలఁడే యొకండు వే
ఱావలఁ బ్రాణవల్లభ ! మ♦హామహునెవ్వనికంటెఁజెప్పు లో
కావళి జన్మకర్మవిల♦యంబుల కాను సమర్థ మట్టిఁడౌ
శ్రీవనితామణీధవుఁడు ♦ శ్రీహరి గాక యటంచు వెండియున్. ౧౩౫

కం. సారసనయనేశుల దో, స్సారమునన్ గెలిచి తంటి ♦ సరి యిపు డేలా
కారానికార్యమునకున్, భీరువుగతిఁ గడఁగ సాటి♦వీరులు నగఁగన్. ౧౩౬

వ. కావున నీవు దైవంబు గలఁ డనినను లేఁ డనినను, నీవీకార్యంబునకుం దొడంగుటకుం
గారణంబు లేదు. నాపలు కాలకించి యీసాహసంబు మాను మని వేఁడిన. ౧౩౭

ఉ. కొందల మందుడెందమునఁ ♦ గుందకు ముందుకుముందు మందయా
నం దగ నిందుఁ దేర కు♦యనందన ! సందు లభించినన్ శతా
నందపురందరేందురవి♦నందను లందఱు డింద ద్రుందుటన్
గందును గుందు చిందఁగను♦ గందురుమందల నొంద సుందరీ. ౧౩౮

వ. అని యూఱడించి రహస్యంబుగ గగనగమనచణంబు లగుహయంబులు పూన్చిన
తే రెక్కి సత్వరుండై. ౧౩౯

రావణుఁడు కౌసల్యం దొంగిలించి కొనిపోవుట.

చం. అటు చని రావణాసురుఁడు ♦ హాటకకూటచపేటవాటికా
కటిలకవాటఝాటపటు♦కూటమహోత్కటఘోటకచ్ఛటా
భటపటలీకనద్వికటఁ ♦ బ్రాకటపట్టనరక్షణక్రియో
ద్భటభటపార్భటుల్ గలిగి♦భాసిలుకోసలపూర్మణిం గనెన్. ౧౪౦

చం. తతకుటిలస్వభావుఁడు స♦దా ప్రమదాచయపశ్యతోహరుం
డితఁడు యథాస్థితిం గనిన ♦ నేమియొనర్చునో నన్ను నంచు మా
నితము యశోచరత్వ మని ♦ నీలిమునుంగు పొసంగ నుండెనో
క్షితిఁ బురలక్ష్మి నాఁ గటికి♦చీఁకటికప్పున నొప్పె నయ్యెడన్. ౧౪౧

తే. ఎప్పు డేతెంచునో యని ♦ యెఱను భీతి, గొనుచు మునుఁగుసుఁదొంగిక ♦ గ్గొనుపురీవి
సారలోచన దృగ్చాక ♦ చక్యమనఁగ, దీపకళికలు నటనిటఁ ♦ దేజరిల్లె. ౧౪౨

వ. అట్టినగరంబు నేకతంబ ప్రవేశించి రావణుఁడు కౌసల్యా దేవి పరుండినసగరు సొచ్చి ౧౪౩

సీ. పటుతరావిశ్లథ ♦ ధర్మ్యాకలితమూల్య, నవ్యావిదితమూల్య ♦ భవ్యమాల్య
సర్వసర్వంసహా ♦ జననుతసౌశీల్య, బుధమనోహరమృదు ♦ పూతకల్య
సర్వజగజ్జన ♦ శ్లాఘితసత్కుల్య, సకలసాధ్వీస్యాంబు ♦ జాతకల్య
సతతపద్మార్చనా ♦ సాదితసాఫల్య, మృదులగుణోత్కరా ♦ విదితతుల్య ౧౪౪

తే. విపులసత్కార్యవిరచనా ♦ నుపమకల్య, స్వీయకౌటిల్యహృత్తీవ్ర ♦ వికటశల్య
మతులసువిశాలతల్పని ♦ ద్రానుకూల్యఁ, గనియెఁ గౌసల్య మరుశర ♦ కలితలోల్య. ౧౪౫

సీ. అతనుతాపాతిశ ♦ యంబునఁ బొరలుచో, రాలినపుష్పహా ♦ రములదాని
బ్రక్కనొక్కపరుండ ♦ భర్త్రాంగదఘనము, ద్రాయుతగండద ♦ ర్పణముదాని
నాజినిరంతర ♦ ధ్యానబలంబున, వానికౌఁగిటఁ గల ♦ ట్రాలుదానిఁ
గలఁ జెలినర్మభా ♦ షల నైనకోపాన, భ్రూలతాక్షిప్తిని ♦ బొలుచుదాని ౧౪౬

తే. వామనీకృతగళమున ♦ వఱలుదానిఁ, గలితనిద్రావశం బైన ♦ కనులదాని
సామికుంచిత మైనహ ♦ స్తంబుదానిఁ, గాంచె నసురుండు త్రైలోక్య ♦ వంచకుండు.

ఉ. హాసవికాసమోహనత ♦ రాస్యము భ్రూనటనంబు స్వీయదం
తాసమపీడితాధరము ♦ సాదృతరక్తకపోల ముత్పత
ద్వ్యాసురభూర్యురోజములు ♦ పార్శ్వచలన్మణిహారివారముల్
వాసవవైరి గాంచి కృపఁ ♦ జూసి యుపాసితవంచసామతిన్. ౧౪౭

కం. అనుపమసురూపరేఖా, ఖని నిస్తులసుగుణమణిని ♦ గన్యామణినిం
గనికర మెదలే కసురుఁడు, గని కర మెస లేక బాల ♦ గ్రహియించి వెసన్. ౧౪౯

వ. లంకకుం జని యామంచంబుతో నొక్కకనకపేటినుంచి పారావారతీరంబున నిలిచి సాగరుం బిలిచిన భయకంపితగాత్రుం డైన సన్నిహితుం డైన నతనికి సమ్మందసంబుఁ జూపి. ౧౫౦

కం. మానవదానవశాస్త్రప, దానవకింపురుషయక్ష ♦ తతులకు నైనం
గానీ లోచనగోచర, మైన న్నినుఁ ద్రుంతు నిది య ♦ థార్థము సుమ్మీ. ౧౫౧

వ. అని రక్షింప నప్పగించిన వల్లె యని యతం డతనిసమక్షంబున దక్షిణాంబు దానిఁ దిమింగిలంబనునొకమహామీనంబున కప్పగించె నిట్లు సముద్రుండు ౧౫౨

కం. బాధితబృందారకదు, ర్మేధాహితశౌర్యుఁ డయ్యె ♦ మేల్సాధులకున్
సాధులు పూజ్యులు తలఁపఁగ, భూధవ! సర్వత్ర ఖలులు ♦ పూజ్యులు గారే. ౧౫౩

వ. అని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్మహేంద్రున కెఱింగించిన తెఱంగు. ౧౫౪

తరళము.

ర(వి)సుతాధవ! పాపమోచన ♦ రాజితాంబుజలోచనా
రవిసుతాహితపక్షపాతక ♦ రక్షితామరజాతకా!
రవిసుతావన! భక్తజీవన ♦ బ్రధ్నసత్కులపావనా!
రవిసుతాసమనీలవిగ్రహా ♦ రాక్షసోత్కరనిగ్రహా! ౧౫౩

మాలిని.

ప్ర(ణ)తదివిజవారా ♦ భార్గవీచిత్తచోరా!
రణవితరణవీరా ♦ రమ్యసాధుప్రచారా!
ఫణివరమృదుతల్పా ♦ భక్తసంఘాతకల్పా!
గుణరహితచరిత్రా ♦ కోమలశ్యామగాత్రా! ౧౫౪

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ
సుబ్బరాయనామధేయ ప్రణీతం బైనశ్రీకౌసల్యాపరిణ
యంబునఁ జతుర్థాశ్వాసము.
శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీ కౌసల్యా పరిణయము.

పంచమాశ్వాసము.

మోక్షఫలద ! సీతా
వామాక్షీవిమలహృదయ • పంజరకీరా !
క్షేమంకర ! నతకింకర !
రామా ! భవభయవిరామ • రాజలలామా ! ౧

ఉ. అవధరింపుము దేవ ! మ•హానుభావ !, భావనాతీతవైభవ • పరమయోగ
భావపుంభావకరుణాస్వ•భావుఁ డైన, బాదరాయణి యిట్లను•సాదరముగ. ౨

కం. ఆమందయాన దృఢని,ద్రాముద్రితభద్రనేత్ర•రాజీవయుగం
బాముకొన జాగరూకత,యామందసమందు నల్ల•నల్లన విచ్చెన్. ౩

ఉ. కన్నులు విచ్చి నల్దెసలఁ • గాంచి దురంతమహాంధకార మా
యన్నులమిన్న దీప మిటు • లాఱిచె నేల వయస్య యంచు లో
నెన్నుచు నోవయస్య ! సఖి • యిందుముఖీ ! యనఁ గి ప్పటంచుఁ దా
విన్నదిగాక యేమి యిది • వింత య టంచును బ్రక్కఁ బొర్లఁగన్. ౪

తే. ప్రక్కను బొర్లఁ బెట్టె నిరు•ప్రక్కల తక్కనితాఁకఁ జేతు ల
మ్మక్క యటంచు లేవఁగ ర•యమ్మున మూర్ధము దాఁక నంతయు
న్నిక్కిలియక్కఁ అం దడవి • నివ్వెఱపాటును బొంది యేమి యా
ట క్కని చింతసేయఁగఁ ద•టాలునఁ బైఁట యొకింత జాఱినన్. ౫

ఉ. ఆరమణీమతల్లి ఘన•హారమణీద్యుతిఁ గాంచి యాత్మదు
ర్వారభయాతిసంభ్రమదు•రత్యయశోకవివర్ధనంబుగా
మారణకారణం బయిన • మందసమే తనయున్కిఁ బట్టఁగా
ఘోరతరా పురం బగుటఁ • గోమలి యేమన లేక చింతచేన్. ౬

కం. తడుపుచుఁ బెదవుల నెదవడి, దడదడ నెడఁదవిసివడఁగఁ • దడఁబడఁ బదముల్
తొడిఁబడ గడితపుగొడవలు, గుడువఁగ నొఁతఁబడితి ననుచు • గోడుంగొనుచున్. ౭

వ. అయ్యది జననీజనకపరిజనకృతం బైన వంచనగా నెంచుచు. ౮

మందసయందుఁ గౌసల్య విలపించుట.

సీ. ఆమందసమదాళి ♦ యాకలితంబైన, యీమందసము కేళి ♦ గృహమె నాకు
జడమతి నగుచు నేఁ ♦ బడిదొర్లఁగాఁ బేటి, చలనముల్ దూఁగుటు ♦ య్యాలలె నాకు
హాటక ఘటితమై ♦ యనువొందుపక్షంబు, నరయంగ మేల్దోమ ♦ తెరయె నాకు
నాదిగర్భేశ్వరి ♦ నైజనించుటఁ బెట్టె, చలమంచమా నాకు ♦ జలజనయన!
తే. తల్లి! నీగర్భమునఁ దొల్లి ♦ తాల్చి కాంచి, పెంచి యిట్టులు చేసితి ♦ వంచనంబు
కనకమణిపేటి నను గర్భ ♦ మున ధరించె, ముందు నే నేమికీడుల ♦ నొందఁ గలనొ. ౯

సీ. తల్లిరో! నీకేల ♦ దాయాద నైతినే, వనములపాల్సేయ ♦ వనజనేత్ర?
కన్నతండ్రీ! నీకుఁ ♦ గరుణ లేదాయెనా, గుట్టుగా నను మట్టు ♦ పెట్టఁ దలఁప?
సకియలారా! మీకు ♦ శత్రువనైతినా, వంచనచే నన్నుఁ ♦ బొంచి చంప?
భటులార! నామన్కి ♦ కటువాయెనా మీకు, నొంటిగా విడిపించి ♦ కంటగింపఁ
తే. జేఁదుమేపితినే మీకుఁ ♦ జిలుకలార! వంకలను దోలితినె గోరు ♦ వంకలార
వంచనముఁ జేయ నేలయో ♦ యంచలార! పెంపుసొంపార నను హెచ్చ ♦ రింపరాదె.

సీ రమఁ గాన నిడ నీక ♦ రుణ మెల్లఁ దీఱెనా, ఋణమెల్లఁ దీఱెనా ♦ యిటువధింపఁ
గరుణ లేదాయె ని ♦ కారప్రకారంబు, కారప్రకారంబు ♦ గారవింప
నయినదానికిని మి ♦ మ్మన నేమిఫల మింక, మన నేమి ఫలమింక ♦ మహిని నాకుఁ
గన్నయ్య! బలుదురా ♦ గ్రహరీతిఁ జిక్కితే, గ్రహరీతిఁ జిక్కితిఁ ♦ గానలోనఁ
తే. గటకటా! యిట్టికష్టంబు ♦ గాంతుననుచుఁ, బలుకరొక్కరయో యేమి ♦ వంచనంబొ
నేర మేమియొనర్చితి ♦ నే నెఱుంగఁ, దల్లిదండ్రులు నాపయి ♦ దయఁదొలంగ. ౧౧

వ. అని నిష్కారణంబు జనకుం డేల నన్ను నిగ్రహించుననియు నెవ్వండేనియు వంచన చేసియుండఁబోలు నని తలంచి. ౧౨

సీ. కరులార! రాజకిం ♦ కరులార! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె ♦ యాఁడుకుయులు
ఝరులార! వన్యని ♦ ర్ఝరులార! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె ♦ యాఁడుకుయులు
నరులార! కానన ♦ చరులార! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె ♦ యాఁడుకుయులు
హితలార! కానచెం ♦ చితలార! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె ♦ యాఁడుకుయులు
తే. కారణములేక యిట్టు ని ♦ కారముననను, నన్ను నెవ్వరో కొనిపోవు ♦ చున్నవార
లమ్మలార! దయారస ♦ స్వామ్ములార! యక్కలార! మనుపరె పె ♦ న్మక్కువార. ౧౩

ఉ. పుట్టితి శ్రీవరంబునను ♦ భూవలయేశునిముద్దుఁబట్టినై
పెట్టితి బీదసాదులకుఁ ♦ బిల్చి యభీష్టములెల్ల భక్తిమైఁ

బట్టితి మానిరాట్చ్చరణ♦పద్మము లెన్నియొ ప్రాణనాథుఁ జే
పట్టఁ గడంగఁ బుట్టె నిటు♦వంటిప్రమాద మిఁ కేమి చేయుదుర్. ౧౪

ఉ దిక్కుల నేలునట్టిజగ♦తీధవుపుత్త్రికనై జనించి పె
న్మక్కువఁ బెంపఁగాఁ బెరిఁగి ♦ మాన్యతఁగాంచియు దిక్కుమాలి నే
నక్కట ! తావకీనజఠ♦రాంతరవాసముఁ గంటిఁ బెట్టియా !
యిక్కడనుండి వెల్వడుట ♦ యిం కొకజన్మముఁ గాంచుటే కదా. ౧౫

తే నన్ను గర్భంబునను దాల్చు♦కొన్నకతన,నిన్నుఁ దల్లిఁగ భావించు♦కొన్న నన్నుఁ
బలుకుతా మాడ్కిఁ బలికెదే♦బదులు పలికి,సుందమతియాట చేతనా♦నుందసంబ !

సీ. తమ్ములారా ! కపో♦తమ్ములారా ! దయ, నాగతిఁ జెప్పరే ♦ నాయనకును
అన్నలారా ! లేడి♦కన్నెలారా ! దయ,నాగతిఁ జెప్పరే ♦ నాయనకును
అమ్మలారా ! మయూ♦రమ్ములారా ! దయ, నాగతిఁ జెప్పరే ♦ నాయనకును
అయ్యలారా ! కాన♦నెయ్యురారా! దయ, నాగతిఁ జెప్పరే ♦ నాయనకును

ఆ. గోసలేనిపట్టిఁ ♦ గోపాన నిటుపట్టి, వంచకుం డెవండొ ♦ పొంచి యిటులు
చేసె నయ్యలార ! ♦ చెప్పఁగా ఘనులార, పోవరయ్య నన్నుఁ ♦ బ్రోవరయ్య. ౧౬

విభూతి వృత్తము.

దిట్టతేనిపట్టినై, పుట్టియుఙ్ విభూతిపోఁ
గొట్టి పెట్టె పట్టుగన్, నెట్టితేల దైవమా. ౧౭

వ. అని హాహారవంబునఁ బలవించుచుఁ గి మ్మనుశబ్దంబు గానక తనయునికియుఁ దెలి యక చలనంబుకతంబున నరణ్యంబున నెనరో తానున్న మందసంబుఁ గొనిపోవు చున్నా రని తలంచి చేయునది లేక మహాభయకంపితగాత్త్రయుఁ బ్రస్వేదక్లిన్నోత్తరీ యయు నై యిట్టియాపన్నమయంబున దైవంబె శరణం బని నిరంతరంనిజమనోని వాసిని యగురమావిలాసినిం దలంచి. ౧౮

కౌసల్య లక్ష్మీ దేవిం బ్రార్థించుట.

ఉ. అమ్మ! పసిండితమ్మి నల♦రారెడుముద్దులగుమ్మ ! బమ్మఁగ
న్నమ్మ ! తరమ్ము లేనియల♦రమ్ములఁ బొంధులదిమ్ముఁ జిమ్ముసా
రమ్మునుగల్గువాని నల♦రన్ రహిమీఱఁగఁ గన్నయమ్మ ! మా
యమ్మ సుఖమ్ము లిమ్మ నత♦హర్షవిధాయిక ! లోకనాయికా ! ౨౦

పద్మనాభవృత్తము.

బాలా ! కనచ్ఛ్వేతచేలా ! నవాబ్జారి♦ఫాలా ! జగద్ధేతు రత్నావిలోలా !
హేలావతీరత్నజాలావృతా ! దివ్య♦హేలా ! పయోరాశిబాలా ! సలీలా !

కీలాలభుక్పూరమాలాబలోన్మూల♦ఖేలా ! సుశీలా ! యలక్ష్మీవిఫాలా !
కీలాలజాతాలయా ! పాతకాంగార♦కీలాలజాతా ! దయాపూత ! మాతా ! ౨౧

శ్రీలక్ష్మీదండకము.

శ్రీసుద్రమామానినీ! యిందిరా! యిందురా! కంధిరాణ్ణందిరా! సారమందార
కుందారవిందంబులన్పుష్పబృందంబులం బెక్కుచందంబులన్ నీదుపాదారవిందంబులం
గొల్తుఁ; దల్లీ! పురంధ్రీమతల్లీ! నతేంద్రాగవల్లీ! బళీ! తొల్లి బృందారకుల్
పూర్వబృందారకుల్ మందరాగంబు నిర్మందరాగంబునన్ రజ్జునాగంబుగాఁ బాల
వెల్లి న్మథింపంగ రంగారుబంగారుపొంగారుసింగార మంగంబునం జెంగలింపంగ
బృందారకీబృందమందారకల్పేందుచింతామణీ సోదరీఖ్యాతిఁ గైకొంచు జనించి
మించున్ జిగిన్మించుమైసంచుతో నంచయానంబుతో భృంగగానంబుతో ము
ద్దుఁగెమ్మోవితోఁ దమ్మిపూఁదావితో నవ్వునెమ్మోముతో నంబుజాతమ్ముతో వచ్చి
నీలాంబుదశ్యాముఁ డార్తావనోద్దాముపక్షంబునం నిర్జరాళీసమక్షంబునం జేరవే;
యన్నకోసంబుగా గుజ్జువేసంబుగా రక్కసు న్వేఁడఁ బోవంగఁ దద్బ్రహ్మసూత్రం
బునం జేరవే? క్రోడమై క్రీడమై నాడ నాకొమ్మునన్ సొమ్ముసుంబోలె భూకాంతవై
దక్కవే మక్కువం? బాలుఁడై క్రూరుఁడై రాజులన్ భూరిఘోరాజులం బట్టి
గిట్టింపఁగానేలవైయేలవే?చాలువేయేల?యాయాదినారాయణానన్యంబులౌసర్వలో
కాళిలోకేశుఁ, డాద్యుండుగా నీదురూపం బెకా దేవి!నిన్నొందియేముందుగో విందుఁ
డీలోక బృందంబుఁ గల్పింపఁ జాలెంగదా! కూర్మినిన్నొంది రక్షించు; నల్లాట నిన్నే
ప్రధానంబుగా నెంతు; నిన్నొందకున్నంతఁ దన్నామరూపంబు లెవ్వాఁ డెఱుంగున్
ధరం జూడ జంభారిజృంభాపహారంభసంభార మాశుంభదోస్తంభసంరంభముం
గుంభినీయాన! యాలంభముం జేయవే భార్గవీ ! యాశ్రితస్వర్గవీ ! దేవి ! ప్రాణే
శ్వర ద్రోహు లౌవారికిం బుత్రినై యుంట మర్యాదగాదంచునో నాథుఁదానిల్లటం,
బుంచుకొన్నట్టి వారాశికిం బుట్టి దేవేంద్రుదారిద్ర్యముం గొట్టవా? నీదువైముఖ్య
మే లేమి, వైముఖ్యమే లేమి భాగ్యంబెకా, కాన నీసత్కృపాపాంగముల్ నాపయిం
బంచి రక్షింపుమా మాత ! పూతానుకంపాసమేతా! నమస్తే నమస్తే నమః. ౨౨

భార్గవీ నవరత్నములు.

శా. అంభోజాతవిశాలనేత్రములతో ♦ నాస్మేరవక్త్రంబుతో
గంభీరం బగువాక్కుతో విమలసత్ ♦క్షౌమంబుతోఁ దమ్మితోఁ
గుంభీంద్రద్వయహస్తసంభృతమణీ♦కుంభాభిషేకంబుతో
దంభం బొప్పెడినిన్నుఁ జూచు టెటో భ♦క్తస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౨౩

శా. నీతోడన్ జనియించి కాదె వెలసెన్ ♦ నిస్తుల్య మాకీరితి
న్ధాత్రీజంబును రాయి పెయ్యయు వదా♦న్యత్వంబున న్నీమహా
దాతృత్వంబు నుతింప నాతరమె చిం♦తాసింధునిర్మగ్న నా
ఖ్యాతి న్మానము ప్రాణము న్నిలుపు భ♦క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౪

శా. పంకేజాసన! పంకజాతభవ! శ♦ర్వాణీశసంసేవితా!
పంకేజాసన పంకజాతభయని♦ర్వావక్రియాశాలినీ!
పంకేజాలయ! పంకజాస్త్రజననీ ♦ భాగీరథీ నందినీ!
శంకాతంకము లేల ప్రోవ నతవాం♦ఛాస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౫

మ. కరముల్ నిస్తులపాపనాశకరముల్ ♦ కంజాతసాకారముల్
వరముల్ పల్లవసౌకుమార్యధురముల్ ♦ భక్తావళీపూర్ణశం
కరముల్ దుర్జనచిత్తభీతికరముల్ ♦ గారుత్మతోన్మద్రికా
కరముల్ నాకుఁ బ్రసన్న మౌటెపుడొ భ♦క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౬

మ. పదముల్ దుఃఖతమఃఖరాంశుపదముల్ ♦ భక్తావళీజీవకా
ముదముల్ స్వాశ్రితలోకభోజనదముల్ ♦ మోక్షైకసంపాదనా
స్పదముల్ ధిక్కృతనవ్యకోకనదముల్ ♦ భద్రార్థిసచ్చింతనా
సదముల్ నాకనులారఁ గాంచుటెటు వాం♦ఛాస్వర్గవీ! భార్గవీ ౨౭

మ. తళుకుం జెక్కులతోడ లేనగవుతో ♦ ధాళధ్ధళద్వేణితో
బెళుకున్ముక్కఱతో ఝుళంఝుళరవా♦వేల్లత్తులాకోటితో
ఘలుఘల్లంచును మ్రోయుకింకిణులతోఁ ♦ గారుణ్యచిత్తంబుతోఁ
గలశాంభోధితనూజ! నిల్వు మిట భ♦క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౮

శా. చిందుల్ ద్రొక్కఁగఁ జీరచుంగులు లస♦చ్ఛ్రీయుక్తి హృద్యంబుగా
నందెల్ మ్రోయఁగఁ బైటకొంగు మెఱయన్ ♦ హారావళీశింజితం
బందంబొప్పఁగఁ గంకణాళి మెరయన్ ♦ హాసాననోపేతవై
కందుం గూడియు రాఁగఁ గందునొకొ భ♦క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౯

మ. భవదీయాద్భుతదివ్యనవ్యమహిమల్ ♦ భావింప శక్రాంబుజో
ద్భవశర్వాంగనలైనఁ జాల రఁట నే ♦ బాలన్ నినున్ శక్తనే
స్తవముం జేయఁగ నీకృపారసము నా♦త్మం జిల్కి పల్కించి మో
దవిధిం దేలుచు నన్నుఁ బ్రోవఁగదె భ♦క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౩౦

శా. నీకంటెన్ ఘను లేరు లేరు జనతా♦నిర్నిద్రరక్షావిధిన్
నాకం బెంబరు లేరు లేరు దురితో♦న్మాయాత్మికల్ చూడఁగా

నాకుఁ దిక్కైనరమ్మ నిన్వేఁడిచినన్ ♦ నాతల్లి ! నీపాదముల్
నాకుం దిక్కగుఁగాత మెప్పుడిల దీ♦నస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౩౧

కం. కమలాలయ నిజమానస,కమలాలయఁ జేసి యిట్లు♦కల్మషమతిచే
గమలేక్షణ కరుణంబుగ, విమలోక్తుల వేఁడుచుండ ♦ విశ్రుతఫణితిన్, ౩౨

కౌసల్యకు శ్రీలక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షం బగుట.

సీ. గమగమ లాడుచొ♦క్కపుఁదమ్మిమిహి కమ్మ,సౌరభంబులు వెద♦జల్లుచుండ
సౌదామనీదామ♦శాశ్వతరుచిధామ, మగుమేనినిగ్గుసో♦యగముతోడ
ధవళాంశురుచిఁ గేరు♦ధవళాంశుకముసౌరు, కడుఁబండువెన్నెల♦ల్గురియుచుండఁ
గరుణారసాధిక♦పరిణాహనయనఖం,జనపాళి విడివడి ♦ సంచరింప
తే. రవణములు మేలిజిలిబిలి♦రవళి గులుక, శ్రవణముల గోలి సారర♦సాయనముగ
మందహాసంబు మోమున ♦ నందగింపఁ, గంకణంబులు ఘలుఘల్లు♦ఘల్లు రనఁగ. ౩౩

సీ. ఘనఘనాఘనకాంతి ♦ ననువుపఱిచినకీల్, కబరీభరంబు చీఁ♦కటులుముంపఁ
బ్రాలేయబింబరు♦గ్జాలంబు నగుకటీ,క్షౌమంబు వెన్నెల♦గాయుచుండ
నరుణారుణప్రభా♦హారణధురీణ మా,మెయికాంతి యారెండ♦మెప్పుఁజూపఁ
గ్రొంబసిండిహొరంగుఁ♦గొదవపఱుచుమోము,పసిమిమేల్మిసిమి వెం♦పెసకమెసఁగఁ
తే. దారసముదారపారిత♦థ్యము రహింప, జీవరత్నాపరత్వంబు♦ చెలువు మిగుల
వదనపద్మంబు చెలువార ♦ నెదురఁ దోఁచెఁ, జిత్రకారుణ్యరసపేటి ♦ శ్రీవధూటి. ౩౪

వ. ఇట్లు భక్తజనభాగధేయం బగుక్షీరసాగరకన్యాలలామంబు కృపాలవాలం బగు మానసంబునఁ బ్రత్యక్షం బగుటయుఁ గౌసల్య ముకుళితహస్తపద్మంబునసుమార్చనంబును గావించి కృతప్రణామయై సమ్ముదాశ్రులఁ బాద్యం బొసంగి వినయవినమితశిరస్కయై సంభ్రమాతిరేకంబున విశేషంబు భాషింపనేరక యిట్లను. ౩౫

కం. ననయే జలనిధితనయే ! కనకనళినమృదులపాద♦కమలే ! విమలే
విమతశుశీలే ! బాలే ! మునివరసురవరనరవర♦పూజితచరణే ! ౩౬

ఉ. వందన మిందిరారమణి ♦ వందన మంబుధినందినీ ! శతా
నందపురందరేందుధర♦నందసునందననందనందనా
నందితకుందసుందరి ! క♦నం దగు డెందముకుందు డింద నా
నందము కందళింప భృగు♦నందన ! నన్ దయ మంద లొందఁగన్. ౩౭

కం. ఇటు నిటలతటఘటితకర,పుటయై భయభక్తియుక్తిఁ ♦ బొరిఁ బొగడంగా
నటమట చిటిలఁగఁ గనుఁగొని, స్ఫుటవర్ణస్ఫూర్తి నిందు♦సోదరి పలికెన్. ౩౮

ఉ. దోషము లేదు నీవలనఁ ♦ దోయరుహాయతనేత్ర ! నీగుణల్
దోషులుగారు నిన్నిటులు ♦ ద్రోయరు వారు భవద్గుణోన్నతిన్
దోషములేమిఁ గాంచి పరి♦తోషము నొందుచు నుందు రెప్డు సం
తోషితచిత్తఁ జేసి నను ♦ నోముల నిన్ననిరమ్మ నాదయన్. ౩౯

ఉ. నావరమంది కాంచుటను ♦ నవ్యగుణాన్విత వౌట సత్కృపా
భావమె కాని నీయెడల ♦ వార లెటుంగ రొకొండుఁ బుత్రి కా
భావనికేతనంబుఁ గని ♦ వారలు గుందుట మందలింపఁగా
నావశమానె యోతరుణి ♦ న్యాయము గాదమ వారి దూఱఁగన్. ౪౦

ఉ. ఆజి బలారివైరికిని ♦ నాజిమహీంపతి ని న్నరించి మేల్
రాజిలఁ బెండ్లిగాఁ దనయ♦లాభముగల్గు నటంచుఁ జెప్ప ని
ర్వ్యాజపరాపకారి తన♦యాయువె తీఱెడునట్లు నిన్ను నీ
యోజ హరించెఁ జోరుక్రియ ♦ నూఱడు మాత్మ శుభంబు చేకుఱున్. ౪౧

ఉ. భ్రాజితదివ్యతేజుఁ డప♦రాజితుఁ డాత్మభవుండు నీకుఁ బు
త్రీ ! జనియించి యీపగను ♦ దీర్చు వగంబడ నేల నీవు సం
యోజితకీర్తి యత్తగ స♦మున్నతరోమవశంబునన్ రిపూ
ద్వేజనసంగరంబున వ♦ధింపఁగ నేన నిదాన మయ్యెదన్. ౪౨

ఉ. నీతముగా భవజ్జనక♦నిశ్చితలగ్నము భగ్నమొంద దు
ర్నీతిపరుండుగావుటను ♦ నిన్నిటు లప్పునచేసెఁ గంధికిన్
భీతిల నేల యాజి నినుఁ ♦ బెండిలియై సుఖవృత్తి నుండు సం
ప్రీతిని బొందు మోరమణి ♦ వేదన నొందకు మాత్మలోపలన్. ౪౩

కం. నీధవునిమిత్త్రుఁ డయ్యె ధు,నీధవుఁడు గణింపలేక ♦ నిష్కారణమే
బాధాచరణుం డయ్యెను, బాధంబడుఁగాక వీఁడు ♦ వానికిమున్నే. ౪౪

లక్ష్మీదేవి కౌసల్యకు వరంబు లొసంగుట.

వ. సుందరీ ! నీ వీబంది మందిరం బగుమందసంబున వందురుచున్నంతంబు నాఁకలి దప్పులు వొందకుండ వరం బిచ్చితి. ౪౫

కం. రక్తికి నాయందలియా,సక్తికిఁ బతిభక్తికి హిత♦సరసోక్తికి నీ
శక్తికి మెచ్చితిఁ గోరుము, యుక్తం బగు నట్టివరము ♦ లొసఁగెదఁ బుత్రీ ౪౬

వ. అనిన ౪౭

కం. నిరతము నీపదభక్తియు, వరగుణుఁ డగుదశరథుండు ♦ పతియై చెలఁగన్
స్థిరతరపతివ్రతాత్వముఁ, గరుణింపవె లోకమాత ♦ ఘనవిఖ్యాతా. ౪౮

ప్రమితాక్షరవృత్తము.

ప్రమితాక్షరం బమరు♦వాక్యములన్, నమితాంగయష్టి లల♦నామణియుం
గమలాసతిన్ విబుధ♦కాండనుతం, గ్రమమొప్ప వేడ హరి♦కాంత యనన్. ౪౯

కం. నీమీఁదికరుణ పెంపున, నీమది నర్థించినట్టి♦నిరుపమవరముల్
భామిని ! యొసఁగితి వినుమా, నీమహితయశంబు వెలయు ♦ నిత్యం బగుచున్.

సీ. వావిలికొలనుస♦ద్వంశంబునందును, ధర భరద్వాజగో♦త్రంబునందు
రామచంద్రాఖ్యుండు ♦ రహిమీఱజనియించి, ప్రథితమంత్రిప్రెగడ♦వంశ్యుఁడైన
నరసింగరాయని♦వరపుత్రిఁ గనకమ్మ, వరియించి వెలయును ♦ వారలకును
బుత్రులుమువ్వురు♦పౌత్తురువారిలో, మధ్యముఁ డార్యస♦న్మార్గరతుఁడు

తే. సుబ్బరాయఁడు మృదుహిత♦సూక్తు లొలయఁ, దావకీనవివాహక♦థాప్రపంచ
మాంధ్రభాషను విరచింప నలరు నీదు,నవ్యసత్కీర్తివల్లి క♦న్యామతల్లి ! ౫౧

వ. అని యంతర్హితయయ్యె నక్కౌసల్యయుఁ దద్వరప్రభావంబున నాఁకలిదప్పి లేఋం
గక తలపూవాడక యుండెనంత. ౫౨

దశరథుఁడు పెండ్లికై బయలుదేఱిపోవుట.

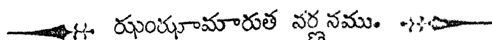
కం. అక్కడ దశరథభూపతి,మక్కువతోఁ బరిణయోద్య♦మపరుం డౌచున్
మిక్కిలి సంబరమున నలు,దిక్కులఁ జాటింపఁ బంచెఁ ♦ దెలియ జనులకున్ ౫౩

ఉ. పౌరులు వారివారిపరి♦వారముతోఁ జనుదేర వాహినీ
వారము గొల్వ నాడుచును ♦ బాడుచు రా మును నాగవాసముల్
వీరవరుండు చాపకర♦వీరభృదాదికసైన్యయుక్తి రం
భోరువుఁ బెండ్లియాడ నిర♦యోధ్యుఁడునై కడువైభవంబునన్. ౫౪

కం. చని సరయూతీరంబున, జననాథుఁడు విడియఁ బనిచి ♦ సరగున స్రోత
స్వినిఁ దరియింపఁగ ననువగు, ఘనతరినికరంబుఁ బూన్పఁ♦గా నటు పనిచెన్. ౫౫

ఉ. కొందఱు దాఁటి రీదుచును ♦ గొందఱు తెప్పలమీఁదఁ బోవుచుం
గొందఱు కోల లూఁతగొని ♦ కొందఱు కుండలపైఁ బరుండియుం
గొందఱు యానపాత్రములఁ ♦ గొందఱు కోలములం దరించి రా
యందఱు వారివారి కను♦వైన తెఱంగులఁ బెక్కురేవులన్. ౫౬

కం. అందఱుఁ గొందలమందక, ముందుగఁ దరియింపఁ జూచి ♦ భూపతి యమితా
నందమున దాఁటుచుండెడి,సందున నాకసమునందు ♦ సన్నినిమబ్బుల్. ౫౭

ఝుంఝూమారుత వర్ణనము.

సీ. చేరెఁడంతేసివి ♦ చేరి దోసెఁడు లాయె, దోసెఁడు మూఁకుడం ♦ తేసి యాయె
మూఁకుడంతేసివి ♦ మూఁగి చేటెఁడులాయెఁ, జేటెఁడ్లై యెటుచూడఁ ♦ జేతెఁడాయెఁ
జేతెఁడంతేసివి ♦ చెలఁగి దుప్పటు లాయె, దుప్పటులంతవి ♦ గొప్పవాయె
నింతాయె నంతాయె ♦ నంతకు సంతాయె, నంతపై మఱిమఱి ♦ యంతలాయె

తే. గొప్పవగుచును విప్పులై ♦ కుప్ప లగుచుఁ, గుప్పలెల్లను బెదపెద ♦ తిప్ప లగుచుఁ
దెలుపుచామనిచాయయు ♦ నలుపునగుచు, నింగిమబ్బులగమి నిండె ♦ నిముసమునను.

ఉ. రాలెను దుంపరై మఱి ప ♦ రంపరయై యటుమీఁదఁ జిన్కులై
క్రాలుచు గొప్పబిందుతతి ♦ గా నెడ గన్గొనరీక సందులే
కోలిని బుష్పవర్షమయి ♦ యొప్పెను స్రోఁతయుఁ గూడి ఱువ్వనన్
గాలియు వానయున్ బెరసెఁ ♦ గాఱియఁబొంద జనంబు లజ్జడిన్. ౫౯

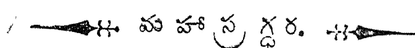
కం. తొలిపలుచనిచినుకులకు, న్వెలపుల వెదచల్లె మృత్స్న ♦ బహుహృద్యంబై
నిలిపెను బంకనిమగ్నం, బిలయయి దెబ్బాటు మిగుల ♦ నెసఁగినవేళన్. ౬౦

సీ. ఏకతాలంబున ♦ నెసఁగుచు వంగుళ్లు, మూఁడుకాలంబుల ♦ మొగి నటించెఁ
జిటుకుపటక్కను ♦ పొటుకులు గడఁగని, తెంపులధారలై ♦ యింపుమీఱెఁ
దెంపులెల్లను గూడి ♦ దీపించెఁ బెనైక, ధారయై చూఱులఁ ♦ దోరముగను
జెలిమలై చాలులై ♦ చింకలై వంకలై, జాలువాఱుచుఁ బెన్ ♦ కాలువలయి

తే. వీథివీథిని నదులయి ♦ విస్తరిల్లె, బయలనడచెడిపాంథులు ♦ భయపడంగఁ
బంక మడఁగుటఁదాఁకురాల్ ♦ బయలువడుట, వీథులెల్లఁ గరాళించె ♦ వికటముగను.

చం. కొమరుగ వామనీకృతముఁ ♦ గుంచితమైనగళంబు లోపనే
యిమిడిచి యొంటికాళ్ల నెగ ♦ యించుచు నీఁకల విచ్చి త్రోటి నం
చి మెయిఁబడన్ విదిర్చి జల ♦ శీకర, మెత్తినఱెక్క గొప్పుగా
నమరఁగఁ బల్లటీల్ దడిసె ♦ నత్తఱిఁ జిన్కులఁ జింక నాఁడుచున్. ౬౨

శా. ఝుంఝూవేగమహోద్ధతస్ఫుటితవృ ♦ క్షవ్యూహనిర్ఘోషయు
ఝ్గంఝూసారవివృద్ధిహేతుజనహం ♦ సస్తోమసంత్రాసకృ
ఝ్జంఝూమారుత మూహ్మకాత్యయమహా ♦ శక్త్యంఘ్రిమంజీరఝ్ఝా
ళంఝూళ్యంబొకొనాఁగ ఘోరమయి క్రా ♦ లం జొచ్చె నిర్విఘ్నమై. ౬౩

మహాస్రగ్ధర.

ఘెళఘెళ్ ఘెళ్ ఘెళ్లటంచున్ ♦ విఱిగి తరుతతుల్ ♦ వ్రీల,వ్రయ్యంగ దిగ్భి
త్తులు ఫట్ ఫట్ ఫట్టటంచుం ♦ దొడిఁబడి కురియచే ♦ దొమ్మిడీకొట్టఁగా నా

వలు లటాలటాల ట్టటంచుం ♦ బ్రజలకు భరమై బ్రద్దలై దిగ్గనన్ గుం
డెలు బుబ్బుబ్బు వ్వటంచు ♦ నివ్వడివడి విసరెన్ సంగియు స్నేల నిండన్. ౬౪

చం. అరయఁ దమోవిహారినిచ♦యాళికిఁ గాఁ డితఁ డేటఁజిక్కె నేఁ
డెరవుగఁ బుట్టి మున్న ఘటి♦యించెద నంచుఁ దలంచి యిర్లు భీ
కరముగ ముంచెనో యనఁగఁ ♦ గాటుకకుండయుఁ బోలెఁ గ్రమ్మె న
ప్పురుసునఁ జిమ్మచీకటులు ♦ పాణితలంబును గానకుండఁగన్. ౬౫

కం. క్షణదద్దినము సరిధ్ధవ,దనంత యంధజ్జనంబు ♦ యవసత్కుజమై
ఘనవృష్టి కురిసె మబ్బులు, వినువీదిని నిండ గాలి ♦ విసరె బెడిదమై. ౬౬

ఉ. దారుణకాలవారిదవి♦తానము గాఁగ శతఘ్నికల్ సవి
స్తారతటుత్తులే చెలఁగ ♦ జానకిత్రాసులపోల్కి లోరవల్
నీరముబిందుబృంద మయి ♦ నివ్వటిలం దఱిబోయ యంచలం
గ్రూరత నారటంబొదవ ♦ గోడుకొనన్ ఘటియించెఁ దీవ్రతన్. ౬౭

ఉ. వారిధరంబు మందరము ♦ వాసుకి కాలుమెఱుంగుఁదీవెగా
దారుణదైత్యదైవతవి♦తానము ఘోరమహాశుగంబుగా
నీరధి యంతరాళముగ ♦ నిర్మథనం బొనరించి కాలమ
న్వారిజనేత్రుఁ డిచ్చె ఖగ♦పాళికి నయ్యమృతప్రపూరమున్. ౬౮

నదిప్రఘోషవృత్తము.

దూఁకుచు న్భంగముల్ ♦ తుంగమై భంగమై, ఢీకీలునాఁ గూలము ఖం♦డితంబుగాఁ
బకీలన్న భోవీథి ♦ పాతంబుపొందన్, ధీకంప మొందించె న♦దీప్రఘోషముల్. ౬౯

ఉ. నీడలు పెల్లుగ్రమ్ముధర♦ణీరుహముల్ మఱి నీలికొట్టముల్
వాడనిపాముపీడులును ♦ స్వల్పపురాములమందిరంబులున్
గూడలుఁ దాటిమట్టలును ♦ గోడలపంచ లదాటునందుఁ గా
పాడఁగఁ బెల్లుజల్లునను ♦ బాంధులకున్ శరణంబులై తగున్. ౭౦

దశరథుఁడు నదిలోఁబడి కొట్టుకొనిపోవుట.

కం. ఘనవాత్యావళిఁ జీఁకటిఁ, గనసేరక తరణికులుఁడు ♦ గళవళపడుచున్
మునుఁగఁగఁ జింతఁ బుటుక్కన, మునిఁగెఁ దరణితోడ నతఁడు♦మునిఁగె న్నీలన్. ౭౧

చం. మునుఁగుచు లేచి భానుకుల♦ముఖ్యుఁడు పట్టుకొనంగ నెద్దియుం
గనక నదిం దరింపఁగ న♦గాధజలంబులఁ బైపయిః గర
ళ్లను బడి సుళ్లలోఁ దవిలి ♦ గ్లానిభుజించుచు ధీరుఁ డౌటఁ దా
మఱునఁగక వీచికాసరణిఁ ♦ బోవుచునుండెఁ గరంబుఁజీఁకటిన్. ౭౨

విద్యున్మాలావృత్తము.

సోగై బాగై తీఁగై ప్రోఁగై, వ్రేఁగై చూడం దేజోన్వీతం
బై గారింపన్ విద్యున్మాలల్, మాగాధ్వానం బోలిం జేసెన్. ౨౩

ఉ. సారవసారఘోరతర•సత్వరభూరితరంగమాలికా
ధోరణి ధారిణీశుఁ డవి•ధూతమనోధృతిఁ జేరె నయ్యెడన్
స్ఫారభయంకరారవవి•భాసితపుష్కరచుంబివీచికా
వారపరంపరానిహత•పార మపారము నైననీరధిన్. ౨౪

వ. ఇట్లు ప్రవాహవేగంబునఁ జనిచని సాగరంబునఁ బడి తరణోపాయంబు గానక చీఁకటి నెద్దియుం గననేరక గురూపదిష్టంబు మనంబునం దోఁచుటయు ౨౫

దశరథుఁడు భగవంతుని ధ్యానించుట.

చం. ఎఱుఁగుదు జీవి పౌరుషము ♦ నెల్లయు వీడి భవత్పదాబ్జముల్
మఱవక సన్నుతింప నను♦మానము మాని దయార్ద్రచిత్తతన్
మఱుకువఁ బాపు దీవనుచు ♦ మాధవ ! యట్టిడ నైన నన్ను నీ
వఱమఱచేయఁబోకుము ద♦యామతి నిమ్ము కరావలంబముల్. ౨౬

ఉ. ఘోరతరప్రవాహమునఁ ♦ గూలి యభంగతరంగ సంఘముల్
వారక మచ్ఛిరోనిహతి ♦ భగ్నములై తలయేరుఁ దెచ్చె శా
రీరబలం బడంగెను హ♦రీ! తనుకంపము హెచ్చె నింక న
న్నీరముఁ జేర్పవయ్య కరు♦ణింపుమ రామ ! కరావలంబముల్. ౨౭

ఉ. ఆఁకటఁ గుంది వందురుచు ♦ నాత్మజవంబు బలంబు శింద నే
నీకటు వైనచీఁకటిని ♦ నీఁదగఁ జాల, స్రవంతిఁ బ్రాణముల్
పోకడ కొప్పినాఁడ దయఁ ♦ బ్రోవకయుండిన నీవు; దేవ! పెం
జీఁకటిఁ గన్ను గాన దయ♦సేయర రామ ! కరావలంబముల్. ౨౮

ఉ. సారసలోచనా ! యభవ ♦ సారససంభవశంభుసన్నుతా!
క్రూరమదారివారణ ! వి♦కుంఠసుతా ! పరమేశ ! మేశ ! సం
సారమహాబ్ధిమగ్నజన♦జాలతరీ ! నృహరీ ! హరీ ! నను
న్నీరముఁ జేర్పవయ్య కరు♦ణింపుమ రామ! కరావలంబముల్. ౨౯

ఉ. భ్రాతృకళత్రపుత్ర చయ ♦ బాంధవభీకరనక్రయుక్తతృ
ష్ణాతతజీవనాశయదు♦రత్యయసంసరణాంబురాశిస
ద్పోతమ ! ప్రాకృతాంబునిధి♦భుగ్నుని నన్ దరియింపఁ జేయుమా
జాతమహానుకంపను నొ♦సంగవె నాకుఁ గరావలంబముల్. ౩౦

ఉ. నిస్తులితాపదంబునిధి • నిస్తరణంబు గనంగలేక సం
త్రస్తుఁడ నైతిఁ దావక సు•నామమె సంస్మరణంబుసేయుచున్
నిస్తులఘోరసంసరణ•నిస్సరణక్రియ జ్యేష్ఠసూతికిన్
నిస్తుగ నీదుపే రిడుచుఁ • జేరుచునుండెద రామ ! ప్రోవుమా. ౬౧

ఆ. నీదు పేరుఁ దలఁప • నీరధి మునిఁగెడి, జీవి వేగ వేలఁ • జేరు ననఁగ
నిన్ను నిచ్చఁ దలఁచు • చున్ననన్నిట్టుల, చేయివిడువ నీకుఁ • జెల్లు నయ్య. ౬౨

వ. అని యిట్లు గురూపదేశంబు మఱవక సంస్మరించుచుం బోవంబోవ. ౬౩

ప్రభాతవర్ణనము.

ఉ. అంతటఁ గొంతసేపున ని•శాంతము డాయఁగ విచ్చెఁ జీఁకటుల్
శాంతతనొందె వాయువులు • చక్కనితెల్పు వహించె దిక్కు లే
కాంతముఁ జింతనొందెను ని•జాన్వయదీపకుఁ డంచుఁ బద్మినీ
కాంతుఁడు ప్రాగ్దిశాగ్రమునఁ • గన్గొన నిల్చె జగంబు మ్రొక్కఁగన్. ౬౪

భాస్కరవిలసితవృత్తము.

విచ్చఁగఁ గమలిని వేడుకమీఱన్ • విచ్చలవిడి నళితతి వెలిజాఱన్
హెచ్చుగ మది నరులున్ ముదమూరన్ • నెచ్చెలికవుఁగిటఁ గడుఁజెలువారన్
విచ్చఁగఁ బలపలచీఁకటితీరన్ • వేడుకఁ దిరిగెడువిటు లిలుసేరన్
వచ్చఁగ వ్యసనము జీవముదాఱన్ • భాస్కరవిలసితరుచు లరుదేరన్. ౬౫

చం. నిడుదకర ల్లెదుర్కొనఁగ • నిక్కుచు నిక్కుచు దాఁటిపోవుచుం
గడఁదిశ్రమం బటం చనక • కన్గొని దూరమునందు ద్వీప మ
య్యెడ కరుగంగ నెంచి యతఁ • డీఁదుచు నాదరిఁజేరి యేకవ
స్త్రీఁడు ననహాయుఁడై దెసలు • చూచుచు నెవ్వరు లేమి నివ్వెఱన్. ౬౬

ఉ. కట్టినవస్త్ర మయ్యెడను • గాలికి నెండకు నాఱ నుప్పు లై
నట్టిజలంబుల న్మునుఁగు•లాడుటఁ జీదఱదోఁప మేను న
ప్పట్టున రోసి రోసి యొక • వాపిని స్నానముచేసి యయ్యెడం
జెట్టులఁ గాయయుం గసురుఁ • జిక్కిన మెక్కుచు నాత్మలోపలన్. ౬౭

ఉ. ఎక్కడి యాయయోధ్య యది • యెక్కడికోసల యేటిపెండ్లి నే
నెక్కడ సంద్ర మెక్కడ యి•దెక్కడి ద్వీపము దైవమా ననున్
దిక్కుదోఁపకుండ నిటు•తెచ్చి మహాంబుధిలోన ముంచితే
యెక్కొఱగానికార్యముల • నేఁ దొలిబాముల జేసినాఁడనో. ౬౮

సీ. వార్ధిపరీతభూ♦వలయ మీద్వీపమే? భృత్యానుభృత్యులు ♦ మృగకులములె?
సింహాసనంబులో ♦ చెలఁగి యీభూధరం? బాతపత్రంబు లీ♦యగచయములె
తూఁగుటుయ్యాలలు ♦ తీఁగెలప్రోవులే? పరివారములు నాకుఁ ♦ బక్షికులమె?
పఱుపనిపఱుపులు ♦ పచ్చికపట్టులే? నుపధానతతులు గం♦డోపలములె?

తే. ఆఁకలియ యైనచో నిప్పు ♦ డారగింప, నాకలివెగాయలా మదా♦హారమయ్యెఁ
జూడ ననపేక్షితం బన♦సూయకంబు, పరుల కిటువంటిపద మబ్బె♦బళిర నాకు ౮౯

ఉ. అక్కట పెండ్లికోసమయి ♦ హర్షసమున్నతిఁ బోవుచేడ! హా!
యెక్కడిగాలివాన! యది ♦ యెక్కడిచీఁకటి! యేమిచిత్రమో
దిక్కునెఱుంగరాదు కడ♦తేఱఁగఁ దేరకుఁ ద్రోసి వెల్లిలో
నిక్కడికీడ్చి తెచ్చితివె ♦ యీశ్వర! పాడఱినట్టిగుట్టకున్. ౯౦

కం. ఊరెక్కడ నేనెక్కడ, ధీరతవాటించి చనఁగఁ ♦ దెరు వెక్కడ వి
స్తారాంబుధి దాటించెడి, వా రెక్కడ! నెవరి వేఁడు♦వాఁడనో యిచటన్. ౯౧

ఉ. నిక్కపుఁబ్రేమ నేను రమ♦ణీమణిఁ బెండిలియాడు కోరికన్
లెక్కకుమిక్కుటంపుఁబ్రజ ♦ లీలమెయిం గొనివచ్చితిన్ వెతల్
నెక్కొన మంత్రు లేమయిరొ ♦ నీటనుగూలిరొ పౌరులెల్ల హా
స్రుక్కటగల్గెఁగాక ననుఁ ♦ జూచుట దైవము చిన్నచూపులన్. ౯౨

ఉ. భూవలయంబు సర్వమును ♦ బూని జయించితి బంతితేరులం
బోవఁగఁ దోలితిన్ దెసలఁ ♦ బోర నయోధ్య నయోధ్య నేలితిన్
దేవనిభున్ వసిష్ఠుమతిఁ ♦ దీరితి నిన్నియుఁగల్గి కుందెదన్
దైవము దుర్బలం బయినఁ ♦ దథ్యము పౌరుషమెల్ల వ్యర్థమా ౯౩

వ. అనియేకతంబ తనలోఁదాను మాటలాడుకొనుచు. ౯౪

కం. వేలాప్రాంతమునందు మ,హేలామహిళాధవుండు ♦ హెచ్చినచింతన్
డోలాందోళితమనమున, వాలాయముఁ దిరిగితిరిగి ♦ పదములునొవ్వన్. ౯౫

కం. ఈనగశిఖరంబున నా,సీనుఁడనై కనెదఁగాక ♦ చేయలఁతి మహా
కాననజంతుపయోధిచ,రానీకము నెల్లఁ గాల♦యాపనకొఱకై. ౯౬

కం. అలలకొనల రవిరశ్ములు, దలకొన నిశితాసిధార ♦ దగ జళిపింపం
దళతళ లాడెడు విధముం, దల పించెనుఁ జిత్రతరము ♦ ధరణిం గలదే. ౯౭

కం. వామనువిధమునఁ బెరుఁగుచు, లో మేచకకాంతి క్షితి ♦ లోకుల కొసఁగన్
భూమిని మ్రింగెడునో యనఁ,గా మును పడునట్టితరఁగ♦గములం గంటే. ౯౮

కం. ఘనఫణమెత్తినపా మనఁ, జనుదెంచి తటస్థమైన♦శైలము ఢీకొ
ట్టినఁ దరఁగలతుంపరలం,గనుఁగొననింద్రాయుధముల♦కాండము లమరెన్. ౯౯

కం. వరుణుపురంబున బాలురు, కరవాలము లభ్యసింపఁ ♦ గైకొని విసరం
బొరిని దళుకృనియెగిరిన, కరణిని మత్స్యములు మిట్టి ♦ కడఁకం బడెనర్ ౧౦౦

చం. ఇది యొకపర్వతాగ్ర మిది ♦ యిందలిపేటు పయోధిలోఁతునా
నది తలఁపంగరా దిట మ ♦ హాఝషకంబులు మిట్టిపాటునం
బొదలి తటంబునం బసుచుఁ ♦ బొల్లి చివాలున దూఁకు నీటిలో
నిది యెటుసాగు నేల గల ♦ దేని యథాక్రమ మొప్పరేవుగన్. ౧౦౧

చం. అతులఘులీకుళీరనిచ ♦ యంబులు భీకరమాకరంబు ను
న్మతి దరినిన్ విలాసముగ ♦ మానక గ్రుమ్మరుచుండఁగా వనీ
క్షితిచరసూకరోగ్రఘన ♦ సింధురరాజిపదస్వనంబు
హతములఁజేయ నీటను ర ♦ యంబున దూఁకు గుభాల్గుభాలనన్. ౧౦౨

వ. ఇట్లు తనలోఁ దాను విమర్శించుకొనుచుండె నంత ౧౦౩

ఉ. మానసగోచరంపుఁబరి ♦ మాణము గల్గిచరించు నమ్మహా
మీన మదయ్యెడం గుసువు ♦ మ్రింగఁగ వావెడలించి పెట్టియం
బూని థరించుచో మరల ♦ నోరను దాఁకె మహోంసుభూరిపా
శీనము మాంసబుద్ధినిఁ గ ♦ డిందిమగంటిమి దానిఁ గైకొనన్. ౧౦౪

కం. తుములంబుగ భీషణవిక్రమముల్ వెలయంగఁ దొడరి ♦ కడుఘోరముగా
సమరక్రీడఁ జరించెను, దిమింగిలయుగంబు నింపు ♦ ధీరత దోఁపన్. ౧౦౫

వ. ఇటులు పోరునెడఁ దొలితిమింగిలంబు తుములం బగుసమరంబున మందసం బప హృతం బగునో యని శంకించి దైవవశంబున నాద్వీపనికటంబున నమ్మహామం జూష నిడి క్రమ్మఱఁ జని ఘోరంబుగాఁ బోరుచుండె నట్టియెడ. ౧౦౬

ఉ. రంగుతెఱంగెఱుంగని ధ ♦ రంగలవస్తువులైన జాళువా
రంగుబెడంగు నొందఁగ హ ♦ రంగునఁ బొంగుచు నార్ద్రమైనయా
బంగరుమందసంబున న ♦ భంగపతంగకరాళి వేగువే
ళం గలయంగఁ బర్విన ♦ జెలంగినభంగు లనంగ శక్యమే? ౧౦౭

చం. మినమినలాడుచు న్మెఱసి ♦ మేల్మిఱుమిట్లు ఘటింప ముందటన్
గొన బగుపైఁడిమందసముఁ ♦ గూర్మిరహింపఁగఁ గాంచి చేరఁగాఁ
జని యొకవింత యంచు నలు ♦ చాయలు శోధనచేసి యద్దిరా!
కన నిది యెట్టు లీకడలి ♦ గట్టును జేరె సహాయహీనతన్. ౧౦౮

కం. భారం బతివేలం బాకారము దీర్ఘంబు కడలి ♦ కడ లెన్నన్ వి
స్తారము దూరం బెట్టులు, తీరముఁ జేరంగ వచ్చెఁ ♦ దేలుచు నీటన్. ౧౦౯

కం. నావలు శకలీకృత మగు, గ్రావలు గనరావు చూడ ♦ రూఢియ యేలా
ధా వటులైనను సుపరి, ప్లావోడుపఫలకతతులు ♦ లాఘవము మెయిన్. ౧౧౦

కం. వాసియు వన్నెయుఁ గలిగి వి,భాసిలి నే గాసి గనఁ బ్ర • వాసమునం దా
హా సాక్షాత్కారముగను, గౌసల్యారమణి వోఁచు • కైవడి నయ్యెన్. ౧౧౧

వ. అని దానిఁ బరిశీలించుచుండ దక్షిణనయనభుజంబు లదరుటయు. ౧౧౨

కం. మొలబంటి దుఃఖ మందును, నలవడుమోఁకాటిబంటి • హర్షం బనఁగన్
వెలయుచు నీశకునంబులు, కలిగించెడు మదికి నేని • క్షణమోదంబుల్. ౧౧౩

ఆ. నాకు నాదుస్థితికి • నాయట్టిదురదృష్ట,వంతునకు శుభంబు • వచ్చునొక్కొ
దైవకృతము లిపుడు • భావింప విషమయ్యె, మీఁద నామతమున • మేల యిచ్చు.

కం. అని యంతరంగసీమను, దనయంత ననేకగతులఁ • దలపోయుచు సోఁ
కినఁ గరమునం దటాలునఁ, దనయంతన మూఁత యెగసెఁ • దైవకృతమునన్. ౧౧౫

ఉ. మూఁత తటాలున న్నెగయ • మొల్లపువీవలివీవ బాలకం
జాతసఖాంశుజాలముల • చా లొకవింత బెడంగు నింపఁగ
న్ధూతకవాటపంజరవి • నూతనబద్ధశుకాంగనాక్రియ
న్గౌతుకసంభ్రమంబులు పె • నంగొనఁ గోసలకన్య దిగ్గనన్. ౧౧౬

చం. కనువడి లేచి చూచెఁ గర • కంకణనిక్వణనంబు మీఱఁ బె
న్జడియయి సమ్మదాశ్రువులు • జాలుగ జాఱఁగ మానముద్ర పెం
పడర నచంచలత్వ మొల • యంగను సంశయ మంకురింపఁగాఁ
దడఁబడఁ బల్కు పుల్కలు ని • దాఘము మేనఁ జివుర్ప నెంతయున్. ౧౧౭

ఉ. ప్రాకటనిర్నిమేషములు • భావసుగర్భము లద్భుతైకశం
కాకలితంబు రాగసర • సాంచితముల్ వ్యసనాపహంబు స్నే
హాకరముల్ మనోభవశి • తాశుగముల్ వెలయం బరస్పరా
లోకనముల్ నిగిడ్చి త్రుటి • లోపల నొప్పి రనేకరీతులన్. ౧౧౮

ఉ. నమ్మరు కొంతసేపు మది • నమ్మరు కొండొకసేపు కన్నులన్
నమ్మరు తమ్ముఁదా మెదురు • నమ్మరు దీర్ఘవిచారు లౌచు వా
రిమ్మెయినుండి కొంతవడి • హెచ్చినరాగరసంబు పేర్మి స్తం
భమ్ములువోలె నుండ జన • పాలుఁడు బాలికఁ జూచి యిట్లనున్. ౧౧౯

ఉ. ఎవ్వతె వీవు? నీదుకుల • మెయ్యది? నీతలిదండ్రు లెవ్వరో
జవ్వని! యెవ్వ రీకరణి • సంద్రమునం బడవైచిరో నినున్
నెవ్వగ దోఁచె నిన్గనఁగ • నెచ్చెలి! ముచ్చటమీఱఁ దెల్పవే
యివ్విధి సంభవింపఁ గత • మెయ్యది? భీతకురంగలోచనా! ౧౨౦

కం. వింతయుఁ జింతయు వంతయుఁ, గాంతా నిన్గనఁగ మదిని • గాఱియ నిడె నా
ద్యంతము వృత్తాంతము నా,వంతయుఁ బోనీక యెఱుఁగ • నాడవె నాతోన్. ౧౨౧

తే. భానుమంతునివరసుత♦పగిదిఁ దోఁచెఁ, గమలలోచన ! నీదుమొ♦క్కట్లు చూడ
నిట్టియిక్కట్లు ప్రాపింప♦నెట్లుఁగలిగె, వెలఁది ! విశదీకరింపవే ♦ ప్రేమవెలయ. ౧౨౨

మంజుభాషిణీవృత్తము.

తరుణీ ! వినంగదవె ♦ ధాత్రినాథుఁడం, దరణీద్యువంశజుఁడ ♦ ధర్మశీలుఁడన్
ఉరగేంద్రవేణిరొ! య♦యోధ్యనుండుదున్ , స్మరణంబురాదె నను♦మంజుభాషిణీ !

ఆ. నేను దశరథుండ ♦ మానుగా సాకేత,పురము నేలునట్టి♦భూమిపతిని
బ్రత్యభిజ్ఞ కొఱకుఁ ♦ బలికెదఁ గలికిరో ! వనవిహారసరణిఁ ♦ గనవె నన్ను ? ౧౨౪

వ. అని శోకం బొసంగినముద్దుటుంగరముం జూపుటయు. ౧౨౫

లయగ్రాహి.

పంకజహితాన్వయశ♦శాంకుఁ డకలంకమతిఁ♦బంకజదళాక్షి నిటు♦పొంకముగఁ బల్కం
గొంకును దొలంగఁ దల♦జంకుచునువ్రాల్చియొక♦వంకనిసుమంతకను♦లంకిలిరహింపన్
బింకమున సిబ్బితిదొ♦లంకఁగనిపాదమును♦బొంకముగమందసము♦ తెంకిగొన నిల్పం
బంకజసుగంధిఁగొని ♦ చెంకనునువేలను మృ♦గాంకముఖి నిల్పె న♦శంకితమనీషన్.

వ. ఇట్లు తీరంబున నిల్పి లజ్జావనతముఖిం గని. ౧౨౭

సుందరీవృత్తము.

పేరుకొనంగదెభామ!♦ప్రేమరహింపఁగా, నూరకనీతలిదండ్రు ♦ లూహదొలంగఁగా
నీరనిధిన్ నినుఁజాల♦నిర్దయులౌచుహా ! పోరచిచావఁగఁద్రోయఁ♦బుచ్చిరె సుందరీ!

వ. అనిన. ౧౨౯

తరువోజ.

చరితంబు సర్వంబు ♦ జలజాక్షురాణి ♦ సరసతఁ బల్కిన♦చందంబుదోఁప
వరుసగా వివరింప ♦ వనజాక్షి నయము ♦ పరమాదరంబును ♦ భక్తియుఁ దెలుప
ధరణీశచంద్రుఁ డం♦తయు విని యార ♦ ధరఁ బురాకృత మిది ♦ తరుణి!చింతింపఁ
బోరి నచ్చికట్టిక♦మున్నె పిచ్చికల♦పోరిఁబోరి రావిడి ♦పుట్టిన ట్టయ్యె. ౧౩౦

ఉ. చింతయొకింత లేదు సర♦సీరుహలోచన ! నాకుఁగా ; వ్యథా
వంతుఁడ నయ్యెదన్ నిజము ♦ భామరొ ! నీదునివృత్తి; మిట్టిదా
వంతము గల్గె నీ కకట ♦ ప్రాణము నీ విటు నిల్ప నాపయి
న్వింత భవచ్ఛరీరమున ♦ నిల్చుట ప్రాణము లింతకాలమున్. ౧౩౧

కం. ఆశరయూనది దాఁటఁగ, నాశరయూథోగ్రమాయ ♦ యానో వడి నే
నీశరనిధిఁ జేరితి భ,గ్నాశను నట్టట నోడ ♦ హాత మాట సతీ ! ౧౩౨

వ. అని తమతమవృత్తాంతంబు లెఱింగించి యనురాగవిశేషంబున నిజదుఃఖంబుల మఱచి ప్రియాయాసంబులఁ దలఁచి దుఃఖించి మరల ధైర్యం బవలంబించి పరస్పరాశ్వాసంబు లొనర్చుచున్నంత. ౧౩౩

తే. ఐదుపదిచేయుఁదూపుల ♦ హరిసుతుండు,సతియుఁబతియును వెరవేఁకిఁ♦గుతిలపడఁగ
నైనుపదిసేసెనప్పుడు ♦ హరిసుతుండు, వార లిరువురు నొక్కటై ♦ వాలుకతన. ౧౩౪

ఉ. రావణుపోకలెల్ల సుర♦రాజును భారతిరా జెఱుంగుటం
గేవలదైవతంత్రమున ♦ నీరధినడ్మను ద్వీపవాసులై
యావరదంపతుల్ వెలయ ♦ హర్షసమున్నతిఁ జూచి లగ్నముఁ
భావనచేసి యూ ననుచుఁ ♦ బట్టుఁడు పట్టుఁ డటంచు నందఱుఁ. ౧౩౫

కం. తెంపునఁ బాణౌకృతిఁ గా,వింపఁగఁ దగు ననుచుఁ దలఁచి ♦ వేగంబున నై
లింపములు వెంటనంటఁగ, నింపాదిగ వచ్చి యచట ♦ నిలిచిరి దళమై. ౧౩౬

వ. అప్పుడు ౧౩౭

ఉ. చంచదనూనరాగరస♦సంపద కన్నులఁగప్పఁగాఁ గరా
భ్యంచితమాల యొప్ప నుద♦యార్కు దినంతులుగొట్టఁగాఁ దనూ
కాంచనశోభ లేనగవు♦కల్కిగఁగుల్కెడుపల్కుఁ జేడెతో
నంచవజీరు వచ్చెఁ దన♦యంచున మానులు గొల్చుచుండఁగఁ. ౧౩౮

సీ. పూర్ణేందురుచిఁ జిందు♦ముఖమందు దరహాస,చంద్రికారోచులు ♦ సందడింప
వెలిగట్టురుచిమట్టు♦పెట్టువక్షోరుహా,ములహారములు గంగ♦మురువు చూప
నాకాశనీకాశ♦వీకాశమధ్యంబు,నను గాంచి పరిధినా ♦ నలువుమీఱ
హితతామరసదామ♦మృదుకోమలాంఘ్రుల, హంసకనాదప్ర♦శంస మొనర

తే. ధవళధనళాంశుకాంచల♦మవనపరతఁ, జిందుద్రొక్కంగ మీఁగాళ్ల♦నందముగను
గంకణంబులు ఘులుఘులు♦ఘల్లు రనఁగ, వచ్చె విధిరాణి యంబుజ♦పాణి వాణి. ౧౩౯

ఉ. రంభయు లోనుగాఁగల సు♦రప్రమదల్ ప్రమదాతిరేకసం
స్తంభితగాత్రవల్లులయి ♦ చయ్యనరాఁ గను వేడ్కఁ బూర్వ ది
క్కుంభి శచీద్వితీయుఁడయి ♦ కూరిమి నెక్కి సురల్ భజింపఁగా
జంభవిరోధి వచ్చె నరు♦సంబున స్వర్గవి వెంటనంటఁగఁ. ౧౪౦

కౌసల్యాదశరథుల వివాహము.

ఉ. ఆదిమలగ్న మియ్యదియ ♦ యాలము గూడదు సుంతు సొంపునిం
పాదిగ నీవధూవరులఁ ♦ బాటనసేయుఁ డటన్న ధాత రం

భాదిసురాంగనల్ చని న♦యంబు రయంబు రహింపఁ గూర్మి నా
మోదముతోడ నిల్పి నృప♦ముఖ్యు సతీమణిఁ బెండ్లిపీఁటలన్. ౧౮౧

చం. తమకము మీఱ వారలకుఁ ♦ దైధిమితోం ధిమితోం ధితోం ధితోం
ధిమికిట ధిమ్మి తక్కతయి♦ధిం తయిధిం తయిధిమ్మటంచు సం
భ్రమమునఁ దాలమానముల ♦ మానితచంపకతైలమంటి రా
కమలవిలోచనామణులు ♦ క్రమపుఁ గంకణరావ మొప్పఁగాన్. ౧౮౨

కం. అంబుజపాణులు పన్నీ,రంబుల సాకేతపతిని ♦ రామామణిఁ దా
రింబుగ నవగాహము మో,దంబునఁ జేయించి కురుల♦తడి యార్ప వెసన్. ౧౮౩

కం. ఇంద్రుఁడు వస్త్రాభరణ ము,పేంద్రతులితతేజుఁ డౌమ♦హీపతి కియ్యన్
సాంద్రముదంబునఁ గొనుచు న,తంద్రత ధరియించి వెలసె ♦ దశరథుఁ డంతన్.

చం. పసిమిపసిండిదువ్వలువ ♦ భారతి గట్టునెడం బులోమజా
కిసలయపాణి దివ్యమణి♦కీర్తితభూష లలంకరింపఁగా
నసమున మేనకాదులు త♦దంఘ్రుల సొమ్ములు గూర్ప భాసిలెన్
ససిని గడానిమేనిదొర♦సానికి సాటియనంగఁ గాంతయున్. ౧౮౪

మదనదర్పణము.

హారిమదనకామినీక♦రాబ్జ మూనునద్దమో
శారదవరయామినీల♦సత్సుధాంశుబింబమో
సారమదనదర్పణంబొ ♦ సచ్ఛవిన్ రహించి పెం
పారె వదనదర్పణంబు ♦ పావనాంబుజద్యుతిన్. ౧౮౬

ఉ. హాళి సరోవరాళి లలి♦తాంబుజసౌరభలక్ష్మిఁ గొంచు సూ
నాళిపరాగమోహరజ ♦ మధ్వగవారముపై విదర్చి మా
దాలసులైన దొంగిలి మ♦నోర్థముఁ గొమ్మల మెల్ల డాయుచున్
లీలఁ జరించెఁ దెమ్మెర మ♦లిమ్లుచనామము సార్థకంబుగన్. ౧౮౭

పణవవృత్తము.

వ్రక్కల్గా దివి ♦ పణవానకముల్, ఢక్కాదుందుభి♦డమరూద్ధకముల్
పెక్కుల్ మ్రోఁగెను♦విను పొందిక న, ల్దిక్కుల్ నిండఁగ ♦ దివిజేరితమై. ౧౮౮

కం. మధ్యమజగతీపతి కణు,మధ్యను దతమధ్యమాన♦మానసదివిజా
రాధ్యను వాణీవేదీ,మధ్యాపతి ఘారపోసె ♦ మన ముప్పొంగన్. ౧౮౯

కం. మంగళరవములు బోరుకొ,నంగను శుభమంగళంబు♦ నంగను సురులున్
మంగళసూత్రముఁ బతి ప్రే,మం గళమునఁ గట్టె నంత ♦ మంగళవతికిన్. ౧౯౦

శా. నాకాంభోరుహలోచనామణులు వీణాచారురావామృతా
స్తోకాసారపరంపరల్ గురియ రీతుల్ దప్పకుండంగ వి
ద్యాకౌశల్యము దోఁప శ్రోతలను బ్రహ్మానందము న్ముంప ల
క్ష్మీకల్యాణముఁ బాడి రింపునను సుశ్రీరాగసంపత్తితోన్. ౧౫౧

ఉత్సాహవృత్తము.

మంగళాని సంతు తే రమాపతుల్యభూపతే!
సంగరాంగణారివారశమన! మిహిరకులపతే!
భృంగచికుర! హితగతే! గృహీతసుగుణగణరతే
నంగనవ్యభవ్యరూప హారిశుభతనుద్యుతే! ౧౫౨

వ. అని మంగళారాత్రికలు ముత్తైదువలు పాడుచుండ రంభాదులు నర్తనంబులు సలుపుటయు. ౧౫౩

చం. అదొ యిదొ మేలు మేలె యదియా నిదియా నదికాదు గాదుహాఁ
యిది యిది కాదు కా దదియె యియ్యది మే లని నిర్ణయింపఁగా
మదిని నొకింత నేరక యమందముదంబున జెప్ప వెట్ట కా
సుదతి సవిస్మయంబుగను జూచుచునుండె సురల్ నటింపఁగన్. ౧౫౪

వ. తదనంతరంబు. ౧౫౫

చం. కడపపిసాణబియ్యమునఁ గమ్మనియన్నము పప్పు దప్పళా
ల్వడియము లప్పళంబులును బజ్జులు లడ్డు జిలేబి యాజ్యముల్
వడలును నావపచ్చళులు స్వాదుఫలంబులు లోనుగాఁగ మిన్
దొడుకు ఘటింప నొక్కత్రుటిఁ దోరముగా భుజియించి రయ్యెడన్. ౧౫౬

వ. ఇట్లు లందఱుసురనైచికీకల్పితవివిధాహారంబుల సంతుష్టాంతరంగులై రి పదంపడి.

కం. లగ్నం బిటు కడఁగాంచెను, భగ్నముగాఁ జంద్ర బంక్తివదనుఁడు కమను
ద్విగ్నుఁడుగ నని ముదర్ధిన్, మగ్నం బగునూఁపసముల మఱి దంపతులన్. ౧౫౭

వ. ఆశీర్వచనపూర్వకంబుగ బహూకరించి మీర లిరువురు మందసంబుననుండుఁడు మీా కేవిపత్తును సంభవింపనేరదు మీారు షష్టిసహస్రవర్షంబులు సుఖసాంగత్యంబున జీవించెద రని వచించి వారల మందసంబున నుంచి బీగంబులు బిగించి శతానందపురందరాదులు మహానందంబున స్వర్గమార్గం బనుసరించి రంత. ౧౫౮

ఆ. వైరి బాఱిదోలి పరువునఁ దా వచ్చి, మందసంబు బ్రమింగి మరల మీాన
మిచ్చవచ్చినట్లు లేగి హెచ్చరికను, సంచరించుచుండె సంభ్రమునను. ౧౬౦

వ. తరువాత మఱునాఁటివఱువాత ధాతవ్రాత రోఁతపఱుచు చేత దినంబులు లెక్కించుచున్న రావణుండు వేలాసమీపంబున రక్షస్సభంబుమధ్యంబునుండి మంత్రులం బిలి

పించి మదీయాజ్ఞానుసారంబుగ జలధిరక్షించుమందసంబు వాని తోడం గొనిరం డని
పనుచుటయు వారలు చని రంగలోన నారదుం డయ్యెడ కరుదెంచి నిర్దిష్టాసనాసీ
నుం డైన నతనిం జూచి రావణుండు ౧౬౧

కం. మీ రిడినగడువు దీఱనె? నారద! యినవంశ్యుం డెచట నయ్యె! కౌసల్యా
సారసలోచన యెక్కడ? మారుతముం జరిపినట్టిముని మీరలొక్కో? ౧౬౨

కం. పోయితిరా మీ రచటికి? నాయెం గదా పెండ్లి విఘ్నహాతి లేకయె మీ
రాయెడనుండియొకో యిట్టియెడ కరుదెంచుటలు మునీశ్వర! హిహిహీ. ౧౬౩

చం. అని నగ నంతలోన దనుజావళి హాటకపేటి మ్రోల ని
ల్పినం గని తాన చేరంజని బీగములూఁ గడియల్ వదల్చి మూం
తను దెఱవంగ వెల్వడిరి దంపతు లక్కట యేమి చెప్పదుం
గనుంగొన వారి వానిమదిం గాతరతం బటుకోపవేగముల్. ౧౬౪

రావణుండు మందసంబున దంపతులం జూచి కోపించుట.

కం. కంకణరాజితకరరద,టంకితరమ్యాధరస్ఫుటనఖాంకనిశా
సంకులితాంశుకులను గన, సంకటమది యింత యనంగ శక్యం బగునే. ౧౬౫

ఆ. చటులకుటిలనిటల తటమున భ్రూకుటి
పటుగతిని నటింప స్ఫుటముగాంగం
బటపటార్భటరద రటనంబు వెలయంగం
గటము లదర దెసల తటము లగల. ౧౬౬

రావణుండు సముద్రుం జంపంబూనుట.

ఉ. చూపులనెల్ల దిగ్భ్రమరు జొక్కంగ రోషకషాయితాక్షుల
ద్దీపమునుండి మండిపడు స్నేహముబిందువు లట్ల యస్రు లు
ద్దీపితమై ధరం దొరంగ ధిక్కృతిపూర్వముగాంగ సాగరుం
గోపపరీతచిత్తుం డయి క్రూరవచోహతి రావణుం డనున్. ౧౬౭

శా. ఓరీ మూఢ! జడాశయా! తెలివి లేదో? విస్మృతిం జెందితో
క్రూరం బైనమదీయశాసనముం? జక్కుల్ గానవా గర్వివై?
యారా! మోసముచేయం బూనితివి నన్నా? నిల్తువా యింక మ
త్క్రూరాస్త్రప్రతతిప్రహారములం ద్రుంతుం జూడరా సాగరా! ౧౬౮

శా. కాండోద్దండతరప్రచండసుమహాకాండప్రకాండంబులన్
ఖండీభూతునిం జేయ నిన్నిపుడు దిక్కా నీకు దిక్పాలకుల్?

దండోల్లంఘనగండమండితుఁడవై • దండార్హుఁ డౌనీతలన్
జెండాడన్ గమకింతు దిక్కు గలదే • యింకం జూపరా యోఁపఁగన్. ౧౬౯

వ. అని కోపంబు పెంపున దెంపున జల్లజంపై చంపఁ బైకొలంఘించుటయు. ౧౭౦

తే. నిలువునీరుగ మేనెల్లఁ • గలఁతపడుచు, దాపుచేరెడువారిపా • దములఁ బడుచుఁ
బొంగుగ్రుంగంగఁ దనలోన • భంగపడుచు, వనధి యిట్టులు పలికె రా • వణునితోడ.

చం. శరణు సురారినాథ! రిపు • శాసనశీల! భవన్మహోజ్జ్వల
న్గరువముచేసి దాఁట నొక • నాఁ డొకయింతయుఁ దప్పు లేదు ని
ష్కరుణతఁ జంప నేల నను • సాధ్వి సయుక్తి మహోర్మివాన్యగ
హ్వరమున దీని దాఁచితి సు • రాసురులైనఁ గనంగనేర్తురే. ౧౭౨

తే. ఏమియుంచితొ దీనిలో • నెఱుఁగ నేను, దక్కవారలెఱుంగుట • టక్కుగాదె
వంచన యొకింతలేదు నా • వలన నిక్క, మచల నీచిత్తమే భాగ్య • మధిపనాథ.

వ. అనుచుండ నారదుం డడ్డంబు వచ్చి. ౧౭౪

కం. సైరింపుము సైరింపు మ, కారణమ నికారణంబు • కార్యం బగునే?
ఘోరక్షోధీశ! యకూ, పారవ్యాహారములను • వలదా వినఁగన్. ౧౭౫

కం. నీ కపకారం బసురా, నీకప! కారణములేక • నిర్భీకుండై
చేకొనునె చేయ? నీతఁడు, వాకొనుమనవులను నీవు • వలదా వినఁగన్. ౧౭౬

ఉ. ఈతఁడు పెద్దకాలముగ • నీనగరీపరిఖాయితాకృతిన్
నీతదరుండునై మనియెఁ • నే ల్కనఁ గాఁ డపరాధి నీకు దు
ర్నీతి పరుండు గాఁడు మది • నీయెడ వంచన యింత లే దప
ఖ్యాతి గదా వధింపఁగ ని • రాగసునిన్ శరణన్నదీనునిన్. ౧౭౭

కం. శకలీకృతనికృతియొ మతి, వికలీభూతుఁడవు గాక • పిలువుము; దానిన్
శకలీభూతముఁ జేసిన, సకలంకముగాఁగ సర్వ • మాకలితమగున్ ౧౭౮

వ. అనుటయు నహ్వానంబు రావించిన నయ్యది కయ్యంబునకుఁగా నొక్కముహూర్త
మాత్రంబు మందసంబు విడిచియుండితింగాని తక్కంగలకాలంబునఁ బాసియుండ
నని శపథంబుచేసిన నేమియుఁ జేయునది లేక. ౧౭౯

కం. కడచినదానికి వగచుట, కడునవివేకంబు దానఁ • గార్యం బేమీ?
కడచిననీరముఁ గట్టిన, వెడఁ గని నను నగుదురు గద • విడిచితి పోనీ. ౧౮౦

వ. అని కౌసల్యదిక్కు మొగంబై. ౧౮౧

రావణుఁడు కౌసల్యం జంపఁ బూనుట

ఉ. ఈతరుణీమతల్లి కుద • యించెడు వెన్నుఁ డటంచు వింటి నీ
కాతరలోచనం దునుమఁ • గాఁ దగుఁ గార్యము దీరు నంతటన్

ఖ్యాతిగ ధాత్రవాత కడ • గాంచు నటంచును జంద్రహాసమున్
జేత ధరించి కాంతదెసఁ • జేరఁగఁ బోవుచునుండ నడ్డమై. ౧౫౨
తే. దోషవర్జితమృదుహిత • భాషుఁ డర్థి, తోషణుం డధర్మక్రియా • ద్వేషణుండు
సుగుణగణభూషణుండు ని • స్తుల్యరిపుని, భీషణుం డయి వెలయువి • భీషణుండు. ౧౫౩

రావణునకు విభీషణుం డడ్డపడుట.

ఉ. అన్న! సహింపు మన్న! మగ • నాలిని జంపుట దోష మన్న! యీ
యన్నుల మిన్నఁ గన్న నొక • యన్నువ గాదె యిటుఁ బాప మెంచ రా
దన్న! మనంబు నీ రఘుఁ గ • దన్న సతీచరితంబు గన్న నో
యన్న! శమింపు మన్న! వల • దన్న! వధింపకు మన్న! ప్రొక్కెదన్. ౧౫౪
ఉ. కేల శితాసిపూని కనుఁ • గ్రేవల నిప్పులు రాల నమ్మహా
కాలునిపోలఁ గ్రాలునినుఁ • గాంచి ప్రవాతవిఘాతరంభ నాఁ
జాల వణంకెడిం గనుమి • జాలుగ రాలఁగ బాష్పవారి యీ
గోల సలీలఁ గాలగతిఁ • గూర్పఁగ నేల వచింపు మన్న యా? ౧౫౫
ఉ. ఇంద్రుఁడొ చంద్రుఁడో మఱి యు • పేంద్రుఁడొ రుంద్రమదంబు గల్గురా
జేంద్రుఁడొ పన్నగేంద్రుఁడొ మృ • గేంద్రుఁడొ గాక నగేంద్రుఁడో విహం
గేంద్రుఁడొ కిన్నరేంద్రుఁడొ క • పీంద్రుఁడొ యెవ్వరిమీఁద వైవని
స్తంద్రమదావిలారిబల • దారణదారుణ మాకృపాణమున్? ౧౫౬
ఉ. నీమొగ మెన్నఁడుం గనదు • నీకొకయెగ్గుఁ దలంప దాత్మలో
నేమివిరోధ మెన్ని యిటు • హింస యొనర్చెదు? తోఁప దామెనా
భామ లవధ్య లన్ననుడి • పాండితి రిత్తప్రయాసమాత్రమా?
తామరసాక్షిఁ జంపు టతి • దారుణకర్మము శూరధర్మమే? ౧౫౭
ఉ. దానవలోకనాథ! మును • తామరసోద్భవుఁగూర్చి వేఁడుచో
మానవవానరాళి నభి • మానము పేర్మి గణింప వీవెదన్
మానవి దీనికిన్ వెఱచి • మారణకర్మ మొనర్ప నచ్చెరల్
మానినికిన్ భయంపడియె • మాంసభోజి యటంచు నవ్వరే. ౧౫౮
కం. నగరాజవైరిపైఁ బెనుపగ రాఁజఁగ వైవఁబడిన • పటుశస్త్రమునన్
నగరాజగమనఁ ద్రుంచిన, నగరా నగరాళి గేలి • నగరాజసుచల్ ౧౫౯

రాగవల్లరీవృత్తము.

ఏల నీకీ కోప • మింతిం జూచినన్?
బాల గాదా దైత్య • పాలా! కూల్పఁగా

మేలు కల్దా ? పూర్ణ॰మేధం జూతుమా
చాలు నన్నా ! చిత్త॰శాంతిం బొందుమా. ౧౯౦

వ. అదియునుం గాక యొక్కవిశేషంబు సావధానుండవై చిత్తగింపుము. ౧౯౧

కం. లగ్నము విఘ్నం బై చన, భగ్నముఁ గావింతు ననుచుఁ ♦ బలపూసితి వా
లగ్నము తప్పద హృది నుద్విగ్నుఁడుగాఁ గొదవయేల ♦ విఘ్నం బగునో? ౧౯౨

కం. వెన్నుం డుదయం బగు నీయన్నులమిన్నకును దప్ప ♦ దటంచోఁ చెపితి నో
యన్నా ! యిన్నాతిని దల, గొన్నఁ దలకొనఁగఁ జేటు♦గూడెను నిపుడే. ౧౯౩

కం. ఎట్టన నరహరిపోలికఁ, బుట్టెడి సతి విడువ నెపుడు॰పుట్టునొ మీఁదం
జెట్టెప్పటికో పడు నని, కొట్టి యిపుడ మీఁదఁ ద్రోసి॰కొందురె ప్రాజ్ఞుల్? ౧౯౪

వ. అనరణ్యునిశాపంబును, సనత్కుమారుబోధనంబును, గిరిగుహాంతరవర్తికపిలమూర్తి వచనంబులను, సంస్మరించుకొని శాంతుండవు గమ్ము, కాఁగలది కాఁగల దనియుఁ గానేరనిది కానేరదనియు నెఱింగి మనీషావంతులు సుఖదుఃఖంబులకై నగన రని వచించిన రోషవశోన్మాదంబున దండతాడితభుజంగంబుపగిది రోఁజుచు వారల వెడలనంపుఁ డనినియమించి పురంబున కరిగె నంత. ౧౯౫

శా. ఆదారప్రియు లంత నీరనిధివే॰లాంతస్థలిన్ నిస్తులా
హ్లాదం బొప్పఁ జరించుచోఁ బతి తరి॰ష్యావః కథం నీరనా
శీదృగ్భీతికర మ్మహాజలనిధి ♦ స్నేహస్థితి స్సామ్ప్రతం
ఖేదం నౌ ప్రతిపాదయన్తి దనుజాః ♦ కేనా ప్యుపాయేన తే ౧౯౬

తే. అనుచు గూఢోక్తి భాషించు♦నవసరమునఁ, జుక్కజాఱినగతివో॰సూర్యకులుని
మ్రోల నిలుచుండె నారద॰మునివరుండు, వారుసంతోషభక్తిసం॰భరితు లగుచు.

వ. మ్రొక్కి నిలుచుండి రంత దశరథుండు భగవంతుడ వైన నీదుకృపావిశేషంబున మనుగడ గనితిమి. మిముబోఁటిమహాత్ములసందర్శనంబను పుణ్యంబు లభించినపు డుచితంబగున ర్ఘ్యపాద్యాదిక్రియాచరణంబులు నాకు దుష్కరం బయ్యె. వేలావలయిత భూమండలేశ్వరుండ నయ్యు మహాత్ముల కుచితసత్కారవిధు లేనియుఁ జల్పంగ నేరని దుస్థితి నున్నవాఁడ. నాయొసంగమిచే మీకేమియుఁ గొఱంత లేకుంటయు నెఱుంగుదు. అయినను గర్తవ్యలోపంబు దోషంబుగదా ? కావున నాతప్పు లోఁ గొనుఁడు. రాక్షసకృత్యంబు బిట్టిదురవస్థలపాలైతి. భవద్దర్శనంబున దుర్వారసంసారకూపాగతరణంబె సుకరం బన నీనీరధిం దాఁటుట మా కసాధ్యంబె? కరుణాపరులరై యావలితీరంబుఁ జేరునుపాయంబు వచింపుఁ డని వేఁడుటయు వారల నూఱడించి జటాయువుఁ దలంచిన నతండు సన్నిహితుం డగుటయు నతనిం దశరథునకుం జూపి నారదుం డిట్లనియె. ౧౯౭

చం. వినుము నరేంద్రచంద్ర! పృథి ♦ వీస్థలిఁ గల్గినపక్షిజాతులం
దనఘుఁ డధీశ్వరుండును మ ♦ హాబలశాలి మరుద్విహంగరా
జనిభజవప్రచారుఁడు య ♦ శస్వి యనూరుతనూభవుండు; మీ
రనయము సౌహృదంబును బ్రి ♦ యంబుఁ జెలంగఁగ నుండుఁడీ యిఁకన్. ౧౯౯

వ. సూర్యకులుండ వగునీకు సూర్యసారథితనూజుతోడి స్నేహం బుచితంబు సవయ స్కులరు కావున నీతండు మిమ్ము నీపురంబుఁ జేర్చు నని చనియె నంత. ౨౦౦

—జటాయువు కౌసల్యాదశరథుల నయోధ్యకుం గొనిపోవుట.—

తం. ఖగరాజు వాహనంబుగఁ, దగ వాహ్యాళిని జరించు ♦ దంపతులక్రియన్
ఖగరాజు వాహనంబుగఁ, దగ వాహ్యాళియనుభోలె ♦ దంపతు లంతన్. ౨౦౧

వ. చని యయోధ్యచేరునప్పటికిఁ దురీయయామంబు గావచ్చిన నిట్టిపాట నొంటి పొచ్చుట మేలుగా దని నగరప్రాంతారామంబున డిగి యనూరుసుతకల్పిత పత్రా స్తరణం బుననుండి రందు దశరథుండు సుమంత్రుం దోడ్కొని రమ్మని యతనిం బంచెనని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్మండలేంద్రున కెఱింగించిన తెఱంగు. ౨౦౨

కం. ద్యో(వా)హినీశబంధన! నీవారాహారపాల ♦ నిస్తులశీలా!
భావాతీతగుణాన్విత! కైవల్యపదప్రదాన ♦ కరుణాధీనా! ౨౦౩

—స్రగ్విణీ.—

రా(మ)! రాజీవనే ♦ త్రా! రమావల్లభా!
భూమిజాలోచనాం♦భోజపద్మప్రియా!
హైమశైలాత్మజా♦ధ్యానమార్గస్థితా!
హైమచేలా! వినీ♦లాంబుదశ్యామలా! ౨౦౪

—గద్యము.—

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ
సుబ్బరాయనామధేయప్రణీతం బైనశ్రీకౌసల్యాపరిణ
యంబునం బంచమాశ్వాసము.
శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

షష్ఠాశ్వాసము.

స్తుత! సర్వసుపర్వప్ర
శస్తగుణాకల్ప! సత్య♦సంకల్ప! హరో
పాస్త! సమస్తకళంకా
పాస్తవినతభవనిరాస♦యగవరవాసా! ౧

తే. అవధరింపుము దేవ! మ♦హానుభావ! భావనాతీతచేతనా♦భావవిమల
భావపుంభావకరుణాస్వ♦భావుఁడైన, బాదరాయణి యిట్లను♦సాదరముగ. ౨

వ. అట్లు దశరథుండు వెల్లింబడి పోవుచున్న సమయంబున. ౩

మంత్రులు దశరథుపోకడ దెలియక దుఃఖించుట.

కం. వానలు నిలిచెను; సితరుచి,తో నలుదెసలు వ్వెలింగెఁ♦దోయధరచయం
బానలుపెల్లను విచ్చెడు, నానలు నిడినట్లు రూప♦మఱి చనఁగ నటఁ. ౪

చం. తిమిరములెల్లఁ బాయ శుచి♦దీధితి దిక్కులు నెల్ల సఁటెఁ దుఱ
గుములయి యొక్కచోఁ గలసి♦కూరిమి మీఱఁగ వారివారలఁ
క్రమమునఁ జూడఁబూనఁ బతి♦కన్పడకుండిన మంత్రులెల్ల మో
సము చనుదెంచె నెట్లనుచు♦సాధ్వసశోకపరీతచిత్తులై. ౫

కం. ఉడుపము రాజన్యుని నా,యుడుపమున నదిం దరింప♦నోడవిన వాఁల్
విడువక యుడుపనిదోసం, బుడుపహితకులీను ముంచె♦నొయ్యన వెల్లిన్. ౬

చం. అనుచును మంత్రులందఱు భ♦యాతురులై యొకచోటఁ జేరి యా
ననముల దీనభావము ఘ♦నంబుగఁ దోఁపఁగ నెద్ది దిక్కుఁ కే
యనువున రాజుఁ గాన నగు♦నంచు విచారవశీకృతాత్ములై
కనఁబడకుంట నావయును♦గార్యము రోయ స్రవంతినం చొగిన్. ౭

ఉ. సాదులఁ బిల్వఁ బంచిన హ♦సాదని వారలు రాఁగ వేగ మీ
రేదియు నేరితో ననక ♦ యేటిప్రవాహముఁ జూడఁ బోయి నిం
పాది జవంబునం బడవ♦భంగియు మానవపాలురీతి నా
మోదము మీఱఁ గాంచి యొక♦మారుతమంతటిలోన రం డనన్. ౮

ఉ. వారలు పోవ నావికుల♦వారము నట్టుల పంప వారు దు
ర్వారరయంబుమీఱఁగ ధ♦రావరమార్గణతత్పరాత్ములై
దూరము నేగి యొక్కయెడ ♦ దోయములం దఱ మున్గి కంపలం
దీరమునం దవుల్పడుట ♦ నిల్చి నిషద్వరబోధితంబునై. ౯

కం. రూపు చెడియున్న యుడుపము, నేపున వెడలించి తెచ్చి ♦ నెవ్వడి వారల్
దాపున నిల్చిన మంత్రులు, బాపురె యని దానిఁ జూచి ♦ పటుశోకమునన్. ౧౦

వ. నరనాథుండు భీకరమకరసరసంబునంబడిమృతుండయ్యెనోకోయని వగచి పౌరుల నెల్లఁ బురంబునకు మరల్చి యావృత్తాంతంబు గోప్యంబుగా నిడ నియమించి యప్రమత్తులై రక్షించుచు వివిధంబుల నాలోచించుచు వసిష్ఠున కి ట్లనిరి. ౧౧

కం. హితుఁడవు రవికులులపురో,హితుఁడవు నిస్తులితధీని♦హితుఁడవు నవ్యా
హతమేధాకలితుండవు, హిత మెయ్యది చెప్పవయ్య ♦ యీసమయమునన్? ౧౨

కం. వేఁకరము సర్వజనదుః,ఖాకరము స్వరాష్ట్రజనభ♦యాకరమును జిం
తాకరము నయ్యె నిపుడీ,వేకర మనురాగమునను ♦ హిత మెనగూర్పన్. ౧౩

కం. ఎయ్యది పంచిన నొనరుతుము, మయ్యా యని మంత్రు లనఁగ ♦ ననియె వసిష్ఠుం
డయ్యలు! చూడ నసహ్యశుతి, డయ్యెఁడు దశరథుఁడు వగఁబ♦డకుఁడీ మీరల్. ౧౪

కం. సైరింపరయ్య మీరలు, వారాష్టక మిరలోనఁ ♦ బంపుఁడు నెమకం
జారుల గూఢవిచారులఁ, గారా దత్తరము లిట్టి♦కార్యముపట్లన్. ౧౫

వ. మీర లెఱుంగని రాజకీయక్రియలు లేవు గాన మీరల వాని నిర్వర్తించుచు రాజు లేని లోపం బెఱుకపడనీక యప్రమత్తులరై పురంబు రక్షించుకొనుచుండుఁడు దినాష్టకంబున కతఁడు రాకయుండినఁ బదంపడి విచారింత మనియెఁ దదనంతరంబ.

తే. పౌరులెల్లరుఁ గనిరి యు♦పశ్రుతులును, వేసి రుడుగని ప్రశ్నలఁ ♦ బెద్దపీటి
గొల్లలను జీరి రెఱుకల♦కొమరి తెలను, జెప్ప రెవ్వరు నృపునకుఁ ♦ జేటటంచు. ౧౬

వ. ఇట్టు ప్రజ లెల్లఁ దండ్రిలేని ప్రజలం బోలి విచారంబున రాజు సేమంబుగోరి విచారించుచు దైవప్రార్థనాదికంబు లొనరించుచుండ రఘువంశాధీశున కత్యంతాప్తుండును మంత్రిసత్తముండు నగుసుమంత్రుండు దశరథుండు గనంబడనిది మొదలత్యంతవిచారడోలాందోళితమానసుండై చింతార్ణవంబున మునుంగుచు, నాశాంతరీపంబు దరిగొనుచు, శోకానలదందహ్యమానుండై దశరథు నెమక ననేకుల గూఢప్రచారు

లగుచారులఁ బంచిన వారలు తూర్ణంబ చని నానాదేశపట్టన పక్కణంబులు రోసి రోసి మదిరోసి మోసరిలి యతనిం డాసి యత్తెఱం గెఱింగింప విషణ్ణుండై మహా దుఃఖదోదూయమాన మానసుండై నాఁటిరాత్రినిద్దుర పట్టక పెద్దయుంబ్రొద్దు గుందుచుఁ బ్రక్కంబడి పొరలుచు నొక్కింతకనుమూయు సంతలోన. ౧౮

⁂ సుమంత్రుఁడు దశరథునిం దలఁచి శోకించుట. ⁂

కం. వననిధి మునుఁగుచు లేచుచు, వనటంబడి చావుదప్పి ♦ వనరెడియాజిం
గని కలను గుండె ఝల్లనఁ, గనువిచ్చి విషాద మూరఁ ♦ గలఁగినమతితోన్. ౧౯

చం. వెలిచనుదెంచి చూచి యుడు♦వీథిని నుచ్చఁ జరించు జ్యేష్ఠనుం
దెలిసి తురీయయామ మని ♦ నిక్కల యిక్కల యంచు నక్కటా!
జలధిపరీతభూవలయ♦శాసనభాసితకీర్తి సూర్యస
త్కులుఁ డతఁడేడ నాపదలఁ ♦ గుందుచు వందురుచుండు లేడనో. ౨౦

కం. దిక్కిదియని తెలిసినచో, ఱెక్కలు కట్టుకొని యెగసి♦ఱివ్వునఁ బోనో
యెక్కడనున్నాఁడో గదె! యెక్కరణిని దెలియవచ్చు♦నృపచరితంబుల్. ౨౧

కం. అని మనము నిలుపఁజాలక, ఘనముగఁ బైపైన పొరలి ♦ కడుదుస్సహమై
చనుదెంచుశోకవారిధి, మునుఁగుచును వితాకుగొనుచు ♦ మూర్ఛమునుఁగుచున్.

కం. నిదురంబొందక యట నెయ్యదిగన్నను రాజదత్త♦మై యుండుటచే
మది దుఃఖము వర్ధిలుచుం, బొదలఁగ నచ్చోటు వాసి♦పోయె నొకంపున్. ౨౩

మ. చని యారామమునందు నొక్కయెడ వృ♦క్షచ్ఛాయ నిర్వాతసీ
మను గూర్చుండి సుమంత్రుఁ డొక్కఁడ మహా♦మాత్రాష్టకంబందు న
న్ననురాగంబునఁ బ్రోచుభూధవుఁడు దుః♦ఖాంభోధినిర్మగ్నుఁడై
వనటంగూరుచునుండ నేను సుఖినై ♦ వర్తించుచున్నాఁడ ఛీ! ౨౪

మ. రథినై యాతఁడు దిక్కులన్ గెలువ సా♦రథ్యైకసామర్థ్యమున్
బృథురీతిన్ వెలయింప, తేఁ డగుచుఁ బా♦రీంద్రాసనాసీనుఁడై
ప్రథమిాతిన్ మతికెక్క మంత్రములఁ జె♦ప్పన్, మెచ్చి మన్నించు నన్
వృథగా నెన్నఁడుఁ బల్కఁ డట్టిపతి పా♦పిం దక్కునా నాకునున్. ౨౫

కం. పతినై మన్నించును దా, హితుఁడై బోధించు నాకు ♦ నేకాంతమునన్
మతిలోనఁ గలరహస్యము, సతతము దాఁపక వచించు ♦ సంతోషమునన్. ౨౬

ఉ. నాదగుజీవితంబు మఱి ♦ నా కిలఁ గల్గినభోగభాగ్యముల్
నాదగువాసివన్నెయును ♦ నన్నుఁ బురీజనులెల్లఁ జూచుమ

ర్యాదయు నాథరాధిపుద♦యారసపూరితసత్కటాక్షవీ
క్షాదృతికారణంబునఁ గ♦దా సయిరింతును తద్వియోగముల్. ౨౭

ఉ. అక్కడఁ బెండ్లిహేతువుగ ♦ నాతనిఁగూడి నదిం దరింపఁగా
నెక్కడిగాలి చూడ నది♦యెక్కడివాన యకాలమయ్యెనుల్
గ్రక్కున నాజిఁ ద్రుంప నటు♦కాలుఁడు వచ్చె నటంచు నెంతు నా
కక్కట! రాఁ డదేల యిటు ♦ లార్తిని గూర్చుట కేమొ దైవమా! ౨౮

ఆ. సత్యవచనరచన ♦ సత్యంబు గలదేని, సత్యవచనుసూక్తి ♦ సత్య మేని
రాజభక్తి నాకు♦రాణించె నేనియు, మంద లొందుఁ గాక♦మనుజవిభుఁడు. ౨౯

కం. దినముల నెనిమిదిఁ గనుఁడీ, యని ముని మముఁ బనిచె నేఁటి♦కదియుం దీరెన్
ఇనుఁ డుదయించిన నెయ్యవి, వినవ్రాసినవాఁడొ ధాత ♦ వేఁడిపలుకులన్. 30

కం. అరుణోదయపూర్వమ నే, మరణోదయలబ్ధి గనుట ♦ మానిత మగుఁ ద
చ్చరణధ్యానాసక్తిని, నిరయము నా కగునె? వినఁగ♦నేర్తునె చెడుగుల్? ౩౧

వ. అని ప్రాణత్యాగపరాయణుం డైన యతనికి దక్షిణభుజనయనంబులు చలింప నిది యేమియో శుభసూచకం బగుచున్నయది. ఆ ఫలంబున్నపున కగుఁగాక. అసువిసర్జనంబు కర్తవ్యంబు గాదు. "జీవన్ భద్రాణిపశ్యతి" యని యుండుట మనినఁగదా యతనికి యుపయుక్తుండ నగుదు. మరణంబు కరణీయంబైన నతని ఋణంబునఁ జనువాఁడఁ గావున మనికి గలయునికియ లెస్స యని దురంతచింతాక్రాంతస్వాంతుండై నిబ్బరంబులేక యూరక వావిడిచి పలవించుచుండ నంత జటాయువును సమీపస్థుఁ డౌట నతనిచరితం బెల్లఁ జూచి యతండు సుమంత్రుం డకా శంకించి, డాయం జని తనకులనామంబులు చెప్పి యి ట్లనియె. ౩౨

జటాయుస్సుమంత్రుల సంభాషణము.

ఉ. ఎవ్వఁడవయ్య నీవు? మది ♦ నేటికిఁ గుందెద విట్లు బిట్టుగా?
నెవ్వగ నొందఁగారణము ♦ నే నెఱుఁగం దగునేని చెప్పుమా!
జవ్వని యేదియేని యభి♦సారిక వచ్చెద నంచుఁ దప్పెనా?
నవ్వడి నీవె తప్పితొ వి♦చారము నొందఁగనేల దీనతన్? 33

చం. కులటకు నీతియుం గలదె ♦ కోర్కి రమింపఁ దలంచి యెందఱన్
వలచునొ యెట్టిభంగి నను♦వారఁ జరించునొ మోసపుచ్చునో
పెలుచన నెందఱన్, వగపు♦పెల్లునఁ దోఁపదుగాక యిట్టిపె
న్వలఁతియు నిట్లు గుందఁ దగ♦వా మగవాఁడవు గావె యిస్సిరో. ౩౪

వ. అట్లు కాదేని యిట్టినిశీథిని నొంటిగనీవృక్షంబునీడశోకింపఁగారణం బేమి యన. ౩౫

కం. విని కటకటఁబడి మనమున, ఘనముగఁ గుత్సించి నీవు ♦ గర్జ మెఱుఁగకే
నను నేల దూఱినావెద, వనఘా! నాచరిత వినుమ ♦ యాద్యంతంబుల్. ౩౬

చం. మనుజవరేణ్యుఁ డాజికిని ♦ మంత్రి సుమంత్రుఁడ, తేఁడు పందయర్
మనుచును లోకమెల్ల నను♦మాత్రముఁ జెప్పఁగ నేల; యట్టివాఁ
డనువునఁ బెండ్లికార్యమున♦కై చనుచోఁ దరియింపఁగా నదిన్
ఘనమగుగాలి వాన గడుఁ♦గాఱియ పెట్ట మునింగె నావయున్. ౩౭

కం. ఆతనిపోకడ నెఱుఁగక, యాతతదుఃఖాబ్ధి మునిఁగి ♦ యడలెద నేను
ర్వీతలనాథునిఁగూరిచి, వీతముదంబునను బత్కి♦వీరా! యనినన్. ౩౮

చం. పకపకనవ్వి యిట్టులనెఁ ♦ బ్రాజ్ఞుఁడ వీవయి యింతమాత్రకే
తికమక నొంది కుందెదవు ♦ దీనతతో? నిక్కము పల్కవయ్య ధా
త్రికి విభు లెండ లేగిరో? వ♦రిష్ఠులు గారొకో ప్రాగ్ధరాధిపుల్?
సుకలులు గారొ? శాత్రవని♦షూదనదక్షులు గారొ? నిల్చిరే. ౩౯

కం. ధర నాయది యనువానిని, ధర నవ్వు ననంగ వినమె ♦ దశరథుఁ డీల్గన్
ధరణి యరాజక మగునా? ధరణీశుఁడు దొరకఁడో యు♦గ్రశతుకునై. ౪౦

కం. ఏమిటి కేడ్చెద వన విని, ధీమహితుఁడు గానఁ గోప ♦ ధీరహితుండై
సామమునఁ బల్కె వినమా, నామతముఁ బతంగరాజ ♦ న్యాయ్యపథంబుల్. ౪౧

ఆ. రాచకఱవు రాదు ♦ రాష్ట్రం బరాజకం, బెపుడుఁ గాదు నిక్క♦మింత నైనఁ
దమకుఁ గూర్పునట్టి♦ధరణీశుఁ డబ్బుట, యవనిజనులభాగ్య ♦ మని తలంతు.

వ. జగతిఁ బ్రతినృపతియు సుమతియని మతినెంచకుము. వారియట్ల ప్రాడ్వివాకు
లును. ౪౩

—ఀ దుష్ప్రభుత్వవర్ణనము. ఀ—

ఉ. లంచముఁ గొంచుఁ గొందఱును ♦ లంజెల కాస నహించి కొందఱున్
వంచనచేతఁ గొందఱు స్వ♦భావదురూహలచేతఁ గొందఱున్
గొంచక దుష్టకార్యములఁ ♦ గూర్చి మనంబు జనంబు గుందఁగాఁ
గొంచెమయేని జంకక యె♦కూళులు న్యాయముఁ దీర్తు రక్కటా. ౪౪

ఉ. న్యాయపథంబునం దొలఁగ ♦ మంచు వచించుచు నీతు లాడుచుం
గాయలుఁగూరలుం గొనరు ♦ కానుకపంపు గ్రహింప రిట్టిపై
న్యాయలు పన్ని కార్యముల ♦ మానక మిత్రులవంక నేనియున్
జాయల వంక నేనియు ధ♦నంబులుఁ గొందురు మోసతీర్పుచుల్. ౪౫

చం. చెనఁటియొకండు దాఁ జెవిని ♦ జెప్పినమాటలు నమ్మి సాధుతా
జనులకుఁ గీడు సేయుదురు ♦ చాల రొకింత యెఱుంగ న్యాయమున్

వినఁదురు దేవిఁ జెప్పినను ♦ విశ్వసనీయుఁ డటంచుసజ్జనుల్
గనుఁగొనలేరు దుష్టవచ ♦ నంబులు మే లవినమ్మి దుష్ప్రభుల్. ౪౬

కం. అనుజీవికష్ట మెఱుఁగఁడు, తనజీవము దివ్యమనుచుఁ ♦ దలఁచుఁ గుమతి దాఁ
దనుఁ జేరవచ్చె నేనియు, వనఘునిఁ గనలేక మిగుల ♦ నవమానించున్. ౪౭

ఉ. లేనికుయుక్తిఁ బన్ని మితి ♦ లేనివ్యయంబులు చెప్పి లెక్కకున్
రానివి పన్నులం గొనుచు ♦ రాష్ట్రము నెల్ల మహాదరిద్రతన్
దీనముచేసి భూప్రజలఁ ♦ దీవ్రతరార్తులఁ జేయునట్టిభూ
జానులసేవ నా నరక ♦ సామ్యముగాదె తలంప నేరికిన్. ౪౮

సీ. దుర్భిక్షమున జనుల్ ♦ దోరంగఁ జెల్లుగా, నతిభుక్తిచేత నీ ♦ మృతి యటంచుఁ
జెలమ నీ రనఁగఁ బ ♦ న్నులు దీయకొలఁదిని, బౌరులసంపద ♦ పరఁగు ననుచు
శాస్త్రసంఘం 'బతి ♦ సర్వత్రవర్జయే,' త్తనుఁ గాన మితము వే ♦ తనము లిడుచు
'కష్టీఫలీ' యని ♦ కల దటుగావున, విడువక రేవగల్ ♦ వెతల నిడుచు

తే. రాజు రక్షకుఁ డగుటను ♦ ప్రజల కెల్ల, ధనము నృపకోశమం దుంపఁ ♦ దగునటంచు
నొడుపుమాటలఁ బ్రజతలల్ ♦ దడవునట్టి, రాజుసీమను జనులకు ♦ బ్రదుకుగలదె?

చం. కొలువుడు కాఁడుమాత్ర మునఁ ♦ గూటికి నిచ్చుచు, రేయియుం బగల్
గొలువునఁ ద్రిప్పుచుం, దిరియఁ ♦ గూడదు భూములు విల్వఁగూడ ద
ప్పుల గడియింపరా దనుచు ♦ బూని విధించుచు నాలుబిడ్డలం
దలఁప రచెట్లు ప్రోతు రని ♦ దండ్యు లటందురు లంచగొండులున్. ౫౦

తే. తన్నుఁ బ్రోచినవారి న ♦ దఃకరించు, వారిఁ బెఱవారు నమ్మంగ ♦ వచ్చునెట్లు
బహుజనవిరోధినుడివిను ♦ ప్రభువు సర్ప,యుక్తచందన మటుచేర ♦ కుందు రెవరు.

మ. జను లుచ్ఛ్రితినున్నచో నహిభయా ♦ సన్నంబు శంకింపఁ డా
త్మను విశ్వాసముఁ జూపుచుం బ్రజలభ ♦ ద్రం బాత్మభద్రం బటం
చును వర్తించుచు మన్ననం దనుపుచున్ ♦ శుద్ధాత్ముఁడై యుండఁ గా
వున నాజిం దమతండ్రిగా జనులు కొ ♦ ల్వుం బాయ రెప్పట్టునన్. ౫౧

ఆ. ప్రజల కేమివలయు ♦ బాధ లేకుండుట, సౌఖ్యవృత్తి గాక ♦ జరగ నివియు
జనులు ప్రభులపట్లఁ ♦ జలుపరు ద్రోహమం, చెఱిఁగియతఁడు మేల ♦ యెపుడుఁ జేయు.

సీ. తనవారి నైనను ♦ దండింపకుండఁడు, తప్పుగల్గినచోట ♦ ధర్మనిరతి
యోగ్యతయున్నచో ♦ నొప్పరికింపఁడు, సేవకు లంచును ♦ జిన్నపుచ్చి
జనసమ్మతములేక ♦ శాసింప నొల్లఁడు, తత్కార్యములను స్వ ♦ తంత్రుఁ డయ్యు
సందిపొందినవారి ♦ నైనఁ జేవిడఁడు, తనదుబంధులమాటఁ ♦ దడవ నేల

తే. శ్రమముల నెఱింగి తగినజీ♦తముల నిచ్చి, తప్పుగల్గిని దండించి ♦ మెప్పు మెచ్చు
చున్నపుడిటులైన నన్యాధి♦కారులేల, నీచమతిఁ గేలు సాఁతు రు♦త్కోచములకు. ౫౪

కం. విశ్వాసము విశ్వాసము, విశ్వాస మవిశ్వసనము ♦ వెలయించు మదిన్
విశ్వంబునఁ గావునఁ గడు, విశ్వాసమె చూపుఁ బ్రజల♦విషయమునందున్. ౫౫

వ. మఱియు నెవ్వనికోపప్రసాదంబులు నిష్కారణంబులు నిరర్థకంబు లెవ్వనిమనంబుం బోలె వచనం బవిశ్వసనీయంబు చంచలం బట్టిమాత్సర్యాసూయాధారాత్ములగు పాపాత్ములఁ గొలుచుటకన్న మూఁడువీథుల ముష్టి యెత్తుకొని కాలంబు గడుపుట చాలమేలుకాదె యదియునుం గాక. ౫౬

కం. ఇనకులుఁ డనూథుఁ డగుటను, నినవంశము నేటితోడ ♦ నిగిరె నటంచున్
మనమున దుఃఖించెద నే,ననయంబుఁ దదవితదేహ♦మై యిది యునికిన్. ౫౭

వ. అని వగచిన విని సుమంత్రా! నీయంతటిమతిమంతుండును, గుణవంతుఁడు నగు మంత్రి యుండుట నిసుమంతయువంత దశరథధరాకాంతునకు సంభవింప నేరదు నీమనంబుఁ బరీక్షింపఁ బరిహాసంబుగాఁ బలికితి క్షమింపుము. ౫౮

కం. పురికి ననతిదూరంబున, సరసతఁ గౌసల్యఁగూడి ♦ జనవిభుఁ డున్నాఁ
డరసి నిను వార్తఁ జెప్పంగ, ధరణీశుఁడు పంపె నన్నుఁ ♦ దథ్యము సమ్మా. ౫౯

వ. నను మీయేలికకు మిత్రునిఁగా నెఱుంగు మని యించుకించుక యతనివృత్తాంతం బెఱిఁగించి. ౬౦

ఆ. ఏకవస్త్రుఁడగుచు ♦ నెలనాఁగతోఁగూడి, పురము వెలిని నిలిచె ♦ భూవిభుండు
పురమునందుఁ జాటఁ ♦ బుచ్చుము విభురాకఁ, దడవుసేయవలదు♦ధన్యచరిత. ౬౧

వ. అనిన జెప్పవెట్టక యట్టె యతనిమొగంబుఁ గొంతతడవుచూచిసుమంత్రుండు. ౬౨

ఉ. నమ్మఁగఁజాల నీపలుకు ♦ నావిభు నాజిని గాంచికాని లే
లెమ్మిదె కాంచనాంబరము ♦ లీలగఁ దెచ్చెద నంచుఁ బాసి తా
నుమ్మలికంబు సంభ్రమము ♦ నొప్పినశంకయు సందడింప నో
క్కుమ్మడి నింటికేగి వస ♦ నోజ్జ్వలభూషణముల్ గ్రహించుచున్. ౬౩

సుమంత్రుఁడు దశరథుం జూచుట.

చం. అతనిని గూడి ♦ తా దశరథావనిపాలుసమీపసీమకై
యతులిత వేగయుక్తిఁ జన ♦ నాతనిఁ గాంచి సుమంత్ర! నెస్వయే?
హితులకు మేలె? పౌరజను ♦ లెల్ల సుఖింతురె? యంచు నేమమున్
హితమతిఁ బ్రశ్నసేయ ధర ♦ ణీశునిపాదయుగంబు పట్టుచున్ ౬౪

వ. అభివాదనంబుఁ గావించి హర్షపులకితగాత్రుండై నేత్రంబుల నానందాశ్రులు జాలు వాఱ సర్వంబులెస్స యని విన్నవించి తాఁ దెచ్చినదుకూలాభరణంబు లొసంగి మదీయపునరాగమనంబు నిరీక్షింపుఁడు పురంబున సర్వంబు నాయత్తంబుచేసి క్రమ్మఱెద నని సెలవుగొని నగరంబున కరిగి యమాత్యులకెల్లఁ దద్వృత్తాంతంబుం జెప్పి పుత్తెంచి పురంబున సందులు గొందులు రథ్యాపథాదుల నొక్కపెట్ట ఘోరు గలుగ ౬౫

కం. చనుదెంచె నాజి కుశలిగ; వనజాయతలోచన న్వి♦వాహంబై పూ
ర్జనము లెదుర్కొన వలయుం, గనరండీ గృహముగృహముఁ ♦ గై సేయుండీ. ౬౬

వ. అని చాటింపించిన నందఱు సంభ్రమోత్సుకులై పురం బలంకరించి రందు. ౬౭

పౌరు లయోధ్య నలంకరించుట.

ఉ. చారుమసారహీరనవ♦సారవపారసకైరవోరుక
హ్లారపరంపరాకలిత♦హారిసుగంధిలమోదకారిన
త్తోరణరాజి రాజిలఁగఁ ♦ దోరముగా ఘటియించి రందఱుఁ
దారులఁ బౌరు లాత్మల ము♦దంబు మదంబువు గ్రాలఁ గన్నులన్. ౬౮

తే. అంగుమీఱినయాణిమో♦ఱుంగుమణులఁ, బొంగ నంగంబు వీథుల ♦ ముంగిళులను
రంగురంగుగఁ దీర్చిరి ♦ రంగుమీఱ, రంగవల్లుల భీతకు♦రంగదృశలు. ౬౯

సీ. వీట నెయ్యెడఁ గన్నఁ ♦ బాటీరఘనసార,సారసకరవీర♦సౌరభములె
వసతు లెయ్యెడఁ గన్నఁ ♦ గాయసవృకధూప,మంగళధూపధూ♦మఘుమఘుమలె
జనులనెవ్వరిఁ గన్న ♦ సవిలాససువికాస,భాసమానాస్యప్ర♦భాలసితులె
సతుల నెచ్చటఁ గన్న ♦ నతులితాలంకార, కౌశేయవర్ణక ♦ క్రమతనులె ౭౦

తే. తెంకులం దెల్ల గీతవా♦ద్యత్రరవమె, వీథులం దెల్ల మంగళ♦విపులనదమె
వెలయఁ బర్వంబునందలి♦జలధికరణి,జనము లుబ్బునఁ బొదలి రా♦సమయమునను

తే. సచివవర్గంబు పురజన♦సహిత మగుచు, రాజవర్యు నెదుర్కొన ♦ నోజఁ జనియె
బర్వశర్వరి శర్వరీ♦పతికి నెదురు, సరవిఁ బఱతెంచుమున్నీటి♦తరఁగ లనఁగ. ౭౧

వ. ఇట్లపరిమితసన్నాహంబున నృపవర్యుని డాయంబోయి నమస్కారాదివిధుల బహూకరించిన నతండును వారల నుచితసత్కారంబుల గౌరవించి జరగినవృత్తాంతం బంతయుఁ దెలిపిన వారు భయభ్రాంతసహర్షచేతస్కులైరి. పిదప నచ్చటన నృపుండువారితో మజ్జన భోజనాదిక్రియల నిర్వర్తించి సుఖగోష్ఠినుండి సాయంసమయమగుటయు మహాడంబరంబున నగరంబుఁ బ్రవేశింపసమకట్టి కౌసల్యాదేవిం గూడి రథారోహణంబుఁ గావించి మహావైభవంబుతో రాజమార్గంబున రాఁ బౌరులు బారులుదీరి చూడఁ దొడంగి రప్పుడు.

కౌసల్యాదశరథు లయోధ్యం జొచ్చుట.

చం. ఇరుగడలందు హర్మ్యముల నింపును సొంపు రహింప మీఱు స్త్రీ
పురుషకరోజ్ఝితప్రసవపుంజము దోఁచె మరుందు చిమ్మెనో
స్ఫురదభిరూపమారరతిమూర్తుల దంపతులన్ శరాళి మ
చ్చరమున, నాకవాసులె వెసం గుసుమావళుల నించిరో యనన్. ౨౩

ఉ. పల్లవపాణి యోర్తు కరపద్మపుటంబున దోయిలించి సం
ఫుల్లసుమోత్కరంబుఁ దమి భూపకుమారకుఁ జూచి చూచి యా
హ్లాకమగ్నయై ప్రిదులుహస్త మెఱుంగక రిత్తదోయిటం
జల్లిన దానిఁ జూచి యొక సక్కెము లాడిరి తోడిచేడియల్ ౨౪

కం. కోరిక దశరథు మార్గా కారునిఁ గనుఁగొనినపౌర కంజాతాక్షుల్
సారెకు నావలఁ బతులం, గూరిమి రతిఁగూడి రినునిఁ గూడినభంగిన్. ౨౫

చం. వలచి కడానిపైఁడిహరివాణమునం గపురంపుటారతిం
గలికిమిటారి యోర్తు గొని కాయజరూపు మొగంబుఁ జూచుచు
న్జెలువుగఁ ద్రిప్పుచుండెఁ గన నేరక కప్పురమాఱుటల్ ననుం
దెలియుము మన్మథుం డిటుల త్రిప్పెడుఁ జిత్త మటంచుఁ జాటెనాన్. ౨౬

వ. ఇట్లు పౌరులు నిర్భరానందమగ్నులై తమ్ముఁజూడ వధూవరులువీథులు గడచి సౌధంబు ప్రవేశించి జటాయువునకుఁ బసదనంబులతోడ సెల వొసంగి యథేచ్ఛావర్తనలం బ్రవర్తించుచు భానుమంతునకుఁ దదుదంతంబు సర్వంబుఁ దెలిపించినఁ దనయ పునర్జీవిత యయ్యె నని హర్షంబున భార్యాసమేతుండై యతండు చనుదెంచి పెండ్లికూఁతుఁ గూఁతుఁ బెండ్లికొడుకుఁ బెండ్లికొడుకుం గాంచి యభినందించి కొన్నిదినంబులుండి యరిగె నంత. ౨౭

ఉ. వాసరనాథవంశనృపవాసవుఁడున్ శుకపైకగీతికో
ద్భాసితమాసరప్రసవవాసితకోమలపుష్పవాటికా
ధ్యాసితవృత్తి నిందుముఖి దాను వసంతమువేళ మీఱె న
భ్యాసితమారశాస్త్రములవాసి వహించి రహించి యెంతయున్. ౨౮

ఉ. రంగదభంగురాంగభవరంగసుసంగతభంగిఁ బొంగి యా
యగంనసంగడంబు వెలయంగను దుంగతరంగపంక్తి జ
క్రాంగవిహంగదంపతులయంగున నంగమువొంగ మందువే
సంగిఁ దరంగిణీతటి నెసంగెఁ బతంగకులప్రదీపుఁడున్ ౨౯

ఇట్లానరవరుం డనవరతనవరతవరతరకేళీలోలుండై చరించుచుం. ౩౦

కం. మిత్రకులాభరణంబు పవిత్ర సుధీనుతచరిత్ర ♦ విజ్ఞానకళా
పాత్రను వరించెఁ బిదప సుమిత్రను సౌందర్యజనన♦మీఁడితగాత్రన్. ౮౧

ఉ. నీదుసమక్షబోధమున ♦ నే నిఖిలావనిసీమఁ బట్టమున్
నీదుసుతాతనూజునకు ♦ నిక్కముగా ఘటియింతు నంచు మ
ర్యాద వచించి మానవకు♦లాధిపుఁ డర్మిలిఁ బెండ్లియాడె నా
హ్లాదము మీఱఁ గేకయధ♦రాధిపనందనఁ గైక యన్సతిన్. ౮౨

కం. శనిరోహిణీశకటభే,దన మాఁపుచు ద్వాదశాబ్ద♦తతదుర్భిక్షం
బనువుపడకుండ నొనరిచె, సనఘుఁడు దోర్దండఘనశ♦రాసనశక్తిన్. ౮౩

కాలనిర్ణయ రామాయణము.

మ. నవ మీఱంగను ఋశ్యశృంగయుతుఁడై ♦చల్వంగఁ దా యాగమున్
బవనాగ్నిం బ్రభవించి దివ్యుఁ డొసఁగెన్ ♦ సంప్రీతిమైఁ బాయసం
బవనీపాలున కంతఁ దత్సతులు న్యా♦యంబొప్పఁ గౌసల్య రెం
డవుభాగాలు సుమిత్ర పాదమును బా♦దార్ధంబు నక్కైకయున్. ౮౪

సీ. ఉపయోగ మొనరింప ♦ నొప్పఁగఁ బంచమ,త్రేత విలంబిని ♦ చైత్రమాస
సితపక్షనవమిని ♦ సితకరసుతవార,మధ్యాహ్నవేళను ♦ మఱి పునర్వ
సూఁడువు నందుఁ జె♦ల్వొందు కర్కాటకం, బందును గురువిధు ♦ లందగింప
రెంట రాహువును నా♦ల్గింటను సౌరియు, మకరకుంభంబుల ♦ మహిజకేతు

తే. వులును మీనంబునను శుక్ర♦బుధులు మేష
మునను సూర్యుండు చెలువార ♦ మునులు విబుధు
లలరఁ గౌసల్యగర్భమం ♦ దెలమిఁ బుట్టె
రామచంద్రుండు సుణాభి♦రాముఁ డగుచు. ౮౫

సీ. జగముల నన్నిటి ♦ జఠరాన ధరియించు, దైవంబు జఠరానఁ ♦ దాల్చె నెవతె
పాలవార్ధిలోనఁ ♦ బండుపావనికిని, బాలియ్యఁ జాలె నే♦పద్మవదన
నెఱిమట్టియాకుపైఁ ♦గొఱనిద్రగొనువేల్పుఁ,గులువున జోకొట్టెఁ ♦ గొమ్మ యెవతె
దివిజులుమ్రొక్కంగఁ♦దెలియరానిఘనుండు, ప్రత్యహంబును మ్రొక్క♦వఱలె నెవతె

తే. నిమిష మొకచోట నిల్కడ ♦ నిలువనట్టి,కొమ్మ యెవతెకు నొనరించెఁ♦గోటకమఁ
దల్లి యననొక్కకౌసల్య ♦ దల్లిగాక, తక్కువారలు దల్లులే ♦ ధరణియందు. ౮౬

చం. కనియెను ఋష్యమిన్ భరతుఁ ♦ గైక, సుమిత్రయుఁ గాంచె సాపఱాభం
జన శుభలక్షణుం డయిన♦పుణ్యుని లక్ష్మణు వానితమ్మునిన్
[illegible]నపతి యప[illegible] [illegible]మునఁ♦జైత్రసితంబునఁ బంచమీతిథిం
[illegible]ముల [illegible]రుల నొ♦నర్చెను; గాధితనూజువెంబడిన్ ౮౭

ఉ. కానక కానకే కనిన ♦ కందుని నొక్కని క్షీరకంఠునిన్
మానుగఁ గాకపక్షధరు ♦ మాతృమృదూరులఁగాని నిద్దురం
గాననివాని వల్లభుఁడుఁ ♦ గానల కంపఁగఁ గన్నతల్లి దా
లో నెటులోర్చెఁ బట్టి వని ♦ లోఁ గసురుల్ దిని తాలఁ బండఁగన్. ౫౮
చం. తనయుల ద్వాదశాబ్దగుల ♦ దైత్యవధార్థము మౌనివెంబడిం
బనిచెను; రామచంద్రుఁ డట ♦ వారక తాటకఁ ద్రుంచి జన్నముం
బనివడి కాచి గండశిల ♦ భామ నొనర్చి విదేహుశంభువిల్
దునుముచు వీర్యశుల్క యగు ♦ తోయజనేత్రఁ బవిత్ర జానకిన్ ౫౯
చం. వెలయ నగర్భజాతఁ బృథి ♦ వీజ వివాహసుయోగ్యశైశవా
కలితసురూపఁ బెండ్లియయి ♦ క్రన్నన భార్గవు గెల్చి యావరా
జ్యలలితలక్ష్మిఁ బూనుసమ ♦ యంబున నిర్వది యేనవేఁటఁ గా
నల జనకుండు నిల్పె మన ♦ నాతియుఁ దమ్ముఁడుఁ దోడురాఁ జనెన్. ౬౦
సీ. మొలకప్రాయమువాని ♦ ముద్దులీనెడువానిఁ, జిఱునవ్వుమొగమునఁ ♦ జెలఁగువాని
సుకుమారుఁ డగువాని ♦ సోయగంబులవానిఁ, గోమరుఁబాయపుటాలు ♦ గులుకువాని
సత్యవాక్కులవాని ♦ జననుతుం డగువాని, సర్వసమ్మతగతిఁ ♦ జరగువాని
నిర్దోషుఁ డగువాని ♦ నిర్మలుం డగువాని, యావరాజ్యంబున ♦ కలరువానిఁ
తే. గామవశుఁడయి సవతి కై ♦ కకును జిక్కి, కానకును బోరయనిసుతుఁ ♦ గాంతుఁడాడ
జనని యెవ్వతె యోర్చుఁ గౌ ♦ సల్య దక్కఁ, గాంతకును బతిభక్తి దా ♦ నెంతఘనమొ.
ఉం. వనటను జైత్రశుద్ధమునఁ ♦ బంచమినాఁ డిలువీడి దుందుభిం
జనుచును షష్ఠఘస్రమున ♦ సంతసమొప్పఁగఁ జిత్రకూటముం
గనుట సుమంత్రుఁడుం దెలుపఁ ♦ గా నడిరేయిని రామ రామ యం
చును మృతినొందె నాజి యతి ♦ శోకము పెంపున; వార్త చేరినన్. ౬౨
చం. భరతుఁడు వచ్చి తీర్చికొని ♦ పైతృకకర్మము రాము వేఁడినం
దిరముగ మూఁడునాళ్లు మది ♦ ద్రిప్పక పాదుక లిచ్చి పంపి వ
త్సరదశకం బరణ్యమున ♦ సంయమిసంగతి నేండ్లు రెండు ని
ర్భరకుతుకంబు మీఱఁగను ♦ బంచవటిన్ వసియించుచుం దగన్. ౬౩
ఉం. మునుకొని చుప్పనాతిచెవి ♦ ముక్కులు గోసి, ఖరత్రిశీర్షుల
న్దనుజులఁ ద్రుంచి మాయహరి ♦ ణంబును జంపి ధరాత్మజాతఁ గొం
చును బదునాల్గవేఁటి దగు ♦ శుక్రమునందగు శుక్లపక్షమం
దనువగుఘస్రమధ్యమున ♦ యందున, విందను బక్షతిన్ వసిన్. ౬౪
ఉ. దొంగిలిపోవురావణునిఁ ♦ దోరపుశక్తి జటాయు వాఁగినన్
భంగమునొందఁ జేసి చన ♦ వానిని రోయుచు శౌచమాసమం
దుం గలపున్నమన్ హరిసు ♦ తు న్వధియించి కపీంద్రు నేలి రా
జ్యాంగమునందు నిల్పి జన ♦ కాత్మజ రోయఁగ నంపఁ గ్రోఁతులన్. ౬౫

ఉ. వారలలోన నాహనుమ ♦ ఫాల్గునశుద్ధమునం ద్రయోదశిన్
వారధిదాఁటి సీతఁగని ♦ వాలి చతుర్దశి లంకఁ గాల్చి పెం
పారఁగఁ దెల్పఁ బున్నమ జ♦యావహ మావిజయాన నేగి తాఁ
జేరెను వేల భూపతి వి♦శిష్టకపీశ్వరకోటి గొల్వఁగన్. ౯౬

సీ. ఆరాత్రి జలధివే♦లావని వసియించి, యావలను విభీష♦ణాభయప్ర
దుం డయి ప్రార్థించి ♦ తోయధి దినముల, మూఁటఁ గుశాసన♦మునఁ బరుండి
ప్రార్థన వినకున్న ♦ భంగించి సేతువు, చవితియాదిగ నేను♦దివసములను
బంధించి దాఁటి త♦ద్వాసరంబున సంజ, నెక్కి సువేల దా ♦ నేపు మీఱ
తే. బహుళపక్షంబునవమిని♦ద్వంద్వమైన, రణమునకుఁ బూని యానాఁటి♦రాత్రి నాగ
పాశబంధనమోక్షముల్ ♦పౌర్ణిమి రామ, చంద్రుఁడు నటించె లక్ష్మణ♦సహితుఁడగుచు

మ. అని ధూమ్రాక్షుఁడు వజ్రదంష్ట్రుఁడును దుష్టాకంపనామాత్యకు
ల్దిన మొక్కంటను మిత్రభృత్యతనయా♦ళిం గూడుచుం బోరినన్
హననం బొప్పఁగఁజేయ వానరులు దై♦త్యాధీశుఁ డేతేర వా
నిని బాణప్రవిభిన్నగాత్రునిఁగ నెం♦తేకోపియై తోలినన్. ౯౮

ఉ. రామశరార్తిఁ గుంది యవు♦రా యని తమ్ముని గుంభకర్ణుని
న్రాము జయింపఁ బంపఁగ ర♦ణంబునఁ ద్వాదశమిన్ వధించినన్
హామిక బంక్తికంఠుఁడు న♦రాంతకకుంభనికుంభముఖ్యులన్
దీమస మొప్పఁ బంపఁ గడ♦తేర్చెను వారల వానరావళుల్. ౯౯

సీ. పదునాల్గువర్షముల్ ♦ పనిఁబూని నిద్రయు, నాహార మెఱుఁగని ♦ యధికుచేత
మరణంబుఁ బొందంగ ♦ వరముగాంచిన మేఘు,వాహారి లక్ష్మణ♦స్వామి తోడ
నేకాదశియు మొద ♦ లేకంబుగా మూఁడు,దినములుపోరఁ ద్వ♦తీయదినము
నందును జాంద్రమా♦నానుసారంబుగ, వ్రతమైన పావన♦పద్ధతులను
తే. మున్ను పదునాల్గువర్షముల్ ♦ చెన్నుకతనఁ, ద్రుంచె సౌమిత్రి లోకంబు ♦ లెంచ నవల
మూలబలమెల్ల నమ్యా ని♦మ్మాలబలము, మఱుసటి దినాన దశరథ♦మహీపసుతుఁడు.

చం. అమవసఁ ద్రుంచె రావణు జి♦తాఖిలశాత్రవుఁ డైనరాముఁడున్
విమలమతిన్ ఘటించెను వి♦భీషణు నేలికగాఁగ లంకకున్
విమతను సీత నగ్నిని బ్ర♦వేశము సేయఁ దృతీయఁ బంచి యా
యమఁ గయికొంచు నేగెను ర♦మాఁ జతుర్థిని బుష్పకంబునన్. ౧౦౧

కం. పంచమిని భరద్వాజు, న్గాంచి మఱుదినంబునందు ♦ నంది గ్రామం
బుంచితగతిఁ జేరి జడల్, దించెను దమ్ముండుఁ దాను ♦ దెప్పున నంతన్. ౧౦౨

సీ. వాసిమీఱఁగ ధాతు♦వత్సరచైత్రమా,సమునను శుద్ధస♦ప్తమిని దమిని
సుగ్రీవముఖులెల్ల ♦ సొంపుమీఱ నయోధ్యఁ, బురజనులెల్లరుఁ ♦ బొగడుచుండఁ
జతురంబునిధివర♦జలములు దెప్పింపఁ, బట్టాభిషేకంబు♦ పటిమ మెఱయ
నరులువానరు లార్య♦వరులును సురలును, సంతోషయుక్తులై ♦ సంభ్రమింప

తే. ముగురుదమ్ములుఁ జామర♦ములను బూన, వందిమాగధులెల్ల మి♦న్నందిపొగడ
రాముఁ డలరారెఁ బట్టాభి♦రాముఁ డగుచుఁ, బీక వెలయంగఁబట్టాభి♦షేకవేళ.

శా. సాక్షాత్కారము గాంచెనో శమ మిలన్♦సత్త్వంబు సాకారమై
వీక్షింపందగెనో, దయారసమె యా♦విర్భూతమై మూర్తమై
లక్షింపంబడె నొక్కొ యంచును మహా♦హ్లాదంబు నిండన్ సహ
స్రాక్షప్రత్యక్షులె సేవచేసి రన నే♦లా యెన్న భూవాసులన్. ౧౦౪

సీ. మనవికై చేరంగ ♦ మచ్చరంబునఁ దల, వంచియెత్తక యుండు♦వాఁడు గాఁడు
ఎత్తేఁబో వారు నో♦రెత్తకయే మున్న, బద్దుగా గద్దించు♦వాఁడు గాఁడు
గద్దించెఁబో మఱి ♦ సుద్దుల విని పెడ,వాదంబులను బ్రోయు♦వాఁడు గాఁడు
వాదించెఁబో మీఁదఁ ♦ బౌరుషంబున కేని, పక్షపాతము సేయు♦వాఁడు గాఁడు

ఆ. విగతవిస్మయుండు ♦ విస్మయశీలుండు, మృదులపూర్వభాషి ♦ హితచరితుఁడు
సత్యధర్మరతుఁడు♦సాకేతనిలయుండు, మనుజమాత్రుఁడగునె ♦ మానవేంద్ర. ౧౦౫

తే. చక్రవర్తిస్ఫురత్కీర్తి♦శాలులైన,భూమిపాలురు వెలయరే ♦ భూమియందు
ప్రాఁరిప్రభుతకు దేనికే ♦ వచ్చెనొక్కొ, రామరాజ్య మటన్న యా♦నామ మధిప.

చం. చిలుకలఁ గోడెదూడలను ♦ జిన్నికుమారుల వీళ్లనూళ్లలం
బిలుచుచు రామ రామ యని ♦ పేరు లొసంగి యజస్రమున్ జనుల్
దలఁచుచు ముద్దులాడుచును ♦ దన్మయతన్ స్థిరసౌఖ్య మొందఁగాఁ
దెలుపఁగ శక్యమౌనె జగ♦తీవర ! రాముదయామహత్త్వమున్. ౧౦౭

కం. పాపలు చన్నుంగుడువఁగ, దాపున రామా యటన్న♦ధ్వని వినఁబడినం
జూపులు నిడిగించుచు నలు,వైపులఁ జూచెద రిఁకేమి♦పలుక మహీశా ! ౧౦౮

తే. నాఁటికిని నేఁటికి నిఁ కెన్ని ♦ నాళ్లకైన
భూమి నాపంచమ మదెట్టి ♦ మూఢులైన
„ రామవాక్యంబు ” మఱి „రామ♦రాజ్య” మనెడు
పలుకె సాక్ష్యంబు తన్మహ♦త్త్వమున కధిప ! ౧౦౯

వ. ఇట్లు సాక్షాద్వైకుంఠధాముఁడైన శ్రీరాముండు రావణమారణకారణంబుగ ధరణీస్థలి జనించి సురల సంతోషింపంజేసి నిజపావనకథాపావనిచేత లోకంబుల ధావనంబుసేసి రాజ్యంబు సేయుచుండె. ౧౧౦

ఉ. రాముఁడు ఘోరరాక్షసవి♦రాముఁడు భక్తజనావనక్రియో
ద్దాముఁడు కోటిచంద్రరుచి♦ధాముఁడు సేవితదివ్యవానర
స్తోముఁడు సూర్యవంశనృప♦సోముఁడు కారణరూపి యోగిహృ
ద్ధాముఁడు పాపమారకసు♦నాముఁడు నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుతన్. ౧౧౧

ఉ. వారక కేలుమోడ్తు నని♦వారితవారిధిగర్వహర్తకున్
వారిజవాసినీహృదయ♦భర్తకు భక్తజనోపకర్తకున్

ఘోరగహ్వరమానసవిహారకుఁ డూర్ధ్వలోకకదంబకర్తకుం
గారణరూపధర్తకు నకల్మషవేదవచఃప్రవక్తకున్. ౧౧౨

సీ. మొలచుట్టు పులివాలు ♦ తలచుట్టు మిన్నేఱు, వెలిచట్టు దానుండ ♦ వేడ్కపట్టు
డబ్బుడబ్బనుడోలు ♦ గబ్బులీనెడుసాలు, ముమ్మొనల్ గలగోల ♦ మొనసికేల
గంగమ్మ తలనెక్కి ♦ గౌరమ్మ నొకచక్కి, గుజ్జుదేవరదంట ♦ కూడి వెంటఁ
బెనుచేదు కవణంబు ♦ విసదారి రవణంబు, ముందలనెలవంక ♦ ముద్దుజింక

తే. వెలయు జంగముదేవత ♦ వేడ్క మీఱ, మనిని గలకాల మెవ్వని ♦ స్మరణ సేయు
నట్టినాపాలివేల్పు నా ♦ రాయణుండు, జానకీజాని నన్ను ర ♦ క్షణము సేయు. ౧౧౩

వ. అని ధ్యానించి నమస్కరించి శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నృపాలున కెఱింగించిన తెఱంగున నీకు విన్నవించితి. ౧౧౪

సీ. సత్యసంకల్ప నా ♦ జనయిత్రికోరిక, నెఱవేర్పఁ గనుట నీ ♦ నెనరుగాదె
నాకాఱియలలోన ♦ నీకృతి కొనసాగఁ, గాంచుటెల్ల నీ ♦ కరుణగాదె
సుమతులై నట్టినా ♦ సుహృదులు గని సాధ్వభిప్రాయ మగుట నీ ♦ పేర్మిగాదె
చేజాఱిపనుచున్న ♦ జీవజీవనము లుద్ధారణమాట నీ ♦ దయయకాదె

తే. మత్కృతులనెల్ల నీకిచ్చు ♦ మతిగలుగుట, నీదుప్రేమంబ యిన్నింట ♦ నీదుకృపకు
నర్హుఁడై నాఁడ నక్షాధైర్య ♦ మబ్బెనింక, నెవ్వరేమన్న నంత్రము నా ♦ కేమికొదవ. ౧౧౫

తే. యత్కరోషి కురుష్వ మ ♦ దర్పణమని, యన్ననుడి నమ్మి నీకు స ♦ మర్పణంబు
చేసితిని నింక నేమైనఁ ♦ జేయవయ్య, జానకీరామ శ్రీభద్ర ♦ శైలధామ! ౧౧౬

కల్పితకల్పవల్లీభాస్కరవిలసితవృత్తము.

సారదతనుజిత ♦ సారమసారా! ♦ సారసనగ! హరి! ♦ సరసవిచారా!
హారకలితగళ! ♦ హారివిహారా! ♦ హారిసురుచియుత ♦ యదుకులవీరా!
వారణమదహర ♦ పాపనివారా! ♦ వారిధిగృహ! సుర ♦ పరసువిదారా
కారితహరి! మధు ♦ కైటభకారా! ♦ కారణతనుగత ♦ కమఠశరీరా. ౧౧౭

ముక్తాహారబంధము.—మౌక్తికమాలావృత్తము.

సారసనేత్రా! య ♦ జ భవనాశా!
నారదకాయా! మ ♦ ననపరత్రా!
గ్లారవినేత్రా! య ♦ ఘభయనాశా!
నారదగేయా! ఘ ♦ నసుపవిత్రా! ౧౧౮

ఆందోళికాబంధము.—కనకలతావృత్తము.

అరినికరహనన! హరిహయ ♦ హరనుత! గతసుతలా!
ఖరహర! దరయుతకర! కన ♦ కవసన! శుభచరితా!
నరహిత! సుఖద! సరసముగ ♦ నను పసుఖతఁ గనుమా
కరుణచెలఁగ సుముఖతఁ గుము ♦ ఖతతి నణఁపఁ గనవే. ౧౧౯

కం. సా(హం)కృతిదుర్జనదూ,రా ! హంవీరారివరశు•రామస్మయవా
రా ! హాటకచేల ! నతాం,హోహాహననా ! ధవళనీర•జోపమనయనా ! ౧౨౦

శ్రీకంఠభూషణవృత్తము.

ని(స్తు)లకరుణా•నిధి ! దాశరథీ !
ప్రస్తుతసుగుణా•వధి ! కీశరథీ !
ధ్వస్తవిమత ! సా•దరధీ ! విరథీ !
స్వస్తి యవిత పా•వనధీ ! వరధీ ! ౧౨౧

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహావైభవ
వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ
నామధేయ ప్రణీతం బైన శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబునందు
షష్ఠాశ్వాసము సంపూర్ణము.
శ్రీరామార్పణమస్తు.

PRINTED AT THE T. V. C. PRESS, WALL TAX ROAD, MADRAS.